

जैन साहित्य संशोधक ग्रन्थमाला ७.

श्रीजिनमद्रगणि-क्षमाश्रमण-विरचितं

जैतकल्प-सूत्रम्

(विषमपदव्याख्यालंकृत-सिद्धसेनगणिसन्तब्ध

बृहच्चूर्णिसमन्वितम्)

संपादक

मुनि जिन विजय

प्रकाशक

जैन साहित्य संशोधक समिति

अ म दा बा द

वीराब्द २४५३]

[विक्रमाब्द १९८३.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૪૩૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ જીલ્લા પંચાયત.

વિષય પૃષ્ઠ: ૪-૬૩૯

सद्गत मोदी श्रीयुत प्रेमचंद दोलतराम स्मारक-ग्रन्थांक १

अमदाबाद निवासी सद्गत श्रावक श्रीयुत प्रेमचंद दोलतराम मोदीना पुण्यस्मरणार्थ, तेमना स्नेही रा. व. श्रीगिरधरलाल
उत्तमराम पारेख, बी. ए., एल.एल. बी., (पब्लिकप्रोसीक्यूटर-अमदाबाद) एमणे अर्पण करेला द्रव्यमांथी
आ ग्रन्थ प्रकाशित करवामां आन्वयो छे.

जैन साहित्य
संसाधक ग्रन्थमाला

जीतकल्प-सूत्र

संपादक—
शुनि जिन विजय

अस्य जीतकल्पः तस्य प्रथमप्रकाशनकालः

जर्मनी-विषयवा तद्व्य-अध्यापक

श्री अ-र्न्त लॉयमान्

(Ernst Leumann)

नामधेय-पाण्डितप्रवर्त्यः

सम्पादितम् ग्रन्थरत्नम्

सम्पादकः

जैन साहित्य संशोधक-संस्थान

ग्रन्थाङ्क ७.

श्री जैनम-गाणे-क्षमाश्रमण-विरचितं

जीतकल्प-रत्नम्

[श्रीचन्द्र-सारेसन्दर्भ-विषय-व्याख्या-विरचित-

श्रीसिद्धसेनगणिकृत-

बृहत्समन्वितम्]

संशोधक तथा संपादक

मुनि जिन वजय

[आचार्य-गुजरात पुस्तक मन्दिर-अमदाबाद]

प्रकाशक

जैन साहित्य संशोधक समिति

(अमदाबाद)

वि० सं० १९२९]

[मूल्यं कल्पक-त्रयम्]

[वि० सं० १९८२]

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૩૪૫૮

Printed by Ramchandra Yesu Shedge, at the Nirnaya Sagar Press,
26-28, Kolbhat Lane, Bombay.

Published by—
Muni Jina Vijayaji,
(Jaina Sāhitya Sams'odhaka Samiti)
AHMEDABAD.

સંપાદકીય પ્ર તાવના

આધારમૂલ પ્રતિઓનો પરિચય

જાતકરપત્રની પ્રસ્તુત આવૃત્તિ નીચે જણાવેલી સ્થાલિત પ્રતિઓના આધારે તૈયાર કરવામાં આવી છે:-

[૧] જાતકરપત્ર મૂલપાઠ.

- (A) તાલપત્ર ઉપર લેખેલી વૃહદ્શૃણિસાથેની, પૂનાના માંડારકર ઓરિએન્ટલ રીસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યુટમાં રાજકીય ગ્રન્થ સંગ્રહની ।
- (B) કાગલ ઉપર લેખેલી કેવલ મુદ્રાત્રનો ૩ પાનાની, ગૂજરાતપુરાતત્ત્વમંદિરમાં (અમદાવાદ) ના સંગ્રહની ।
- (C) દિલ્હીમાં રથકૃત વૃત્તિસમેતની શ્રીયુત કે. પ્રે. મોદી મારફત આવેલી ।
- (D) જર્મન વિદ્વાન ડૉ. અર્નેસ્ટ લૉયમાન સંપાદિત અને Sitzungsberichte der Koniglich Preussischen Akademie der Wissenschaften, Berlin, 1892. માં રોમના-ક્ષરમાં મુદ્રિત ।

[૨] સિદ્ધાન્તસૂત્રકૃત વૃહદ્શૃણિ.

- (A) પૂનાના માંડારકર ઓરિએન્ટલ રીસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યુટમાં સંગ્રહમાંની તાલપત્રની નં. ૨૩; ૧૮૮૦-૮૧ વાઢી પ્રતિ । એ પ્રતિને આ આવૃત્તિમાં પાઠાન્તર સૂચવવા માટે A સંજ્ઞા આપવામાં આવી છે । એ પ્રતિમાં લેખનકાલ આપેલો નથી પણ લીપિની આકૃતિ ઉપરથી તે વિશ્લેષણ ૧૨ માં સૈકામાં લેવાયેલી હોય તેમ લાગે છે । પ્રતિ વહુ શુદ્ધ નથી । એમાં મૂલ સૂત્ર-પાઠ પૂર્ણ આપેલો છે ।
- (B) ઉક્ત સંગ્રહમાંની તાલપત્રની નં. ૨૪ ; ૧૮૮૦-૮૧ વાઢી બીજી પ્રતિ । એ પ્રતિના પાઠાન્તર સૂચવવા માટે, એને અહિં B સંજ્ઞા આપી છે । એ, પ્રમાણમાં કાંઈક વધારે શુદ્ધ છે । હાંસિયાઓમાં ઘણી જગ્યાએ ટૂંકાં ટિપ્પણો પણ આપેલાં છે । પણ એનાં અન્તર્ના કેટલાંક પાનાં નષ્ટ થઈ ગયાં છે તેથી એનો પણ લેખનકાલ જ્ઞાત થઈ શક્યો નથી । વર્ણાકૃતિ ઉપરથી અનુમાને એ ૧૩ માં સૈકામાં લેવાયેલી હોય તેમ જણાય છે ।

[૩] અર્ચાત્મક રિચેસર્ચ ઈન્સ્ટિટ્યુટમાં વ્યાખ્યા.

- (A) શ્રીયુત કે. પ્રે. મોદી મારફત મળેલી નિવચ્ય શ્રીસાંવજબજીના શાસ્ત્રસંગ્રહમાંની કાગલ ઉપર લેખેલી નવીન પ્રતિ ।
- (B) આચાર્ય શ્રીવિજયનેની સૂરિના સંગ્રહમાંની એ જ જાતની બીજી પ્રતિ ।
આ વધે પ્રતિઓ કોઈ એક જ મૂલ પ્રતિ ઉપરથી લેવામાં નવીન નકલો છે । પ્રતિઓ સમાન્યરૂપે વહુ જ અસંપૂર્ણતાવાળાં છે । જૂની પ્રતિની લેખન વઢળને કારણે નહીં સમ-

અનાર પણ કોઈ સીસાડ લાંબાબોના હાથે. આ નકલો ચઢે છે તેથી એમાં, ૫ કહિયા-ઓપ, ૬ અક્ષરના બદલે બીજો અક્ષર ઠસી નાંસી, પ્રન્થની અશુદ્ધિમાં ઘણો વધારો કરી દીધો છે । ઉદાહરણ તરીકે—‘૫’ અક્ષરની જગ્યાએ ‘૫’; ‘શ’ ની જગ્યાએ ‘ધ’; ‘દ્ર’ ના બદલે ‘દ્’; ‘સ્ત’ ના બદલે ‘સ્’; ‘મ’ ના માટે ‘ત’; અને ‘ધ’ ના માટે ‘ધ’; ૬માં પંક્તિએ પંક્તિએ અનેક વર્ણોનો વિપર્યય કરી દીધેલો નજરે પડે છે । આમ, જૂની અને શુદ્ધ પ્રતિની પ્રાસિના અભાવે ૬ વ્યાખ્યાના ઘણી કઠિનતા અનુભવી પડી છે અને તેથી કચિત્પલ્લ તો અશુદ્ધ પાઠને જ સાદાસ્વત રાસલો પડ્યો છે ।

જિનમદ્રગણી—પ્રમાશ્રમણ

આ જીતકરુપ્તના કર્તા જિનમદ્રગણી પ્રમાશ્રમણ છે, એમ જિનકારનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે; અને અન્યન્ય ટાંકામાં તથા અન્ય પ્રશ્નકારોએ પણ ૬ આવતનો ઘણા ઠેકાણે નિર્દેશ કરેલો છે ।

આવશ્યક સૂત્રના સામાયિકાખ્યયન ઉપરનું લગભગ પાંચ હજાર પ્રશ્નપ્રમાણ પ્રાકૃતગાથાવદ્દ માખ્ય કે જે વિષયવશતઃ માખ્યના નામે પ્રસિદ્ધ છે તેના કર્તા પણ આ જ જિનમદ્રગણી છે । આ માખ્યપ્રશ્ન જૈન યજ્ઞનમાં ૬ મુદ્દામાં સમાન લેવાય છે અને તેથી માખ્યકાર જિનમદ્રગણી જૈનશાસ્ત્રકારોમાં અગ્રણી મનાય છે । જૈન દર્શન પ્રતિપાદિત જ્ઞાનવિષયક વિચારનું કેવળ અગમ્ય—વિષયની કોટિમાંથી બુદ્ધિગમ્ય—વિષયની કોટિમાં ઉતારવાનો સુસંગત પ્રયત્ન, સૌથી પ્રથમ એમણે જ ૬ માં માખ્યમાં કર્યો હોય, એમ જૈન સાંપ્રદાયના વિકાસક્રમને સિવાય કાન કરતાં અર્થાઈ આવે છે । જૈન આગમોના સંપ્રદાયગત રહસ્ય અને અર્થના, પોતાના સમયમાં અદ્વિતીય જ્ઞાતા તરીકે, ૬ આચાર્ય સર્વસમ્મત ગણાતા હતા; અને તેથી એમને ‘પ્રગ્રહાન’ એવું મહત્ત્વપૂર્ણ ઉપપદ મળેલું હતું । જીતકરુપ્તના કર્તાએ, પ્રારંભમાં, ૫ થી ૧૧ માં સુધીના પદમાં આ આચાર્યની જ ગંભીરાર્થક સ્તુતિ કરેલી છે તે ઉપરથી એમની જ્ઞાનગંભીરતા અને સાંપ્રદાયિક પ્રતિષ્ઠિતતાનું કોઈક સૂચન થાય છે । આ પદોનો આચાર્ય આ પ્રમાણે છે:—

૫. અનુવેગ પડેલે આગમોના અર્થ જ્ઞાનના ધારક, યુગ-પ્રધાન, પ્રધાન નિયોગ બહુમત, સર્વ શ્રુતિ અને જ્ઞાનમાં કુશલ, અને દર્શન-જ્ઞાન ઉપયોગના માર્ગસ્વ પડેલે માર્ગરક્ષક ।

૬. કમલના સુવાસને અધીન થયેલા અમરો જેમ તપસ્વી ઉપાસના કરે છે તેમ જ્ઞાનરૂપ મકરન્દના પિપાસુ ધનિયો જેમના મુક્તરૂપ નિર્મલમાંથી નિર્મલ જ્ઞાનરૂપ અમૃતનું સદા સેવન કરે છે ।

૭. સ્વ-સમય અને પર-સમયનું આગમ, લીધિ, ગણિત, હ્રદ્ય અને શ્રદ્ધાશાસ્ત્ર ઉપર કરેલાં યથાભિપ્રાય નિર્મિત થયેલો જેમનો અનુપમ વક્ત્રુઃપટ્ટહ વરો વિજ્ઞાતામાં મમી રહેલો છે ।

૮. જેમણે પોતાની અનુપમ મતિના પ્રમાણે જ્ઞાન, જ્ઞાની, હેતુ, પ્રમાણ, અને ગણપરચ્છાનું સંનિષ્ઠ વિવેચન વિશેષાવશ્યકતા પ્રશ્નવિદ્ય કર્યું છે ।

૯. જેમણે હેતુ સૂત્રોના અર્થાચારે, પુરુષ વિજ્ઞાનનાં પુનઃ કરણ પ્રમાણે, પ્રાવશિષ્ટના વિચિત્ર વિશાળ કલ્યાણ ક્રીડાનું સ્વરૂપ રચના કરી છે ।

૧૦. યજ્ઞ, ૫ સમયના સિદ્ધાન્તાનાં નિપુણ, સંબંધીક અગ્રણી માર્ગના અગ્રણી, અને ક્ષમા-
શ્રમણોમાં નિષાનમૂત જિનમ- ગણી ક્ષમાશ્રમણને નમસ્કાર ।

આમાંના ૫ મા પદના તાત્પર્યથી ઉપરથી એ જણાય છે કે—જિનમદ્ર ગણી આગમોના
અદ્વિતીય વ્યાખ્યાતા હતા; અગમપ્રધાન પદના ધારક હતા; તત્કાલે પ્રધાન પ્રધાન શ્રુતવરો પણ
એમને બહુ માનતા હતા; શ્રુતિ અને અન્ય ગ્રાંથો પણ એ કુશલ વિદ્વાન્ હતા; અને જૈન સિ-
દ્ધાંતોમાં જે જ્ઞાન-દર્શનરૂપ ઉપયોગનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે તેના એ સમર્થક હતા । ૬ દ્વા
પદના તાત્પર્યથી એ જણાય છે કે એમની સેવામાં ઘણા મુનિયો જાનામ્યાસ કરવા માટે સદા ઉપ-
સ્થિત રહેતા હતા । ૭ મા પદમાં, જુદા જુદા દર્શનોનાં શાસ્ત્રો; તથા, લીપિ વિદ્યા, ગણિત શાસ્ત્ર,
કન્દ શાસ્ત્ર, અને શબ્દ (વ્યાકરણ) શાસ્ત્ર આદિમાં એમનું અનુપમ પાંડિત્ય સૂચિત કર્યું છે ।
૮ મા પદમાં વિશેષાવશ્યકમાપ્ય; અને ૯ મામાં, જાતકલ્પત્ર વિષયક એમનું કર્તૃત્વ પ્રકટ
કર્યું છે । ૧૦ મા પદમાં, એમની ૫ સમયના આગમ વિષેની નિપુણતા, સ્વાધ્યાસાલુની પ્રવળતા,
અને સર્વ જૈન શ્રમણોમાં રહેલી મુલ્યતાનું સૂચન કર્યું છે ।

આટલા સંક્ષિપ્ત પરિચય સિવાય અન્યત્ર ક્યાંય પણ એ મહાન આચાર્યનો કશો પણ વિશેષ
ઉલ્લેખ દ્રષ્ટિગોચર થતો નથી ।

હરિભદ્રસૂરિ, પોતાંકાચાર્ય, જિનેશ્વરસૂરિ, અમ્બદેવસૂરિ, હમચંદ્રસૂરિ, વાદીદેવસૂરિ, મલ્ય-
ગિરિ અને દેવેન્દ્રસૂરિ વિગેરે પાછલ્લન પ્રસિદ્ધ ગ્રાંથકાર અને ટીકાકારોએ એમનો નામનિર્દેશ
પોતાની કૃતિઓમાં અનેકશઃ કરેલો છે । “માખ્યજ્ઞાન્મોધિ; માખ્યપીપ્પાધોધિ; મગવા-
પાખ્યકાર; દુષ્પમાન્ધકા નિમગ્નાજિનવચનપ્રીપ્રતિમ; મલિતકુવાદિપ્રવાદ; પ્રાસમા-
પ્યસસ્યાકામ્યપંકલ્ય; ત્રિવલ્લભપ્રાપ્તેત્તવલ્લભોપનિષ્ઠેલી; સનેરસલ્લ । હૈયેલચંગમંગદ-
મ્મોલિ;” इत्यादि પ્રકારનાં વિશિષ્ટ વિશેષોપૂર્વક એમનું નામસ્મરણ કરવામાં આવ્યું છે; અને
એ રીતે એમની આસતાનો ગૌરવપૂર્વક સ્તીકાર કરવામાં આવ્યો છે ।

દરેક સંપ્રદાયમાં વિદ્વાનોનાં બે પ્રકાર નજરે પડે છે: એક તો આગમપ્રધાન; અને બીજો તર્ક-
પ્રધાન । અગમપ્રધાન પંથિતો હમેશાં પોતાના પરંપરાગત આગમોને—સિદ્ધાન્તોને સબ્દશઃ પુષ્ટીરિતે
પકડી રહેવાના સમાવવાલા હોય છે; ત્યારે તર્કપ્રધાન વિદ્વાનો આગમગત પદાર્થવ્યવસ્થાને તર્ક-
સંગત અને રહસ્યાનુકૂલ માનવાની શ્રુતિવાલા હોય છે । આથી પેટલીક વસતે અગમપ્રધાન
અને તર્કપ્રધાન વિચારકોની સંપ્રદાયગત તત્ત્વવિવેચનની પદ્ધતિમાં વિચારમેદ પડે છે । એ વિચાર-
મેદ જો ઉગ્ર પ્રકારના હોય છે તો કાલક્રમે સંપ્રદાય-મેદના અવતારમાં અવસાન પામે છે; અને
સૌમ્ય પ્રકારનો હોય છે તો તે માત્ર પ્રત્યક્ષરૂપમાં જ વિરમી જાય છે । જૈન સંપ્રદાયના ઇતિહાસનું
અભ્યાસ કરતાં તેમાં આવા અનેક વિચારમેદો, મતમેદો અને સંપ્રદાયમેદો અને તેનાં મૂલમૂત
તત્ત્વ પ્રકારનાં કારણો બુદ્ધિ આગલ સ્પષ્ટ તરી આવે છે । એ વિચારના એક ઉદાહરણમૂત જિનમદ્ર
ગણી ક્ષમાશ્રમણ પણ છે; અને તેથી જૈન અવચનન ઇતિહાસમાં એમને ઘણી પ્રસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ છે ।
જિનમદ્ર ગણી આગમ-પ્રધાન આચાર્ય છે । જૈન જ્ઞાનાશાસ્ત્ર જે પરંપરાના ચાલ્લો આવતો હતો

તેને શબ્દશઃ અનુસરી તે ઊપર સંગતવાર માપ્ય રચવાનું પ્રધાન કાર્ય એમણે કર્યું હતું । એ માપ્યમાં આજ્ઞાયથી વિરુદ્ધ જનારા દરેક પક્ષ ઊપર એમણે યથેષ્ટ આક્ષેપ-પ્રતિક્ષેપ કર્યા છે અને સ્વસમવાચન સમર્થન કર્યું છે । એ પોતાના સમર્થનમાં તર્કનો ઉપયોગ કરે છે પણ તે તર્ક આજ્ઞાયાનુકૂલ હોય તો જ તેને મહત્ત્વ આપે છે । આજ્ઞાયથી આગળ જનાર તર્કને એ ઉપેક્ષણીય ગણે છે ।

ઉદાહરણ તરીકે એક પ્રસંગ લઈએ—સિદ્ધસેન દિવાકર જિનમદ્રના પુરોગામી આચાર્ય છે । જૈનવાક્યમયમાં અને ઇતિહાસમાં તેમનું સ્થાન ઘણું ઊંચું છે । જૈનધર્મના જે મહાન્ સમર્થક અને પ્રભાવક આચાર્યો થઈ ગયા છે તેમાં સિદ્ધસેનસૂરિ ઘણા આગળ પડતા છે । સમ્મતિતર્ક, ન્યાયાવતાર, મહાવીરસ્તુતિ વિગેરે મૌલિક-સિદ્ધાન્ત-પ્રતિપાદક અને પ્રૌઢવિચાર-પૂર્ણ એમના ગ્રન્થો છે । જૈન તર્કશાસ્ત્રના એ વ્યવસ્થાપક અને વિવેચક છે । ઈથી એ તર્કપ્રધાન આચાર્ય મનાય છે । જૈનદર્શનના એ એક અનન્ય આધારભૂત આસપુરુષ છે । એમના પાછળના સર્વ સમર્થ આચાર્યો એ એમને આસરૂપે સ્વીકાર્યા છે । એ આચાર્ય પોતાના સમ્મતિતર્ક નામના તાત્ત્વિક-ગ્રન્થમાં, કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનના સ્વરૂપનો વિચાર કરતાં, એ સિદ્ધાંત પ્રતિપાદિત કર્યો છે કે કેવલજ્ઞાનીને જ્ઞાન અને દર્શન બન્ને યુગપત્ જ હોઈ શકે છે; અને તેથી યથાર્થમાં બન્ને એક સ્વરૂપ જ છે । આગમોમાં જે “જુગવં દો ણત્થિ ઉવઓગા” એ વિચાર પ્રતિપાદેલો છે તેનાથી સિદ્ધસેનનો સિદ્ધાન્ત જરાક વિરુદ્ધ દેખાય છે । ઇટલે આગમવાદી જિનમદ્ર ગણી ક્ષમાશ્રમણે પોતાના માપ્યમાં સિદ્ધસેનના વિચારનો વિગતવાર પ્રતિક્ષેપ કર્યો છે અને તાત્પર્યમાં જણાવ્યું છે કે તર્કથી ગમે તે વિચાર સિદ્ધ થતો હોય પણ આગમથી બહાર જતા તર્કનો સ્વીકાર ન કરી શકાય । આગમમાં ક્યાંએ પણ યુગપદુપયોગનું સૂચન નથી અને તેથી એ વિચાર અગ્રાહ્ય છે । આ વિષયનો ઉપસંહાર કરતાં જિનમદ્ર ગણી ક્ષમાશ્રમણ જણાવે છે કે—

કસ્સ વ નાણુમયમભિયં જિણસ્સ જહ હુજ દોવિ ઉવઓગા ।

નૂળં ન હંતિ જુવગં જઓ નિસિદ્ધા સુણ બહુસો ॥

ન વિ અભિનિવસંદ્ધી અમ્હં ગંતરાવઓગમ્મિ ।

તહ વિ મણિમો ન તીરહ જં જિણમયમભ ॥ કાઉં ॥

(વિોષાવશ્યકમાપ્ય, પૃષ્ઠ ૧૨૧૩)

અર્થાત્—જો જિનને—કેવલીને યુગપદ્ બન્ને ઉપયોગ હોત તો તે કોઈને અનભિમત ન થાત । પણ તે છે જ નહીં; કારણ કે સૂત્રમાં તેનો ઘણી જગ્યાએ નિવેધ કરવામાં આવેલો છે । તેમ જ ક્રમોપયોગમાં—એક પછી એક અનાર જ્ઞાનમાં—અમારી કોઈ અભિનિવેશનુદ્ધી નથી । પણ તથાપિ કહીએ છીએ કે જિનના મતને અર્થાત્ આગમની પરંપરાને અન્યથા ન જ કરી શકાય ।

આમ જિનમદ્રગણી આગમપરંપરાના મહાન્ સંરક્ષક હતા અને તેથી તેઓ આગમવાદી કે સિદ્ધાન્તવાદી ના વિરુદ્ધથી જૈન વાક્યમયમાં ઓઠલાય છે ।

જિનમદ્રગણી ગ્રન્થકૃતિઓ

જિનમદ્ર ગણીના બનાવેલા ગ્રન્થોની ચોક્કસ માહિતી કોઈ મળતી નથી । સામાન્ય રીતે નીચે જણાવેલા ઘાંચ ગ્રન્થો તેમની કૃતિ તરીકે માસેદ છે ।

૧. વિશેષાવશ્યક માખ્ય મૂલ અને ટીકા. આ માખ્ય બહુ પ્રસિદ્ધ અને પ્રચલિત છે । આના ઉપર ગ્રન્થકારે પોતે જ એક સંસ્કૃત ટીકા લખી હતી પણ તે અત્યારે દુર્લભ છે ।

બીજી ટીકા શીલાંકાચાર્ય જેમનું બીજું નામ કોટ્યાચાર્ય પણ પ્રસિદ્ધ છે તેમણે લખી છે । એ ટીકાની તાદપત્ર ઉપર લખેલી એક અતિજીર્ણ પ્રતિ પૂનાના રાજકીય ગ્રન્થસંગ્રહમાં સુરક્ષિત છે ।

ત્રીજી ટીકા મલ્હારી હમચંદ્રસૂત્રીની બનાવેલી છે અને તે પ્રકટ થઈ ગઈ છે ।

૨. વૃત્તસંગ્રહા. આ લગભગ ૪૦૦ થી ૫૦૦ ગાથાનો ગ્રન્થ છે । એના ઉપર મલ્હારી સૂત્રિયે સંસ્કૃત ટીકા લખી છે । ગ્રન્થ સડીક પ્રસિદ્ધ થઈ ચુક્યો છે ।

૩. હૃત્કેત્રસમાસ. આ પણ પ્રાકૃત ગાથાબદ્ધ ગ્રન્થ છે । આના ઉપર પણ મલ્હારી વિગેરે આચાર્યોએ ટીકાઓ લખી છે । ગ્રન્થ પ્રસિદ્ધ છે ।

૪. વિવેચનવર્તા. લગભગ ૪૦૦ ગાથાઓનો બનેલો આ એક પ્રકરણ ગ્રન્થ છે, અને અધ્યાયિ અપ્રકાશિત છે ।

૫. જાંતકલ્પત્ર. પ્રસ્તુત ગ્રન્થ । આ સિવાય ધ્યાનશતક નામનો એક ગ્રન્થ જે હરિમદ્ર-સૂત્રીની આવશ્યક ટીકામાં સમુદ્ધૃત છે તેના કર્તા પણ જિનમદ્રગણી કહેવાય છે પણ તે સન્દિગ્ધ છે ।

જિનમદ્રગણીની માખ્યકા તરીકેની બહુ સ્થાપિત છે । તેમાં મુખ્યત્વે તો વિશેષાવશ્યક માખ્ય ને લઈને જ એ પ્રસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ હોય તેમ જણાય છે । કારણ કે જ્યાં જ્યાં માખ્યકારના નામે એમનો ઉલ્લેખ આવે છે ત્યાં ત્યાં ઘણા ભાગે વિશેષાવશ્યકના અવતરણો ટાંકવામાં આવ્યાં હોય છે । પણ, એ માખ્ય સિવાય બીજાં પણ કોઈ માખ્યો એમણે રચ્યાં હોય તો તે સંભવિત છે । એનું કાંઈક અસ્પષ્ટ સૂચન, કોટ્યાચાર્યની વિશેષાવશ્યકમાખ્યટીકામાંના એક ઉલ્લેખથી થાય છે: 'પોગલ-માયગ-ન્તે' એ પદથી શુરુ થતી વિશેષાવશ્યકમાખ્યની ૨૩૪૫ મી ગાથામાં જે દૃષ્ટાન્તો સૂચવ્યા છે તેમનું વિવરણ આ માખ્યમાં કરવામાં આવ્યું નથી । પણ નિશીથસૂત્રના માખ્યની પીઠિકામાં આ ગાથા અને એમાં સૂચવેલાં દૃષ્ટાન્તોનું વિવરણ વિગતપૂર્વક આપેલું છે ।

પટલામાટે કોટ્યાચાર્ય પોતાની ટીકામાં આ દૃષ્ટાન્ત-સૂચક ગાથાની વ્યાખ્યા કરતાં વિષ્ણુનામ લખે છે કે—'નિશીથે વશ્યામ:'—નિશીથમાં આ વિવરણ કરીશું ।' આ વાક્ય કોટ્યાચાર્યનું હોય એમ તો સંભવે જ નહીં । કારણ કે નિશીથમાખ્ય કોટ્યાચાર્યકૃત છે એવી પ્રસિદ્ધિ કે પરંપરા સ્પષ્ટ સંભળાતી નથી । તેથી આ વાક્ય જિનમદ્રગણીની સ્વાપચ્છટીકામાં હોવું જોઈએ । અને જો તેમ હોય તો ગ્રન્થકાર આ ગાથાનું વિવરણ નિશીથ માખ્યમાં કર્યું હોય પટલે વિશેષાવશ્યકમાખ્યમાં પુનઃ તે કરવાની આવશ્યકતા નહીં રહેવાથી અહિં માત્ર તેનું સૂચન જ કરી લીધું હોય । વિશેષાવશ્યકમાખ્ય હેમચંદ્રસૂત્રિયે પણ આ ગાથાની વ્યાખ્યામાં અંતે એમ લખે છે કે—'પૂના-દાહરણાનિ વિશેષતો નિશીથા વસ્યાનિ ।' મારી પાસે કેટલાંક પ્રકીર્ણ પાનાઓનો એક સંગ્રહ છે તેમાં માખ્યો અને જિનામાંની કેટલી નોંધો કોઈ વિદ્વાને કરેલી છે ।

* નિશીથી પ્રકટ થયેલ આદિતિમાં આ ગાથાઓ ક્રમાંક ૧૩૫ છે, પણ પૂનાની કોટ્યાચાર્યવાચી ટીકાની પ્રતિમાં એ ક્રમાંક ૧૩૪ છે ।

૫ સંદ્રહ આસરે ૩૦૦ કરતાં વધારે વર્ષનો જૂનો લખેલો છે । એમાં એક ઠેકાણે નિશીથભાષ્યની ૩ ગાથા લખેલી છે, અને તે પછી “इति जिनभद्रक्षमाश्रमणकृतनिशीथभाष्यस्याष्टमोद्देशके” આવી સ્પષ્ટ નોંધ કરી છે । અભ્યાસિઓએ આ બાબતમાં વિશેષ શોધ કરવાની આવશ્યકતા છે ।*

जिनभद्रगणीनो समय

જિનભદ્ર ગણીના ગણ-ગચ્છાદિનો કે ગુરુ-શિષ્યાદિનો કોઈ ઉલ્લેખ જોવામાં આવતો નથી । સોલમા સૈકા પછી લખાણેલી પટ્ટાવલિઓમાં તેમના સમયનો નિર્દેશ થયેલો જોવામાં આવે છે અને તે પ્રમાણે મહાવીર નિર્વાણ પછી સં. ૧૧૧૫ માં તેમનો સ્વર્ગવાસ થયો માનવામાં આવે છે । વીરનિર્વાણ ૧૧૧૫ તે વિક્રમ સંવત્ ૬૪૫ બરાબર થાય છે । પટ્ટાવલિઓમાં ઉલ્લેખેલો આ સમય કેટલો અસન્દિગ્ધ છે તે જાણવાનાં વિશેષ પ્રમાણો અद्यापि દૃષ્ટિગોચર થયાં નથી । તપાગચ્છ, અંચલગચ્છ, ઉપકેશગચ્છ, લઘુપોશાલિક, મૃહત્યોશાલિક, આદિ ગચ્છોની જે આધુનિક પાવલિઆ ઉપલબ્ધ છે તેમની મુખ્ય પરંપરામાં તો જિનભદ્રનો કોઈ નિર્દેશ નથી । પણ સ્વરતર ગચ્છીય પટ્ટાવલિઓમાં કોઈ ઠેકાણે મૂળ પટ્ટપરંપરામાં જિનભદ્રને દાખલ કરી દીધેલા જોવામાં આવે છે સ્વરા । પણ તેમાં પરસ્પર ઘણો જ વિરોધ નજરે પડે છે । ઉદાહરણ તરીકે, મારી પાસે જે કેટલાંક આવાં પટ્ટાવલિનાં પાનાઓ છે તેમાંથી એકમાં જિનભદ્રને મહાવીરથી ૩૫ મી પાટે લખ્યા છે; બીજા પાનામાં ૩૮ મી પાટે લખ્યા છે; ત્યારે ત્રીજા પાનામાં ૨૭ મી પાટે લખ્યા છે । કેટલાંક પાનાઓમાં જિનભદ્રની પાટે હરિભદ્રને બેસાર્યા છે, તો કેટલાંકમાં જિનભદ્રની પાટે શીલાંકાચાર્યને બેસાર્યા છે । એક પટ્ટાવલિમાં હરિભદ્રને મહાવીર નિર્વાણ પછી ૫૮૫ વર્ષે અને જિનભદ્રને ૯૮૦ વર્ષે થયેલા જણાવ્યા છે । આમ પટ્ટાવલિઓની વિગતો બહુ જ અસંબદ્ધ હોવાથી તેમાંના કોઈ પણ કથનને અન્યાન્ય પુરાવાઓના આધારે નિર્ણય કર્યા સિવાય સત્ય માની શકાય તેમ નથી એ સ્પષ્ટ જ છે ।

ધર્મસાગર ગણીકૃત તપાગચ્છ પટ્ટાવલિ કે જે કેટલાક ઐતિહાસિક ઝહાપોહ પછી લખવામાં આવી છે અને જેનું સંશોધન પણ કેટલાક વિદ્વાનોની બનેલી સ્વાસ સમિતિએ કર્યું છે, તેના ઉલ્લેખ પ્રમાણે જિનભદ્ર ગણી, હરિભદ્ર પછી ૬૦-૬૫ વર્ષે થયા હતા । પણ આ ઉલ્લેખ પણ યટલો જ મૂલમરેલો છે । કારણ કે પ્રથમ તો હરિભદ્રનો સ્વર્ગ સમય જે એ પટ્ટાવલિમાં વીરસંવત્ ૧૦૫૫, વિક્રમ સંવત્ ૫૮૫ આપ્યો છે તે જ બરાબર નથી, એ મેં હરિભદ્રના સમય નિર્ણયમાં વિસ્તૃત ચર્ચા કરી સિદ્ધ કર્યું છે; અને બીજું, હરિભદ્ર સૂરિએ પોતાની આવશ્યક ટીકામાં અનેક ઠેકાણે જિનભદ્રનું સરણ કર્યું છે અને વિશેષાવશ્યકનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ પણ કર્યો છે । યટલે હરિભદ્ર પછી જિનભદ્ર કોઈ પણ રીતે હોઈ શકે નહીં એ નિશ્ચિત છે । ધર્મસાગરના પાવલિનો ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે છે:—

શ્રી વીરાત્ ૧૦૫૫ વિ. ૫૮૫ વર્ષે યાકિનીસુતુઃ શ્રીહરિભદ્રસુરિઃ સ્વર્ગમા ।
નિશીથ-દુઃસ્કલ્પ-માધ્યાવશ્મકાદિર્નિકારાઃ શ્રીજનદાસગણિમહત્તરાઃ યઃ પૂર્વગત-

* પટ્ટાવલિઓનાં કેટલાંક પાનાઓમાં તો એમને “સર્વ ભાષ્યકર્તા” પણ લખેલા છે ।

શ્રુતધર-શ્રીપ્રદ્યુમ્નક્ષમાશ્રમણાશિષ્યત્વન શ્રાહરિમદ્ગુરિતઃ પ્રાચના એવ યથાકાલગ-
વિનો બોધ્યાઃ । ૧૧૧૫ શ્રીજિનમદ્ગુરુગ્રધાનઃ । અયં ચ જિનમદ્રીયધ્યાનગતક-
કરણા ભિક્ષુઃ સંભાવ્યતે ।

—ઈન્ડિયન એપીકેરી, પુ. ૧૧, પૃ. ૨૫૩.

સ્વરતર ગચ્છની પટ્ટાવલિઓ—જેમાં છેછા સૈકામાં થઈ ગયેલા ક્ષમાકલ્યાણાનિની બનાવેલી મુખ્ય કહી શકાય અને જેનો સાર ડૉ. વ્હાલ્ટે ઇન્ડિયન એપીકેરીના પુ. ૧૧, પૃ. ૨૪૩-૪૯ માં આપ્યો છે—તે અનુસારે જિનમદ્ગુરો સમય વીરનિર્વાણનો દશમો સૈકો છે । એ પટ્ટાવલિમાં લક્ષ્યા પ્રમાણે વીર સં. ૯૮૦ માં દેવર્ધિગણી થયા । તે જ સમયમાં ચતુર્થાની સંવત્સરી સ્થાપન કરનાર કાલકાચાર્ય થયા (વી. સ. ૯૯૩); તે જ અરસામાં વિશેષાવશ્યક માપ્યાદિના કર્તા [બીજી પ્રતિપ્રમાણે સર્વ માપ્યકર્તા] જિનમદ્ગુરુની ક્ષમાશ્રમણ (વી. સ. ૯૮૦), તથા આચારાંગાદિ સૂત્રોની ટીકા કરનાર તેમના શિષ્ય શીલાંકાચાર્ય થયા; અને તે જ જમાનામાં ૧૪૪૪ ગ્રન્થોના રચનાર હરિમદ્ગુરુ થયા । આ પ્રમાણે આ પટ્ટાવલિલેખકના હિસાબે દેવર્ધિગણી, કાલકાચાર્ય, જિનમદ્ગુરુ, શીલાંકાચાર્ય અને હરિમદ્ગુરુ: એ બધા સમકાલીન છે । આ બધામાં હરિમદ્ગુરુ સિવાય બાકીના આચાર્યોનો સમય હજી પ્રમાણ-પુરસ્સર નિર્ણય થયો નથી । પણ, સાંપ્રદાયિક ઇતિહાસનું એકંદર વલણ જોતાં એ બધા સમકાલીન હોય તેમ સંભવતું નથી । હરિમદ્ગુરુ સમય, લગભગ વિક્રમના આઠમા સૈકાનો છેછો ભાગ નિશ્ચિત થયો છે । દેવર્ધિગણી અને કાલકાચાર્ય છઠ્ઠા સૈકાની શુરુઆતમાં થયેલા મનાય છે । એટલે એમની વચ્ચે ઓછામાં ઓછું ૨૫૦ વર્ષ જેટલું અંતર પડે છે । એમાંથી હરિમદ્ગુરુને બાદ કરી દેવામાં આવે—કારણ કે તેમનો સમય નિર્ણય છે—અને બાકીના બધાને સમકાલીન માની લેવામાં આવે તો તે સપ્રમાણ હોઈ શકે કે કેમ; એ પ્રશ્ન વિચારણીય રહે છે સ્વરો । પણ, આ સ્થળે દેવર્ધિગણી અને કાલકાચાર્યના સમયના વિચારને પુરતો અવકાશ નથી, તેથી હું એ બાબતને વગર ચર્ચે જ મુંકી દેવા માંગુ છું ।

જિનમદ્ગુરુની અને શીલાંકાચાર્યની સમકાલીનતા અને ગુરુ-શિષ્ય-સમ્બન્ધ માટે કાંઈક વિચાર અવશ્ય કર્તવ્ય છે । કમનશીબે, શીલાંકાચાર્ય સંબંધી જે સંવત્નો ઊલેખ મળે છે તે પણ પરસ્પર વિરોધી છે । આચારાંગસૂત્રની ટીકાની કેટલીક પ્રતિઓમાં ટીકા બનાવ્યાના સમયનો નિર્દેશ બે રીતે મળે છે: એક નિર્દેશ ગદ્યમાં છે, અને બીજો પદ્યમાં છે । તેમાં વધી દરેકમાં બઢે પાઠભેદ છે ।

(૧) A પહેલો ગદ્ય નિર્દેશ આ પ્રમાણે:—

“શક-પકાલાતીતસંવત્સરશતષ્ઠ સપ્તસુ ચત્તરશોત્યધિકેષુ વૈશાખપશ્ચમ્યાં
આચારટીકા દન્ધેતિ ।”

સંભાતના શાન્તિનાથના મંદારમાં સં. ૧૩૨૭ માં લક્ષ્યાં તારુપત્રની પ્રતિ છે તેમાં આ પંક્તિ છે. જુઓ, પીટર્સન રીપોર્ટ ૩, પૃ. ૯૦.

B. બીજો ગદ્ય નિર્દેશ આ પ્રમાણે:—

“શકનૃપકાલાતીતસંવત્સરશતેષુ સસસુ અદ્યાનવત્યધિકેષુ વૈશાખશુદ્ધપશ્ચમ્યાં
આચારટીકા કૃતેતિ ।” —ઈન્ડિયન ઇન્ટીકેરી, સન્ ૧૮૮૬, પૃ ૧૮૮.

(૨) બીજો, જે પદ્ય નિર્દેશ છે તે આ પ્રમાણે:—

દ્વાસત્વધિકેષુ હિ શતેષુ સસસુ ગતેષુ ગુપ્તાનામ્ ।

સંવત્સરેષુ માસિ ચ ભાદ્રપદે શુક્લપશ્ચમ્યામ્ ॥

શીલાચાર્યેણ કૃતા ગમ્ભૂતાયાં સ્થિતેન ટીકૈષા ।

સમ્યગ્પયુજ્ય શોધ્યા માત્સર્યવિનાકૃતૈરાર્યૈઃ ॥

—આગમોદયસમિતિ પ્રકાશિત આવૃત્તિ, પૃ. ૩૧૭ ।

મારી પાસેની એક નોંધમાં, ગુપ્તાનાં ના બદલે શકાનાં આવો પળ પાઠ છે । તેમ જ કેટલીક પ્રતિઓમાં કોઈ પળ ઉલ્લેખ સર્વથા નથી મળતો ।

આ રીતે, આ ઉલ્લેખો, જુદી જુદી ૪ સાલો बतावे છે । પહેલો, શક સંવત્ ૭૮૮ ની; બીજો ૭૨૮ ની; ત્રીજો, ગુપ્ત સંવત્ ૭૭૨ ની; અને ચોથો શક સંવત્ ૭૭૨ ની । આમાંની કઈ સાલ સાચી છે તે ચોક્કસ કહી શકાય તેમ નથી* । ગુપ્ત સંવત્ની જે ગણતરી અद्यापि વિદ્વાનો કરતા

* આચારાંગદીકાના આ સંવત્સરવિષયક ઉલ્લેખના સંબંધમાં ડૉ. ફ્રીડે ઇન્ડિયન ઇન્ટીકેરી, પુ. ૧૫, પૃ. ૧૮૮ માં એક ટિપ્પણી લખી છે તે જાણવા જેવી હોવાથી તેનું ભાવાન્તર અહિં આપવામાં આવે છે ।

આચાર ટંકામંથી બે ઉતારાઓ.

શ્રીયુત કે. બી. પાઠકે જૈન હરિવંશમાંથી એક મહત્વનો ઉતારો ૧૪૧ મા પાન ઉપર આપ્યો છે । એમાં ગુપ્ત રાજાઓના ઉલ્લેખ ઉપરાંત મહાવીરના નિર્વાણ પછીના વંશોનો નિયમિત ક્રમ આપી એ સમયનો સંબંધ बता-
વા પ્રયત્ન કર્યો છે । જો કે એ સંબંધ બરાબર નથી ।

હું અહિં થોડીઘણી એને મઠતી જ સાહિત્યવિષયક ધ્યાન સેંચે એવી વાત આપવા इच्छું છું । ડૉ. મગદાન-
લાઈ એન્ડ્રીય ૧૮૮૩ ની છુટઆતમાં, જૈનગ્રંથ આચારાંગ સૂત્ર કપરની શીલાચાર્યની આચારટીકાની એક
હસ્તલિખિત પ્રત મને बताવી હતી । એ હાલમાં ૩૦૦ વર્ષ પહેલાં લખાણી મનાય છે । એમાંથી હું બે ઉતારા
આપું છું । પહેલો પદ્યબદ્ધ ઉતારો ૨૦૭ B અને ૨૦૮ A પાન કપર છે, અને તે આ પ્રમાણે છે:—

દ્વાસત્વધિકેષુ હિ શતેષુ સસસુ ગતેષુ ગુપ્તાનામ્ ।

સંવત્સરેષુ માસિ ચ ભાદ્રપદે શુક્લપશ્ચમ્યામ્ ॥

શીલાચાર્યેણ કૃતા ગમ્ભૂતાયાં સ્થિતેન ટીકૈષા ।

સમ્યગ્પયુજ્ય શોધ્યા માત્સર્યવિનાકૃતૈરાર્યૈઃ ॥

આ ઉતારો, શીલાચાર્યે ટીકાનો આ ભાગ ગુપ્તસંવત્ ૭૭૨ ના ભાદરવા સુદી પાંચમને રિવસે ગંભૂતા
(સંભાત) માં પૂરો કર્યો એમ જણાવે છે ।

બીજો ઉતારો પુસ્તકના અંતે ૨૫૬ B પાન કપર આવેલો છે । અને તે ગદ્યમાં હોઈ આ પ્રમાણે છે:—

શકનૃપકાલાતીતસંવત્સરશતે સસસુ અદ્યાનવત્યધિકેષુ વૈશાખશુદ્ધ પશ્ચમ્યામા-
ચારટીકા કૃતેતિ ।

૨૫૬ B પાન અહિં પૂર્વ થાય છે અને એ પછીનું પાનું જેમાં આ તિથિનું આંકડામાં પુનરાવર્તન અને ઉલ્લેખના
અર્થમાં લખ્યો છે તે મઠ થઈ ગયું છે ।

આ ઉતારો સંપૂર્ણ ટીકાની સમાપ્તિની તિથિ તરીકે શકસંવત્ ૭૧૮ ની વૈશાખ સુદી પાંચમને મુકે છે ।

આવ્યા છે તે પ્રમાણે જો ગણીએ તો ગુપ્ત સંવત્ ૭૭૨ ઇ.સ. ૧૧૪૧ વિક્રમ સંવત્ (૧૦૯૧૬.૫૦) થાય । એ સમય તો શેષનવાંગ દંતકાન્ત અમયદેવસૂરિનો છે । પ્રથમદ્વિતીયાંગદીકાકર્તા શીલાં-કાચાર્ય તો એ અગાઉ ઘણા વર્ષા પૂર્વે થઈ ગયાના ઘણા પુરાવાઓ ઉપલબ્ધ છે । તેથી કાંતો ગુપ્ત સંવત્ ૭૭૨ વાલો ઉલ્લેખ અમૂલ્ય હોવો જોઈએ, અને કાં તો ગુપ્ત સંવત્ની જે ગણતરી આજ પર્યંતના બધા શોધકો ગણતા આવ્યા છે તે સ્ત્રોત હોવી જોઈએ । પણ, માત્ર આ અનિશ્ચિત પાઠ-ભેદના આધારે જ ગુપ્ત સંવત્ની ગાંઠને આપણે ઝૂકેલી શકીએ તેમ નથી; તેથી જ્યાં સુધી ગુપ્ત-સંવત્ની ગણના અન્ય પ્રમાણોથી સ્ત્રોત ન ઠરે ત્યાં સુધી આ પ્રસ્તુત ઉલ્લેખને આપણે સત્ય ન માની શકીએ । હવે રહ્યા શક સંવત્સરવાળા ઉલ્લેખો । એમાં જો કે ૭૭૨, ૭૮૪ અને ૭૯૮ આમ ત્રણ ભિન્ન ભિન્ન સંવત્સરો છે, પણ તે બધાનો અન્તર્ભાવ એક જ પચીસીમાં થાય છે તેથી

આ બંને ઉતારાઓ એમ બતાવે છે કે શીલાચાર્યે ગુપ્ત અને શક સંવત્ને એક ગણ્યો છે । એમાં સ્પષ્ટરીતે એક પ્રકારની ભૂલ તો છે જ । અને આ ભૂલ, ગુપ્ત અથવા શક સંવત્ જેને વિષે એનું અધુરું જ્ઞાન હતું, તેનો નિર્દેશ, કોઈપણ રીતે દાખલ કરી પોતાની વિદ્વત્તા બતાવવાના હેતુને લઈને થઈ છે ।

જ્યાં સુધી, ગુપ્ત સંવત્ ૭૭૨ થી ૭૯૮ (ઈ. સ. ૧૦૯૧ થી ૧૧૧૭) અથવા શક સંવત્ ૭૭૨ થી ૭૯૮ (ઈ. સ. ૮૫૦ થી ૮૭૬) એ બેમાંથી કયા અરસામાં આચાર્યદીકા લખાઈ એ બતાવવા માટે પુરતી થઈ પડે એવી શીલાચાર્યનો સ્ત્રોત સમય પ્રદર્શિત કરતી માહિતી ન મળી આવે ત્યાં સુધી એ ભૂલ દૂર થવાની નથી ।

પરંતુ આ ઉતારાઓ એમ બતાવવા માટે મહત્વના છે કે શીલાચાર્યના સમયસુધી પણ એ વાતનું સ્મરણ હતું કે એ સંવત્ (ગુપ્ત સંવત્) કે જે વલ્લભીના રાજાઓના શાસનને લીધે જાણીતો હતો અને હેઠળે કાઠિયાવાડમાં વલ્લભી સંવત્ તરીકે પ્રચલિત થયો હતો, એનો મૂળ અને સ્ત્રાવ્ય સંબંધ ગુપ્ત રાજાઓ સાથે હતો જેમણે કાઠિયા-વાડ અને બીજા પાલોશના ભાગોમાં એનો ફેલાવો કર્યો હતો ।”

આ સંવત્ અને ડૉ. ફ્રીટની ટિપ્પણી ઉપર પ્રો. પીટર્સને, હસ્તલિખિત પુસ્તકોની શોધવાળા, પોતાના બીજા રીપોર્ટના પૃ. ૩૬-૩૭ ઉપર જે નોંધ કરી છે તે પણ આ બાબતમાં ઉપયોગી હોવાથી અહીં અવતાર-શામાં આવે છે:—

નં. ૨૫૫. આચાર્યગણના ઉપરની શીલાચાર્યની ટીકા

શીલાચાર્યે કે શીલાંક મુપ્રસિદ્ધ નગર અળહિલવાડ પાટણના સંસ્થાપક વનરાજના ધર્મગુરુ તરીકે જીવિત છે ।

૨૪૭ માં પાન ઉપર જે અવતરણ આપેલું છે તે ઉપરથી જણાય છે કે શીલાંકની આચાર્યગણિતમાં એનો રચના-સમય શ. સં. ૭૭૮ છે । બધારેમાં જણાય છે કે જે શ્લોકમાં એ મિતિ છે તે હેઠળના પાન ઉપર છે એટલે બહુ માર મૂકવા જેવી નથી । ૧૮૮૬ ના માર્ચના ઇ. એ. માં ફ્રીટની શીલાચાર્યના ગ્રંથ ઉપર એક ટૂંકી નોંધ છે । એમાં અગવાનલાલ હંદ્રજીની પ્રતિના આધારે એ લખે છે કે ગ્રંથના અંદરના ભાગમાં ગુપ્ત સંવત્ ૭૭૨ અને અંતના ભાગમાં શ. સં. ૭૯૮ આપવામાં આવ્યા છે । હાલ તો હું, અહીં આપેલો ગુપ્ત અને શક સંવત્ વચ્ચેનો યોગ્યો ટાંકી શકું એમ નથી; પરંતુ સંવત્ ૧૩૨૭ અર્થાત્ ઇ. સ. ૧૨૭૧ માં લખાણી એ ગ્રંથની સંખ્યાતવાળી પ્રતિમાં એ મૂળ ગ્રંથ લખાવાનો જે સમય આપેલો છે તે વિષે મને નહીં જેવી જ શંકા છે । એ ગ્રંથ શ. સં. ૭૮૫—ઈ. સ. ૮૬૩ માં પૂરો કરવામાં આવ્યો હતો । બીજા શ્લોકમાંનો જે શબ્દ હું બરાબર નહોતો સમજી શક્યો તે “ગંભૂતા” છે, એમ ફ્રીટના અવતરણથી સમજાય છે । ગંભૂતા એટલે સંખ્યાત એમ ફ્રીટનો અભિપ્રાય દેવાય છે । મારાવાળા ઉતારામાં એ શ્લોકનો અંક બીજો આવ્યો છે પરંતુ પહેલા અંકવાળો શ્લોક એમાં નથી । એનું સ્થાન સમયનિર્દેશક ગણ પંક્તિએ લીધું છે । શીલાચાર્યે પોતાની ટીકા ધીરે ધીરે પૂરી કરી હતી એટલે એમણે એ શ્લોક અથવા એના જેવું કોઈક વચ્ચે વચ્ચે મૂકી મૂકી હોય એમ લાગે છે ।”

તેમની સત્યતા જો પુરવાર થાય તો તે કાલ સંભવનીય બની શકે છે । પળ, કેટલાંક અવાન્તર પ્રમાણોનો વિચાર કરતાં આ સમય પળ શીલાંકાચાર્ય માટે જરા વધારે અર્વાચીન જણાય છે । શકસંવત્ ૭૭૨-૭૯૮ એટલે વિક્રમ સંવત્ ૯૦૭-૯૩૩ જેટલા થાય । પરંતુ એમ છેક વિક્રમના દશમા સૈકામાં શીલાંકાચાર્યનું અસ્તિત્વ સ્વીકારવું તે કદાચિત્ અમપૂર્ણ થશે । પ્રમાણો જો કે સ્પષ્ટ નથી; છતાં શીલાંકાચાર્ય હરિભદ્ર કરતાં વધારે અર્વાચીન હોય એવું માનવું શંકાશીલ લાગે છે । પરંપરાગત કિમ્બદન્તી પ્રમાણે શીલાંકાચાર્ય અળહિલ્લપુર સંસ્થાપક વનરાજ ચાવડાના ગુરુ થતા હતા । તે જો કિમ્બદન્તી સાચી હોય—સોટી હોવા માટે સ્વાસ પ્રમાણ મળતું નથી—તો શીલાંકાચાર્યની હયાતી વિક્રમ સંવત્ ૮૦૦ ની આસપાસ હોઈ શકે । કારણ કે વનરાજે સં. ૮૦૨ માં પાટણની સંસ્થાપના કરી હતી । શીલાંકાચાર્યના એક વિદ્યા-ગુરુ જિનમટ હોય એમ તેમની વિશેષાવશ્યકટીકામાંના ઉલ્લેખોથી અનુમાન થાય છે । જિનમટ જ હરિભદ્રના પળ ધર્માચાર્ય થતા હતા એમ હરિભદ્રીય આવશ્યક-વૃત્તિના પ્રાન્તોલ્લેખથી જ્ઞાત થાય છે । હરિભદ્રનો સમય વનરાજના સમય સાથે એકતા ધરાવે છે, એ તો હરિભદ્રના સમય નિર્ણયથી સિદ્ધ જ છે । એટલે જિનમટના શિષ્ય શીલાંક અને હરિભદ્ર બંને સમકાલીન હોય એવા આ પુરાવાઓ જણાય છે । વઢી એક વિશેષ પ્રમાણ પળ એ કથનની પુષ્ટિ કરતું હોય એવું કહી શકાય તેમ છે । કુવલ-યમાલા કથા જે દાક્ષિણ્યચિહ્ન ઉદ્યોતનસૂરિએ શક સંવત્ ૭૦૦ માં રચી છે તેની પ્રશસ્તિની ૮ મી ૯ મી ગાથામાંઃ તત્ત્વાચાર્ય નામના એક આચાર્યનું વર્ણન આવે છે । એ તત્ત્વાચાર્ય શીલાંક જ હોય એમ મારી કલ્પના થાય છે । કારણ કે આચારાંગટીકાની પ્રાંતે શીલાંકાચાર્યનું બીજું નામ તત્ત્વાદિત્ય સ્પષ્ટ પળે લખેલું મળે છે; અને કુન્દમાલ્યની ૯ મી ગાથામાં તત્ત્વાચાર્યને સીલંગવિહલસાલો એવા શ્લેષાત્મક વિશેષણદ્વારા શીલાંક ઉપપદ્ધતી સૂચિત કરવામાં આવેલા છે, એવો મારો અભિપ્રાય છે । જો એ અભિપ્રાય યથાર્થ હોય તો એ જ તત્ત્વાચાર્ય ઈર્ષ શીલાંકાચાર્ય કુવલયમાલાકર્તા ઉદ્યોતન સૂરિના દીક્ષા-ગુરુ સિદ્ધ થાય છે અને તેમ થવાથી ઉદ્યોતન સૂરિના એક વિદ્યા-ગુરુ હરિભદ્રસૂરિ શીલાંકના સમકાલીન સહજે સાબીત થઈ જાય છે ।

આ હકીકત ઊપરથી એ વિચાર સ્પષ્ટ થતો લાગે છે કે શીલાંક હરિભદ્રના સમકાલીન હોઈ, વિક્રમના ૮ મા સૈકાના છેલ્લા ભાગમાં તે થઈ શકે હોવા જોઈએ; પળ આચારાંગટીકાના પ્રાંતોલ્લેખ પ્રમાણે ૧૦ મા સૈકાના પૂર્વ ભાગમાં તો નહીં । પરંતુ, ઊપર જોઈ ગયા તેમ કેટલીક પટ્ટાવલિઓમાં જે એમને સાક્ષાત્ જિનમદ્ર ક્ષમાશ્રમણના શિષ્ય જણાવ્યા છે તેની શી સ્થિતિ છે એ વિચાર તો બાકી જ રહે છે । એટલે હવે જરા એ વિચાર તરફ પળ દૃષ્ટિ ફેરવી જોઈએ । વિશ્વવશ્યક માપ્યટીકાકાર કોટ્યાચાર્ય એ જ શીલાંકાચાર્ય હોય—એ ટીકા અને પ્રવેશ પ્રમાણે તે હોય પળ સરા—તો એ ટીકાગત ઉલ્લેખોથી તો શીલાંકાચાર્ય જિનમદ્રગણીના શિષ્ય સિદ્ધ થઈ

* તત્સ ય આચાર્યો તત્ત્વાચારિઓ સિ નામ સારગુણો ।

આસિ તથતેયનિજિયપાવતમોહો િનયરા ઇવ ॥

જો દુસમસાલિલપાહવેગહીરન્તગ્જસહસ્તાણ ।

સીલંગવિહલસાલો લગ્ગણસંમો ઇવ નિકંપો ॥

શકતા નથી । કમનશીબે, પૂનાના ગ્રન્થસંગ્રહમાં એ ટીકાની જે પ્રતિ છે તેનાં આદ્યન્તનાં કેટલાંક પાનાં સંહિત થઈ ગયાં છે, તેથી ટીકાકારે મંગલાચરણમાં કે પ્રશસ્તિમાં પોતાના વિષે કે જિનમદ્રગણિ વિષે કોઈ વિશેષ સૂચન કર્યું છે કે નહીં, તે જાણવાનું કશું સાધન નથી । પણ ટીકામાં વચ્ચે વચ્ચે કટલીક જગ્યાએ ભાષ્યકારની સ્વોપજ્ઞ વ્યાખ્યાવિષે જે કેટલાક ઉલ્લેખો કરેલા છે તે ઉપરથી કોઈક અનુમાન થઈ શકે તેમ છે । શીલાંક ઈર્ષ કોટ્યાચાર્ય પોતાની ટીકામાં જિનમટાચાર્ય અને જિનમદ્રગણિ ક્ષમાશ્રમણ એમ બે આચાર્યોનો વારંવાર મત પ્રદર્શિત કરે છે । દાસલા તરીકે થોડાંક અવતરણો જોઈએ—

(૧) ઉપયોગસ્તુ હ્યપ્રત્યક્ષ સર્વત્રાન્તર્મૌહૂર્તિક એવ શ્રોત્રાદિષુ પ્રાય ઈહાન્વયત્વાત્ ।
 इति जिनमटाचार्यपूज्यपादाः इति ।

(૨) તત્રાપ્યપૂર્વમિવાર્ભમિતિ જિનમટાચાર્યપૂજ્યપાદાઃ ઇતિ ।

(૩) જિનમદ્રગણિ ક્ષમાશ્રમણપૂજ્યપાદૈસ્તુ નોક્તમ્ ।

(૪) અત એવ પૂજ્યપાદૈઃ સ્વટીકાયાં પ્રાયોગ્રહણં કૃતમ્ ।

(૫) ક્ષમાશ્રમણટીકાત્વિયમ્ । (૬) ક્ષમાશ્રમણટીકાપીયમ્ ।

(૭) શ્રીમત્ક્ષમાશ્રમણપૂજ્યપાદાનામભિપ્રાયો લક્ષણીયઃ ।

આમાંનાં પ્રથમનાં બે અવતરણોમાં જિનમટાચાર્યનો ઉલ્લેખ છે । જિનમટાચાર્યની કોઈ કૃતિ જૈન સાહિત્યમાં જાણ્યામાં નથી; તેમ જ આ અવતરણો ઉપરથી એમ પણ નથી માસતું કે આમાં જિનમટના કોઈ ગ્રન્થના આધારે કોટ્યાચાર્ય આ અભિપ્રાયો ટાંકતા હોય । આ અભિપ્રાયો તો એમ સૂચવતા હોય તેમ લાગે છે કે, કોટ્યાચાર્યે જિનમટના મુખેથી કોઈ વિચારો સાંભળ્યા-સીંચ્યા હોય અને તે પ્રસંગવશ આ ટીકામાં વ્યાખ્યાન્તરરૂપે ટાંકી દેવામાં આવ્યા હોય । આથી હું એમ અનુમાનું છું કે જિનમટ પાસે શીલાંકાચાર્યે શાસ્ત્રાભ્યાસ કર્યો હોવો જોઈએ, અને તેથી તેઓ તેમના એક ગુરુ થવા જોઈએ । હવે બીજાં અવતરણોમાં જોઈએ તો તેમાં જિનમદ્રગણી અને તેમની સ્વોપજ્ઞટીકાનો નિર્દેશ સ્પષ્ટ જ કરેલો છે । આ નિર્દેશ ઉપરથી, જિનમદ્રગણીના શીલાંકાચાર્ય શિષ્ય થતા હોય તેવો કશો ધ્વનિ પ્રકટ થતો નથી । જો તેઓ તેમના સાક્ષાત્ શિષ્ય હોત તો કેક ઠેકાણે તે વિષેનો સ્પષ્ટ-અસ્પષ્ટ ઉલ્લેખ તેઓ અવશ્ય કરત । એ ટીકામાં એક ઉલ્લેખ તો એવો પણ નજરે પડે છે, જે, એ બેનો પરસ્પર કાલકૃત વિશેષ મેદ સૂચવનારો કહી શકાય । એ ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે છે:—

“માખ્યાન્તર્યાયિ પાઠાન્તરમિત્ અગ્રતઃ, એવમનેનૈવ મુદ્ધિતઃ પેત્યાદે દાદ્; ન ચેદં યસાંશુ પ્રતિષ્ઠુ દૃશ્યતે ।” વિ૦ ભાષ્યની ૬૩૭ મી ગાથાની વ્યાખ્યામાં આ ઉલ્લેખ આવેલો છે । અહિં, કોઈ જૂની પ્રતિઓમાં શીલાંકાચાર્યને પાઠમેદ નજરે પડ્યો છે અને તે પાઠમેદ ભાષ્યકારના અભિપ્રાયથી જૂદો પડતો જણાયો છે; તેથી તે માટે પોતાની ટીકામાં એમને ઉલ્લેખ કરવો પડ્યો છે કે આ પાઠમેદ ભાષ્યને અનુગત નથી; તેમ જ ઘણી પ્રતિઓમાં આ પાઠ મળતો પણ નથી । આ ઉલ્લેખ સ્પષ્ટ સૂચવે છે કે શીલાંકાચાર્યના સમયમાં વિશેષાવશ્યકમાં પાઠમેદો થઈ

ચૂક્યા હતા અને તેની ઘણી જૂદી જૂદી પાઠમેદોવાઢી પ્રતિઓ પળ થઈ ચૂકી હતી । આ વસ્તુ-સ્થિતિ ત્યારે જ બંધ બેસતી બની શકે ડ્યારે શીલાંકાચાર્ય અને જિનમદ્રગણી ક્ષમાશ્રમળ વચ્ચે કાલ ન્ત વિશેષ અન્તર હોય । જો ં બન્નેની વચ્ચે કાંઈ અન્તર ન હોય અને પટ્ટાવલિ લેલકના કબજન પ્રમાણે ંમનામાં ગુરુ-શિષ્યનો જ સંબન્ધ રહેલો હોય તો વિશ્વવિદ્યાલયકમાપ્યમાં આવા પાઠમેદો અને પ્રત્યન્તરોની નોંધ લેવા જેવી સ્થિતિ શીલાંકાચાર્યની સન્મુલ ડપસ્થિત જ શી રીતે થઈ શકે । માટે ડ્યાં સુધી બીજાં કોઈ સ્પષ્ટ સાધક બાધક પ્રમાળ ન મઢી આવે ત્યાં સુધી શીલાં-કાચાર્યને જિનમદ્રગણીના શિષ્ય પળ માની શકાય તેમ નથી, તેમ જ તે બન્ને સમકાલીન હતા ંમ પળ કહી શકાય તેમ નથી ।

જિનમદ્રગણી ક્ષમાશ્રમળના સમય નિર્ણય માટે હજી બીજી ઘણી બાબતો ચર્ચવા જેવી છે, પળ આ સ્થલે તે બધીની ચર્ચા કરવા જેટલો અવકાશ ન હોવાથી હું ં બાબતનો કોઈ સ્પષ્ટ નિર્ણય આપી શકું તેમ નથી । પળ, સ્વાસ કાંઈ વિરોધી પ્રમાળ નજરે ન પડે ત્યાં સુધી પટ્ટાવલિયોમાં જે વીર સંવત્ ૧૧૧૫-વિક્રમ સંવત્ ૬૪૫ ની સાલ ંમના માટે લલેલી છે તેનો સ્ત્રીકાર કરી ં તો તેમાં કશી હરકત નથી ।

જીતકલ્પસૂત્ર

આ સૂત્ર, ંના નામ પ્રમાણે જૈન શ્રમળોના આચાર વિષયક છે અને ંમાં ૧૦ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્તનું વિધાન કરવામાં આવ્યું છે । આ પ્રાયશ્ચિત્ત સંબન્ધી વિષય છેદ સૂત્રો અને બીજા ઘળા ગ્રન્થોમાં ચર્ચવામાં આવ્યો છે । તેમાં, કેટલીક જગ્યા ં તે બહુ જ સંક્ષિપ્ત રીતે ચર્ચેલો છે, તો કેટલીક જગ્યા ં ઘળી જ વિસ્તૃત રીતે વર્ણવેલો છે । ંટલા માટે જિનમદ્રગણી ક્ષમાશ્રમળે બહુ સંક્ષિપ્ત નહીં તેમજ બહુ વિસ્તૃત નહીં ંવી મધ્યમરીતે ં વિષયને સમજાવવા માટે આ ગ્રન્થની સંકલના કરી હોય તેમ સંભવે છે ।

આ પ્રાયશ્ચિત્તના વિષયમાં ંક વાત નોંધવા જેવી છે; અને તે ં છે, કે શ્વેતાંબર સંપ્રદાયના સર્વ આગમોમાં અને અન્ય ગ્રન્થોમાં આ જીતકલ્પસૂત્ર પ્રમાણે જ ૧૦ પ્રકારનાં પ્રાયશ્ચિત્ત વર્ણવેલાં મલે છે । પળ તત્ત્વાર્થસૂત્રના નવમા અધ્યાયના ૨૧—૨૨ સૂત્રમાં પ્રાયશ્ચિત્તના પ્રકાર ૯ જ ગળાવ્યા છે, અને તેમાં, આ સૂત્રમાં વર્ણવેલાં મૂલ, અનવસ્થાપ્ય અને પારંચિક આ છેલ્લાં ત્રળનાં સ્થાને, પરિહાર અને ડપસ્થાપના નામના બે પ્રાયશ્ચિત્ત કલાં છે । ડિગમ્બર સંપ્રદાયના સાહિત્યમાં પ્રાયઃ સર્વત્ર તત્ત્વાર્થસૂત્ર પ્રમાણે ૯ જ પ્રાયશ્ચિત્ત મઢી આવે છે । શ્વેતાંબર સાહિત્યમાં ંક તત્ત્વાર્થ-સૂત્ર સિવાય બીજે ક્યાં ં આ પ્રકાર ઢષ્ટિ ગોચર નથી થતો । જિનમદ્રગણી ક્ષમાશ્રમળ જીત-કલ્પસૂત્રની અંતે ંમ પળ કહે છે કે તપ-અનવસ્થાપ્ય અને તપ-પારાંચિક આ બન્ને પ્રાયશ્ચિત્ત મદ્રબાહુસામી પછી વ્યુછેદ પામ્યાં છે । ડિગમ્બર સાહિત્યમાં આ વિચાર ક્યાં ં નથી । તેમ જ તત્ત્વાર્થમાપ્યમાં પળ આ સંબંધે કાંઈ સૂચન નથી । વિદ્વાન્ અમ્યાસિઓ તત્ત્વાર્થસૂત્રના કર્તૃત્વના પ્રશ્નનો ંહાપોહ કરે ત્યારે આ વિષય પળ તેમાં વિચારવા જેવો છે, ં સૂચન કરવા સાકં અર્હિ ં નોંધ કરવી ડચિત લાગી છે ।

જીતકલ્પસૂત્ર-વ્યાખ્યા-સારાંશ

આ સૂત્ર ઉપર ઉપલબ્ધ થતા વ્યાખ્યા-સાહિત્યમાં જૂનામાં જૂની કૃતિ તે આ આવૃત્તિમાં પ્રકાશિત સિદ્ધસેનકૃત ચૂર્ણિ છે । આ ચૂર્ણિ રચાયાં પહેલાં પળ કોઈ ચૂર્ણિ એ સૂત્ર ઉપર રચાણી હતી એમ પ્રસ્તુત ચૂર્ણિમાં, પૃષ્ઠ ૨૩, પંક્તિ ૨૩ ઉપર, આવેલા ઉલ્લેખથી જ્ઞાત થાય છે, પણ તે ઉપલબ્ધ નથી । આ મુદ્રિત ચૂર્ણિના કર્તા સિદ્ધસેનગણિના સમયાદિ વિષેનો નિર્ણય કરવા માટેનાં સાધનોવિષે વિશેષ શોધ ઓછ થઈ શકી નથી, તેથી આ સિદ્ધસેન કોણ અને ક્યારે થયા—એ પ્રશ્નને છેલ્લા વગર જ હાલ તો ચલાવી લેવું પ્રાપ્ત છે ।

આ ચૂર્ણિ ઉપર જે ટિપ્પણ આપવામાં આવ્યું છે તેના કર્તા શ્રીચન્દ્રસૂરિના સમયાદિનો ઉલ્લેખ ટિપ્પણની પ્રશસ્તિમાં આપેલો છે; અને તે અનુસારે વિક્રમ સંવત્ ૧૨૨૭ માં અળહિલપુરમાં તેમણે આની રચના કરેલી છે । આ શ્રીચન્દ્રસૂરિએ શ્રાવકપ્રતિક્રમણસૂત્રવૃત્તિ (સંવત્ ૧૨૨૨), પંચોપાંગવૃત્તિ (સંવત્ ૧૨૨૮), નિશીથવિંશોદેશકવૃત્તિ, વિગેરે બીજા પણ કેટલાક વ્યાખ્યાગ્રન્થો લખ્યા છે ।

પ્રસ્તુત ચૂર્ણિ સિવાય આ સૂત્ર ઉપર એક પ્રાકૃત ગાથાવદ્ધ ભાષ્ય પણ ઉપલબ્ધ થાય છે । એ ભાષ્યના કર્તા કોણ છે તે કાંઈ જ્ઞાત થઈ શક્યું નથી । એનો આદિ-અંતનો ભાગ આ પ્રમાણે છે—

આદિ—કયપવયણપ્પણામો વુચ્છં પચ્છિત્તદાણસંસ્થેવં ।

જીયન્નવહારગયં જીવસ્સ વિસોહણં પરમં ॥

પવયણદુવાલસંગં સામાદ્યમાદિવિન્દુસારન્તં ।

અહ વ ચઉવિહસંધો જત્થેવ પહટ્ઠિયં નાણં ॥

અહ વા પગયપસત્થં પહાણવયણં વ પવયણં તેણ ।

અહ વ પવત્તયતીઈ નાણાઈ પવયણં તેણ ॥

અન્ત—અપ્પગગ્ગન્થમહત્થો હતિ एसो વણ્ણિઓ સમાસેણં ।

પંચમતો વવહારો નામેણં જીયક્ખ્પો ત્તિ ॥

કપ્પવ્વવહારાણં ઉદહિસરિચ્છાણ તહ ણિસીહસ્સ ।

સુત્તરણ્ણાણિ જવણીતભૂતસારેસ ણાતવ્વો ॥

કપ્પાણ્ણે વણ્ણિવિ જો સુત્તથેહિ ણાહિતી ણિતુણં ।

ણિગ્ગિસ્સિતિ સો એયં સીસપસીસાણ ણહુ અણ્ણો ॥

॥ હતિ શ્રીજીતકલ્પભાષ્યં ॥ ૩૩૦૦ ॥

સં ૧૭૨૦ વર્ષે માર્ગશીર્ષ શુદિ ૧ ૫ ક્રવાસર અઘેહ શ્રીપત્તને લિ ૦ શ્રીમોહજ્ઞાતિના આંકાગીતિસાત્ત્વેન અંબાદત્તેન । શુભં ભવતુ । શિવમસ્તુ ।

આ માખ્ય, પ્રસ્તુત ચૂર્ણિ રચાયા બાદ લખાયું હોય તેમ જણાય છે, કારણ કે ચૂર્ણિમાં માખ્યનો જ્યાં ઉલ્લેખ થયેલો નથી દેખાતો । ચૂર્ણિ પહેલાં જો માખ્યની રચના થઈ હોત તો ચૂર્ણિકાર તેનો અવશ્ય ઉલ્લેખ કરત ।

ચૂર્ણિ અને માખ્ય સિવાય, આ સૂત્ર ઉપર, એક સંસ્કૃત ટીકા પણ સ્વતંત્ર રીતે લખાણી મળે છે । એ ટીકા, આવશ્યકસૂત્રની લઘુવૃત્તિ રચનાર શ્રીતિલકાચાર્યે રચી છે । એ ટીકાનો આદિ અને અન્ત ભાગ આ પ્રમાણે છે:—

વન્દે વીરં તપોવીરં તપસા હુસ્તપેન યઃ । શુદ્ધં સ્વં વિદધે સ્વર્ણં સ્વર્ણકાર ઇવાગ્નિના ॥
જિનસ્ય વચનં નૌમિ નવં તેજસ્વિમ્પ્હલઃ । યતો જ્યોર્તીંષિ ધાવન્તિ હર્તુમન્તર્ગતં તમઃ ॥
નિઃપ્રત્યુહં પ્રણિદધે ભવાનીતનયાનહમ્ । સર્વાનપિ ગણાધ્યક્ષાનક્ષામોદરસજ્જતાન્ ॥
જિનમદ્રગણિં સ્તૌમિ ક્ષમાશ્રમણમુત્તમમ્ । યઃ શ્રુતાઙ્ગીતમુદ્ધ્રે શૌરિઃ સિન્ધોઃ સુધામિવ ॥
પ્રણમન્મ્યાત્મસ્તંસ્તાન્ ધનસારશલાકયેવ યદ્વાચા । અજ્ઞાનતિમિરપૂરિતમુદ્ઘાટિતં મમાન્તરં ચક્ષુઃ
શ્ચિતિ નુતિકૃતસુકૃતઃ શ્રુતરહસ્યકલ્પસ્ય જીતકલ્પસ્ય । વિવરણલવં કરિષ્યે સ્વસ્મૃતિવીજપ્રબોધાય ॥

શ્રીમાન્ ચન્દ્રપ્રભઃ સ્થરિયુગપ્રાધાન્યભાગભૂત્ । તદાસનમલંચક્રુઃ શ્રીધર્મઘોષસૂરયઃ ॥
તત્પદ્મશ્રીશ્વજોઽભૂવન્ શ્રીચક્રેશ્વરસૂરયઃ । શ્રીશિવપ્રભસૂરિસ્તત્પદ્મશ્રીહીરનાયકઃ ॥
તદીયશિષ્યલેશોઽહં સ્થરિશ્રીતિલકાભિધઃ । અનન્યસમસૌરમ્યશ્રુતામ્બોજમધુવ્રતઃ ॥
હમામીદગ્ધવિધાં ચૂર્ણેઃ તસ્યાશ્રોપનિબન્ધતઃ । ગુરુણાં સંપ્રદાયાચ્ચ વિજ્ઞાયાથ સ્વશક્તિતઃ ॥
અકાર્ષ જીતકલ્પસ્ય વૃત્તિમત્યલ્પધીરપિ । સા વિશોધ્યા શ્રુતધરૈઃ સર્વૈર્મયિ કૃપાપરૈઃ ॥
સત્સમકં શિષ્યાત્મામિકં સપ્તમિઃ શતૈઃ । પ્રત્યક્ષરેણ સંખ્યાયા માનમસ્ય વિનિશ્ચિતમ્ ॥

જીતકલ્પસૂત્રના અનુકરણ-ગ્રન્થ

આ સૂત્રના અનુકરણ રૂપે, પાછળના આચાર્યોએ યતિજીતકલ્પ અને શ્રાદ્ધજીતકલ્પ એ નામના બીજા બે ગ્રંથો સ્વતંત્ર ગ્રન્થો પણ લખ્યા છે, અને તેમના ઉપર ટીકા-ટિપ્પણી આદિ કેટલાક વ્યાખ્યા ગ્રન્થો પણ ઉપલબ્ધ થાય છે ।

આ ગ્રન્થને, આ રૂપમાં પ્રકટ કરવા માટે, શ્રીયુત મોદી કેશવલાલ પ્રેમચન્દ્ર ભાઈના ઉત્સાહ અને આગ્રહ જ મુખ્ય કારણભૂત થયા છે અને તેથી આ પ્રાચીન ગ્રન્થરક્ષના ઉદ્ધારણું મુખ્ય શ્રેય તેમને જ થતે છે ।

ગુજરાત પુરાતત્ત્વ મન્દિર
અમદાવાદ
આશ્વિનમાસ, સંવત્ ૧૯૮૨. }

—મુનિ જિનવિજય

પરિશિષ્ટ

શીલાંકાચાર્ય વિષે વધારે વગત

પાછળનાં પાનાઓમાં શીલાંકાચાર્ય વિષે કેટલીક ચર્ચા કરી છે અને તેમાં મેં એમ અભિપ્રાય દર્શાવ્યો છે કે શીલાંકાચાર્ય ઘણું કરીને હરિભદ્ર સૂરિના સમકાલીન હોવા જોઈએ. આ પ્રસ્તાવના પ્રેસમાં ગયા બાદ ડૉ. હર્મન યાકોબીની લખેલી હરિભદ્રકૃત સમરાશ્વકદ્વાની પ્રસ્તાવના મારા જોવામાં આવી. આ પ્રસ્તાવનામાં પ્રસંગવશાત્ શીલાંકાચાર્ય વિષે એક વે ઠેકાણે ડૉ. યાકોબીએ ઉલ્લેખ કરેલો છે અને એમના મતે આ ચાર્ય હરિભદ્ર કરતાં એક સૈકા પછી થયા હતા તેમ લાગે છે. પ્રમાણ જો કે કોઈ નહું એ નથી આપતા પણ આચાર્યાંગ ટીકાની પ્રાંતે જે શક સંવત્ ૭૧૮ ની પંક્તિ મળી આવે છે તેને જ પ્રમાણ માની આ પોતાનો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરે છે. પ્રસ્તાવનાના પૃષ્ઠ ૧૦ ની નોટમાં આ જણાવે છે કે—

In the Laghuvṛtti [of Gaṇadhara Śārdha S'ataka] V. 60. According to that source and to the Paṭṭavali of the Kharataragaccha Śīlāṅk was the successor of Haribhadra; but that is impossible, since the date of his Āchārāṅgatika is said to be S'aka 798=872 A. D., or more than century later than Haribhadra.

આ જ પ્રસ્તાવનાના પૃષ્ઠ ૧૨ ઉપર એક બીજી રીતે પણ હરિભદ્ર અને શીલાંક વચ્ચે એક સૈકાનું અંતર સૂચવતાં એ વિદ્વાન્ લખે છે કે—

For according to Prof. Leumann Haribhadra commented on the text in Sanskrit, but retained the Kathānakas and certain other parts of the Cūrṇi in the original Prakrit; while Śīlāṅk who flourished more than a century later, translates such passages also into Sanskrit.

આમાંના પ્રથમ અવતરણમાં તો આચાર્યાંગ ટીકાના શક સંવત્ ૭૧૮ વાલા ઉલ્લેખને, જ્યાં સુધી તે અન્ય પ્રમાણોથી અસિદ્ધ ન ટરે, પ્રમાણભૂત માની, ચરતરગચ્છ પદ્ધતિમાં જે શીલાંકનું હરિભદ્રના શિષ્ય લખ્યા છે તેને ડૉ. યાકોબી અસંભવ માને છે; અને હરિભદ્રનો જે સમય મેં નિર્ણય કર્યો છે તેનો સંપૂર્ણ સ્વીકાર કરી, તે જ સમયના હિસાબે, આ બંને આચાર્યો વચ્ચે એક સૈકા જેટલું અંતર બતાવે છે.

બીજા અવતરણમાં પ્રો. લૅયમાને પોતાના દશવૈકાલિક સૂત્ર ઉપરના નિબંધમાં (Z. D. M. G., vol. 46 p. 581. ff.) જૈન આગમો ઉપરના વ્યાખ્યા-સાહિત્યના કાલક્રમ સંબંધે જે અભિપ્રાય જણાવ્યો છે તેને અનુસરીને ડૉ. યાકોબીએ હરિભદ્ર અને શીલાંક વચ્ચે એક સૈકા જેટલું વ્યવચાન સૂચવ્યું છે.

આ પ્રસ્તાવનાના ચાલકોની વિશેષ સમજણ જાતર પ્રો. લૅયમાને દોરેલા વ્યાખ્યા-સાહિત્યના કાલક્રમનું સ્પષ્ટીકરણ કરવું આવશ્યક છે. જૈન આગમો ઉપર સૌથી પ્રથમ નિર્ણયિત નામે પ્રાકૃત ગાથાબદ્ધ ટૂંકી ટિપ્પણીઓ રચાઈ; તે પછી પ્રાકૃત ગાથામાં જ વિસ્તૃત માધ્યો રચાયા; તે પછી પ્રાકૃતબહુલ અને કવિત્વ સંસ્કૃતવાળા ગદ્યમાં ધૂર્ણિઓ રચાઈ; તે પછી સંસ્કૃતબહુલ અને કવિત્વ પ્રાકૃતવાળા ગદ્યમાં ટીકાઓ રચાઈ; અને તે પછી છેવટે કેવલ સંસ્કૃતમાં જ વ્યાખ્યાઓની રચના થઈ. આ પ્રકારના દરેક વ્યાખ્યા-નિબંધોનો કાલક્રમ સાધારણ રીતે એક-એક સૈકા જેટલો સમજી લેવાનો અભિપ્રાય એ વિદ્વાનોનો થાય છે. ઉદાહરણ તરીકે—આવશ્યક અને નંદિસૂત્રની ધૂર્ણિના કરતાં જિનદાસગણિ મહત્તર વિક્રમના આઠમા સૈકાના પૂર્વાર્ધમાં થયાં. તેમના પછી એક સૈકા બાદ સંસ્કૃતબહુલ એવી ટીકાઓ લખવાની શરૂઆત કરનાર હરિભદ્ર થયા. હરિભદ્રે પોતાની ટીકાઓ માટે જો કે સંસ્કૃતમાં જ લખવાની

પદ્ધતિનો અંગીકાર કીધો હતો પણ વચ્ચે વચ્ચે પ્રમાણરૂપે જે કથાનકો વિગેરે આપવાની જરૂર પડી તે તેમણે પૂર્વેની ધૂર્ણઓમાંથી પ્રાકૃતમાં જ તદ્વત્ તારવી લીધાં । એ પછી, એક સૈકા બાદ શીલાંકાચાર્ય થયા જેમણે પોતાની વ્યાખ્યાઓને પરિપૂર્ણરિતે સંસ્કૃતમાં જ લખવાની શૈલીનો સ્વીકાર કીધો ।

પ્રો. લૉચમાને દોરેલો આ કાલક્રમ જો કે સામાન્યરીતે બંધ બેસતો જણાય છે અને જૈન આગમ—સાહિત્યના વિકાસક્રમનો ઇતિહાસ જોતાં એ વિચાર ઘળામણે સ્વીકારણીય પણ જણાય છે । છતાં એમાં કોંક અપવાદ પણ દૃષ્ટિગોચર થાય છે । દાખલા તરીકે ઇગ્યારમા સૈકામાં શાંલાચાર્યે ઉત્તરાખ્યયનસૂત્ર ઉપર જે ટીકા લખી છે તે હરિશ્ચન્દ્રની પદ્ધતીએ લખી છે । મૂળ સૂત્ર અને નિર્યુક્તિની વ્યાખ્યા જ્યારે એ આચાર્યે સંસ્કૃતમાં લખી છે ત્યારે એમાં આવતાં બધાં કથાનકો પ્રાકૃતમાં જ પૂર્વેની ધૂર્ણમાંથી તદ્વત્ ઉતારી લીધાં છે; અને એથી એ ટીકાનું બીજું નામ પાડ્ય (પ્રાકૃત) ટીકા તરીકે વધારે પ્રસિદ્ધ છે । કેવલ શાંલાચાર્યે જ નહિ પણ તેમના પછીના સૈકામાં થયેલા એ જ સૂત્રના બીજા ટીકાકાર દેવેન્દ્રગણિગ પણ એ પદ્ધતિનું અનુસરણ કરી પોતાની ટીકામાં લાંબી લાંબી કથાઓ પ્રાકૃતમાં જ ગુંધી છે ।

આ ઉપરથી આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે શીલાંકાચાર્યના સમયમાટે પ્રો. લૉચમાન—અંકિત કાલક્રમ સર્વથા સાષકરૂપ નથી । તેમ જ, આચારાંગ ટીકા પ્રતિ આવેલી શક સંવત્ વાલી પંક્તિ પણ વિવિધ પાઠભેદો ધરાવતી હોવાને લીધે, જેમ મેં પ્રસ્તાવના પૃષ્ઠ ૧૪ ઉપર જણાવ્યું છે, તેમ અત્રાન્ત ગણી શકાય તેમ નથી । પણ એ આચારાંગ ટીકાવાલી પંક્તિનું સમર્થન કરે એવું જે એક બીજું પ્રમાણ હમણા મારી દૃષ્ટિગોચર થયું છે તેની નોંધ હું અહિં લઉં છું: જૈન સાહિત્ય સંશોધકના પ્રથમ ભાગના, ૨ જા અંકમાં, બૃહટ્પિપ્પનિકા નામની એક પ્રાચીન જૈન ગ્રંથ સૂચિ મેં પ્રકટ કરી છે । એ સૂચિ લગભગ ૫૦૦ વર્ષ જેટલી જૂની છે અને બહુ ગવેષણા પૂર્વક તૈયાર કરવામાં આવી હોય તેવી તેની સંકલના છે । એ સૂચિના ૨૮૩ ક્રમાંક ઉપર શીલાચાર્યે રચિત પ્રાકૃત મુખ્ય મહાપુરુષ ચરિત્રની નોંધ છે । જેની ૧૦૦૦૦ જેટલી શ્લોકસંખ્યા, અને ૧૨૫ વર્ષે રચના થયેલી લખી છે । મૂળગ્રંથ અઘાપિ મારા જોવામાં આવ્યો નથી તેથી એના રચના-સમયનો ઉલ્લેખ કેવા પ્રકારનો છે તે કાંઈ કલ્પી શકાય તેમ નથી; પરંતુ જો એ ચરિત્રકર્તા જોલકાર્ય અને આચારાંગ અને સૂત્રકૃતાંગ ટીકાકર્તા શીલાચાર્યે બન્ને એક જ હોય તો, આચારાંગ ટીકાગત શક સંવત્ ૭૧૮ વાલો ઉલ્લેખ અવશ્ય સત્ય હોઈ શકે છે । કારણ કે, શક સંવત્ ૭૧૮ એ વિક્રમ સંવત્ ૧૩૩ બરાબર થાય છે; અને મહાપુરુષ ચરિત્રની રચનાની જે ૧૨૫ ની સાલ બૃહટ્પિપ્પનિકાકારે આપેલી છે તે વિક્રમ સંવત્ની ગણતરી વાલી જ હોવી જોઈએ; કારણ કે, એ સૂચિમાં પ્રાયઃ સર્વત્ર એ જ ગણતરીનો વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો છે । તેથી એ બન્ને સાલ વચ્ચે માત્ર ૮ વર્ષનો જ તફાવત રહેતો હોવાથી આ બન્ને કૃતિઓ—આચારાંગ ટીકા અને મહાપુરુષ ચરિત્ર—સમકાલીન જ ઠરે છે । અને તેથી એ બન્નેના કર્તા શીલાચાર્યે એક જ વ્યક્તિ હતા, એમ માનવું પ્રાપ્ત થાય છે ।

આ ફકીકત ઉપરથી આચારાંગ ટીકાકર્તા શીલાચાર્યનો સમય નિર્ણય થઈ શકે છે; પણ, વિશેષાવશ્યક ભાષ્યટીકા કર્તા કોટ્યાચાર્યે જે એમનું નામ શીલાંક પણ કહેવામાં આવે છે તેમનો તથા અળહિલપુર સંસ્થાપક બનરાજના શુદ્ધ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલા શીલગુણ કે શીલાંક નામના જે આચાર્ય છે તેમનો નિર્ણય તો મૂળ પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યા પ્રમાણે અનિશ્ચિત જ રહે છે ।

૧ ય સૂચિકારે આચારાંગ ટીકાનો રચના સમય પણ વિક્રમસંવત્ની ગણતરી ગણી ૧૩૩ વર્ષ નો જ આપ્યો છે—જુઓ બૃહટ્પિપ્પનિકા, ક્રમાંક ૧ (૩).

॥ णमो समणस्स भगवओ मत्तवीरस्स ॥

सिरि-जिणभद्द-खमासमण-विरइयं

जं य क ण-सु त्तं

कय-पवयण-पण्णाणं वोच्छं पच्छित्तदाण-संखेवं ।

जीयव्ववहार-गयं जीयस्स विसोहणं परमं ॥ १ ॥

संवर-विणिज्जाओ मोक्खस्स प्हो, तवो प्हो तासिं ।

तव जा य पहाणंगं पच्छित्तं, जं च नाणस्स ॥ २ ॥

सारो चरणं, तस्स वि नेव्वाणं, चरण-सोहणत्थं च ।

पच्छित्तं, तेण तयं नेयं मोक्खत्थिणाऽवस्सं ॥ ३ ॥

तं दसविहमालोयण १ -पडिकमणोभय २-३ -विवेग ४ -वोस्सग्गे ५ ।

तव ६ -छेय ७ -मूल ८ -अणवट्ठया ९ य पारश्चिए १० चेव ॥ ४ ॥

१. करणिज्जा जे जोगा तेसुवउत्तस्स निरइयारस्स ।

छउमत्थस्स विसोही जइणो आलोयणा भणिया ॥ ५ ॥

आहाराइ-ग्गहणे तह बहिया निग्गमेसुऽणेगेसु ।

उच्चार-विजारावाणे-चेइय-जइ-वन्दणार्हसु ॥ ६ ॥

जं चऽन्नं करणिज्जं जइणो हत्थ-सय-बाहिरायरियं ।

अट्ठियाट्ठिएम्मि असुद्धो, अल्लएत्तो तयं सुद्धो ॥ ७ ॥

कारण-विणिग्गयस्स य स-गणाओ पर-गणागयस्स वि य ।

उवसंपया-विहारे आलोयण-निरइयारस्स ॥ ८ ॥

२. गुप्ती-समिह-पमाए रुग्णा आसायणा विणय-भंगे ।

इच्छा णमकरणे लहुस मुसाऽदिन्न-मुच्छासु ॥ ९ ॥

अविही कास-जंभिय-खुय-वायासंकिलिड्ड-कम्मेसु ।

कण्ठ-प-हास-विगहा-असाय-विसयाणुसंगेह ॥ १० ॥

खलियस्स य सब्बत्थ वि णिसमणावज्जओ जयन्तस्स ।

सहसाऽणाभ गेण व मिच्छाकारो पाडेइमणं ॥ ११ ॥

आभोगेण वि तणुएसु नेह-भय-सोग-बाउ ञ्हाईसु ।

कन्दप्प-हास-विगहाईएसु नेयं पडिक्कमणं ॥ १२ ॥

३. संभम-भयाउरावइ-सहसाऽणाभोगऽणप्प-वसओ वा ।

सव्व-वयाईयारे तदुभयमासंकिए चेव ॥ १३ ॥

दुच्चिन्तिय-दुग्गमासिय-दुच्चेट्टिय-एवमाइयं बहुसो ।

उवउत्तो वि न जाणइ जं देवसियाइ-अइयारं ॥ १४ ॥

सव्व-वि बीय-पए दंसण-नाण-चरणावराहेसु ।

आउत्तस्स तदुभयं सहसक्काराइणा चेव ॥ १५ ॥

४. गिण्ण-उव्वरि-सेज्जा गहियं कडजोगिणे वउत्तेण ।

पच्छा नायमद्वं सुद्धो विहिणा विगिञ्चन्तो ॥ १६ ॥

कालऽद्धाणा च्छिय-अणुगयत्थमिय-गहियमसद्धो उ ।

का ण-गहि-उव्वरियं भत्ताइ-विगिञ्चियं सुद्धो ॥ १७ ॥

५. गण्ण-गमण-विहारे सुयम्मि सावज्ज-सुविणयाईसु ।

नावा-नइ-सन्ता पायच्छित्तं विउस्सगो ॥ १८ ॥

भत्ते पाणे सयणासणे य अरिहन्त-समण-सेज्जासु ।

उच्चारे पासवणे पणवीसं होन्ति ऊसासा ॥ १९ ॥

हत्थ-सय-बा-राओ गमणाऽगमणाइएसु पणवीसं ।

पाणिवहाई-सुविणे सयमट्टसयं चउत्थम्मि ॥ २० ॥

देसिय-राइय-पक्खिय-चाउम्मास-वारेसे परिमाणं ।

सयमद्वं तिग्गि सया पंच-सयऽट्टत्तरसहस्सं ॥ २१ ॥

उद्देस-समुद्देसे सत्तावीसं अणुणवणियाए ।

अट्टेव य ऊसासा पट्टवण-पडिक्कमणमाई ॥ २२ ॥

६. (१) उद्देसऽउदयण-सुयक्खन्धंगेसु कमसो पमाइस्स ।

कालाइक्कमणाइसु नाणायाराइयारेसु ॥ २३ ॥

निव्विग-य-पुरिमहेगभत्त-आयंबिलं चणागाढे ।

पुरिमाई खमणन्तं आगाढे; एवमत्थे वि ॥ २४ ॥

सामन्नं पुण सुत्ते मयमायामं चउत्थमत्थम्मि ।

अप्पत्तऽपत्ताऽवत्त-वायणुद्देसणाइसु य ॥ २५ ॥

काला वेसज्जणाइ मण्डलि-वहाऽपमज्जणाइसु य ।

निव्व-यमकरणे अक्ख-निसेज्जा अभत्ता ॥ २६ ॥

आगाढाणागाढस्मि सव्व-भंगे य देस-भंगे य ।

जोगे छट्ठ-चउत्थं चउत्थनाए म्बलं कमसो ॥ २७ ॥

(२) इत्ताए सु देसे खमणं मिच्छोवबूहणाइ सु य ।

पुरिमाई खमणन्तं भिक्खु-प्पभिर्इण व चउणं ॥ २८ ॥

एवं विय पत्तेयं उवबूहाईणमकरणे जइणं ।

आयामन्तं निव्वीइगाइ पासत्थ-सहे सु ॥ २९ ॥

पा वाराइ-निमित्तं ममत्त-परिपालणाइ वच्छल्ले ।

साहम्मिओ त्ति संजम-हेउं वा सव्वहिं सुद्धो ॥ ३० ॥

(३) एगिनि-याण घट्टणमगाढ-गाढ-परियावण दवणे ।

देव्वीयं पुरिमहं आसणमायामगं कमसो ॥ ३१ ॥

पुरिमाई ख-णन्तं अणन्त-विगत्ति-न्देयाण पत्तेयं ।

पश्चिन्दम्मि एगासणाइ कल्लाणयमहेगं ॥ ३२ ॥

मोसाइ सु मेहुण-वज्जिए सु दव्वाइ-वत्थु-भिन्ने सु ।

हीणे गल्लुआइ आसणमायाम-खमणाइ ॥ ३३ ॥

लेवाडय-परिवासे अभत्तट्ठो सुक्क-सान्निही ए य ।

इयराए छट्ठ-भत्तं, अट्ठमगं सेस-निसिभत्ते ॥ ३४ ॥

१ उहेसिय-चरिम-तिगे कम्मे पासण्ड-स-घर-मीसे य ।

बायर-पाडाडेयाए सपच्चवाया-डे लोभे ॥ ३५ ॥

अहरं अणन्त-निक्खित्त-पिहिय-साहरिय-मीसयाई सु ।

संजोग-स-इंगाले दुविह-निमित्ते य वमणं तु ॥ ३६ ॥

२ कम्ममुहेसिय-मीसे धायाइ-पगासणाइ सु च ।

पुर-पच्छ-कम्म-कुच्छिय-सं-उत्तालेत्त-कर-मत्ते ॥ ३७ ॥

अहरं पा-त्त-निक्खित्त-पिहिय-साहरिय-मीसयाई सु ।

अइमाण-धूम-काण विवज्जए विहिय मायामं ॥ ३८ ॥

३ अज-पायर-कड-पूइय-मायाऽणन्ते परंपरगए य ।

अज-पायर-कड-पूइय-मायाऽणन्ते परंपरगए य ॥ ३९ ॥

४ ओह-विमारु-स-पूइय-ठा-ये-पागडिए ।

उत्तर-पियट्ठिय-पमिच्च-परभावका य ॥ ४० ॥

संगाभा-ड-दहर-जहन्न-माला-डोसरे पढमे ।

सुद्धुम-तिगेच्छ-उत्तर-तिग-मक्खिय-पायगा बहए ॥ ४१ ॥

पसेय-परंपर-ठविय-पिहिय-मीसे अणन्तराईसु ।

पुरिमहं संकाए जं संकइ तं समावज्जे ॥ ४२ ॥

५ इत्तर-ठविए सुहुमे ससणिद्ध-सस-क्ख-मक्खिए चेव ।

मीस-परंपर-ठवियाइएसु बीएसु याविगई ॥ ४३ ॥

स-साऽणाभोगेणव जेसु पडिक्कमणमभिहियं तेसु ।

आभोगओत्ति बहुसो-अइप्पमाणे य निव्विगई ॥ ४४ ॥

धावण-डेवण-संघरिस-गमण-किड्डा-कुहावणाईसु ।

उकुट्ठि-गीय-छेलिय-जं एत्थीसु य चउत्थं ॥ ४५ ॥

तिविहावणिो विच्चुय-विस्सारियऽपेत्थियानिवेयणए ।

एत्थीए-पुमिमेगासणाइ, सव्वम्मि चायामं ॥ ४६ ॥

गारिय-धो-उग्गमियानिवेयणादिन्न-भोग-दाणेसु ।

आसण-आयाम-चउत्थगाइ, सव्वम्मि छट्ठं तु ॥ ४७ ॥

इहणन्तय-रयहरणे फिडिए निव्वीययं चउत्थं च ।

नासिय-हारविए वा जीएण चउत्थ-छट्ठाई ॥ ४८ ॥

कालऽद्धाणाईए निव्विहयं खमणमेव परिभोगे ।

अविहि-विगिञ्चणियाए भत्ताईणं तु पुरिमहं ॥ ४९ ॥

पाणस्सासंब णे भूमि-तिगापेहणे य निव्विगई ।

सव्वस्सासंवरणे अगहण-भंगे य पुरिमहं ॥ ५० ॥

एयं चिय सामन्नं तवपडिमाऽभिग्गहाइयाणं पि ।

निव्वीयगा पक्खिय-पुरिसाइ-विभागओ नेयं ॥ ५१ ॥

फिडिए सय-स्सारिय-भग्गे वेगाइ वन्दणुस्सग्गे ।

निव्वीइय-पुरिमेगासणाइ, सव्वेसु चायामं ॥ ५२ ॥

अकएसु य पुरिमासण-आयामं, सव्वसो चउत्थं तु ।

एव्वमपेहिय-थण्डिल-निसि-वोसिरणे दिया सुवणे ॥ ५३ ॥

कोहे बहुदेवसिए आसव-कक्कोलगाइएसुं च ।

लसुणाइसु पुरिमहं, तन्नाई-बन्ध-मुयणे य ॥ ५४ ॥

असु ति-तणेसु निव्वीइयं तु, सेस-पणएसु पुरिमहं ।

अप्पडिलेयि-पणए आसणयं, तस-वहे जं च ॥ ५५ ॥

ठवणमणापुच्छाए निव्विसओ विरिय-गुणाए य ।

जीएणेकासणयं, सेसय-मायासु खमणं तु ॥ ५६ ॥

दप्पेणं पञ्चिन्दिय-वा मणे संकिलिट्ट-कम्मे य ।

दीहऽद्वाणासेवी गिलाण-कप्पावसाणे य ॥ ५७ ॥

सव्वोवहि-कप्पम्मि य पुरिमत्ता पेहणे य चरिमाए ।

चाउम्मासे वरिसे य सोहणं पञ्च-कल्लाणं ॥ ५८ ॥

छेया मसद्दहओ मिउणो परियाय-गव्वियस्स वि य ।

छेयाईए वि तवो जीएण गणाहिवइणो य ॥ ५९ ॥

जं जं न भाणियन्निहइं तस्सावत्तीए दाण-संखेवं ।

भिन्नाइया य वोच्छं छम्मासन्ताय जीएणं ॥ ६० ॥

भिन्नो अविसिट्ठो च्चिय मासो चउरो य छच्च लहु-गुरुया ।

निव्वियगाई अट्टमभत्तन्तं दाणमेएसिं ॥ ६१ ॥

इय सव्वावत्तीओ तवसो नाउं जह-क्कमं समए ।

जाएण देज्ज निव्वीइगाइ-दाणं जहाभिहियं ॥ ६२ ॥

एयं पुण सव्वं चिय पायं सामन्नओ विणिदिट्ठं ।

दाणं विभागओ पुण दव्वाइ-विसेसियं जाण ॥ ६३ ॥

दव्वं १ खेत्तं २ कालं ३ भावं ४ पुरिस ५-पडिसेवणाओ ६ य ।

नाउमियं चिय देज्जा तम्मत्तं हीणमहियं वा ॥ ६४ ॥

(१) आहाराई दव्वं बलियं सुलहं च नाउमहियं पि ।

देज्जा हि; दुव्वलं दुल्लहं च नाऊण हीणं पि ॥ ६५ ॥

(२) लुक्खं सीयल-साहारणं च खेत्तमहियं पि सीयम्मि ।

लुक्खाम्मे हीणतरयं. (३) एवं काले वि तिविहम्मि ॥ ६६ ॥

गिम्ह-सिसिर-वासासुं देज्जऽट्टम-दसम-बारसन्ताई ।

नाउं विहिणा नवविह-सुयववहारोवएसेणं ॥ ६७ ॥

(४) हट्ठ-गिलाणा भावम्मि—देज्ज हट्ठस्स, न उ गिलाणस्स ।

जावइयं वा वेसइ तं देज्ज, सहेज्ज वा कालं ॥ ६८ ॥

(५) पुरिसा गीयाऽगीया सहाऽसहा तह सदाऽसदा केई ।

पां पणोऽपरिणामा अहपरिणामा य वत्थूणं ॥ ६९ ॥

तह चिइ-दंघयणोभय-संपन्ना तदुभएण हीणा य ।

आय-परोभय-नोभय-तरगा तह अन्नत गा य ॥ ७० ॥

कप्पट्टियादओ वि य चउरो जे सेयरा समक्खाया ।

जावेक्खयर-भेयादओ वि जे ताण पुरिसाणं ॥ ७१ ॥

जो जह-सत्तो बहुतर-गुणो व तस्साहियं पि देज्जाहि ।

हीणस्स हीणतरंगं, झोसेज्ज व सव्व-हीणस्स ॥ ७२ ॥

एत्थ पुण बहुतरा भिक्खुणो त्ति अकयकरणाणभिगया य ।

जन्तेण जीयमट्ठमभत्तन्तं निव्वियाईयं ॥ ७३ ॥

(६) आउट्टियाइ दप्प-प्पमाय-कप्पेहि वा निसेवेज्जा ।

दव्वं खेत्तं कालं भावं वा सेवओ पुरिसो ॥ ७४ ॥

जं जीय-दाणमुत्तं एयं पायं पमायसहियस्स ।

एत्तो चिय ठाणन्तरमेगं वहेज्ज दप्पवओ ॥ ७५ ॥

आउट्टियाइ ठाणन्तरं च, सट्ठाणमेव वा देज्जा ।

कप्पेण पडिक्कमणं तदुभयमहवा विणिहिट्ठं ॥ ७६ ॥

आलोयण-कालम्मि वि संकेस-विसोहि-भावओ नाउं ।

हीणं वा अहियं वा तम्मत्तं वा वि देज्जाहि ॥ ७७ ॥

इति उवाइ-बहु-गुणे गुरु-सेवाए य बहुतरं देज्जा ।

हीणतरे हीणतरं, हीणतरे जाव झोस त्ति ॥ ७८ ॥

झोसिज्जइ सुबहुं पि हु जीएणऽन्नं तवारिहं वहओ ।

वेयावच्चकरस्स य दिज्जइ साणुग्गहतरं वा ॥ ७९ ॥

७. तव-गव्विओ तवस्स य असमत्थो तवमसइहन्तो य ।

तवसा य जो न दम्मइ अइपरिणाम-प्पसंगी य ॥ ८० ॥

सुब-उत्तर-गुण-भंसी छेयावत्तिसु पसज्जमाणो य ।

पासत्थाई जो वि य जईण पडितप्पिओ बहुसो ॥ ८१ ॥

उक्कोसं तव-भूमिं समईओ सावसेस-चरणो य ।

छेयं पणगाईयं पावइ जा धरइ परियाओ ॥ ८२ ॥

८. अल्लियाइ पञ्चिन्दिय-घाए, मेहुणे य दप्पेणं ।

सेसेसुक्कोसाभिक्ख-सेवणाईसु तीसुं पि ॥ ८३ ॥

तव-गव्विया-एसु य मूलुत्तर-दोस-वइयर-गएसु ।

दंसण-च्चित्तवन्ते चियत्त-किच्चे य सेहे य ॥ ८४ ॥

उत्तमा-सु य परलिंग-दुगे य मूलकम्मे य ।

भिक्खुम्मि य विहिय-तवे ऽणवट्ठ-पारश्चियं पत्ते ॥ ८५ ॥

छेएण उ पारेया ऽणवट्ठ-पारश्चियाव दाणे य ।

मूलं उलावत्तिसु ब-सा य पसज्जओ भणियं ॥ ८६ ॥

९. उक्कोसं बहुसो वा पउट्ट-चित्तो वि तेणियं कुणइ ।
 पहरइ जो य स-पक्खे निरवेक्खो घोर-पणिमा ॥ ८७ ॥
 अहिसेओ सव्वेसु वि बहुसो पारश्चियावराहइ ।
 अणव-प्पावत्तिसु पसज्जमाणो अणेगासु ॥ ८८ ॥
 कीरइ अणवट्टप्पो, सो लिंगे १-क्खेत्त २-कालओ ३-तवओ ४ ।
 (१) लिंगेण दव्व-भावे भणिओ पव्वावणाऽणरिहो ॥ ८९ ॥
 अप्पडिवि ओ-सन्नो न भाव-लिंगारिऽणवट्टप्पो ।
 (२) जो जत्थ जेण दूसइ पडिसिद्धो तत्थ सो खेत्ते ॥ ९० ॥
 (३) जत्तियमित्तं कालं. (४) तवसा उ जहन्नएण छम्मात्ता ।
 संवच्छरमुक्कोसं आसायइ जो जिणार्हणं ॥ ९१ ॥
 वासं बारस वासा पडिसेवी, का णेण सव्वो वि ।
 थोवं थोवतरं वा वहेज्ज, मुञ्जेज्ज वा सव्वं ॥ ९२ ॥
 वन्दइ न य वन्दिज्जइ, परिहार-तवं सुदुच्चरं चरइ ।
 संवासो से कप्पइ, नालवणार्हणि सेसाणि ॥ ९३ ॥
 १०. तित्थयर-पवयण-सुयं आयरियं गणहरं महिद्धियं ।
 आसायन्तो बहुसो आभिणिवेसेण पारश्ची ॥ ९४ ॥
 जो य स-लिंगे दुट्ठो कसाय-विसए हिं राय-वहगो य ।
 राय ग्गमहिसि-पडिसेवओ य बहुसो पगासो य ॥ ९५ ॥
 थीणद्धि-महादोसो अन्नोऽन्नासेवणापसत्तो य ।
 चारेम-णावत्तिसु बहुसो य पसज्जए जो उ ॥ ९६ ॥
 सो कीरइ पारश्ची लिंगाओ १-क्खेत्त २-कालओ ३-तवओ य ४ ।
 (१) संपागड-पडिसेवी लिंगाओ थीणगिद्धी य ॥ ९७ ॥
 (२) वसहि-निवेसण-वाडग-साहि-निओग-पुर-देस-रज्जाओ ।
 खेत्ताओ पारश्ची कुल-गण-संघालयाओ वा ॥ ९८ ॥
 जत्तप्पन्ना दोसो उप्पाज्जेइ य जत्थ नाऊणं ।
 तत्तो तत्तो कीरइ खेत्ताओ खेत्त-पारश्ची ॥ ९९ ॥
 (३) जत्त-मेसं कालं. (४) तवसा पारश्चियस्स उ स एव ।
 कालो दु-पवयणस्स वि अणव-प्पस्स जोऽभिहिओ ॥ १०० ॥
 एगागी खेत्त-वहिं कुणइ तवं सु-वेज्जं महा-त्ता ।
 अबल यणमायरिओ पइ-णिमेगो कुणइ तस्स ॥ १०१ ॥

अणवट्ठप्पो तव ण तव-पारश्ची य दो वि बोच्छत्ता ।

अणवट्ठ-पुव्वधरम्मी, धरन्ति सेसा उ जा तित्थं ॥ १०२ ॥

इय एस जीयकप्पो णमासओ सुविहियाणुकम्पाए ।

कहिओ, देयोऽयं पुण पत्ते सुपरिच्छिय-गुणस्मि* ॥ १०३ ॥

॥ पारि- जेणभइ-खमासमण-विरइयं
जीयव्ववहार-कप्प-सुत्तं
समत्तं ॥

*प्रत्यन्तरे सूत्रपाठे १०६ गाथा लिखिता उपलभ्यते । तत्र

वत्तएवत्तपवत्ता बससा आसेविओ महाणेण ।

एसो उ जीयकप्पो पञ्चमओ होइ नायव्वो ॥

—इयं गाथा प्रथमगाथाऽनन्तरम्,

अप्पा मूलगुणेसुं विराहणा अप्प उत्तरगुणेसु ।

अप्पा पासत्थाइसु दाणग्गहसंपओगाहा ॥

—इयं गाथा अष्टमगाथाऽनन्तरम्,

स लस उग्गमदोसा स लस उप्पायणा य दोसाओ ।

दस एसणाए दोसा संजोयणमाइ पंचे व ॥

—इयं गाथा चतुस्त्रिंशत्तमगाथाऽनन्तरं च लिखिता सन्दृश्यते । एतद् गा-

थात्रितयं प्रथमं न तु प्रकृतसूत्रकारकृतं चूर्ण्यदिव्याख्याकृद्भिस्तथैव सूचितत्वात् ।

नमो ह्यु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स

सिद्धसेणसूरिकया

जी य क ण-चु ण्णी

सिद्धत्थ-सिद्ध-सासण सिद्धत्थ-सुयं सुयं च सिद्धत्थस्स ।

वीर-वरं वर-वरयं^१ वर-वरणहि महियं नमह जीव-हियं ॥ १ ॥

5

एकारस्स वि गणहरे दुद्धर-गुण-धारण धराहिव-सारे ।

जम्बु-प्पभवाईए पणमह सिरसा समत्त-सुत्तत्थ-धरे ॥ २ ॥

दस-नव-पुव्वी अइसेसिणो य अवसेस-नाणिणो य जत्तेणं^२ ।

सव्वे वि सव्व-कालं तिगरण-सुद्धेण नमह जइ-गुण-प्पवरे^३ ॥ ३ ॥

एत्तो नेव्वाणंगं^४ नेव्वाणं गमयतीति निव्वाणंगं ।

10

पगयं पसत्थ-वयणं पहाण-वयणं च पवयणं नमह सया^५ ॥ ४ ॥

नमह य अणुओग-धरं जुग-प्पहाणं पहाण नाणीण मयं^६ ।

सव्व-सुइ-सत्थ-कुसलं दंसण-नाणोवओग-मग्गम्मि ठियं ॥ ५ ॥

जस्स मुह-निज्झरामय-मय-वस-गन्धाहिवासिया इव भमरा ।

नाण-मयरन्द-तिसिया रत्ति^७ दिया य मुणिवरा सेवन्ति सया ॥ ६ ॥

15

स-समय-पर-समयागम-लिवि-गणिय-च्छन्द-सद्द-निम्माओ ।

दससु वि दिसासु जस्स य अणु ओ गो^८ भमइ अणुवमो जस-पडहो ॥ ७ ॥

नाणाणं नाणीण य हेऊणं^९ य पमाण-गणहराण य पुच्छा ।

अविसेसओ विसेसा छिरे-छिरे-स्स य म्मि अणुवम-मइणा ॥ ८ ॥

जेण य छे य सु य तथा आवत्ती-दाण-विरयणा जत्तेणं ।

20

पुरिस-विसेसेण^{१०} फुडा छिरे-छिरे जी य दा ण क ण्ण म्मि विही ॥ ९ ॥

पर-समयागम-निउणं सुसमिय-सु-समण-समाहि-मग्गेण गयं ।

जिण भ इ ख मा स म णं खमासमणाणं^{११} निहाणसिव एकं ॥ १० ॥

तं नमिउं मय-महणं माणरिहं लोभ-वज्जियं जिय-रोसं ।

तेण^{१२} य जीय-विरइय-गाहाणं विवरणं भणिहामि जहत्यं ॥ ११ ॥

25

को वि सीसो विणीओ आवस्सय-दसकालिय-उत्तरज्झयणा-ऽऽयार-निसीह-सूयगड-दसा-

कप्प-ववहार-माइयं अंग-पविट्ठं बाहिरं च सुत्तओ अत्थओ य अहिज्जिऊण गुरुमुवगम्म

अए जाणावऊण बारसावत्त-कय-किइकम्मो पायवडिओ ठिओ कर-यल-जुयलं मत्थए ठवेउं

विज्जवेइ—“भगवं ! कप्प-ववहार-कप्पियाकप्पिय-बुल्लकप्प-महाकप्पसुय-निसीहाइएसु छेद-सुत्तेसु

अइ-वित्थरेण पच्छित्तं भणियं । पइ दिवसं च तेण असमत्थो विसोहिं काउं । मह-चामोहो

य मे भवइ^{१३} अन्न^{१४}-गन्धेसु^{१५} । नाणाइयार-इ^{१६} आवत्ती का, कम्मि वा कं दाणं दिजइ त्ति ।

30

1 B वरदं । 2 B जत्तेण । 3 B पव० । 4 B निव्वा० । 5 B सदा । 6 B बहु-मयं ।

7 B रत्ति च । 8 B० ओणे । 9 B हेऊणं य । 10 B विसेसे य । 11 B० समणति० ।

12 B तेणे । 13 B भवति । 14 B भोक्ता । 15 B० न्ये सु य । 16 A० णातिवारे० ।

- एवं ियाणिऊण, जहा अपरिमूढो अप्पणो परस्स य अइयार-विसोहिं करेमि, तहा पसायं करेह' ति । तओ गुरुणा बहु-स्सुय-चिर-पवइय-कप्पियाइएहिं गुणेहिं संजुत्तं अप्पत्तापत्त-वत्त-तिन्ति-णिय-चल-चित्तादि-दोस-विरहिं च नाऊण 'जी य व व हा रं स्स पस्स जोगो'त्ति गुरुणा भण्णए^१ 'सुण भव्व सत्ता ! असुह-कम्म-मल-मइलियस्स परम-विसोहणं जी य व व हा रं' ति ।
- 5 बहु-विग्घाणि सेयाणि; इमं च सत्थं परम-सेयं । तेण कय-मंगलोवयारेहिं सत्थमारमेयव्वं । तं च आरभमाणो गुरु मंगलत्थं भणइ—'कयपवयण' इच्चाइ^२ । पणय-वयणं ति वा, पहाण-वयणं ति वा, पसत्थ-वयणं ति वा—पवयणं । पवुच्चन्ति तेण जीवादयो पयत्था इति पवयणं । तहिं वा अहिगरण-भूए । पवदतीति पवयणं—चउव्विहो संघो । पइट्ठ-वयणं ति वा—तदुवओगाण पणत्ताओ संघो ति जं भणियं होइ । जेण तं सुयं, तम्मि पइट्ठियं, अणणं—तदुवओगाओ ति ।
- 10 तं च सामाइयाइ-विन्दुसार-पवज्जसाणं अंगाणंगपविट्ठं सव्वं सुय-नाणं पवयणं ति । पणमणं, पणामो, पूया इति एगट्ठियं^३ । कओ पवयण-प्पणामो जेण सोहं कय-पवयण-प्पमाणो । वोच्छं—भणामि । पावं छिन्दीति पायच्छित्तं^४ । चित्तं वा जीवो भण्णइ । पाएण वा वि चित्तं सोहइ अइ-यार-मल-मइलियं, तेण पायच्छित्तं । पायए^५ चंकरस्स छुकारो लक्खणिओ । तस्स पायच्छित्तस्स दाणं । तस्स संखेवं संगहं । जीय^६ ववहारकयं । जीइस्सति वत्तणुवत्त-पवत्तो बहुसो आसेविओ
- 15 महाजणेण^७ जीय-ववहारो भण्णइ । तेण जीय-ववहारो जं कयं, उवइट्ठं दिण्णं वा । जीय-ववहार-गयं वा, अणुपविट्ठं ति भणियं होइ । जीव पाण-धारणे । जम्हा जीविसु जीवन्ति जीविस्सन्ति, तम्हा जीवन्ति वत्तव्वं सिया । सव्व-कालमुवओग-लक्खणत्तणओ जीवो । तस्स जीवस्स विसे-सेण सोहणं । किं कओ वि देसो ? । अन्ने वि मरुयादीया पायच्छित्तं देन्ति थूल-बुद्धिणो जीव-घा-यम्मि कत्थइ सामन्नेण; ण पुण संघट्टण-परितावणोइवण-भेएण सव्वेसिमेगिन्दियाईणं तस-पज्जवसाणाणं दाउं जाणन्ति । उवएसो वा तेसिं समए परिसो नत्थि । इह पुण सासणे सव्व-मत्थि ति काउं विसेसेण सोहणं भण्णइ । जहा य पलास-खारोदगाइ वत्थ-मलस्स सोहणं, तहा कम्म-मल-मइलियस्स जीवस्स जीय-ववहार-निदिट्ठं पायच्छित्तं । परमं-पहाणयं, पगिट्ठ-मिति वा । न अणत्थ परिसं ति जं भणियं होइ ।
- एत्थ सीसो भणइ—'अण्णे वि किमत्थि ववहारा, जेण वि देसो जइ—जीयववहार-गयं ति ? ।
- 25 विसेसणं च सइ संभवे वमिचारे वा कज्जइ ।' गुरु भणइ—'आमं, अण्णेवि च तारि ववहारा अत्थि; तं-जहा [१] आगम-[२] सुय-[३] आणा-[४] धारणा; पुव्वाणु-पुव्वीए जीयवव-हारो एएसिं पज्जमो ।' सीसो भणइ—'आगम-ववहाराईणं जीयववहार-पज्जवसाणाणं को पइ वि देसा ? ।' गुरु भणइ—
- [१] आगम-ववहारिणो छज्जणा; तं-जहा-केवल-मण-ओहिणाणी चोइस-दस-नव-पुव्वी एए ।
- 30 [२] सुय-ववहारो पुण अवसेस-पुव्वी एकारसंगिणो आकप्प-ववहारा अवसेस-सुए य अहिगय-सुत्तत्था सुय-ववहारिणो ति ।
- [३] आणा-ववहारो—गीयायरिया आसेविय-सत्थत्था खीणजंघा-बला दो वि जणा पगिट्ठ-सन्तर-निवासिणो अन्नोन्न-समीवमसमत्था गन्तुं जया, तया मइ धारणा-कुसलं अगीयत्थ-सीसं गूढत्थेहिं अइयार-पयासेवणेहिं पेसेइ^८ ति । जहा—
- 35 पढमस्स य कज्जस्स पढमेण पण सेवियं जं तु^९ । पढमे छुक्के अम्भन्तरं तु पढमं भवे ठाणं ॥ पढमस्स य कज्जस्स पढमेण पण सेवियं होज्जा । पढमे छुक्के अम्भन्तरं तु सेसेसु वि पपसु ॥

1 A भणए । 2 B सञ्चकपुत्तकेऽत्र समग्रा गाथा लिखिताऽस्ति । एवमग्रेऽपि समग्र-प्रश्ने ज्ञेयम् ।
3 A एण्डु । 4 B पवच्छि० । 5 A पाइए । 6 A सर्वत्र 'जीत' इत्येवं उपलभ्यते । 7 B महा-
जेण । 8 A पेसिति । 9 B होजा ।

पढमस्स य कज्जस्स पढमेण पण्ण सेवियं होज्जा । बिइए छके अब्भन्तरं तु पढमं भवे ठाणं ॥
 पढमस्स य कज्जस्स पढमेण पण्ण सेवियं होज्जा । बिइए छके अब्भन्तरं तु सेसेसु वि पपसु ॥
 पढमस्स य कज्जस्स पढमेण पण्ण सेवियं होज्जा । तइए छके अब्भन्तरं तु पढमं भवे ठाणं ॥
 पढमस्स य कज्जस्स पढमेण पण्ण सेवियं होज्जा । तइए छके अब्भन्तरं तु सेसेसु वि पपसु ॥
 एवं पढमममुञ्जन्तेण बिइय-तइयमाइ जा दसमं । पुढविकाइयाईसु पुणो वि उच्चारणियाइ ॥ 5
 बिइयस्स य कज्जस्स पढमेण पण्ण सेवियं होज्जा । पढमे छके अब्भन्तरं तु पढमं भवे ठाणं ॥
 एवं बिइयस्स वि । एयाए चेव परिवाडीए सव्वाओ गाहाओ भाणियव्वाओ ।
 पढमं ठाणं दप्पो दप्पो चिय तस्स वी भवे पढमं । पढमं छक्कव्वायाई पाणोइवाओ तहिं पढमं ।
 एवं तु मुसावाओ अदत्त-मेहुण-परिग्गहो चेव । बिइ-छके पुढवाई तइ-छके होन्ति कप्पाइ ॥
 एवं दप्प-पयम्मी दप्पेण चारियाइ अट्टरस्स । एवमकप्पाईसु वि एकेके होन्ति अट्टरस्स ॥ 10
 बिइयं कज्जं कप्पो पढमपयं तत्थ दंसणणिमित्तं¹ । पढमे² छक्किवयाइ तत्थ उ पढमं तु पाणवहो ॥
 दंसणममुयन्तेण³ पुव्वकमेणेव चारणिज्जाणि । अट्टरस्स ठाणाइ एवं नाणाइ एकेके⁴ ॥
 चउवीसट्टारसया एवं एए भवंति⁵ कप्पम्मि । दस होन्ती दप्पम्मी सव्वसमासे य मुण संखं ॥
 दुविहा पडिसेवणा—दप्पिया, कप्पिया य । दप्पिया दसविहा । तं-जहा—

दप्प अकप्प निरालम्ब चियत्ते अप्पसत्थ वीसत्थे ।

15

अपरिच्छिद्य⁷—अकडजोगी⁸ निरए तावीय निस्संको⁹ ॥

तत्थ दप्पो—धावणडेवणाइ । अकप्पो जे अविहीए¹⁰ सेवइ । निरालम्बो—आलम्बण-
 रहिओ सेवइ । चियत्ते त्ति¹¹—संक्कामहिक्कामिण छड्डुऊण सेवइ, स त्यक्तकृत्यः । अप्पसत्थेत्ति¹²—
 अप्रशस्तेन भावेन सेवइ । वीसत्थो—इहलोग-परलोगस्स न भायइ । अपरिच्छिद्यत्ति—कज्जा-
 कजाइ अपरिक्खितं सेवइ । अकडजोगी—जोगं अकाऊण¹³ सेवइ । निरणुतावी—जो अक्किच्चं 20
 काऊण नाणुतप्पइ; जहा मए दुट्ठु कयं । निस्संको¹⁴—जो निस्संकितो सेवइ । एसा¹⁵ दप्पिया ॥
 कप्पिया चउवीसविहा; तं-जहा—

दंसणनाणचरित्ते तवसंजमसमिइगुत्तिहेउं वा । साहम्मियवच्छलत्तणेण कुलओ गण २५व ॥

संघस्सायरियस्स य असहुस्स गिलाणबालबुद्धस्स ।

उदयगिचोरसावयभय¹⁶ कन्तारावई¹⁷ वसणे ॥

25

एएहिं कारणेहिं जो पडिसेवेइ सा कप्पिया पडिसेवणा । 'किं पुण पडिसेवियव्वं ?' 'इमाइ
 अट्टरस्स पयाइ ।' तं-जहा—

वयछक्क-कायछक्कं अकप्पो गिहिभायणं । पलियंकनित्सेज्जा य¹⁸ सिणाणं सोभवज्जणं ॥

सव्वसमासे य मुण¹⁹ सु संखं १८० दप्पिया, कप्पिया ४३२ ॥

सोऊण तस्स पडिसेवणं तु आलोयणं कम्म²⁰ विहिं च । आगमपुरिसज्जायं परियायबलं²¹ च खेत्तं च ॥ 30

अवधारेउं सीसो गंतूण य सो तओ गुरुसगासे । तेसि निवेपइ तहा जहाणु²² व्वां तयं सव्वं ॥

सो ववहारविहिन्नं अणुमज्जित्ता²³ सुओवपसेणं²⁴ । सीसस्स देइ आणं तस्स इमं देइ पच्छित्तं ॥

पढमस्स य कज्जस्स²⁵ दसविहमालोयणं निसामेत्ता । नक्खत्ते भे पीला सुके मासे²⁶ तवं कुणह ॥

पढमस्स य कज्जस्स दसविहमालोयणं²⁷ निसामेत्ता । नक्खत्ते भे पीला चाउम्मासे²⁸ तवं कुणह ॥

1 B पढमं । 2 B निमित्तं । 3 B पढमेक्क । 4 A •मसुयं । 5 A एकेके । 6 B हव । 7 B •परिच्छि । 8 A अकड । 9 B विहीए । 10 A चित्तयत्तं । 11 A •सत्थोत्ति । 12 B •ऊणं । 13 A नीसंको । 14 A एस । 15 A हय । 16 B •राडवीव । 17 A •ज्जाविय । 18 B सुणसु । 19 A •यणकम्म । 20 A •याग बं । 21 B •मजिय तं । 22 A •ओसेण । 23 B कज्जस्सा । 24 A •इ भां । 25 A मासं । 26 A मासं ।

बासे जे^१ परू ऊण पंचाविहववनाएजे जीवववहाएण पगयं । जेण सो सावेकखो चिरं
'बाण वसिस्सतीति'^२ ।

२. 'संवरविणिज्जराओ' इच्छाह। एईसे गाहाए सम्बन्धो। सीसो भणइ—'सम्मदंसण-
नाणचरणसंवरविणिज्जरतवययत्था पहाणा, ते सब्बे वि मोत्तुं तव्वेगदेसं पायच्छित्तं वक्खा-
णेउमुज्जाया^४ किमत्थं तुग्गे ति?'। आयरिओ^५ भणइ—'पारंपरिएण चरणं यत्थस्स विसो-
हिकारणं पायच्छित्तं। चरणविसुज्जीए य^६ तस्सिपुण्ड्रमण्डलुवेत्थमपि न्तरं अग्गाबाहेकंति-
यच्चंतिय-परमसमसुहलक्खणो मोक्खो संपाविज्जइ त्ति काउं पायच्छित्तमेव भण्णइ।' संवरणं
संवरं ढक्कणं पिहाणं^७ ति एगट्ठा। विसेसेण निज्जरणं विणिज्जरणं। विणिज्जरा सोहणमिति एगट्ठं।
संवरणं नवस्स कम्मस्स अणायानं^८। निज्जराए पुव्वोवचियसुहासुहकम्मपोग्गलपरिसाडो^९।
अहवा विसेसियं भण्णइ—मिच्छादंसणाविरइकसायपमायजोगनिरोहो संवरो। कहं?।^{१०}
मिच्छत्तावरो^{११}णं सम्मत्तपडिवत्तीए मिच्छत्तनिमित्तासवनिमित्तकम्मणो^{१२} संवरणं कयं भवइ^{१३}।
एवं विरइपडिवत्तीए अविरइपच्चयं कम्मं पच्चक्खायं भवइ। तहा कसायविवज्जणेण तन्निमित्तयं
कम्मं वज्जियं होइ। तहा इन्दिय-विगहा^{१४} निहा-मज्ज-पमायास-निरोहदारेण तप्पच्चयं स कम्मणो
निरोहो कओ भवइ। धावण-वग्गण-डेवण-लंघण-फोडणाइ-असुह-चेट्ठा-निवित्तीए कायजोगास-
वल्लभे^{१५}स कम्मणो निरोहो भवइ। तहा हिंस-फरसा-लिय-पिसुण-असम्भूय-डंभ-सढ-छलाइ^{१६}।
वायानिरोहेण तप्पच्चयं कम्मं पच्चक्खायं होइ। तहा ईसा-उमरिसिं-भय-सोग-मिच्छामिसंधाण^{१७}-
राग-दोसाकुसल^{१८}-संकप्पाइनिरोहेण तन्निमित्तं कम्मं वज्जियं होइ। निज्जरा पुण गुत्ति-समिइ-सम-
गधम्म-भावणा-मूलगुण-उत्तरगुण-परीसहोवसग्गाहियासणरयस्स भवइ। गुत्ती ति विहा मणाइ।
समिइ पंचविहा इरियाइ^{१९}। समणधम्मो दसविहो खमाइ। भावणा दुवालसविहा अणिच्चाइ।
मूलगुणा पंचविहा पाणाइवायाइ निवित्ती^{२०}। उत्तरगुणा पिंडविसुद्धिमाइया^{२१}। परीसहा बावीसं^{२२}
छुहाइया^{२३}। उवसग्गा सोलस। हासा पदोसा वीमंसा पुढोवेमाया दिव्वा एए। हासा पदोसा
वीमंसा कुसीलपडि हेत्थए एए^{२४} माणुसा। भया पदोसा आहारहेऊ^{२५} अवच्चलेण सारक्खणया
एए तेरिच्छा। घट्टणया थंभणया लेसणया पवडणया एए आयसंचेयणिया। सो य संवरो
दुविहो—देसे सब्बे य। निज्जरा वि दुविहा देसे सब्बे य। जोगनिरोहकाले सेलेसि-पडिवन्नस्स
दुचरिमचरिमसमए सब्बसंवरो सब्बनिज्जरा य। सेसकाले देससंवरो देसनिज्जरा य। एवं^{२६}
'संवरविणिज्जराओ' उभयमवि 'मोक्खस्स पहो' मगो हेऊ मोक्खकारणं मोक्खमगो^{२७} ति।
'तासिं' पुण संवरविणिज्जराणं 'तवो पहो' हेऊ कारणं ति। तस्स य 'तवस्स पहाणमं
पच्छित्तं', जेण पच्छित्ते दुवालसविहो वि तवो अणुवत्तइ। तवस्स कारणं पहाणं^{२८} पच्छित्तं।
तवो कारणं संवरविणिज्जराणं। 'संवरविणिज्जराओ मोक्खस्स कारणमिति। 'जं च नाणस्से' ति
उत्तरगाहाए सह संबज्जए^{२९}।

३. 'सारो चरणोऽस्माद' गाहा । सामाध्याइयस्स बिन्दुसारपज्जवसाणस्स नाणस्स 'सारो चरणं' । चरणस्स पुण णिव्वाणं सारो । निव्वाणस्स अणंतरकारणं चरणं, कारणकारणं नाणं । चरणस्स कारणं नाणमणंतरं । नाणाओ चरणं; चरणाओ निव्वाणं ति । नाणविमुद्धीए चरण-

1 A पडिसेवणावति । 2 A वाणु । 3 A वतहस्सति । 4 B ञ्जुया । 5 A रितो । 6 B पिहणं । 7 A दाणं । 8 B कम्ममलपरिसाढो । 9 A कंमणो । 10 B हवइ । 11 A विकहा । 12 B छलादि । 13 B संधारण । 14 B कुल । 15 A इयराह । 16 A लीओ । 17 B पिंडसुद्धिमादीया । 18 B छुहातीता । 19 A एते । 20 A हेउं । 21 B कखहेउ । 22 A नास्ति । 23 B ज्झइ ।

विबुद्धी, चरणविबुद्धीए निव्वाणफलावत्ती भवइ^१ । चरणविबुद्धी पुण पच्छित्ताहीणा । अओ निव्वाणचरणऽतिथणा पच्छित्तं 'मेयं' जाणियव्वं अवस्सं^२ भवइ^३ ।

४. 'तं दसविह'सिच्चाइ । तमिति अणन्तरगाहानिदिट्ठं पच्छित्तं सव्वनामसहेण सम्भ-
ज्जइ । 'तं' पच्छित्तं 'दसविहं' दसमेयं दसविकप्पं । तं-जहा—आलोयणारिहं, पडिक्कमणारिहं,
५ तदुभय-विवेगोसगगारिहं, तवारिहं, छेयारिहं, मूलारिहं, अणवट्टुप्पारिहं, पारंचियारिहं चेति ।

तत्थ य आलोयणारिहं—आ मज्जायाए वट्टइ । का सा मज्जाया ?

- जह बालो जंपतो कज्जमकज्जं च उज्जुओ भणइ । तं तह आलोएज्जा माया-मय-विप्पमुक्को उ ॥
एसा मज्जाया । आलोयणं पगासीकरणं समुदायत्थो । गुरुपञ्चक्खीकरणं मज्जायाए । जं पावं
आलोइयमेत्तेणं चेव सुज्जइ, एयं आलोयणारिहं । १ । पडिक्कमणारिहं—जं मिच्छादुक्कडमेत्तेण
१० चेव सुज्जइ न आलोइज्जइ; जहा सहसा अणुवउत्तेणं खेलसिघाणाइयं परिट्ठवियं नय
हिंसाइयं दोसमावन्नो तत्थ मिच्छादुक्कडं भणइ, एयं पडिक्कमणारिहं । २ । तदुभयारिहं—जं
पडिसेविय गुरुणो आलोइज्जइ, गुरुसंदिट्ठो य पडिक्कमइ त्ति पच्छा मिच्छा^४ दुक्कडं ति भणइ, एयं
तदुभयारिहं । ३ । विवेगारिहं—विगिंक्कमाणो विहीए तमइयारं सोहेइ जत्थ, एयं विवेगारिहं । ४ ।
विउसगगारिहं—जं कायचेट्ठानिरोहोवओगमेत्तेणं चेव सुज्जइ, जहा दुस्सुमणाइयं,^५ एयं विउस-
१५ गगारिहं । ५ । तवारिहं—जम्मि पडिसेविए निव्वीयाइओ छम्मासपज्जवसाणो तवो दिज्जइ, एयं
तवारिहं । ६ । छेयारिहं—जम्मि य^६ पडिसेविए संदूसियपुव्वपरियायदेसावळेयणं^७ कीरइ, नाणावि-
हवाहिंसं^८ दूसियंगोवंगळेयणमिब सेससरीरावयवपरिपालत्थं, तहेहावि सेसपरियायरक्खणत्थं,
एयं छेयारिहं । ७ । मूलारिहं—जेण पडिसेविएण पुणो महव्वयारोवणं निरवसेसपरियायावणयणा-
णन्तरं कीरइ, एयं मूलारिहं । ८ । अणवट्टुप्पारिहं—जम्मि पडिसेविए उवट्टावणा अजोगो, कंचि
२० कालं न वएसु ठाविज्जइ; जाव पइविसिट्ठतवो न चिण्णो, पच्छा य चिण्णतवो तहोसोवओ
वएसु ठाविज्जइ; एयं अणवट्टुप्पारिहं । ९ । पारंचियारिहं—अञ्जु गइ-पूयेणसु,^९ पारं अञ्जइ तवाईणं
जम्मि पडिसेविए लिगखेत्तकालविसिट्ठणं, तं पारंचियारिहं । १० । एस संखेवओ पिण्डत्थो
दसण्ह वि पयाणं भणिओ । सट्ठणे सट्ठणे वित्थरेण वि भासियव्वो । एपहिं चेव एपहिं विवरिएहिं
जीयववहारो समप्पइ । संपयं जहक्कम-निदिट्ठणं दसण्ह वि पयाणं विवरणं^{१०} भणइ कमेण चेव ।
- २५ ५. तत्थ पढमं पयं 'आलोयण'त्ति । तस्स^{११} सरूव^{१२} निरुवणत्थं गाहा 'अणुवउत्तेणं जे जोगा'
इच्चाइ । 'करणिज्जा' नाम अवस्स-कायव्वा । 'जे' इति अणिहिट्ठणिहेसो । 'जोगा' इति
किरियाओ सुओवइट्ठओ संजमहेउगाओ कम्मनिज्जरणत्थं । 'तेसु' अणन्तरनिदिट्ठेसु 'उवउ-
त्तस्स' पवत्तस्स । अहवा जोगा इति मण-वइ-कायजोगा एपहिंतो किरिया अणण्णा^{१३} भवती^{१४} ति
तस्सहचरियत्ताओ^{१५} ।

३० जोगो विरियं थामो उच्छाह परक्कमो तहा चेट्ठा । सत्ती सामत्थं ति^{१६} य जोगस्स हवन्ति पज्जाया ॥
कायजोगो कहं कायव्वो ? । कुम्भो इव^{१७} अल्लीणपल्लीणगुत्ते^{१८} सुप्पणिहियपाणिपाए । अहवा,
उज्जहु पायं रीपज्जा, तिरिच्छं^{१९} वा कट्ठु^{२०} पायं रीपज्जा, साहट्टु पायं रीपज्जा । एवं कायजोगो
करणिज्जो^{२१} । वइजोगो वि एवं करणिज्जो—

जा यऽसच्चा ण वत्तव्वा सच्चा मोसा य जा मुसा । जा य बुद्धेहिं नाइण्णा न तं भासेज्ज पक्खं ॥

१ B इवति । २ B नास्ति । ३ B होई । ४ A मिच्छामिदु० । ५ B ०सिमणा० । ६ B
नास्ति । ७ B छेदणं । ८ B 'से'नास्ति । ९ B पूयणाहु । १० B विवरं । ११ A तत्थ ।
१२ A सरूवं । १३ A अण्णता । १४ A भवन्ती । १५ B चरिताओ । १६ B चि । १७
B इव ली० । १८ A गतो । १९ A वित्तिरे० । २० A नास्ति । २१ B ०णीयो ।

मणजोगो वि एवं करणिज्जो—अकुसलमणनिरोहो कुसलमणउदीरणा य । निरइयारस्सेव संखेवेण मुहपोत्तियाइ—पडिलेहणपमज्जणाई¹ जा जा संजमसामायारीगया किरिया सा सव्वा करणिज्जजोगसद्वच्चा होइ । अहोरत्तभन्तराणुट्टया । 'निरइयारस्स' अदुट्ठभावस्स । 'छउम-त्थस्से'त्ति परोक्खनाणिणो । सुओवएसणुसारेण सेसाकरिय कलावाणुट्ठाणपरायणस्स । 'विसोही' कम्मबन्धनिवित्ती² निसल्लया वा । 'जइणो' जयमाणस्स अप्पमत्तस्स । 'आलोयणा भणिया' जिणिन्दगणहरेहिं³ । सीसो भणइ—'निरइयारो नियमा जई⁴ चेव होइ तो किमत्थं जइग्गहणं ?' । भणइ—'हेउ-हेउमग्गभावेणं वक्खाणं कायव्वं । निरइयारलक्खणाओ⁵ चेव हेउओ सो जयमाणो जइ त्ति लब्भइ, तेण दोणहवि गहणं । अह वा जइ त्ति सामन्नामिहाणं । तं तेस्समस्सत्थेण, विसेसिज्जइ निरइयारो जइ त्ति । पुणो वि सीसो—'ते' य जया⁶ उवउत्तो निरइयारो य' करेइ । करणिज्जा य ते । तो तत्थ का विसोही⁷ आलोइए अणालोइए वा⁸ ?' गुरू¹⁰ भणइ—'तत्थ जा चेदुत्तिमिन्तं सुहुमा आसवकिरिया, सुहुमपमायनिमित्ता¹⁰ वा अणुवलक्खिया ताओ¹¹ सुज्झन्ति आलोयणा मेत्तेण' । सो पुण गुरू-संदिट्ठो असंदिट्ठो वा पुवं वा आलोएज्जा, कज्जसमत्तीए वा आलोएज्जा । अहवा पुण्वि पि पच्छा वि¹² आलोएज्जा ।

६. 'आहाराइ गहणे'च्चाइ । अणन्तरगाहाए¹³ करणिज्जजोगनिदेसमेत्तं भणियं, संपयं पुण नामग्गाहं करणिज्जा जोगा भणन्ति¹⁴ । के ते करणिज्जा¹⁵ जोगा ? । इमे—आहारो आईए जेसिं¹⁵ गहणाणं ताणि 'आहाराइ गहणाणि' । एगवयणेण¹⁶ णिदेसो¹⁷ कओ । आइग्गहणेण सेज्जासंथारवत्थ-पायपुच्छणपडिग्गहाइ¹⁸ ओहिय-ओवग्गहिओ¹⁹ य²⁰ सेसो²¹ उवही वेण्णइ । 'तह वहियाणिग्गमेसु णेगेसु' गिलाणआयरियवालदुव्वलसेहखवग्ग²² असहुपाओग्गो²³ सहगहणनिमित्तं णिग्गमणे । गहणं तु गुरूमापुच्छिऊण—गुरूणाणुत्ताओ, सुओवएसेण उवउत्तो, विहीए णिण्हऊण; तओ जहाविही गहियमालोएन्तो सुद्धो । सीसो भणइ—'जइ गहणे अविसुद्धी, सुद्धी य आलोइए; एवं गहणमेव²⁰ मा करेउ' । गुरू भणइ—'जइ गहणं न करेइ तओ आयरिओवज्झायाइ-कुलगणसंवसाहम्मि-यदंसणनाणचरित्तवसंजमाईणं ववच्छेओ—भंगो हवइ । तेणावस्सं गहणं विहीए कायव्वं' । अहवा एयं सव्वं आहाराइ-गहणेण गहियं । इमो पुणो वहियाणिग्गमोऽणेगो भणइ । गुरूमूलाओ सेज्जाओ वा कुलगणसंघचेइयदुविहमेय²⁴ तहव्वविणासनिवारणाई²⁵ । अहवा पांड-²⁶ फलगसेज्जासंथारपाडिहारियगहियप्पणत्थं²⁷ वा निग्गमं करेज्जा । अहवा एयाइं निग्गमका²⁸ 25 रणाइ । 'उच्चारविहारावणि' त्ति उच्चारभूमि-विहारभूमीओ सण्णा-सज्जायसन्नियाओ²⁹ । चेइयवंदणणिमित्तं आसन्नं दूरं वा गच्छेज्जा । साहूणं पुण अपुव्ववहुसुय³⁰ संविग्गाणं वन्दण संसयवोच्छेयत्थं वा गच्छेज्जा । आइसहेणं सद्वासन्नायगओसन्नविहारीणं वा सद्वावद्वाव-णत्थं साहम्मियाण वा संजमउच्छाहणिमित्तं गच्छेज्जा ।

७. 'जं चन्नं करणिज्ज'सिच्चाइ । 'जं चन्नं'ति पुव्वगाहाभणियाओ वइरित्तं ति;³¹ तं सव्वं च³⁰ सहेण समुच्चिज्जइ । तं च खेत्तपडिलेहणथंडिलसेहनिक्खमणायरियसंलेहणाई³² हत्थसयाओ परेणं जं आयरियं, तग्गाएत्ता समिइगुत्तिसुद्धि³³ निमित्तं अवस्सं आलोएयव्वं । जं पुण

- 1 B •ज्जणइई । 2 A निवत्ती । 3 A नास्ति । 4 A जइ । 5 A •इयारत्तणाओ । 6 A जहा । 7 A व । 8 B का अविसोही । 9 A नास्ति । 10 B णिमि । 11 B तातो । 12 B व । 13 A •णेज्ज । 14 A भणन्ति । 15 A •ज्जजो । 16 B •यणे णि । 17 A णिहोसो । 18 B •ग्गहादि । 19 B •हियववउग्गहि । 20 B नास्ति । 21 A सेता । 22 B खमग्ग । 23 A •वाओगो । 24 A भेद । 25 B •णादी । 26 A पीढग । 27 A •प्पिणण । 28 A •मणका । 29 A सज्जास । 30 A •सुय । 31 B वतिरिच्चए । 32 B •णादी । 33 A •सिद्धि ।

हृत्थसय^१त्तयारयं तत्थ किञ्चि आलोइज्जइ, किञ्चि नालोइज्जइ । जहा पासवणखेलसिंघाण-
जहल^२निवि^३त्तुत्तुगणवियम्मणाकुञ्चण^४पसारणोसासणीसासचेट्ट^५त्त किञ्चि कज्जं नालोइज्जइ ।
पासवणं पुण पुव्वमा^६त्तल्लज्जण वोसरइ । 'अवियडियसि' अणालोइयम्मि, असुद्धो साइयारो,
आलोएन्तो पुण तं कज्जं^७ आयरियस्स सुद्धो निरइयारो त्ति भणियं होइ ।

- ५ ८. 'कारणविणिग्गय' मिञ्चाइ । 'त रणविणिग्गयस्स' त्ति । दुविहो निम्मो गच्छाओ^८—कार-
णेण, अकारणेण य^९ । असिवओमरायदुट्टुगिलाणुत्तिमट्टायरियपेसणाइ कारणो । चक्कथूम-
पडिमा-महिमा-जम्म^{१०} नि^{११}त्तमण-नाण-निव्वाण-भूमि-सन्नायग-वइग-संखडिपेहाइ निक्कारणिओ ।
कारणविणिग्गयस्स । 'व' सहो आलोयणाइपयं^{१२} समुच्चिणइ । निरइयारस्स गुत्तिसमिइविसु-
द्धस्स कारणेण विणिग्गय स आलोयणमेत्ताओ चेव सुद्धी होइ । सा य आलोयणा—ओहओ
१० विभागओ य । ओहालोयणा अद्धमासभन्तरागयस्स हवइ । तं चागयमेत्तो चेव इरियावहिया-
पडिक्कन्तो^{१३} समुद्देसवेलाए आलोएइ । आलोइयमेत्ते चेव सुज्झइ निरइयारो । सा य ओहालोयणा
इमा—

- अप्पा मूलगुणसुं विराहणा अप्प^{१४} उत्तरगुणेसु^{१५} । अप्पा पासत्थाइसु दाणग्गहसंपओगोहा ॥
एवं वि आलोयणेण सुद्धो होइ । अन्नम्मि वेलाए विभागेण अद्धमासपरेणागयस्स । विभागा-
१५ लोयणा निरइयारस्स वि । एवं 'सगणाओ' कारणनिग्गयस्स आलोएइ सुद्धी ; 'परगणागयस्स
वि य' त्ति । सगणो एगसंभोइया, परगणो अन्नसंभोइया । ते संविग्गा^{१६} वा असंविग्गा वा ।
संविग्गाओ आगयस्स निरइयारस्स वि अवस्समेव विभागालोयणा । आलोयणाए^{१७} य सुद्धो ।
'उवसंपय' त्ति । सा य^{१८} उवसंपया^{१९} पंचविहा । तं-जहा-सुओवसंपया, सुहदुक्खोवसंपया,
वेत्ताएवसंपया, मग्गोवसंपया, विणओवसंपया य त्ति । पंचविहाए वि तप्पदमयाए उवसंपज्जमाणेण
२० निरइयारेणावि आलोयणा विभागेण दायव्वा । सो य आलोयणाए चेव सुद्धो । 'विहारे' त्ति
एगसंभोइया^{२०} फट्टगपई^{२१} गीयत्थायरिया एगाह-पणग-पक्ख-चउम्मास^{२२} 'संवच्छरिएसु जत्थ वा
मिलन्ति तत्थ निरइयारा वि विहारालोयणं देन्ति । अन्नोन्नस्स विहारे वि आलोएणाय^{२३} सुज्झइ^{२३} ।
सव्वत्थ 'निरइयारस्से' त्ति एयं पयं सम्बज्झइ । एवमेयं^{२४} आलोयणारिहं भणियं ॥

९. इयार्णि पडिक्कमणारिहं भण्णइ । जेसु ठाणेसु खलियस्स मिच्छादुक्कडारोवणा होइ
२५ तट्टाणसरूव^{२५} निरूवणत्थं^{२६} गाहा भण्णइ । 'गुत्तिसमिइपमाय' इञ्चाइ । गुत्ति त्ति तिञ्चि गुत्तिओ
मण-वइ-कायसन्नाओ । समिईओ इरिया-भासा-एसणा-आयाणनिकखेवण^{२७} उच्चारपासवणाइपरि-
ट्टवण-नामाओ पंच । एएसु अट्टसु ठाणेसु पमाओ कओ होजा^{२८} । मणेण दुच्चिन्तियाइ^{२९} ।
वईए दुक्कमासियाइं, काएण दुच्चेट्ठियाइं । इरियाए कइंकहेन्तो^{२५} गच्छेज्जा, भासाए दड्ढरिगहत्थ-
भासाइं, एसणाए मिक्खा^{२६} गहणकाले अणुवउत्तो,^{२७} न पमज्झइ आयाण-निकखेवेसु, अप्पडि-
३० लेहिय-यंडिले उच्चाराइ परिट्टवेज्जा^{२८} । 'गुरुणो^{२९} आसायण' त्ति । गिणाति^{३०} सत्थमिति गुरु ।
तस्स आसायणा कया । का ? अहिकखेवो^{३१} परिभवो वा जच्चाइगुणहीणस्स । आयो^{३२} नाणाइतियं,
तस्स साडणा अवणयणं विणासो आसायणा भण्णइ । आयरियाहिकखेव-द्वारेणाहिकखे-

१ A निवस० । २ B गुंचण । ३ A कयं । ४ A गच्छायो । ५ B नास्ति । ६ A ज-
म्मणिकख० । ७ यणापयं । ८ कंतो जइसमु० । ९ A अप्पा । १० B णेसुं । ११ A
विग्गा अ० । १२ B आलोएइ य । १३ B नास्ति । १४ B उवसं० । १५ B इगा । १६ A
पई य; B वती । १७ A नास । १८ B विसु० । १९ B मेतं । २० A स्सरू० । २१
A णत्था । २२ A निक्खमण । २३ B होई । २४ A याए । २५ B कहंतो । २६ A
कखग० । २७ A उवउत्तो । २८ A रिह्ता० । २९ B वसासा० । ३० B णाइ स० । ३१ B
अवि० । ३२ A आओ ।

वन्तो आयं अप्पणो साढेइ^१ तुल्लिणीय-हुंकार-जाइ-कम्माहिं । अहवा तिविहा आसायण —
मणेण पओसाइ, वायाए अन्तरभासाइ, काएण जमलिय^२ पुरोगमण-संघ-णाइ । 'विणय-
भंगे'^३ ति । विणओ अब्भुट्ठाणासणदाणञ्जलिपग्गहवन्दणाईओ । तस्स यं भंगे । 'इच्छा जम-
करणे' ति । इच्छा मिच्छा तहकारो आवस्सिया य निसीहिया आपुच्छणा य पाढे^४ च्छा छन्दणा य
निमन्तणा उवसंपयाओ^५ य निज्झन्ति । एयासिमकरणे । लहुसगं वा मुसावायं वएज्जा । जहा— 5
पयला ओल्ले मएय पच्चं आणे य गमणपरियाए । समुदेससंखड^६ ओ खुट्ठग^७ परिहारिय मुहीओ ॥
अवसगमणे दिसासुं^८ एगकुले चैव एक्कद्वे वा^९ । एए सव्वे वि पया लहुसमुसाभासणे होन्ति ॥
लहुसाऽदिणं पुण सुहुमं जत्थ जत्थ पणगावित्ती^{१०} । तं जहा— तण-डगल^{११} छार-मल्लग-लेव-
इत्तिरि-उग्गहण^{१२} चिट्ठणासु^{१३} लेव-इत्तिरि-उग्गहणट्ठाणेसु सुत्तापसेण मासलहुं । तहावि इह लहुस-
गादिणं चैव भण्णइ । लहुसमुच्छा पुण ईसीसि^{१४} ममत्तं जत्थ सुहुमं, जहा— कागाइ-साण-गोण 10
कप्पट्ठग^{१५} सारक्खण-ममत्ताईसु द्वे लहुसमुच्छा । खेत्ते ओवास^{१६} संथार-कुल-वसहि-गाम-नग-
र-रजाईसु । काले पुण मासकप्पोवरि निवासाइ । भावेण^{१७} राग-दोसाइ । एत्थ जे मासल-
यट्ठणा ते सव्वे वेप्पन्ति^{१८} ।

१०. 'अविहीइ-कास-जमिय' इच्छाइ । अविहीए हत्थमदाऊण कासइ मुहपोत्तिं^{१८} वा । एवं
जंभाइय-छीईएसु वि । 'वाय'^{१९} ति पयं कम्म-सहेण सम्बज्झइ । तं दुविहं-उट्ठं उट्ठोयाई^{२०} अहो 15
कुच्छिय-सहो । उट्ठोए हत्थो दायवो मुहपोत्तिया वा^{२१} । कुच्छिय-सह-निग्गमे पुण^{२२} पुयावकट्ठण^{२३}-
लम्बणेण । एस विही, एयव्वइरित्तो^{२४} अविही । 'असंकलिट्ठकम्मं' पुण^{२५} छेयण-मेयण-संघसण-
पीलण-अभिघाय-सिंचण-कायखाराइ-असुत्तिर-सुत्तिराणन्तर-परंपरभेयमिभं । 'कन्दप्पो' वाइओ
काइओ वा । 'हासं' पल्लिमेव । 'विगहा'^{२६} इत्थि-भत्त-चोर-जणवयाइया । 'कसाया' कोहाई ।
'विसयाणुसंगो' सह-फरिस-र-स-र-व-गन्धासेवणमिति । 20

११. 'खलियस्स' इच्छाइ । 'खलियस्स' अइयारावज्जस्स । सोय अइयारो सहसकारकओ^{२७}
अणाभोगकओ^{२८} य । 'च' सहो पडिकमणारोवणं समुच्चिणइ । 'सव्वत्थ वि' ति सव्वपएसु । दंसण-
न णं चरित्ततवसमिइगुत्तिन्दियाइसु खलियस्स । 'हिंसमणावज्जओ'^{२९} ति अकरेन्तस्स जयणा-
उत्तस्स^{३०} । सहसकाराणाभोगलक्खणं चैयं—

पुवं अपासिऊणं छूढे पाए^{३१} कुलिगजं पासे । न य तरह नियत्तेउं जोगं स. साकरणमेयं ॥ 25
अन्नयर-पमाएणं असंपउत्तस्स णोवत्तस्स । इरियाइत्तं भूयत्थेसु वट्ठओ हो अणाभोगो ॥
एवं स. साकाराणाभोगेहिं^{३२} हिंसमणावज्जमाणो जयणोवउत्तो अइयारमात्ता वि मिच्छा कड-
परिणओ सुट्ठो ।

१२. 'आभोगेण वि' इच्छाइ । 'आभोगेणे' ति परिफुडबुद्धीए वि । 'तणुएसु' थोवेसु, 'नेहा-
इसु' ति सम्बन्धो । नेहो कप्पट्ठग-सन्नि-सन्नायगाइसु । भयं इहलोग-परलोग-आयाण-अकम्मा- 30
आजीव-असिलोग-मरण-सन्नियं । सोगो सच्चित्ताच्चित्तमीसद्वं ण संजोगेण विओगेण य कओ
होज्जा । 'बाउसत्तं' सरीरसुस्सूसापरायणत्तं हत्थपायाइधोवणदारेण । 'आइ' सहेण कुसील-

1 B साढेति । 2 A जाम० । 3 B भंगे । 4 B वा । 5 A ०न्तोवसं० । 6 A सं-
खरी खुट्ठएय । 7 A ०सासु । 8 A एगद्वेय । 9 B ०वत्ती । 10 A ०डगल० । 11 A
उग्गहवि० । 12 B चिट्ठणाले० । 13 B इसिस्ति । 14 B कप्पट्ठर० । 15 A ०वासं । 16 A
भवे० । 17 B धिप्पं० । 18 B मुहपोत्ति० । 19 B वायन्ति । 20 B उट्ठोयाई । 21 B
उट्ठोए हत्थो मुहपोत्तिं वा दिज्झइ । 22 नास्ति । 23 B पुयतावकट्ठणं । 24 B एतव्वतिरित्तो ।
25 A छेयणपीलणभेयणसंघसण । 26 B विकहा । 27 B सहस्स० । 28 B० भोगओ । 29 A
हिंसपमाणा० । 30 A उत्तस्स । 31 A णए । 32 B० सावकरणा० ।

पासत्यो-सन्न-संसत्ता वेप्पन्ति । 'कन्दप्पवत्तावेप्पन्ता' पुण्वक्खानिया । 'आइ' सहेण कसा-
यावेसयाणसंगा गहिया । सव्वेसु वि एएसु तणुएसु 'जेयव्वं' जाणियव्वं । 'पढिक्कमणं' पाय-
च्छित्तं ति भणियं होइ । एयं^१ पढिक्कमणारि^२ भणियं ॥ २ ॥

१३. इयाणि तदु^३याणं । 'संभमभय' इच्छाइ । 'संभमो' हत्थी-उदग-अगणिमाइओ^४ ।
५ 'भयं' दस्सु-मिलक्खु-वोहिय-मालवाइ-सगासाओ । 'आउरो' दिगिच्छा-पिवासाईहिं । 'आवई'
चउव्विहा-^५ व्वत्तकालभावावई । दवावई दव्वं दुल्लहं । खेत्तावई वोच्छिन्नमडम्बाई^६ । काला-
वई ओमाई^७ । भावावई गुरुगिलाणाई । 'सत्ताणाभोगा' पुव्वत्ता । एएसु 'साइदोसमाव-
ज्जओ वि जयन्तस्स 'अणवसओ' सव्वेहिं' कारणेहिं, 'सव्ववयाइयारं' करेज्जा । पलायमाणो
दविजलजलणपवणाइवणस्सइदुरुहणं वा करेज्जा । बि-तिय-चउ-पञ्चिन्दियं वा विराहेज्जा ।
१० 'सावायादिआदानमे' णपरिमाहराइभोयणअन्ताएवत्ताएवत्ता^८ एयं^९ वा आवजेज्जा । एवं उत्तर-
गुणेषु वि । एवमाइ अइयारावन्नस्सावि । 'तदुभयं' आलोयणा गुरुण । पच्छा 'संसदिट्ठो'
मिच्छादुक्खं ति एवमाइ सुद्धो । 'आसंकिण चेव' ति कयमकयं वा जत्थ परिच्छेयं काउं न
तरइ तमासंकिणं । तत्थ य सव्वपएसु वि तदुभयपायच्छित्तकारी सुज्झइ ।

१४. 'दुष्चिन्तिय' इच्छाइ । 'उ' सढो 'पच्छाभिहाणे । 'सव्ववत्ताएवत्ताएवत्ता' कुच्छियं चिन्तियं
१५ दुष्चिन्तियं । एवं 'दुष्मासियं दुष्चिट्ठियं' । 'आइ' गहणेण दुप्पडिलहिय-दुपमज्जियगहणं ।
'बइसो' अणेगसो 'उवउत्तो वि न याणइ' ति सम्भज्जाइ । उवओगरुवपरिणओ^{१०} वि साइ न
संभरइ पुव्वकालकयम यारट्ठाणं । अल्लएणाकाले 'देवसियाइ अइयारं'^{११} ; आइग्गहणेण
राइय-^{१२} केव्व-चाउम्मासिय-संवच्छरिया यारा वेप्पन्ति ।

१५. 'सव्वेसु य' इच्छाइ । 'सव्व' गहणेणं सव्वाववायट्ठाणा सूइया । पढमं उस्सगपयं^{१३}
२० बिइयं अववायपयं । अवराहेसु अइयारं 'दंसणणाणएवत्ताएवत्ता' । 'आइसरे' ति कारणे
जयणा गीयत्यो आसेवओ आउत्तो भणणइ । तस्सेवम-साववाय^{१४} कालाणुट्ठाणपरस्स
आउत्तस्स 'तदुभय' पायच्छित्तं^{१५} होइ । तहिं चेवएवत्ताएवत्ता 'सइसकारेण' जे कयं, तं
आइस-संगाहयाणाभोगेण य तदुभयमि ति । एयं च^{१६} तदु^{१७}याणं ॥ ३ ॥

१६. इयाणि विहेणहिं भणणइ । 'पिंडोवहिस्सज्ज' इच्छाइ । 'पिंडो' संघाओ असण-पाण-खा-
२५ इम-साइम-मेयभिओ । 'उवही' ओहिय-उवग्गहिय-मेओ । 'सेज्जा' उवस्सओ । आइसहेण डगलग-
छार-मल्लग-आस-णि वेप्पन्ति । 'कडजोगी' गीयत्यो भणणइ । पिंडेसणा-वत्थ-पापसणा^{१८} छेय-
सुयाईणि^{१९} सुत्तथओ अहीयाणि जेण सो गीयत्यो । तेणोवउत्तेण गहियं सुओवपसाणुसारोव-
आग-रिणांमपारेणएण ति भणियं होइ । 'पच्छा नायमसुद्धं' । केण दोसेण असुद्धं^{२०} नायं भणणइ ।
उग्गमउप्पायणेसणाहिं संकियमसंकिणं वा दोसवत्तेण 'सुद्धो' 'निरइयारो' विहाणेणं विहिणा
३० आवाइट्ठेण 'विगिच्चमाणो' परिट्टवेत्तो सुद्धो हवइ ।

१७. 'कालएणा च्छिय' इच्छाइ । 'कालाइच्छियं' पढमपोरिसीगहियं^{२१} चउत्थपोरिसिं जाव
जं धरिज्जइ । अउ जायणाइरेगाओ आणीयं नीयं वा । असदयाण सदयाण य । विगहा-किइ-इन्दि-
यमाईहिं सढो, गिलाण-सागरिय-यंछि^{२२} एवत्ताएवत्ता य^{२३} असढो । विहीए विगिञ्चन्तो
सुद्धो । अण्णाएसुरे अत्थमिण वा जं गहियमसणाइ असहेण गिरिरा मेहमाइयाएवत्ताएवत्ता

1 A एवं । 2 B असणि० । 3 A० मंडवा० । 4 B० मारी । 5 B० हिति । 6 B० वा-
इ । 7 B० णतो । 8 B० सियाइयारं । 9 A उवस० । 10 B० वाद । 11 B पच्छित्तं ।
12 A एवं च । 13 B० पाएसणा सेज्जाछेय० । 14 A सुयाइयं । 15 A० ण सुद्धं । 16 B
पोखी० । 17 B नास्ति ।

सवियरि उगगयबुद्धीए अणत्थमियबुद्धीए वा गहियं होज्जा; पच्छा य अणुग्गए^१ अत्थमिए वा^२ नायं तओ^३ विहीए विगिञ्चन्तो सुद्धो । 'कारणे' वा गहियं गिलाण एतत्थं^४ पाणुण्ये^५ हस्सदाणाइ-कारणे नाणाविहे जं गहियं विहिभोयणे य कए जइ तं उव्वरियं तओ विहीए अणा-
घायमसंलोगाइयाए विगिञ्चन्तो । 'भत्ताइ' भत्तगहणेण असणं, आइगहणेण पाण-खाइम-साइ-
माणि वि वेप्पन्ति । सो य^६ एवं करेन्तो सुद्धो हवइ त्ति^७ विवेगारिहं भणियं ॥ ४ ॥

5

१८. इयाणि काउस्सगारिहं भणइ—'गमणागमण'—इच्चाइ । उवस्सयाओ गुरुमूलाओ
वा 'गमणं, आगमणं' बाहिराओ आयरियसमीवं । 'विहारो' सज्जाए^८ गारिहं जं अत्थगमणं ।
एत्थ सव्वहिं चैव इरियावहिया काउस्सगो पायच्छित्तं कीरइ । 'सुयम्मि' उदेसस-हेसाणुभा-
पट्टवणा^९ मणसुयक्खंधंगपायं^{१०} एसु सुए काउस्सगो कीरइ । 'पाणा-
इवायाइ । आइसहेण अणवज्जसुमिणे^{११} वि । कम्हेति । 'व'सहेण दुष्मिचित्त-दुस्सउण-पादे^{१२} ॥ १०
निमित्तं अट्टस्सा उस्सगाकरणं । 'नावा' चउव्विहा—समुद्दिनावा, उज्जाणी, ओयाणी, तिरिउ-
गामिणी । आइमा समुदे । पच्छिज्जा तिन्नि नईए^{१३} । उज्जाणी पडिसोत्तगामिणी । ओयाणी
पुण अणुसोयगामिणी । तिरिउगामिणी णदि^{१४} छिन्दन्ती गच्छइ । 'णईसंतारो'^{१५} चउव्विहो ।
सो पुण पाएहिं संघट्ट-लेव-उवरिलेवेहिं तिबिहो होइ, बाहा-उडुवाईहिं य । सव्वत्थ 'पायच्छित्तं'
जयणोवउत्तस्स^{१६} विहीए 'काउस्सगो' पायच्छित्तं होइ ।

15

१९. 'भत्ते पाणे' इच्चाइ । 'भत्तपाणाइ' पसिद्धं चैव । 'सयणं' जत्थ सुप्पइ । 'आसणं' जत्थ
निविसिज्जइ । 'अरहन्तसेज्जा' चेइयघरं । 'समणसेज्जा' पडिस्सओ । सव्वेसु एएसु^{१७} भत्ता स-
मणसेज्जापज्जसाणेसु हत्थसयाओ परेण गमणे आगमणे वा कए पायच्छित्तं^{१८} काउस्सगो ।
सो पणुवीसुस्सासो^{१९} कायव्वो । उच्चारिज्जइ त्ति 'उच्चारो' । एस्सवतीति 'एस्सवणं'^{२०} । दोसु
वि परिट्टविपएसु हत्थसयभन्तरे परेण वा हत्थमेत्ते वि काउस्सगो पणुवीसुस्सासो कज्जइ ।

20

२०. 'हत्थ सय' इच्चाइ । अणन्तरगाहा-जुयलेण काउस्सगं पाच्छत्तं^{२१} तं; तं पुण काउ-
स्सगं किं परिमाणं करेन्ति^{२२} । अओ ऊसास-परिमाण-निरुवणत्थाओ तिन्नि गाहाओ भणन्ति ।
गाहाए पदमद्धं पडियसिद्धं । 'पाणवहाइसुमिणए' त्ति करणकारावणाणुमईहिं सुमिणे^{२३} पाणा-
इवाओ कहो ओज्जा । तत्थ ऊसाससयपरिमाणं^{२४} तुलं । 'चउत्थ'मिति मेहुण^{२५} सुमिणयदंसणे
अट्टसयऊसासपरिमाणं काउस्सगं^{२६} करेज्जा ।

25

२१. 'दोसेयराय' इच्चाइ । जहासंखेण ऊसासपरिमाणकहणमेयं । 'दोसेयराय' पडिक-
मणे पच्छिमकाउस्सगतिए पदमे दो उज्जोया चिन्तिज्जन्ति । पच्छिमेसु दोसु पकेको । एवमेए
चत्तारि उज्जोया । एसो य उज्जोयदण्डगो पणुवीसूसासपरिमाणेण छिज्जइ । तओ पए वांसा
चउहिं उज्जोएहिं गुणिया ऊसाससयं भवति । रयणिपहाय-पडिकमणे पुण पञ्चासं ऊसासा
सयस्स अद्धेण होन्ति । तत्थ दोहिं उज्जोएहिं पणुवीसा गुणिज्जइ । पक्खपडिकमणे वारस
उज्जोया । तेहिं पए वांसा गुणिया होन्ति ऊसासाणं तिन्नि य सयाओ । चाउम्मास-पडिकमणे
वीसाए उज्जोएहिं पणुवीसा गुणिज्जइ, पंचसया होन्ति । वारिसिय पडिकमणे चत्तालीसाए
उज्जोएहिं पए वांसा गुणिया सहस्स-स्सासाणं होइ । अन्ने अट्ट ऊसासा नमोक्कारे कज्जन्ति ।
तओ अट्टत्तरं सस्सं होइ । सो य नमोक्कारो संवच्छरि' बहुओ कालो निग्घेणं गओ
त्ति चिन्तिज्जइ मंगलत्थं पज्जन्ते ।

35

1 B० गगओ । 2 A० मिओ । 3 B ततो । 4 B 'बाल'नास्ति । 5 B च । 6 B
नास्ति । 7-8 A० मिओ । 9 B नहीए । 10 A नही । 11 A नदि सं० । 12 B जइणे० ।
13 B एतेसु । 14 A पयच्छित्तं । 15 A पुण० । 16 A पस० । 17 B करेउ त्ति ।
18 A झुमिणेत्ति । 19 A ऊसासय० । 20 A मिहुण० । 21 B उत्स० ।

२२. 'उद्देस' इच्छाह । सुत्ते उद्देस-समुद्देस-अणुत्तासु सत्तावीसं ऊसासा उस्सग्गो कीरइ । सुयक्खन्धज्जपारयद्वयं चरकाणे य सत्तावांसुस्सासपरिमाणं स्सग्गकरणं । पवणपडिक्कमणे अस्सासगपरिमाणं स्सग्गकरणं । आइसहेण दुब्बिमिच्चावसउणपडिघायनिमित्तं अट्टसासमु-
स्सग्गं करेइ । एयं काउ सग्गातरे भणियं ॥ ५ ॥

२३. 'उज्झयणे' इच्छाह । उस्सग्गामिहाणाणान्तरं उज्झयणे भण्णइ । तत्थ नाणाया-
इयारो दुविहो—भोहओ, विभागओ य । तत्थ विभागेण उद्देसग-अज्झयण-सुयक्खन्ध-अज्जाणं
कमसो य परिवाडीए कमेण, पमाइस्स कालाइक्कमणाइत्ति सम्बज्झइ । पमाइगहणं, काल-
विणय-बहुमाण-उवहाण-अनिण्हवण-विवज्जाया अइयारो होइ । वज्जणमेय-अत्थमेय-तदुभयमेया
वा कया अइयारो होइ नाणस्स । एएसिं अट्टणहपयाणमन्नयरट्टाणट्टिओ नाणाइयारे वट्टइ ।
१० अकाले एवमप्यसज्जामं असज्जाइए वा करणं; एस कालाइयारो । विणयं न पउज्झइ, जच्चाइएहिं वा
मयावलवलितो विणयभंगं करेइ, हीलइ वा; एवमप्यविणयाइयारो । सुए गुज्झइ य बहुमाण-
भत्तीओ न करेइ । भत्ती उवयारमेत्तं । बहुमाणो ओरसो सिणे सम्बन्धो आयरियाणं उवरि सो
वा न कओ । उवहाणं तवचरणं आयंबिलाइयं न करेइ । निण्हवणं अवलवणं । जस्स सगासे
अहीयं तदुद्देसेण भणइ 'नाहं तस्स सगासे अहिज्जिओ' । जुगण्णहाणं वा सूरिं समुद्दिस्सइ;
१५ सयमेव वाहिज्जियं भणइ । एसा निण्हवणा । वज्जयइ जेण अत्थो तं वज्जणं । सुत्तस्स सग्गा । तं
च सुत्तं मत्तं ऽक्खरविन्दुहिं ऊणमइरित्तं वा करेइ, सक्कयं वा करेइ, अन्नामिहाणेण वा भणइ ।
एस वज्जणमेओ । एवमत्थमेय-तदुभयमेया वि नेया ।

२४. 'निव्विगइय'—इच्छाह । उद्देसगाइयारे निव्विगइयं^१ । अज्झयणाइयारे पुरिमहं । सुयक्ख-
न्धाइयारे एगासणयं^२ । अंगाइयारे आयंबिलं । अणागाढे एयं । आगाढे पुण एएसु चेव ठाणेसु^३
२० पुरिमहाइ-अब्भत्तट्ट-पज्जवसाणं । अत्थसुणणे वि पुरिमहाइ-खमण-पज्जन्तमेएसु चेव ठाणेसु ।
एयं विभागपच्छित्तं भणियं । इयाणि ओहेण^४ भन्नइ । —

२५. 'सामन्नं पुण' इच्छाह । सव्वम्मि चेव सुत्ते ओहेण अविसेसिणं आयामं । अत्थे य
अविसेसिए अब्भत्तट्टो । कमेण अहिज्जन्तो न ताव पावइ तं सुत्ते अत्थं वा परियाभो वा
न पूरइ सो अपत्तो (१); अवरो अपत्तो अजोगो । तित्तिणिच्चवलच्चिरे^५ गाणंगणियाइ-णेगदोस-
२५ संवत्ता (२); अन्नोवि अपत्तो^६ वयसा सुएण वा (३) एएसिं सव्वेसिं चेव जो वायणं देइ उद्देस-
समुद्देसपुत्ता वा करेइ तस्स वि खमणं । 'च' सहेण जइ पत्तं न वापइ सुएण, पत्तं वा जोगं
न वापइ, वत्तं वा वयसुएहिं । एएसिं च उद्देसणादि जो न करेइ वा तस्स अब्भत्तट्टो ।

२६. 'कालाविसज्जण'—इच्छाह । कालाविसज्जणं कालस्स अपडिक्कमणं । 'आइ'सहेण
अणुओगस्स^७ अविसज्जणं । 'मंडलि-वसुहा' मंडलि-भूमी सा तिविहा^८ सुत्ते अत्थे मोयणे ।
३० एएसिं तिण्हवि अप्पमज्जणे निव्वीयं । सुत्ते अत्थे वा निसेज्जं न करेइ । अक्खे वा न रपति तो
खमणं, 'च' सहा वंदण-काउसग्गे ण करेति तहावि खमणं चेव ।

२७. 'आगाढाणागाढम्मि' इच्छाह । जोगो दुविहो-आगाढो अणागाढो य । आगाढे सव्व-
भंगो देसभंगो य । अणागाढे वि सव्वभंगो देसभंगो य । सव्वभंगो नाम आयंबिलं न करेइ,
विगईओ सेवइ । देसभंगो नाम विगई भुज्जेऊण पच्छा काउ सग्गं करेइ । सयमेव वा काउ-
३५ स्सग्गं काऊण भुज्झइ, विगई वा एगट्ठं गेण्हइ^९ । अभणिओ^{१०} वा 'संदिसइ काउ सग्गं करेसि'ति

१ B. व्वीइयं । २ A. यखं । ३ A. एकासं । ४ B. ठाणे । ५ A. ओहेण । ६ B. तित्तिणिच्चवलच्चिरे । ७ A. अवत्तो । ८ A. अणिओ । ९ A. तिहा । १० B. तिहइ । ११ A. अभिणि ।

भणइ । आगाढसव्वभंगे छट्ठं, देसभंगे चउत्थं । अणागाढसव्वभंगे चउत्थं, देसभंगे आयं-
बिलं । एस नाणाइयारो भणिओ ।

इयाणिं वंसणाइयारो भणइ—

२८. 'संकाइयासु देसे' इच्छा । संका आइ जेसि पयाणं ताइ इमाइ संकाइयाइ । तेसु
संकाइयसु अट्ठसु पएसु । काणि पुण ताणि? इमाणि भन्नन्ति । [१] संका, [२] कंखा, [३] ५
वित्तिगिच्छा^१, [४] अणुववूहा^२, [५] अणुववूहा, [६] अधिरीकरणं, [७] अवच्छलं, [८] अण-
भावणया^३ । संसयकारणं संका-देसे य^४ सव्वे य । तत्थ देसम्मि जह—तुल्ले जीवसे किह
भविआ अभविआ^५, अन्ने एवमाइ संकादेसे । सव्वे—पागय^६ भासवद्धत्ता मा होज्जाऽकुसल-
परिकप्पियं । दिट्ठन्तो पज्जकप्पट्ठे । एत्तो कंखा दुविहा—देसे, सव्वे य बोधवा । देसे कुत्ति-
त्थियमयं कंखइ । एत्थवि अहिंसा मोक्खो य दिट्ठो त्ति । सव्वे पुण कंखइ सव्वे कुत्तिथियमयं^७ । 10
दिट्ठतो रायामच्च आसावहिया पसत्थमपसत्था । वित्तिगिच्छा^८ देसे सव्वे य । जहा भमो^९
परिसो परिकेसो अम्हाण केसलोया कीरए होज्जा न^{१०} वा मोक्खो । विदुगुच्छा वा-विद्वाने
विद^{११} साधवः । ते दुगुच्छइ मण्डलि-मोय-जल्लाइएहिं । मूढदिट्ठो परत्तिथियपूयाओ^{१२} अइसयम-
याणि वा सोऊण मइवामोहो होज्जा । उववूहा दुविहा—पसत्था अणपसत्था य । पसत्था साइसु
नाणदंसणतवसंजमखमणवेथावच्चाइए^{१३} अणुज्जयस्स उच्छाहवहणं उववूहणं । अणपसत्था 15
मिच्छत्ताइसु^{१४} । थिरीकरणं पसत्थमणपसत्थं च^{१५} । विसीयमाणस्स चारेत्ताइए थिरीकरणं
पसत्थं । असंजमे थिरीकरणं अणपसत्थं । वच्छलमवि एवमेव दुविहं—आयरिय-पेत्तण-पाहु-
ण-असहु^{१६} बाल-बुद्धाईणं^{१७} आहारोवहिमाइणा समाहिकरणं पसत्थं । ओसन्नाइ^{१८} गिहत्थाणं
अणपसत्थं । पभावणा वि एवमेव^{१९} । तित्थयर-पवयण-निव्वाण-मग्गपभावणा पसत्था । मिच्छत्त-
अण्णाणाईणं^{२०} अणपसत्था । एवं अट्ठ वि विथरओ पक्खेऊण । तत्थ संका देसे सव्वे य । एवं कंखा 20
वि । एवं वित्तिगिच्छा^{२१} दुगुच्छा वि । एवं मइ[वा]मोहो वि । अणपसत्थुववूहा देसे सव्वे य । एवं
वच्छलं पि देसे सव्वे य । अणपसत्थणपभावणा वि देसे सव्वे य । तत्थ चउसु वि संकाइयसु देसे
खमणं । मिच्छोववूहाइसु य देसे^{२२} खमणं । च सहेण थिरीकरण-वच्छल-अभावणे मिच्छ-
त्ताईणं देसे खमणं । एवं ओहओ । विभागओ^{२३} पुण संकाइसु अट्ठसु वि देसे मिक्खुस्स
पुरिमहं । वसभस्स एकासणं^{२४} । उवज्जायस्स आयंबिलं । आयरियस्स अभत्तट्ठो । 25

२९. 'एवंचिय' इच्छा । एवं^{२५} चेवाणन्तद्विट्ठं पुरिसविभागेण पच्छित्तं पिहं पिहं । जणं
साह्वणं^{२६} उववूहणं न करेइ । आइसहेण^{२७} थिरीकरणं वच्छलं पभावणं वा पवयणजइ^{२८} माइयाणं
करेइ । मिक्खुस्स पुरिमहं । वसभस्स^{२९} एकासणं^{३०} । उवज्जायस्सायंबिलं । गुरुस्स अभत्तट्ठो ।
एयं पढमद्ववक्खाणं । पच्छदं पुण उवरिमगाहाए सम्बज्जइ^{३१} । सा य एसा गाहा—

३०. 'गरेखाइ' इच्छा । 'परिवारनिमित्तं'ति सनायनिमित्तं ति जं भणियं होइ । 'आइ'- 30
सहेण आहारोवहि-निमित्तं वा । तण्णसाएण आहारोवहि-सेज्जाओ वा लमिस्सन्ति त्ति काउं
पासत्थोसज्ज-सीलसंसत्ताहाछन्द-अण्णं^{३२} उवरि ममत्तं करेइ । सावग-सन्नायगाणं वा सव्वेसि

1 B विगिच्छा । 2 A अण० । 3 B अप० । 4 B 'य' नास्ति । 5 B० विए । 6 B
पागाइय । 7 B० तित्थ० । 8 B विहगिच्छा । 9 A इहमो । 10 B ण । 11 B विद्वः । 12 A
पूयाअइ० । 13 A मिच्छाइसु । 14 B वा । 15 B० णग सडु असहु । 16 B० वीणं । 17 A
०णइ । 18 A एमेव । 19 B० तज्जा० । 20 B विगिच्छा । 21 B० वूहणा देसे । 22 A
विभागाओ । 23 B एणास० । 24 B एयं । 25 A जइ साहु । 26 B आदि० । 27 A
जति० । 28 B वसइस्स । 29 B एणास० । 30 B० ज्जाति । 31 B० च्छंदनीइयाणं ।

वा परिपालण-सम्भोग-संवास-सुसत्त^१पुण्णं । जइ करेइ वच्छं तो भिक्खुणो णिच्चियं^१ ।
वसभोवज्जायगुरुणं^२ परिमेगासणायामा जहासंखं । अह पुण इममालम्बणं करेइ । 'साहम्मि-
ओ'त्ति एसो संजमं वा करेइ^३ । 'वा'सहेण कुलगणसंघगिलाणकज्जाइपसु पठिताप्पेस्स^४ 'त्ति' ।
एवं विहाय बुद्धीय सव्वहिं सुद्धो । एवं दंसणायारपच्छित्तं भणियं ॥

६ इयाणि चरित्तायारपच्छित्तं भणइ—

३१. 'पिण्डियाण' इच्छाइ । एगिन्दिया पुढवि-आउ-तेउ-वाउ-पत्तेयवणस्स^५ । एएसिं
पंचणह वि पिहु पिहु संघट्टणे निव्वीइयं^६ । आउकाय स संघट्टणे^७ घड-गोलंकय-वारगाइ-ठियस्स,
पायहत्थाइचालियस्स ईसिं परियावो, पुण गाढतरचालियस्स उद्वणं । पिहु परितावणहणणपा-
णाईसु । एएसिं च पठितावणं दुविहा अणागाढा आगाढा य । तत्थ अणागाढाए पुरिमहं ।

१० आगाढाए एक्कासणयं । उद्वणे^८ पुण आयामं पंचसु वि ।

३२. 'परिमाइ' इच्छाइ । अणत्त-पठित्त-विय-तिय-चउरिन्दियाण संघट्टण-अणागाढ-आ-
गाढ-पठिताव^९-उद्वणं पुरिमाइ-खमणत्तं^{१०} जहासंखं । पञ्चिन्दियसंघट्टणे एक्कासणयं । अणा-
गाढ-पठितावण आयामं । आगाढपरितावणे^{१०} खमणं । उद्वणे एक्कल्लणगं । पमायसहियस्स ।

३३. 'मोसाइसु' इच्छाइ । सावाय-अदत्त-परिगहेसु मेहुणवज्जिपसु । द्वाइवत्थुभिन्नेसु
१५ ति । मुसावाओ चउच्चिहो—वत्थस्तकालभावेहिं । द्वाओ जहणमज्झिमुक्कोसो । एवं खेत्त-
कालभावेसु वि तिविहो । एवं^{११} जहा सावाओ चउच्चिहो पुणो य एक्केको तिविहो । तहाऽदत्त-
पारंगत्ता वि । एत्थ य द्वाइमेयभिन्ने चउच्चिहे वि^{१२} मुसावाए जो जहन्नमेओ तहिं सव्वत्थ
एक्कासणयं, मज्झिमे सव्वहिं आयामं, उक्कोसे वि चउच्चिहे खमणं । एवं अदत्त-परिगहेसु वि
पाउत्तं दायव्वं ।

२० ३४. 'लेवाडय' इच्छाइ । लेवाडय-परिवासे^{१३} अभत्तट्ठो । सुक्कसन्निहिपसु वि—सुंठिहरइ-
वहडगाइइ अभत्तट्ठो । इयरा गिद्धसन्निही—गुलककययतेल्लाइ तीए छट्ठं । सेस निसिभसे
अट्ठमं । ओहत्ताओ^{१४} जमन्नं तं सेसं । किं चोहसुत्तं ? पढमभंगो । सेसा तिभि भंगा सेसनिसि-
भत्तसहेण भवन्ति । एवमेयं लल्लुणाइयारे मेणवाज्जेए पच्छित्तं भणियं । मणाइयारस्स पुण
लल्लुण भणिहिं ।

२५ इयाणि उत्तरगुणाइयारपच्छित्तं भणइ । ते य उत्तरगुणा पिण्डिसोद्धियाया । तत्थ पि-
डविसोही तिसु ठाणेसु हवइ । उगमे उप्पायणाए एसणाए य । तहा संजायणपमाणां गाल
इमकारणविभागेण य विसुद्धी भवइ^{१५} । एत्थ य उगमो सोलसमेओ । ते य इमे सोलस मेया
आत्ताकम्माई^{१६} । एत्थ सोलससु दोसेसु जत्थ जत्थ सरिसं पच्छित्तं तं तं दोसं गाहाए संपिडिय
कहयइ । तहा उप्पायणा वि सोलस । तत्थ जे सरिसपच्छित्ता ते समुच्चिणइ । एवं एसणा-
३० दोसेसु वि दससु सरिसट्ठणाइ उवसंहरइ । एगट्ठी किन्ना । एए सव्वे वि पिण्डिनिज्जुत्तिणुसारेण
माणियव्वा । इह पुण पच्छित्तमेव केवलं विहिज्जइ ।

आत्ताकम्म खवणं ।

उद्विष्टं दुविहं—ओहे विभागे य । परिमियांमक्खदाणकवं ओहो सामन्नमेगपगारं
अवि-सियं तत्थ पुरिमहं । विभागे तिभि मेया उहेसो, कडं, कम्मं । एए^{१७} तिभि वि^{१८} पत्तेयं

- १ B निव्वीइयं । २ A वसभोवज्जाय । ३ B करिस्सइ । ४ A •तप्पस्सइ । ५ A •व्विइयं ।
६ A आउत्तयसंघट्टणं । ७ A ओद्वणे । ८ B परियावण । ९ B खवणं । १० B परियावे ।
११ B एवं जरा । १२ A 'वि' नास्ति । १३ A •वासेइ । १४ B ओहसुत्ता० । १५ B होइ ।
१६ B कम्माती । १७ A एएसिं । १८ A •ण्हवि ।

चउहिं मेयहिं मिज्जन्ति^१ । तं जहा—उहेसुहेसियं, उहेससमुहेसियं, उहेसाएसियं, उहेसस-
माएसियं । एएसु विमेएसु पुरिमहं । कडुहेसं, कडसमुहेसं, कडाएसं, कडसमाएसं । एएसु
वि चउसु विमेएसु एकासणयं । तहा कमुहेसं, कम्मसहेसं, कम्मासं, कम्मसमाएसं ।
तत्थ पढमे^२ आयंबिलं । सेसेसु तिसु मेएसु अम्भत्तट्ठो ।

पूरयं दुविहं—सुहुमं बायरं च^३ । सुहुमं धूमाह । बायरं उवगरणे भत्तपाणे य । तत्थ उव- 5
गरणपूरय पुरिमहं । भत्तपाणपूरय एकासणयं ।

मीसज्जायं तिविहं—जावंतियमीसज्जायं एत्थ आयंबिलं । पासंडमसज्जाए साहुमी-
सज्जाए य खमणं ।

ठवणा दुविहा—तिरियां तत्थ निव्वीइयं । चिरठवियां पुरिमहं ।

पाहुडिया वि दुविहा—सुहुमाए निव्वीइयं । बायराए खमणं । 10

पाओकरणं दुविहं—पण्डारण पुरिमहं । पगासकरणे आयामं ।

कीयं दुविहं—द्वे भावे य । द्वे दुविहं—आयकीयं, परकीयं च । एत्थ दोसु वि आ-
यामं । भावे वि आयकीयं परकीयं च । भावायकीए आयामं । भावपरको^४ पुरिमहं ।

पामिच्चं दुविहं—लोइयं एत्थ आयामं, लोयुत्तरिए पुण पुरिमहं ।

परियट्ठियं दुविहं—लोइए आयामं, लोयुत्तरिए पुण पुरिमहं । 15

आहडं दुविहं—सग्गामओ^५, परग्गामओ य । सग्गामाहडे पुरिमहं । परग्गामाहडे सपच्च-
चाए चउत्थं । परग्गामाहडे नेप्पच्चवा^६ आयामं ।

उग्भिण्णं दुविहं—दहरउग्भिणे पुरिमहं, पिहिओग्भिन्नकवाडे आयामं ।

मालोहडं दुविहं—जहणे पुरिमहं, उक्कोसे आयामं ।

अच्छेज्जं तिविहं—पडुअच्छेज्जं, सामिअच्छेज्जं, तेण अच्छेज्जं^७ । तिसु वि आयामं । 20

अणिसट्ठं तिविहं—साहारणाणिसट्ठं,^८ चोल्लाणिसट्ठं, जड्डाणिसट्ठं । तिसु वि आयामं ।

अज्जोयरा तिविहो—जावंतिय-पासंडियमीसो, साहुमीसो । एत्थ जावंतिए पुरि-
महं, इयरेसु दोसु वि एकासणयं । एवं उग्गमदोसेसु पायाच्छेत्तं भणियं ।

इयाणि उप्पायणाए^९ पण्डित्तं भन्नइ—धाई^{१०} पंचविहा, सच्चत्थ आयामं । दूई दुविहा—

सग्गाम-परग्गामा, दोसु वि आयामं । निमित्तं तिविहं—तीए आयामं, वट्टमाणे^{११} अणाए य 25

खमणं । आजीवे जाइल्लामिचे, सच्चत्थ आयामं । वणीमए^{१२} वि सच्चत्थ आयामं ।

तिगिच्छां दुविहा—सुहुमाए पुरिमहं, बायरा^{१३} आयामं । कोहे माणे आयामं, मायाए एका-

सणं,^{१४} लोमे खमणं । संथवो दुविहो—पुर्वि संथवो, पच्छासंथवो वा । वयण-संथवे पुरिमहं,

सच्चत्थि-संथवे आयामं । विज्जाए आयामं । मन्ते आयामं । बुण्णे आयामं । जोगे आयामं ।

लकम्म मूलं । 30

इयाणि एसणादोसेसु पच्छित्तं भण्णइ—ते य इमे दस संकियमाया^{१५} । तत्थ संकिए

चउमंगो-अंजण-संकियमोई^{१६} । चरिमो णिस्संकिओ^{१७} दोसविसुद्धो, बीओ^{१८} वि विसुद्धो

वेव । पढमत ए^{१९} संकियमोई । जं दोसं संकइ तस्स चेव पच्छित्तमावज्जइ । सच्चित्तमक्खियं

तिविहं—पुढवि-आड-वणस्स । तत्थ पुढविसससकम्मकस्सयत्थेणं निव्विगइयं^{२०} । नीसकम्मणं

पुरिमहं । निम्मीसकम्म आयामं । मट्ठिया-ओस-रियाल-हं-रुय-जोसिला-अंजण-लोण- 35

1 A मिज्जइ । 2 B पढमए । 3 B 'च' नास्ति । 4 B 'माओ' । 5 B अच्छेज्जं । 6 A साधारण अणिसट्ठं । 7 A 'यणे' । 8 B धाती । 9 A वट्टमा० । 10 B वणीमगे । 11 A पाय० । 12 B एगासणं । 13 B 'मावीया' । 14 B भोती । 15 A नीच० । 16 A वि-इओ विसु० । 17 A ततिए । 18 B निम्बीयं ।

- गेहय-वन्निय-सेडिय-सारङ्गिय-मक्खिय करमत्ते सच्चत्थ पुरिमहं । एयं पुढविमाकेल्यं । इयाणि
 भन्नइ—सत्तिपण्णे निव्विगइयं । उदुह्ले पुरिमहं । एरकम्म-पञ्चकम्म आयामं ।
 एयं आउमक्खियं भणियं । इयाणि एरकम्म-पञ्चकम्म आयामं भन्नइ—सो य वणस्सई दुविहो—परित्तो, अण-
 न्तो य । परित्ते तिन्नि मेया—पिटुं, रोहं, कुकुसा । उकुटुं चिंचाइ । एयहिं मक्खियं तिहिं वि
 5 पुरिमहं । अणन्ते वि^१ एयहिं चेव तिन्नि मेया । एत्थ एक्कासनयं^२ । एयं सच्चित्तमक्खियं भणियं ।
 इयाणि आचिच्चमक्खियं भन्नइ—तं दुविहं—गरहिय-मत्ताएत्ताएत्ताएत्ता आयामं । अगरहिय-संसत्त-
 मक्खियं आयामं^३ । एयं मक्खियं भणियं । इयाणि णिक्खित्तं भन्नइ—एत्थ चउमंगो सच्चित्ते
 सच्चित्तं निक्खित्तं । एत्थ तइए^४ पच्छित्तं । तं च सच्चित्तं छक्काया—पुढवी-आऊ-तेऊ-वाऊ-
 परित्तवणस्स काऊ-तसाणं च । सच्चित्तानमणन्तर-निक्खित्ते आयामं । एयसिं चेव सच्चित्तानं
 10 परंपरनिक्खित्ते पुरिमहं । एयसिं चेव मीसाणमणन्तर^५ निक्खित्ते पुरिमहं । एयसिं चेव मीसाणं
 एरकम्म-पञ्चकम्म निव्वीयं । अणन्तवणस्सइ-सच्चित्तानन्तरे खमणं । एयस्स चेव परंपरेण^६ एक्का-
 सणयं^७ । अणन्तवणस्सइ-एरकम्म-पञ्चकम्म निक्खित्ते एक्कासनयं । एयस्स चेव परंपरनिक्खित्ते
 निव्वीयं । पिहिए चउमंगो । तत्थ तइए^८ पच्छित्तं । अचित्तेण गुरुणा पिहियस्स, सच्चित्तानं
 पुढवी-आऊ-तेऊ-वाऊ-परित्तवण-तस-सच्चित्तो^९ अणन्तर^{१०} पिहिए आयामं । एयहिं चेव
 15 परंपरपिहिय पुरिमहं । एयहिं चेव मीसेहिं अणन्तर-पिहिय पुरिमहं । एयहिं चेव परंपरे
 निव्वीयं । अणन्तवण-सच्चित्तानन्तरपिहिय खमणं । तेण चेव परंपरपिहिय एक्कासनयं । अणन्तव
 णस्सइ-एरकम्म-पञ्चकम्म हि एक्कासनयं । एयण चेव परंपरपिहिय निव्वीयं । गुरु-अचित्तपिहिय-
 खमणं । इयाणि सारियं भन्नइ । एत्थ वि चउमंगो । तत्थ पुढवि-आऊ-तेऊ-वाऊ-परित्तवणस्स-
 तससाचेत्तानन्तरसारणे आयामं । एयहिं परंपरसाहरणे पुरिमहं । एयहिं चेव मीसाण अणन्तर-
 20 सारणे एरिमहं । एयहिं चेव मीसाणं परंपरसाहरणे निव्विइयं^{११} । अणन्तवणस्सइ-साचेत्तानन्त-
 सारणे खमणं । एयहिं चेव^{१२} अणन्तवणस्स परंपरसारणे एक्कासनयं । अणन्तवणस्सइ-मीसाण-
 न्तरसारणे एक्कासनयं । एयस्स चेव एरकम्म-पञ्चकम्म निव्विइयं । बीयसाहरिय निव्विगइयं ।
 अचित्ते अचित्तं साहरिय पुरिमहं । अहं रसाहरिय तो खमणं । इयाणि दायारो त्ति^{१३} भन्नइ—
 बाले वुह्मे मत्ते उम्मत्ते चेव गेजरिय अन्धे एयसु दिन्नेसु गहणे आयामं । पगलन्तकुट्टे खमणं ।
 25 पउयाकड वि खमणं । हत्थे^{१४} दुइए नियलवडे य हत्थच्छिन्ने य पायच्छिन्ने य नपुंसके^{१५} गुव्विणी-
 बालवच्छाप भुज्जन्तीए विरोलन्तीए अज्जन्तीए कंडन्तीए पीसन्तीए एयासु सट्ठासु आयामं । पिज-
 न्तीए^{१६} रुवन्तीए कत्तन्तीए पम्माणाए पुरिमहं । छक्कायवग्गाहत्था समणट्ठा णिक्खिविचु ते चेव^{१७} ।
 गान्ता^{१८} घट्टन्ती^{१९} संघट्टन्ती आरभन्ती^{२०} । एयासु सट्ठाणे नी० पु० ए० अ० अम० कल्लणगं ।
 एयं सट्ठाणं । संसत्तेण दव्वेण लिच्छहत्था य लिच्छत्ता य आयामं, सेसेसु पुरिमहं । ओयत्तन्तीए^{२१}
 30 सारणे च देन्तीए चोरियं देन्तीए पाहुडियं^{२२} ठवेन्तीए सपच्चवायाए परं च उडिस्स आयामं ॥
 इयाणि उम्मी^{२३} भन्नइ—परित्तवणस्सइ-सच्चित्तउम्मीसे आयामं । एयण चेव परित्तेण
 मीसेण उम्मीस निव्विइयं । अणन्तसच्चित्तउम्मीसे खमणं । एयण चेव अणन्तमीसे निव्विइयं ।
 बीउम्मी^{२४} निव्विइयं । अहं पुढवाइहिं तो जहा णिक्खित्ते । इयाणि अपरिणयं भन्नइ—तं दुविहं-
 दव्वे भावे य । दव्वे अपरिणयं—पुढवि-आऊ-तेऊ-वाऊ-गल्लवणस्स अपरिणय आयामं । अण-

1 B नास्ति । 2 A अणंतेहिं । 3 B एक्कासनयं । 4 A इदं वाक्यं पतितम् । 5 A ततिए ।
 6 A मीसाणंत० । 7 A परंपरे । 8 B एक्कासनयं । 9 A ततिए । 10 A अणंतरे० । 11
 B निव्वीयं । 12 A एतद्वाक्यं नास्ति । 13 B दायगेत्ति । 14 B हत्थं । 15 A सये ।
 16 B रुवन्तीए । 17 A चेव । 18 A ०हिंती । 19 A नास्ति । 20 A संघट्टमारमंतीए । 21
 A ओयतंतीए । 22 ०डियं । 23 A पिउ० ।

न्तवणस्स भपरिणय खमणं । एत्थ य चउभंगो—इत्थे भपरिणयं, भावे वि अपरिणयं । भावा-
परिणयं दोण्हं पि^१ भुज्जमाणं, एत्थ वि पुरिमहं । इयाणि लिच्छं भज्जइ—संज्ञा हत्येण वा
मत्तेण वा^२ आयामं । इयाणि छुट्ठियं भज्जइ—पुढवि-आउ-तेउ-वाउ-परित्तवणं आयामं । अण-
न्तवणं खमणं । एए एसणा दोसा ।

संजायणा दुविहा—बाहिं भायणे, अन्तो वयणे । दोण्हं वि खमणं । पारेमाणा रिस्ते^५
आयामं । संज्ञा खमणं । धूमे आयामं । अकारणे भुज्जइ^६ आयामं । कारणे अभुज्जमाणस्स
आयामं । घासेसणा दोसा एए ।

एषमि पच्छिन्नपत्थार—

३५. 'उहेसियचरिमति' इच्छाइ गाहा । } एयाओ दोवि गाहाओ जेसु जेसु ठाणेषु
३६. 'अइरं अणन्त' इच्छाइ गाहा । } अब्भत्तट्ठं तेसु तेसु ओयारिज्जन्ति । 10

३७. 'कम्मुहेसियं' इच्छाइ गाहा । } एयाओ दोवि जेसु जेसु ठाणेषु आयामं तेसु तेसु
३८. 'अइरं परित्तं' इच्छाइ गाहा । } आयारिज्जन्ति ।

३९. 'अब्भत्तट्ठं' गाहा । एगासणयट्ठाणेषु ओयारिज्जइ ।

४०. 'ओह विभागा' इच्छाइ गाहा । } एयाओ तिण्णि गाहाओ जेसु जेसु ठाणेषु पुरिमहं
४१. 'सग्गामाहड' इच्छाइ गाहा । } तेसु तेसु ओयारिज्जन्ति । 15
४२. 'पत्तेय' सिद्धाइ गाहा । }

४३. 'सत्तरठविय' इच्छाइ गाहा । एसा निव्विईयं जेसु जेसु ठाणेषु तेसु तेसु ओयारिज्ज ।

४४. 'सत्ताणाभोगे' इच्छाइ । सत्ताणाभोगा पुवुत्ता । तेसु सहसाणाभोगेषु वट्ठमा-
णस्स जेसु जेसु पाणेषु पाण्डेयमणं भणियं तेसु तेसु चैव कारणे आभोपणं जाणमाणो जं
करेइ, अइव सा पुणो पुणो अइप्पमाणेण वा करेइ, सब्बत्थ निव्वेगायं ।

४५. 'धावणं धवणं' इच्छाइ । धावणं गइसेदो^४ । धेवणं उट्ठुणं^५ । संघरिदेण गमणं—20
को लसंघगं ति, जमलिओ वा गच्छइ । किंवा अट्ठावय-चउरंग-ज्याइ । कुहावणं^६ इन्दजाल-
वट्ठखाइ । आइसहेण समास-पट्टेलिया-हडगा धेप्पंति । उक्कुट्ठी^७ पुक्कारिय-वट्ठल । गीयं
गाययेइ । छेलियं सेंटियं^८ । जीवकयं—मयूर-तित्तिर-सुग-सारसादिलवियं सव्वेसेतेसु
अब्भत्तट्ठो । आइसहेण अजीवकये वि—अरहट्ट-गड्डिया-पाउया-सहेसु वि ।

४६. 'तिविहोवहिणो विष्णुय' इच्छाइ । तिविहोवहिणो—जहओ मज्झिमो उक्कोसो । मुहपो-25
त्तिय-पायकेसरिया गोच्छओ । सठवणं च एस चउउओ जहओ । मज्झिमो छविहो—पडलार-
यत्ताणं पत्तावंधो चोलपट्टो मत्तओ रयहरणं च । उक्कोसो चउविहो-पांडेयहो, तिभि पच्छाया^९ ।
एए ओहियस्स थेरकप्पो^{१०} चोइसमेया भणिया । इयाणि उवग्गहिओ थेरकप्पो^{११} तिविहो भज्जइ—
जहओ मज्झिमो उक्कोसो । पीढगं निसिज्जं डंडगा पमज्जणी घट्टगा डगलगा पिप्पलग-सुई
नारणा वंत-कण्ण-सोहणग-दुंगं एसो जहओ । वासताणाइओ मज्झिमगो । व सताणा पंच 30
इमे—वालो सुत्तो सुंगो^{१२} उडसांसग छत्तए चैव ॥

तेहिं य दोभिओ ओहोवहिमि^{१३} वाले य सासि चैव ।

ससत्तियवा स्तापे पणयं तह चिलिमिलीण इमं ॥

1 A तु । 2 A हत्ये मते वा । 3 A 'भुज्ज' नास्ति । 4 B गतिः । 5 B उट्ठणं ।
6 A उट्ठो । 7 A उक्कुट्ठिय । 8 B सेंटियं । 9 B पच्छाणा । 10 B कप्पो । 11 B
कप्पे । 12 A वाले सुत्ते सुई । 13 B ओहोविहिः ।

५१. 'पयं चिय' इच्छा । पयं चिय पुरिमहं । सामभं अजिरेत्तिं ति भणियं होइ । तवो बारसवि । पडिमाओ बारस—मासेय, दोमासिया, तिमासिया, चाउमासिया, पा मासिया, पम्मासिया, उवमासिया, पढम-सत्तराहन्दिवा, दोह-सत्तराहन्दिवा, तहय-सत्तराहन्दिवा, अहारा या, एगाराया । अभिगण १३ पञ्चपण्यकालभावमेयमिहा । एएसि अगणणे भंगे वा पुरिमहं । गाहा पच्छवस्स विभासा^१ इमा । पक्खिए अब्भत्त-माथांबेलं वा । जं वा दिवस-^५ पञ्चक्खणं । ताओ जहासत्तीए तवं न करेइ अहरित्तं, तो खुहुगस्स निघीईयं, थरास्स पुरिमहं, भिक्खुस्स एक्कासणयं, उवज्जायस्सायांबेलं, आयरियस्स अब्भत्तट्ठो । चाउम्मा^६ खुहुगाइ-आयारेयाव णाणाणं पंचणह वि जहासंखं । रिमहेगासणायामचउत्थछट्ठाइं दिज्जन्ति । संवच्छारे^७ एक्कासणायामचउत्थछट्ठुमाइं दिज्जन्ति जहासंखं पंचणह वि ।

५२. 'फिडिए' इच्छा । फिडिओ नि पमापणं एगस्सस्सगस्स निघियं । दोसु^८ १० पुरिमहं । तिहि वि एगासणयं । काउस्सगणं चेव फिडिओ पच्छाहुन्तओ करेइ ताहे आयामं । सयं वा वस्सार एगाइ काउस्सगो तो निघीइयपुरिमहेगासणाइं जासंखं । सधे चेव सय-वस्सार आयामं । भग्गे वा एगाइ वस्सग अपुण्णे चेव अन्तराले तहा वि निघिय-^९ रिमहेगासणाइं । सधेसु भग्गेसु आयामं । एवं वन्णपसु वि एस चेव गमो^{१०} ।

५३. 'अकपसुं' इच्छा । अहवा उस्सगमेव न करेइ । एगाइ ताहे पुरिमहेगासणायामाइं^{११} । १५ सावस्सयं न करेइ चउत्थं । जहा काउस्सग एवं वन्णाइपसुं पि गाहा पच्छवण सह चउत्थं सम्बज्जइ । दिया अपाडिलेहिय थंडिले राओ^{१२} वोसिरइ, दिया वा सुवइ चउत्थं ।

५४. 'कोहं वडु' इच्छा । सगिमुण्णं कोहं पक्खाओ उवरि चाउम्मास ओ वा उवरि धरेइ तो चउत्थं । आसवो वियडं तमाइयंते^{१३} चउत्थं । कालग-लवंग-गफल-जा फल-त-बालाहइ सवत्थ चउत्थं । वगाहाओ अपचट्ठाविज्जइ । लसुणे अचित्ते^{१४} रिमहं । आइसहेण^{१५} २० पलंइ वेण्णइ । तण्णगम-रति-सेराइ-बंधमुयणे रिमहं ।

५५. 'अमुसिर' इच्छा । अमुसिरतणं कुसाइ तेसि अकारणपरिभोगे निघीईयं, सेसप-^{१६} णपसु पुरिमहं । सेसा पंच पणगा—तण्णजणं, दूसपणं^{१७}, पोत्थयपणं, चम्मजणं । पत्थ य दूस-पणं दुविहं तेण पंचपणगा । तत्थ साली वाहीको वरालगअरत्ततणं^{१८} चेति तण्णपणं । दूसपणं दुविहं अप्पडिलेहिय-सपणं अप्पडिलेहिय-दूसपणं च । कोयवि पावारं^{१९} पूरी ताडियाली^{२०} २५ तिराली, पयं अप्पडिलेहिय-सपणं । तूली आलिंगणी भंगोवहाणं^{२१} गंडोवहाणं^{२२} मद्रगा^{२३} य^{२४} पयं अप्पडिलेहिय-सपणं । गंडी पात्थओ^{२५}, कच्छवापोत्थओ, उड्डीपात्थओ, छिवाडी^{२६}, संपुडणं, पयं पोत्थयपणं । गो-माहिस-अय-पला-मिय-चम्मपणं । पत्थ य तण्णपणं दुप्प-डिलेहिय-दूसपणं चम्मपणं य रिमहं । अप्पडिलेहिय-दूसपणं एक्कासणयं । पोत्थयप-^{२७} णगगहणे आयामं । वेइन्दिवाइ-तसयं जं च आवज्जइ तं च दिज्जइ । विइय-अकारमयण पो-^{२८} ३० त्थयजणं वि पुरिमहं ।

५६. 'ठवणमणा-च्छाय' इच्छा । णसहुअहाभ-सज्जिमाइणि ठवण-लाणि । ताणि आय-^{२९} रयमणा, छिद्य मत्ताइ पविसि-ण नेण्हइ जइ तो से एक्कासणयं । तेसु य कुलेसु एगो चेव संवडगा जिजिस सेसा न विसान्ते । विरियं परमा तं नि-हन्तस्स एक्कासणयं । जीय-^{३०} ३५ पयं । सुयववहाराइ अज्जा । एक्कासणयं च माया^{३१} निम्भं । सेसमायाओ अज-३५

१ A पुस्तके 'ति भणियं' पतितं । २ A विहासा । ३ A कमसो । ४ B० गासणं आया० । ५ B 'राओ' नास्ति । ६ A त्तापियत्त । ७ B पुस्तके 'अमुसिरतेणु निघीयं' गतावन्मात्रपाठः । ८ B पोत्थय पणं, दूसपणं । ९ B अरण्णित्तं । १० B कोयव पावार- । ११ A मंडोवहाणं । १२ A गंडोवहाणी । १३ B वा । १४ A ०पोत्थयो । १५ B छेवाडी । १६ A माय० ।

मायाओ, 'ता य इमा—जहा—भहगं भोष्ठा विवन्नं विरसमाहरे आयरियसगासे । जसत्थी; जहा—
'एस महा तव सो विरसात्ता रसपरिष्ठागं करेइ'सि । एवमाइयाइ मायासु खमणं ।

५७. 'दुपेण' इच्छाह । दुपेो वग्गण-धावण-उत्तमाओ^१ । दुपेे वत्तमाणं पञ्चिन्दिओ वहिओ
होज्जा । संकिलि-कम्म—अंगादाण-परिमहण-उत्तमाओ-निग्घायणाह^२; 'हस्साण-पडिवन्नो'य ।
५ आहाकम्म-ज्जाणकप्पा यं वा बहु अइयारं करेज्जा । दीहणिल्लणकप्पस्स वा अवसाणे आहाक-
म्मसन्निहिसेवणं वा कयं होज्जा । एएसु कारणेसु पंचकल्लाणं पच्छित्तं ।

५८. 'सधोवहि' इच्छाह । पाउसे जयणाए वि सधोवहि कप्पे कए पुरिमत्ताए वा चरिमाए
पमाणं । अप्पडिलेहिए चाउम्मासवरिसेसु य विसोहीए पउत्ताए निरइयारस्स वि पंचकल्ला-
णं दिज्जइ । किं कारणं । जम्हा सु माइयार कए वि न याणइ न वा संभरइ । जहा पाउसहर-
१० तत्ताए माओणकालाणएण सुत्तथपोरिसि-अकरणे अप्पडिलेहियमाई । एएण कारणेण
सधेसु वि दिज्जइ सि ।

५९. 'छेया' इच्छाह । जो छेयं न सहइइ, किं वा छिज्जइ न छिज्जइ सि एवं भणइ । मिउणो सि-
जो छिंमाणे वि परियाए न संतप्पइ जहा 'मे परियाओ छिन्नो'सि । अहवा अन्नेसि ओमराह-
णिओ^३ जाओ सि परियायणो^४ जो दीहणिल्लो^५ सो परियाए छिन्ने^६ तथावि अन्नेहिंतो
१५ अन्नेयपारेयाओ न आमराणिओ होइ । नवा बीहेइ परियायछेयस्स । एएसि जहुहिट्ठाणं छेय-
मावन्नाण वि तवो दिज्जइ । आइसहेण ललणवट्ठारंत्थियपयावन्नाण वि । जीयववहारमपणं ग-
णाहिवइणो य । जम्हाइयई आयरिओ तस्स छेया मावन्नस्सावि तवारिहं दिज्जइ । मा पुण सेह-
उंटाइण अपारेणा गाणं ललणिज्जा भविस्सइ सि । चसहेण ललणसंघाहिवा वेप्पन्ति ।

६०. 'जं ज'मिच्छाह । इह जीयववहारे जं जं पच्छित्तं न भणियं अवराहमुहिसिऊण
२० तत्ताए माओणिल्लेहेण माणसंख्वं भणामि । आवत्ती अक्खत्तत्तत्ताणसंयत्ता । सा य
निती-कप्पववत्तामेहिआ^७ । सुत्तओ अत्थओ य । आणा अणवत्थभिच्छत्तविराहणा सवि-
त्थरा । तवसो य—सो य तवो पणगादी उम्मासपज्जवसाणो अणेगावत्तिदाणविरयणा लक्खणो
तेसु सव्वेसु^{१०} गंथेसु । इह पुण जायववहारे संख्वेण आवत्ताणं निरुपेज्ज ।

६१. 'भिन्नो अविस्सिट्ठ' इच्छाह । भिन्न इति ससमयसत्ता; पंचवीसं दिवसा भिन्नसहेण
२५ वेप्पन्ति । सो य अविस्सिट्ठो एक्को चेव । अविस्सः गहणाओ य सव्वपणगा मेया वेप्पन्ति । पणगं—
लहुगं, गुरुगं च; दसगं—लहुगं, गुरुगं च;^{११} पसरगं—लहुगं, गुरुगं च; वीसगं—लहुगं, गुरुगं च
पंचासगं—लहुगं, गुरुगं च । एस हिल्लासो बहुमेओ वि एक्को चेव वेप्पइ । एसो य सुयव-
वहारो जेसु जेसु अवराहइ भणिओ तेसु चेव अवराहेसु^{१२} जीएण सव्वत्थ निव्विगई । भिन्नो
अविस्सिट्ठ, चिय एवं वत्ताणियं । इयाणि मासो सि । सो य लहुमासो गुरुमासो य । एत्थ य
३० लहुमासे पुरिमहं । गुरुमास एक्कासणयं । चउरो य छब्ब मासा सव्वत्थ एते । तत्थ ल चउमास
आयामं । चउरुमासे चउत्थं । छल्ल मासे छट्ठं । छगुरुमासे अट्ठमं । एवं इत्तनिहेट्ठावत्ति
जहावराहं जाणएण जीएण निव्वे ए—अट्ठमभसन्तं तवं वेज्जा ।

६२. 'इयसव्वावत्तीओ' इच्छाह । इय एवं एएण पणारेण । सव्वावत्तीओ सव्वतवट्ठाणारं ।
ज. कम्मं पायच्छिस्ताए लोमेण । समए सिद्धंते । जीएण वेज्जा । निविट्ठाए^{१३} दाणं जह जह
३५ भणियं तथा तथा वेज्ज सि भणियं होइ ।

1 A. 'मायातो । 2 A. 'णणीओ । 3 A. निग्घायणाह । 4 A. पडिपंनो । 5 B. 'राहणितो ।
6 B. परियाणो । 7 A. विच्छिन्ने । 8 'णएण । 9 B. 'हारादि अभिहिआ । 10 B. 'सव्वेसु'
नस्ति । 11 A. पुस्तके द्वितीयं वाक्यं नोपलभ्यते । 12 अत्र B पुस्तके 'जेसु अवराहेसु भणि अवराहेसु'
पुताइसः खण्डितः पाठः ।

६३. 'एयं पुण सच्च'मिच्छाह । एयं ति जहुहिदं । पुण सहो विसेसणे । सच्च पायच्छित्त-
दाणं । पाएण बाहुलेण । स भज्जमविससियं । विसेसेण निहिदं विणिहिदं । देयं विभागेण ।
द्वधाह—आइसहेण—खेत्तकालमाव—रिसपडिसवणाओ य । अविबिखऊण विसेसियं । ऊणा-
इरितं तस्स मवा (?) देज्ज सि ।

६४. 'द्वधं खेत्त'मिच्छाह । पढमं गाहद्धं कण्ठं । नाउम्मि तं चिय—जाणिऊण द्वधाह 5
विभागम्मि तं चेव परिमाणपरिच्छिन्नं देज्जा । अहवा, नाउम्मियं चिय—इदमिति पञ्चक्खी-
भावे । इदमेव जीयवव—रभणियं देज्जा । तम्मत्तं^१ भणियसमं । द—खत्तकालमाव—रिसपडिसेव-
णादीसु हीणेसु हीणं देज्जा । अहिपसु^२ अहियं देज्जा । साहारणेसु साहारणं देज्जा ।

६५. 'आहाराई द्वध'मिच्छाह । आहारो आई जेसिं द्वधाणं ताई द्वधाई आहाराईणि । जम्मि
देसे ताई बलियाई । जहा अण्वपसं^३ सालिकूरो बलिओ । सहावेणं चेव सुलहो^४ य । एयं 10
नाऊण जं जीयभणियं दाणं तस्सभहियमवि देज्जा । जत्थ पुण चणक-निप्फाव-कंजिया
लु—साहारा; दुलहो वा; तत्थ जीयदाणं हीणमवि देज्जा ।

६६. 'लुक्ख'मिच्छाह । लुक्खं नाम नेहरहियं । खेत्तं वाय^५—पित्तलं वा । सीयलं पुण त्सेणिद्धं^६
भज्जह; अण्वखेत्तं वा । निद्धलुक्खं साहारणं भज्जह । इह य जीयदाणे णिद्धहन्ते अहियं देज्जा ।
साहारणे जहा भणियं समं देज्जा । लुक्खखेत्ते हीणं देज्जा । एवं काले वि तिविहे^७ 15
तिविहं देज्जा ।

६७. 'गिम्हो सिसिर'इच्छाह । गिम्हो लुक्खो कालो । साहारणो हेमन्तो । वासारत्तो निद्धो ।
गिम्हे तिविहो तवो—जहन्नो मज्झो उक्कोसो । जहन्नो चउत्थं, मज्झिमो छट्ठो, उक्कोसो अट्ठमं ।
हेमन्ते तिविहो—जहन्नमज्झि—कोसो छट्ठमदसममेओ । वासारत्ते वि जहन्नमज्झि—कोसो
अमदसमभारसमेयमिओ । एस नवविहो ववहारो । एयं सुट्ठु जाणिऊण सुयववहारेण वा 20
नवविहविगपेण सुट्ठु जाणिऊण तिविह-काले तिविह-विगप्पियं तवं देज्जा । सो य इमो—
अहागुरुआह । एत्थ य मूलिया नवमेया नवमेयपत्थारे दट्ठवा । विभज्जमाणा सत्तावीसं ।
आवत्ति-दाण-तवसा कालेण य निओपयन्ना । एस नवविहो ववहारो वन्निओ ति । सो य नव-
विहो ववहारो इमो—

गुरुओ गुरुयतराओ^८ अहागुरु चेव होइ ववहारो । 25

लहुओ लहुयतराओ^९ अहालहु होइ^{१०} ववहारो ॥

लहुसो ल—सतराओ अह लहुसो चेव होइ ववहारो ।

एयसिं पच्छित्तं वोच्छामि अणाणु—धाए—(सुत्ताणुसारेण) ॥

गुरुगो य होइ मासो गुरुयतराओ^{११} य होइ चउमासो ।

अह गुरुगो इम्मासा^{१२} इ रूपक्ख होइ गहिच्छी ॥ 30

तीसा य पण्णवीसा वीसा^{१३} विय होइ ल—यपक्खम्मि ।

पनरस^{१४} दस पंचे व य लहुसय^{१५} पक्खम्मि पडिच्छी ॥

गुरुगं च अट्ठमं खलु गुरुयतरागं^{१६} च होइ दसमं तु ।

अह गुरुगं बारसमं इ रूपक्ख होइ पडिवत्ती ॥

1 B •सितं । 2 A अहिप । 3 A अण्वव । 4 B सुलभो । 5 B वात्तं । 6 B निद्धं । 7 A तिहे । 8 B गुरुतरा० । 9 B लहुगत० । 10 B लहु चेव होइ । 11 B गुरुयतराओ । 12 A •म्मासं । 13 A द्वितीय 'वीसा' पतितम् । 14 B पणरस । 15 B लहुसप० । 16 B गुरुतरा० ।

- छ चउत्थ योबेल ल पक्ख होइ^१ पाडवत्ती ।
 पगासण-पुरिमइ^२ निवीयं^३ लहुसलुद्धो वा ॥
 ओहेण एस भणिओ^४, एत्तो वोच्छं पुणो विमाणेण— ।
 तिगनबस तहीसा एत्तासंतीय^५ मेएहिं ॥
 ५ नवावे वव एत्तो संखेवेणं तिहा मुणयेवो ।
 उक्कोसो मज्झो वा ज भग्गो खेव तिविहो सो ॥
 उक्कोसो उरुपक्खा ल पक्खा मज्झिमो^६ जेयव्वा ।
 ल सगपक्खा जहओ तिविगणो एस णायवो ॥
 गुरुपक्खो उक्कोसा मज्झ^७ जहओ य एत्त^८ लहुगे वि ।
 १० एमेवय ल सवी एवेसो नववि^९ होइ ॥
 उरुपक्ख एत्तासो पणमासो खेव होइ उक्कोसो ।
 मज्झो चउ त्ति मासो दुमास^{१०} व्मासग^१ जहओ ॥
 ल मासा^{११} वीसा विय तिविहमेव लहुपक्खे^{१०} ।
 पञ्जरस दसगं पणगं^{१०} लहुसुक्कोसाइ तिविहेसो ॥
 १५ आबत्ति तवो एत्तो नवमेओ वणिओ समासेणं ।
 अ णाड सत्तवीसा णतवो ता^{११} होइ ॥
 गुरु लहु लहुसगपक्खे एकेके नवविहो मुणयेवो ।
 उक्कोसासो वा उक्कोसो मज्झिम जहओ ॥
 मज्झिकासो मज्झिम मज्झो तह होइ माज्झिम जहओ ।
 २० इय जेया जहने वी उक्कोसा माज्झिम मज्झिम जहओ ॥
 उरुपक्ख नव एय नव खेव य होन्ति लहुय पक्खे वि ।
 नव खेव ल सपक्खे सत्तावीसं हवन्तेय ॥
 बारसमदसमअ म छप्पणमास^{१२} तिविह दाणेयं ।
 चउत्तिमा^{१३} दस अट्ठ^{१४} छट्ठ उक्कोसगा^{१३} तिविह ॥
 २५ एमे कासाई^{१५} मासगुरुमासेय तिहा दाणं ।
 अट्ठम छट्ठ चउत्थं नवावे मेयं तु उरुपक्खे ॥
 दसमं अट्ठम छट्ठ ल मासुक्कोसगाइ तिह दाणं ।
 अट्ठम छट्ठ चउत्थं उक्कासा^{१६} तिह भिन्नं^{१६} ॥
 छट्ठ चउत्थायामं उक्कासा^{१७} णवासाय ।
 ३० ल पक्खाभिम नवावे एत्तो वीओ^{१७} भवे नवगो ॥
 अट्ठम छट्ठ चउत्थं एत्तासाइ^{१८} णपञ्जरसा^{१९} ।
 छट्ठ चउत्थायामं दसस्स तिवि^{१९} य दाणभवे ॥
 कमणायामेकासण तिवि कासाइ दाणं^{२०} पणगेयं ।
 ल सस त यनवगा^{२१} सत्तावी दस वासा ॥

1 B होति । 2 A निवीयं । 3 B भणितो । 4 B एकासी इय । 5 A मज्झिम ।
 6 A एवं । 7 A मासिग । 8 B मासो । 9 A पुत्तके 'वीस लहुक्कोसमाज्झिमज्जा' एतादृशो द्वितीयः
 पादः । 10 A दसग । 11 A अट्ठम । 12 B •सगदिहि• । 13 B •साहि• । 14 A एव ।
 15 A भित्ति । 16 A एय । 17 B भित्तिओ । 18 B •साहि• । 19 B •रस्ते• । 20 B
 •साइवाण• । 21 A ततिय ।

सिसिरे ^१ ~~सिसिरे~~ जं^२ चारणमेण सत्तवीसेण ।
 ठायइ^३ रिमइम्मं अ^४ कन्तीय तह चेव ॥
 अ^५ ममाइ गिम्हे चारणमेण सत्तवीसेण ।
 तह चेव य ढोकन्ती^६ ठावइ निचीय^७ नवरं ॥
 एपहिं दाणेहिं अ^८ हलीअ सया सया नियमा ।
 बोधवा ~~उज्जु~~ अस^९ स्सेककहासणया ॥
 जाव ठियं पकेकं तं पी^{१०} तसज्ज असइणो ताव ।
 दाउं सट्ठाण^{११} तवं पर^{१२} णं देज्ज एमेव ॥
 एवं ठाणे ठाणे हेट्ठाउत्तो^{१३} कमेण तसंता ।
 नेयधं जावठियं नियमा निचीइयं^{१४} एकं ॥

5

10

एस नवविहो चवत्तारा ।

६८. 'हंणलाणा' इच्छा । भावं पडुच्चसममहियं^१ जं वा देज्जा । हट्ठस्स नीराग^२ बलिय-
 सरीरस्स सम^३ यं वा देज्जा । ^४ लाणस्स ऊणं, नवा वि देज्जा । जावइयं वा वि सकेइ ताव यं
 वा वि से देज्जा । कालं वा स^५ ज्जा; जाव पउणीहोइ । हट्ठो सन्तो करेस्सइ सि ।

६९. 'पुरिसा गीयागीया' इच्छा । पुरिसं पडुच्च सममहियं ऊणं वा देज्जा । पुरिसा केइ 15
 गीयत्था, केइ अगीयत्था । धिइसंघयणसंपन्नो ओ केइ सहा, तच्चिरा^२ यसाओ केइ असहा ।
 सदा गीयाविणा, असदा उज्जु^३ यण्णाणा । उस्सग्गे उ^४ सग्ग । अववाए अववायं । अहा भणियं
 स हन्ता अयरन्ता य परिणामगा भन्नन्ति, अपारणा^५ गा पुण जे उ^६ सग्गमव स हान्ते आय-
 रन्ति य; अववायं पुण न सहहन्ति नायरन्ति य । अइयरणा^७ मग्ग जे अव^८ यमेवायरन्ते तस्मि
 चेव^९ सज्जन्ति, न उस्सग्गे ।

20

७०. 'तह धिइ' इच्छा । तहेसि अणत्ताए^१ । धिइ-^२ रंयणं चउमंगो । धिइयं संघयण
 य पढमो संपन्नो । इह य पट्ठाएउत्ता भंगा दुवे संगहिया सुत्तेण, मज्झमिं^३ दुवे भाणियत्ता ।
 अहवा बितिय^४ अकारा^५ मिण्णाएण चत्तारि वि सुत्तेजेव गहिया । कइं ?-धि^६ संपन्नं, ण संघयण
 १ । संघयण वा संपन्ना, ण धिइयं २ । उभयसंपन्ना ३ । उभय^७ णा य ४ । अहवा इमे पंच
 विगण्ण । आयतरं नामेगे नो परतरं १ । परतरं नामेगे, नो आयतरं २ । एगे आयतरं वि 25
 परतरं वि ३ । एगे नो आयतरं नो परतरं ४ । एए^{१०} चत्तारि भंगा ~~उज्जु~~ यण्णाणा । तहा पंचमो
 अज्जतरगो नाम विगण्णो । आयतरगो नाम जो उपवासं^{११} ददो । परतरगो नाम जो वेया-
 चकरा गच्छोवणाकरा व^{१२} त्ति । अज्जतरगो^{१३} नाम जो एकं सकेइ काउं, तवं^{१४} यावच्चं
 वा । न पुण दो वि सकेइ ।

७१. 'कप्पाये' इच्छा । कप्पाट्टेय^१ आईय^२ जेसि ते कप्पाये^३ दाओ । आइस ज- 30
 परिणया^४, कज्जागी, तरम ज सि एए^५ चत्तारि वेण्णन्ति । ^६ एएसि चेव पांडवक्क^७ या
 अण्णे वि चत्तारि जणा वेण्णन्ति^८ । अकप्पाये^९ अपरिणया अकज्जागी अतरमाणं । तत्थ
 कप्पाये^{१०} जे आच^{११} इहे सियाइ दसविहे कप्पे ठिया । कयरे ते ?-इमे वक्कमाणा-

आचलुकु^{१२} सिय सैज्जायररायापंडकि कम्मे ।

वयजेट्ट पांडवमणे मासं पज्ज^{१३} विहवत्ते ॥

35

1 B नारीणं । 2 B ठायति । 3 B चेव अणु० । 4 A निचीइए । 5 A न्हाणे ।
 6 B उज्जु । 7 A न्वीइयणं । 8 A तस्मिमेव । 9 B विहवज्जिगारा० । 10 A एते ।
 11 A पुस्तके 'अज्जतरगे' अपपाठः । 12 A अइया । 13 A न्गता । 14 एते । 15 'एएसि'
 आरम्भ 'वेण्णन्ति' बाधद् पाठः A पुस्तके पठितः ।

जे पुण मज्झिमज्झिजणसन्तगा महाविदेगा य ते अकप्पिया। कप्पिया दुविहा-सां कप्पा,
निरवेक्खा य। सदेवणा गच्छवासां, निरवेक्खा जिणकप्पियादयो। एवमकप्पट्टिया वि
सावेक्खा निरवेक्खा य। गच्छेय्या गीयत्था, अपरिण्या अगीयत्था। कडजोगिणो चउत्थ-
छुत्तामहिं विविहतवावहाणेहिं जोगाएयत्तरीरा। अकडजोगिणो अरिक्कम्मवियसरा।
5 तस्मान्णा धिइसंघयण-संपन्ना। अस्मान्णा एएहिं विउत्ता*।

७२. 'जो जह' इच्छा। एएसि कप्पट्टियाइयाणं सावेक्ख-निरवेक्खमेयाणं जो जह सकेइ
तवं काउं। वत्तरगुणा नाम धिइसंघयणसंपन्नो पारेणयकडोमि आयपरतरो वा होजा।
तस्साहियं पि दिज्जइ। कओहिंतो अहियं?—जायववत्तरभणियाओ*। जो पुण हीणो धिइसं-
घयणाईहिं तस्स थोवतरयं पि जीयभणियाओ देजा। जो पुण सज्जहिं, तस्स सव्वं झो-
10 सेजा*, न किंचि दिज्जइ त्ति जं भणियं होइ।

७३. 'एत्थ पुण' इच्छा। एत्थ एयम्मि जायववत्तरे बहुतरया भिक्खुणो ति। तेय अकय-
करणा अजोगविया अणभिनया अगीयत्था। च सहेण अथिरा विय त्ति। जं तेण कारणेण
जीयववत्तर अट्टमभत्तं अन्तो निव्वीइयमाईए। एयं मज्झं गहियं जन्तविहीए। एयस्सेव फुडी-
करणत्थं¹⁰ जन्तविहाणं भणामि। तिरियाए तेरसघरए काउं हेट्टाहुत्तो य जाव नव घराइं पुण्णाइं
15 ताव ठावेयव्वं। पच्छा एएसि णवण्हं हेट्टा जाइं दाहिणेण अन्तेठियाणि दोभि घरयाइं ताइं मोत्तुणं
अहो एणं घरयं वव्हाविज्जइ। ताहे तिरियायया¹¹ एक्कारस घरया होन्ति। पुणो एएसि एक्कारसण्हं
सव्वदाहिणा दुवे मोत्तुणं अहो एणं घरं वव्हाविज्जइ। ताहे ते आयता णव घरा होन्ति। एवं दुवे दुवे
छुत्तेणं घरयाइं हेट्टिअदाहिणेण्णइं ता नेयव्वं, अहो एक्केक घरयवव्हीए जाव एत्थए घरयं
सव्वाहोजायं। एत्थएत्थ घरजन्तयस्स सधुवरिं¹² तिरियायया¹³ सेदी। तीसे सेदीए उव्वरिं
20 सव्वाइए¹⁴ निरवेक्खं ठावेजा। निरवेक्खस्स य¹⁵ दाहिणेण विइय-तइयघर¹⁶ मज्झनिग्गयरेहो-
वरिं आयरियं कयकरणं अकयकरणं च ठावेजा। चउत्थपंचमघरयमज्झविणिग्गयरेहोवरिं
कयकरणं उवज्जायं अकयकरणं च ठावेजा¹⁷। छट्ठसत्तमअट्टमनवमघरयमज्झविणिग्गयरेहो-
वरिं गीयभिक्खुं¹⁸ ठावेजा, थिरं अथिरं च। तत्थ जो सो थिरो सो कयकरणो अकयकरणो
य। अथिरो वि कयकरणो अकयकरणो य। तओ¹⁹ पुण दसमएक्कारसवारसत्तरसघरयमज्झ-
25 विणिग्गयरेहोवरिं अगीयभिक्खुं ठावेजा, थिरमथिरं च। थिरं कयकरणं अकयकरणं च। अथि-
रं कयकरणं अकयकरणं च ठावेजा। एवं ठावेऊण निरवेक्खहेट्टिमघरए सुअं ठावेयव्वं। जम्हा
तहिं पारंचियं पयं होइ। सो य निरवेक्खो सत्तावण²⁰ चेव पारंचिओ तम्हा तहिं सुअं ठावेयव्वं।
एयस्स दाहिणेण कयकरणायरियहेट्टा पारंचियं। एवं²¹ तहिं चेव अवराहे—जहिं कयकरण थिर-
यस्स पारंचियं अकयकरणस्सायरियस्स तम्मि चेवावराहे अणवट्टपं। एत्थ चेवावराहे—
30 कयकरणावज्जायस्स अणवट्ट(टुप्पं)। एत्थ चेवावराहे अकयकरणोवज्जायस्स मूलं। एत्थ चे²²
वावराहे गीयभिक्खु-थिरकयकरणस्स मूलं। एत्थ चेवावराहे गीयभिक्खु थिरअकयकरणस्स
छेओ। एत्थ चेवावराहे गीयभिक्खु-अथिरकयकरणस्स छेओ। एत्थ चेवावराहे गीयभिक्खु
अथिर-अकयकरणस्स छग्गुरू। एत्थ चेवावराहे अगीयभिक्खु-थिरकयकरणस्स छग्गुरू। एत्थ
चेवावराहे अगीयभिक्खु थिरअकयकरणस्स छल्लइ। एत्थ चेवावराहे अगीयभिक्खु अथिर-

1 A वा। 2 A विहाणेहिं। 3 B णगा दोहि विजुया। 4 A पन्ना। 5 A आयतरगो।
6 B णयातो। 7 A 'पि' नास्ति। 8 A सस्स। 9 A सोसेजा। 10 B फुडीकरणत्थं।
11 B णयायता। 12 B सधुवरिं। 13 B णयायता। 14 B सव्वातीए। 15 A 'य'
नास्ति। 16 A ततिय। 17 'कय' आरभ्य 'ठावेजा' यावत् पङ्क्तिः पतिता A आदर्शे। 18 B गीयभिक्खु।
19 B ततो। 20 A सत्तावेण। 21 B एवं। 22 अत्र द्वित्राः पङ्क्तयः पतिताः A आदर्शे।

कयकरणं स छल्लु । एत्थ चेवावराहे अगीयमिक्खुअथिरअकयकरणं चउगुरु । एवं
 एयाए^१ पन्तीए पायचि सट्ठाणरयणा एवं कायघा । सुन्नं । पारच्चियं । अणवट्ठप्प । अणवट्ठप्प ।
 मूलं । मूलं । छेयं । छेयं । छग्गुरु । छग्गुरु । छल्लु । छल्लु । अन्ते चउ गुरु । एयाए हेट्ठा सुणं । अणव-
 ट्ठप्पो । मूलं २ । छेदो २ । छग्गुरु २ । छल्लु २ । चउ गुरु २ । अन्ते सव्वदाहिणे चउ लहु । एयाए
 हेट्ठा मूलं २ । छेदो २ । छग्गुरु २ । छल्लु २ । चउ गुरु चउ लहु २ । सव्वदाहिणे मासगुरु । 5
 एयाए हेट्ठा छेदो २ । छग्गुरु २ । छल्लु २ । चउगुरु २ । चउल्लु २ । मासगुरु २ । सव्वदाहिणे
 मासल्लु । एयाए हेट्ठा छग्गुरु २ । छल्लु २ । चउगुरु २ । चउल्लु २ । मासगुरु २ । मासल्लु
 २ । सव्वदाहिणे मिन्नमासो । एयाए हेट्ठा छल्लु २ । चउगुरु २ । चउल्लु २ । मासगुरु २ । मास-
 ल्लु २ । विज्जमासा २ । सव्वदाहिणे वीसा । एयाए हेट्ठा चउगुरु २ । चउ लहु २ । मासगुरु २ ।
 मासल्लु २ । मिन्नमासो २ । वीसा २ । सव्वदाहिणे पन्नरस । एयाए चेव हेट्ठा चउल्लु २ । 10
 मासगुरु २ । मासल्लु २ । विज्जमासा २ । वीसा २ । पन्नरस २ । सव्वदाहिणे दस । एयाए
 हेट्ठा मासगुरु २ । मासल्लु २ । मिन्नमासो २ । वीसा २ । पन्नरस २ । दस २ । सव्वदाहिणे
 पण्णं । एयाए हेट्ठा मासल्लु २ । मिन्नमासो २ । वीसा २ । पन्नरस २ । दस २ । सव्वदाहिणे
 पंच । एयाए हेट्ठा मिन्नमासो २ । वीसा २ । पण्णरस २ । दस २ । सव्वदाहिणे पण्णं । एयाए
 हेट्ठा वीसा २ । पन्नरस २ । दस २ । सव्वदाहिणे पण्णं । एयाए हेट्ठा पन्नरस २ । दस २ । सव्वदा 15
 हिणे पण्णं । एयाए हेट्ठा दस २ । सव्वदाहिणे पण्णं । एयाए हेट्ठा पंच । एयासि च तिरिया
 ययाणं घरयाणं आरूपं जं पयं जहिं अवराहे ठावियं तहिं चेवावराहे ताए पन्तीए । रिसावेक्खाए
 सव्वे पच्छिप्तपया चारेयघा । एवं विरूपं रिसविभागेण पणगादी छम्मासावसाणे निव्वीयाइ
 अट्ठमभत्तंतं पुब्ब भणियमेव ।

अहुणा पडिसेवणा भन्नइ—

20

७४. 'आउट्टिय' गाहा । आउट्टिया नाम जं उवेच्च पाणाइवायं करेइ । दप्पो नाम धावण-
 डेवणवग्गणाइओ, कन्दप्पो वा दप्पो । पमाओ नाम जं राओ दिया वा अप्पडिले 'न्तो' अपम-
 ज्जन्ता' य पाणा वायाइयमावज्जइ । कण पडिसेवणा नाम कारणे गीयथो उवउत्तो
 जयथा । पडिसेवेज्जा । एसा पडिसेवणा । पडिसेवेज्जो पडिसेवियघं च दोन्नि वि पडिसेवणाए
 सुइयाइं । तथ पडि सेवओ पुरिसो पडिसेवियघं पुण दव्वाइं । दव्वमाहाराइ । खित्तं छिन्नमंडं 25
 वेयरं वा । कालो ओम-दुम्भिकखाइ । भावे हट्ठ-पिल्लण्णइ । एवं एयं पडिसेवियं ।

७५. ['जं जीयदाण' गाहा ।] जं जीयववारेण मए पच्छिप्तं भणियं तमणन्तं सव्वं एयं
 सउण्हपडिसेवणाण आउट्टियाइयाण कयराए पडिसेवणा पडिसेविए दिज्जइ । सन्देह सम्भवे
 इमं भन्नइ—तइयाए पमायपडिसेवणाए ति । दव्वाइए पडिसेविए सेसपडिसेवणासु पुण कहं
 भन्नइ । एत्तो खिय ठाणन्तरं वहेज्जा । एक्कं । एत्तो ति जहाभणिय-पमाय-ट्ठाण-पाया-न्ताओ 30
 एत्तमण्णसु, कायघा । पमाए निव्वीयाइ-अट्ठमभत्तन्तं, दप्पेण पुण पुरिमाइ-दसमन्तं होइ ।

७६. 'आउट्टिया' इच्छाइ । आउट्टि आ देवमाणस्स^१ एक्कासणाइ दुवालसन्तं दिज्जइ । अहवा
 सट्ठाणं । पाणाइवाए मूलं । सट्ठाणं जं जम्मि वा अवराहे सव्वबहुयं तस्स दिज्जइ तं चेव सट्ठाणं
 होइ । एत्तपडिसेवणाए पडिसेविए पडिक्कमणं, मिच्छादुक्कमणं च भणियं होइ । अहवा
 तदुभयं आलोचयन्ति च । 35

७७. 'आलोयण' इच्छाइ । आलायणकाले वि जया गूहइ पलिउज्जइ वा तया^२ सो
 संकिलि परिणामा तस्स अहियं पुण्णं वा दिज्जइ । जो पुण आलायण काले संवेगमुवगओ निन्द-
 णन्तरं पाइणा विरुद्धपरिणामा तस्स जणमावे देज्जा । जो पुण अट्ठमभत्तन्तं तस्स तम्म-
 कमेव देज्जा ।

१ एयाए य पन्तीए । २ B •लेहितो । ३ B •मज्जितो । ४ A आउट्टियाए सेव • । ५ B तथा ।

७८. 'इति दक्षार्' इच्छाह । इति एवं दक्षखेत्तकालभावेसु चउसु वि ब गुणसु,^१ गुणसेवा पानसंवा भण्णह । एएसु बहुतरं देज्जा । 'हीणतरे हीणतरं' ति । दक्षखेत्तकालभावा जहा जहा हीणा तथा तथा हीणतरं पच्छिच्छं देज्जा । सन्नहीणस्स झोसो वा कज्जह ।

७९. 'आसिज्जह' इच्छाह । आसिज्जह सि मुच्छह । सुब गमावे जाव अन्नं तवं वहइ ताव जह 5 अन्नमावज्जं तो तं आसिज्जह । जहा^२ छम्मासपविण पञ्चहिं दिवसं गणहिं अन्नमावज्ज- गो होज्जा । पढमं वहन्तस्स पच्छिमं से झोसिज्जह^३ । वेयावच्चर स वा थोवतरं दिज्जह । जावइयं वहन्तो वेयावच्चं काउं सकेइ तावइयं से दिज्जह । एयं^४ तवारिहं भणियं ॥

अहुणा छेयारहं भणइ—

८०. 'तवगघिय' इच्छाह । तवगघिओ छम्मासखमओ । अन्नो वा जो विगिटु-तवकरण- 10 समत्थो—किं मम तवेण किज्जह^५ ति । तवअसमत्थो पुण गिलाणो असइ बालबुहो^६ वा । तवं वा जो न सहइह । पुणो पुणो वा तवेण दिज्जमाणेण वि ण दम्मइ । अइ परस्साम्मणे अ पसंगो वा । पुणो पुणो सेवेइ^७, सुबहुं वा । एएसु जहुहिट्टेसु तवारिहावत्तीए वि छेओ चेव दिज्जह सि । पुणपरियायस्स देसच्छेओ कज्जह ।

८१. 'सुबहुत्तर' इच्छाह । सुबहुगा उत्तरगुणा पिण्डविसोहिमाईया । ते जो भंसेइ विणा- 15 सेइ, पुणो पुणो छेयावत्तीओ करेइ । जो य पासत्थो । आइसहेण ओसण्णकुसीलसंसत्तनीओ वा । जईण साहूण संविग्गणं । पडितप्पइ वेयावच्चं करेइ । बहुसो य अणेगसो । उत्तरगाहाए अत्थपरिसमत्ती होही^८ ।

८२. 'उक्कोस'मिच्छाह । उक्कोसा तव भूमी । आइजिणिन्दतित्थे संवच्छरं । मज्जिमज्जिणाणं 20 अट्टमासा । बारवरत्त छम्मासा । एयं उक्कोसं तवभूमीं समईओ । जो तस्स छेओ साव पसं च से चरणं; तस्स छेओ पणगाईओ^९ । आइसहेण दस-पन्नरस-वीसाई जाव छम्मासा । जावं वा धरइ परियाओ । छेयारिं भणियं ॥

अहुणा मूलारिहं भणइ—

८३. 'आउट्टिया' इच्छाह । आउट्टियाए पञ्चिन्दियं वहेज्जा । मेहुणं दप्पेण सेवेज्जा । सेसा 30 सावायं-पट्टावण-पट्टावण ते उक्कोसेण^{१०} पडिसेवेइ । आउट्टियाए पुणो पुणो य ति । एवं जहुहिट्टाणसु मूलं ।

८४. 'तवगघिय' इच्छाह । तवगघिओ । आइसेण तवअसमत्थो । तवं असइहन्तो तवेण 35 य जो न दम्मइ । मूलगुणं बहुविहे बहुसो य दूसेइ भणइ वा । एवं उत्तरगुणं वि एस वइयो । दंसणं वा वमइ । दंसणे वन्ते नियमा चरित्तं वन्तं । चरित्तं दंसणे भयणा । दंसणे वा चरित्तं वा वन्ते चियत्तं चो । किञ्चाइ दंसणार्हणि । तप्पारब्बाणं जियत्तं चो । सेहेय ति सेहो जो अन्नमावज्जं सिक्खं गाहिज्जह । अणुवट्टेओ^{११} । एएसिं जहुहिट्टाणं मूलं ।

८५. 'अन्नन्तोसन्न' मिच्छा । अन्नन्तोसन्नो नाम ओसन्न-पट्टाविओ । संविग्गेहिं वा पट्टा- 35 वियेत्ता चेव आसन्नयाए विहरिओ जो, सो अन्नन्तोसन्नो । एयं दुगं—वरत्थलिगं, अन्न- तित्थियलिगं च । तं जो आउट्टियाए दप्पेण वा करेइ । मूलकम्मं—इत्थांगम्मादणसत्तणं जो करेइ । भिक्खुम्मि य विहियतवे । विहिओ तवो जस्स सो विहियतवो । छेयमूले वि अइकमिउं । 35 अणवत्तवं वा पारश्चित्तवं वा । अणवत्तवणाए पसे एएसिं जहुहिट्टाणं मूलं सवेसि यि ।

1 B पुस्तके 'चउ...नेसु' एतद्वाक्यं नास्ति । 2-3 'जहा' आरभ्य 'झोसिज्जह' यावत् पाठः A पुस्तके पठितः । 4 B एवं । 5 B कारणस्स० । 6 A कज्जह । 7 A गिलाणअसहुबालबुहा । 8-9 'पुणो' आरभ्य 'सेवेइ' पर्यन्तः पाठः A आदर्शे पठितः । 10 B होइ । 11 B पणगाहीतो । 12 B उक्कोसेण । 13 B अणुवट्टेओ ।

८६. 'छिण' इच्छाह । छिज्जमाणे छिज्जमाणे जया परियाओ निरवदसो छिओ, तदा से मूलं । अणवट्ठप्पतवावसाणे पारिणियतवावसाणे^१ य मूलं दिज्जह । उल्लवत्ताओ वा—पुणो पुणो आवज्जमाणस्स मूलं । एवं जहुद्धिक्कारणेसु सव्वत्थमूलं । मूलारिहं भणियं ॥

अहुणा अणवट्ठप्पारिहं भण्णह—

८७. 'उक्कोस'मिच्छाह । तदो (ओ) अणवट्ठप्पा पन्नत्ता; तं जहा—साहम्मियाणं तेणं करे-^२ ५ माणो १ । अन्नधम्मियाणं तेणं कम्ममाणो २ । हत्थादाणं दलयमाणो ३ । उक्कोसं सान्नेत्ताहं । तेणेह—पुणो पुणो तेणेह । अईव पडट्ठचित्तो संकिलिट्ठचित्तो त्ति कोहलो होह । पडट्ठचित्तो तेणेह । सा य तेणिया दुविहा—सा तम्मियतेणिया, परधम्मियतेणिया य । दव्वओ खेत्तओ कालओ भावओ य । सचित्त-अचित्त-मत्तया दव्वे । अन्नं जज्जागाहियखेत्ते अणुणन्नविप अवत्थाणं खेत्ते । काले जहिं करेह । भावओ रत्तदुट्ठो । अन्नधम्मिया दुविहा—लिंगपविट्ठा, गिहत्था^{१०} य । तिविहं तेणमेतेसि आहारो उवही सचित्तं वाऽवहरह त्ति । हत्थादालो गहिओ, सो य तिविहो—अत्थादाणो, हत्थालम्बो, हत्थातालो । तत्थ अत्थादाणो नेत्ति ओसन्नागारिया^१ भव्वगपडिभगवणियपेसणकयगसउणी । बीहओ^४ उवणओ नउलगमेगो^५ धयगुलमंतो वसतणक-^६ वाहिं अन्नो य सउणिगणिमित्तं । हत्थालम्बो आसेव^७ ररोहउवसमणत्थमभिचारणा^८ करेह । उत्थादालो जहुद्धिक्कारणेसु पलपहा^९ हिं मरणभयणिरवे^{१०} खो अप्पणो परस्स य पहरह । सपक्खे^{११} १५ च सहेण परपक्खे य । घोरपरिणामो निरण्णो सो त्ति ।

८८. 'अभिसेओ' इच्छाह । अभिसेओ उवज्जाओ । जेसु जेसु अवराह^१ पारिणियमावज्जह । बहुसो अणेगसो । आवन्नो वि अणवट्ठप्पो कीरह । किं कारणं । जेण अणवट्ठप्पपरिणियमावज्ज-^२ स्सावि उल्लमव दिज्जह भिक्खुणो । जेण तस्स परं मूलद्वारं भवति^३ । तहा उवज्जायस्सावि परं अणवट्ठप्पपर्यं, अणवट्ठप्पावसीओ य । जया बहुसो आवज्जह तथा य अणवट्ठप्पं दिज्जह ।^४ २०

८९. 'कीरह' इच्छाह । वयसु लिंगेसु वा^१ जम्हा न आवज्जह तम्हा अणवट्ठप्पा । सो य अणवट्ठप्पो चउच्चित्तो—लिंगओ, खेत्तओ, कालओ, तवओ^२ । लिंगं दुविहं—दव्वे भावे य । दव्वलिंगं रवा^३ उणा^४ । भावलिंगं महवयाह । पत्थ चउभंगो । अणन्तरगा तस्सम्भदा इमा गाहा—

९०. 'अप्पारिणिय' इच्छाह । सपक्खे^१ पहरणुज्जुओ । निरवेक्खो अणुवसन्तवेरो जो । सो दव्वभावलिङ्गेहिं दोहिं वि^२ २५ अणवट्ठप्पो । हत्थालम्बो, अत्थादाणो^३, अत्थादाणो य तद्दोसाणुवसन्ता न भावलिंगारिणा । दव्वलिंगमत्ति तेसि, भावलिंगेणाऽणवट्ठप्पा । खेत्तओ अणवट्ठप्पो जो जम्मि खेत्ते दोसभावत्ता सो तम्मि खेत्ते अणवट्ठप्पो । जहा अत्थादाणिओ^४ तम्मि खेव खेत्ते देसे वा न उवत्तावज्जह । किं कारणं पुव्वभासा लोगो उवत्ता^५ । सो वा तं इतिगारवमसमत्थो धारेउं । तेण अन्नत्थ उवत्तावज्जह । जत्तम पडिक्खस्स वा तथेव भावलिंगं दिज्जह ।^६ ३०

९१. 'जत्तिय'मिच्छाह । कालो^१ अणवट्ठप्पो जो जेत्तियं कालं अणुवरतदोसो^२ सो तत्तियं कालं अणवट्ठप्पा । तव-अणवट्ठप्पो दुविहो—आसायणा-अणवट्ठप्पो, पडिसेवणा-अणवट्ठप्पो य । तत्थासायणाभिसे^३ करेज्जा । तित्थयर-पवयण-सुय-आयरिय-गण-राणं महिद्धियाणं । जहा सव्वभावाय सलेहिं अदक्कलडो सणा कया । जाणन्त य किं धरवा न वसन्ति, भोगे य भुजन्ति । तहा इत्थीत्तित्थं । संचमहिक्खिस्व^४ पाडणीयता^५ वा वट्ठह । अहवा भणह अन्ने वा सव्वा अत्ति^६ ३५

- १ पतितमेतद्वाक्यं A आदर्शे । २ A अणवट्ठप्पारिहं । ३ B निमित्तिदोसमणत्थपर्यं । ४ B बीहदो । ५ A नउलगमेगो । ६ A चारणा । ७ B इवह । ८ B लिंगे वा । ९ A भावओ । १० B रयह^० । ११ B पडिपक्ख । १२ B हत्थादा^० । १३ B दणितो । १४ B पुच्छिज्जा । १५ B कीलओ । १६ A अणवरयदोसो । १७ A 'पडिणी०' आरभ्य 'विहव' पर्यन्तः पाठो नोपलभ्यते A आदर्शे ।

सिखण्णगणं विगाणं ति । एवं सुयं अहिक्खिवइ—पाययं ति । थाणे थाणे वा काया, पुणो पुणो वा वयाणि, पमाय-अप्पमाया वा । मोक्खदेसणाए जोइस-जोणिपाहुड-गण्णिणेण वा किं पओयणं । तद्वा आयरियं जच्चाईहिं अहिक्खिवइ । तद्वा गणहंरं महिद्धियं । महिद्धियगहणेण मल्लगणहरा गहिया । जो वा जम्मि जुगे पहाणो तमहिक्खिवइ । इरिससायगव्या, सुहसाया, परावणइ जुया मखा इव, सिहिवच्छलगा न जईणं ति^१ एवमाईहिं आसाएन्तो^२ अणवट्ठणं पावेइ । एस आसायणा-अणवट्ठणो । पडिसेवणा-अणवट्ठणो इमेहिं कारणेहिं—साहम्मिय-अन्न-धम्मिय-त्तेणिया^३ इत्थादालणादीहिं य आवज्जइ । तत्थ आसायणा-तवअणवट्ठणो जहन्नेण छम्मासा, उक्कोसेणं संवच्छरं । पडिसेवणा-अणवट्ठणो जहन्नेण बारसमासा उक्कोसेणं बारस संवच्छराणे; इमाए गाहाए भिन्नइ^४—

10 ९२. 'वासं बारस' इच्चाइ । सो य जइ इमेहिं गुणेहिं जुत्तो तो अणवट्ठणपतवं पाडिबज्ज ।
पंचयणावेरियआगमसुत्तथविहीए जो समगो उ ।

तवसी निग्गहज्जतो पवयणसारं अहिगयत्थो ॥
तिलतुसतिभागमेत्तो वि जस्स असुहो^५ ण विज्जई भावो ।
निज्जहणारंहो सो सेसे निज्जहणा णत्थि ॥

15 एय गुणसंपउत्तो पावइ अणवट्ठणं समगुणोहो ।
एय गुण विप्पह्णे तारिसगम्मी भवे मूलं ॥

एयं ता उस्सग्गेण । अववाणं^६ पुण पुणं पणं पणं कजाइं तेणाधीणाइं^७ सिंहणाइयं^८ कजं वा पसाहियन्ति; तो थोवं थोवतरं वा से देज्जा^९ । संघोवा से सब^{१०} मेव मुञ्जेज्जा^{११} । तस्स पुण अणवट्ठणपतवं पाडिबज्जमाणं सो को विही ? किं वा तवं करेइ ति । एत्थ गाहा ।—

20 ९३. 'वन्दइ' इच्चाइ । गणनिकखेवमिच्चिरियं काउं परगणं पडिबज्जइ । पसत्थदव्वखे-
स-काल-भावेषु । पसत्थदव्वे; उच्छु-णंसंड-पउमसर-वत्थवत्थु खेत्ते; काले सुहदिवसे; भावओ
संघागं रविगयाइयं मोत्तुं आलोयणं पउज्जइ । काउस्सग्गो कीरइ निव्वसग्गनिमित्तं सेसाणं^{१२}
भयज्जणणिमित्तं च । गच्छेण सहवासो गच्छे, एगउवस्सए, एगपासे, अपरिभोए
अच्छइ । सेहमाइए वि वन्दइ । ते पुण तंण वन्दन्ति । परिहारतवो गिम्ह-सिसिर-वासासु जह-
25 न्नमज्झिमुक्कोसो । गिम्हे चउत्थ-छट्ठ-ट्टमाइं । सिसिरे छट्ठ-ट्टम-दसमाइं । वासासु अट्टम-दसम-बार-
सन्ताइं । पारणए अलेवकडं । संखेवओ अणवट्ठणपारिहं भणियं ॥

अहुणा पारिथारहं भन्नइ—

९४. 'तित्थंगर' इच्चाइ । तित्थंगराइं जहा अणवट्ठणे तद्वा इहं पि भाणियो । गणहरो
तित्थंगराणन्तरसीसो, सो महिद्धियगहणेण गहियो जो । जहिं एगप्यहाणो । आयो लाभो संपत्ती
30 य पगट्ठा । तस्स साडणा आसायणा । जहा जहा अभिनिरेट्ठण हीलेई तद्वा तद्वा आयस्स
साडणं कन्ति । पारञ्चियं पावइ ।

९५. 'जो य सल्लिगे' इच्चाइ । तओ पारञ्चिया पञ्चत्ता: तं-जहा—दुट्ठे पारञ्चिए, मूढे पार-
ञ्चिए, अन्नमन्नं करेमाणे पारञ्चिए । दुट्ठो दुविहो-कसायदुट्ठो, विसयदुट्ठो य । सपक्ख-परपक्खे
खउमंगो । समण-समणी । गिहत्था । तत्थ कसायदुट्ठे उदाहरणं^{१३}—सासवनाले
35 मुहणन्तए य सिहिरिणि उलुगच्छिओ ति । विसयदुट्ठे वि चउमंगो । तत्थ दुविह-दुट्ठो वि पढम-
विईयमंगे चउसाणा लिंगओ पारञ्ची । तईए अहसाई देज्जा । अणहसाई न देइ लिंगं । रायव-ओ

1 B ववेदु० । 2 A तु । 3 B एवमातीहिं आसावितो । 4 A भिन्नति । 5 A
अद्युओ । 6 A० वाए पुण । 7 B तेणहीणाइ 8 A सिगणा० । 9 A दिजेज्जा । 10 A संघो-
वा सब० । 11 A मुञ्जेज्जा । 12 'सेसा...मित्तं च' एतद्वाक्यं A आदर्शे नास्ति । 13 A उयाह० ।

जहा उदाहरमाओ अन्नो वा । राहणो वा अग्गमहिंसि पाडिसेवे । अग्गमावसिमाणेण अन्नावि जा इद्दा । च सहेण जुवराय-सेणावइमाईणं वा अग्गमावसिओ । बहुसो पुणो पुणो य; लोग-पगासो य जो स पारखियं पावइ । इयरासु महिलासु पुण किं न पारखिओ? भन्नइ—बहु अवाया रायग्गमहिंसीय । कुल-गण-संघ-आयरिय-पत्थारनिधिसयाईया दोसा जओ पहवन्ति त्ति । इयरम-हिलासु पुण वयमंगदोसो, एगस्स य अवाओ होज्जा तेणं मूलं ।

९६. 'शीणखि' इच्छाह । अण्णहरे पुरस्सणावस्स-कम्ममेओ निहा-पणगस्स । अइसंकिलिहु-परिणामा अण्णहरे । पडुहु-वामिलसिओवरि सुत्तो वावारए केसवबलद्धं च जायए । उदाहरणाह—

पोगलमोयगदन्ते फरुसगवडसालमंजणे चेव ।

एवमाई उदाहरणा । अन्नोन्नासेवणं—अन्नोन्नाहिट्ठाणासेवणन्ति भणियं होइ । तत्थ पार-10 खियं । बहुसो पुणो पुणो य तेसु पारखियाववसु पगरिदेण सज्जए पसज्जए जो ।

९७. 'सो कीरइ' [इच्छाह] । सो य पारखिओ चउच्चिहो—लिंगओ, खेत्तओ, कालओ, तवओ । तत्थ दध-भावलिगे चउमंगो । शीणखिमहादोसो । अन्नोन्नासेवणा-पसत्तो । रायवहओ अग्गमहिंसीपाडिसेवणाइए अवरहेसु उभयलिगेणावि पारखी ।

९८-९९. 'वसहि' इच्छाह । 'जत्तुप्पन्नो' इच्छाह । वसपारखिओ जो जम्मि खेत्ते दूसिओ 15 अच्छमाणो वा दोसं पावेज्जा । वसहीए एवं निसेजण-पाडग-साही-निओग-पुर-देस-रज्जाओ य जत्थ जत्थ दोसमावन्नो आवाज्जेस्स वा ताओ ताओ खेत्तपारखिओ कीरइ ।

१००. 'जत्तियेत्त' मिच्छाह । जो जावईयं कालं अण्वसन्तदोसो, दूसर वा जावईयं कालं सो जत्तियेत्तखिओ । तवसा पारखिओ दुविहो—आसायणापारखिओ, पडिसेवणापारखिओ य । आसायणापारखिओ तित्थगराट्ठाणेसु । विभासा पुच्चभणिया । पडिसेवणापारखिओ तिविहो—20 दुट्ठे पारखिए, पमत्ते पारखिए, अन्नमन्नं करेमाणे पारखिए । दुट्ठो दुविहो—'कसाय-विगहा-वियड-इन्दिय-निह-प्पमाय' इति । एए भाणियेव्वा वित्थरओ । अन्नमन्नं करेमाणो पुच्चभणियो । आसायणापारखिओ जत्तियेण छम्मावा, उक्कोसेण संवच्छरं । पडिसेवणा-पारखिओ जहणेण बारसमासे उदादेणं बारसवास । संवचनाया गुणा जहा अण्वट्ठप्पे; तवो वि तह चेव ।

25

१०१. 'एगागी' इच्छाह । णिककप्पेयपडिकविओ खेत्तबाहिं ठाह अण्वट्ठप्पेयवाहिरओ । जओ विहरइ आयरिओ तओ तओ सो वि विहरइ । खेत्तओ बाहिरओ तथेत्त आयरिओ पडिसेवसं आलायणं करेइ । सुत्तथेपोरिसिओ दोन्नि वि दाउं गच्छइ तस्स समीवं । अहवा अत्थपोरिसि अदाउं गच्छइ । अहवा दोन्निवि अदाऊण गच्छइ । अहवा दुब्बलो, असमत्थो तहूरं गंतुं, आलाइकजेहिं वा वावडो, ताहे गीयत्थं सीसमन्नं वा पेसेइ । भत्तपाणं चत्थियेत्त 30 आयरियेत्तवियस्स वा जत्थ गओ अन्तराले वा से उवणेन्ति । पारखिओ वि भत्तपाणां यं पडिलेइए वत्तणाहं वा अगिलाणो सयमेव करेइ । अह गिलाणो तो आयरिओ अन्नो वा से भत्ताइ आहारइ उवत्तणां यं पि से कुणइ । सुत्तथेसु आयरिओ अन्नो वा से पाडिच्छगं देइ । एवमेयं वत्तवपारिआरहं भणियं ।

१०२. 'अण्वट्ठप्प' इच्छाह । तवअण्वट्ठप्प, तवपारखिओ य भइवा आसामिम्म चरिमचउहस-35 पुच्चरे दो वि वोच्छिन्ना । लिंग-खेत्त-कालाणवट्ठप्प-पारखिया ताव अण्वट्ठप्पान्ति जाव तित्थं ।

१०३. 'हस्त्यय' इत्याह । तिकरणा परिसमत्तिवयणो । एस इति अणन्तरुद्दिष्टो जीय-
कप्पो जायववतरो कप्पो । वण्णणा परवण सति एगद्धा । समासओ संखेवओ । सोहणं विहियं जेसि
नाणाइयं ते विहिया साह । तेसिमण कं पानिमित्तं । कहिओ अक्खाओ । देओ दायव्वो अयं पुण ।
५ अपारेतन्तव सुयमेहावी ; एवमाइणसंपत्ते पत्ते । पुण सहोऽवधारणे । पत्ते खेव दायव्वो,
नापत्ते । सुद्ध परिच्छेया गुणा जस्स । एए खेव संविगाई भणिया गुणा । आइमज्झावसाणेसु
तावच्छेय-निधसु य जसुअविगारि जं, तं सुपरिच्छियगुणं; तस्मि सुपरिच्छिय-
गुणे सुत्तत्थयओ देओ मिति ।

10

इति जेण जायव्वणं साहूणऽइयारपंकपरिहारेकरं ।
गाहाहिं फुडं रह्यं मत्पयत्थाहिं पावणं परमायं ॥
जिणम समासमणं निच्छेय सुत्तत्थदायगामलचरणं ।
तमहं वंदे पयओ परमं परमोवगारकारिणमहगंधं ॥

॥ जीतकल्पणिः समाप्ता । सिद्धसेनान्तरेषा ॥

श्रीचन्द्रसिंहराजिता जीतकल्पवृहच्चूर्णविषमपदव्याख्या

नत्वा श्रीमन्मन्त्रादीरं स्वपरोपतिहेतवे ।

जीतकल्पवृहच्चूर्णव्याख्या काचित् प्रकाशयत् ॥

अत्रादौ शास्त्रारम्भे विघ्नोपशमनायेष्टदेवता-गणधर-स्थविर-प्रवचनानां यथाक्रमं वर्णनाय रूपकचतुष्टयमाह—

१. 'सिद्धयर्थे'त्यादि । सिद्धा निष्पन्ना अर्थाः प्रयोजनानि यस्य ज्ञानावाप्तौ सत्यां स सिद्धयर्थः; समाप्तकर्तव्य इत्यर्थः । सिद्धं प्रसिद्धं शासनं संघो यस्य स तथा । सिद्धा अनादिप्रवाहतया नित्याः प्रसिद्धा अर्था जीवादयो यत्र श्रुते तत् सिद्धार्थं तच्छ्रुतं यस्य । ततः पदत्रयस्य कर्मधारयः । सिद्धार्थस्य राज्ञः श्रुतं चापत्यम् । कम्?—वीरेभ्योऽति-कान्तेभ्यो वरः श्रेष्ठः, उपसर्गादिसहनप्रत्यलत्वाद्दीरवरस्तम् । वराः श्रेष्ठा वरा ईप्सितार्थलाभरूपास्तान् ददाति यस्तम् । वरा देवादयो यतयश्च तेभ्यो वरकाः प्रधानाः शाकादयो गणधराश्च तैर्महितं पूजितम् । नमत प्रणमत हे जनाः । जीवेभ्यो हितो मोक्षमार्गप्रदर्शकत्वेन स तथा; तम् ॥

२. एकादशापि गणधरान् दुर्धरगुणधारकान्; धराधिपो अलङ्कारा अवलम्ब्यात्, तान्; चस्य गम्यमान-त्वात् जम्बुप्रभवादींश्च समस्तसूत्रधरान् सूरीन् प्रणमत ॥

३. दशपूर्वधरान् नवपूर्वधरांश्च; अतिशयिन अवधिमनःपर्यायज्ञानिनः; अवशेषज्ञानिनश्च मतिश्रुतज्ञानिनः; यन्नेन सर्वानपि यतिगुणप्रवरान्; सर्वकालं त्रिकरणशुद्धेन भावेन नमत ॥

४. इतः स्थविरनमस्कारादूर्ध्वं प्रवचनं नमत । निर्वाणान्नमित्येतदेव व्याख्यानयति । निर्वाणस्याङ्गं कारणं जीवानां तद्रूपकत्वात्—तत्प्रापकत्वादित्यर्थः । निर्वाणं मोक्षं गमयति अ प्रापयति जन्तून् निर्वाणगमिति प्राप्ते—अनु-स्वारोऽलाक्षणिको निर्वाणगमिति । प्रवचनमित्यस्यार्थमाह—प्रकर्षेण गतं स्थितं जीवादिवस्तुवाचकतयेति प्रगतम्, आगामिकजननसमर्थं यत्तत् । प्रशस्तं वर्णादिगुणोपेतं कष्टप्राप्यं च यत्तत् । प्रधानं—तथा च दधिदूदादयः प्रशस्ता उच्यन्ते न तु प्रधानानि, प्रधानः पटादिरपि भवति न तु प्रशस्त इति व्यवहियते, इत्यनयोर्विशेषः । ततः प्रशस्तानि संसारोत्तारीणि वचनानि यत्र तत्प्रशस्तवचनम् । प्रधानानि ब्रह्माणि वचनानि यत्र तत्प्रधानवचनम् । इत्यर्थैत्रयोपेतं प्रवचनं नमत ॥

५. अधुना जीतकल्पसूत्रकर्तुर्जिनभद्रगणेशवर्णनाय श्लोकषट्कमयं कुलकमाह—नमहेत्यादि—तं जिन-भद्रकृत्माश्रमणं च नमतेति योगः । शेषाणि तद्विशेषणानि । युगप्रधानमिति—तत्कालीना आगमार्थवेदिनः पुरुषा युगमभिप्रेतं तेषु प्रधानस्तम् । प्रधानज्ञानिनां बहुमतम् । सर्वश्रुतिशास्त्राणि शब्दशास्त्रप्रभृतीनि तेषु कुशलं तद्वेदिनम् । दर्शनज्ञानयोर्योऽसावुपयोगमार्गस्तत्र स्थितं तत्परम् ॥

६. जस्सेत्यादि—यस्य पादपद्मं भ्रमरा इव मुनिवरा यतयो राज्ञौ च दिवा च सेवन्ते सदा निर्वृतं तं नम-तेति योगः । अनन्यसाधारण्यविशेषणसामर्थ्यादनुक्तमपि विशेष्यं लभ्यते । कीदृशा भ्रमराः?—मकरन्दः किञ्चल्-स्तत्र पृथितास्तपिपासवः । यतयः कीदृशाः?—ज्ञानमेवाज्ञानज्ञादिभेदभिन्नं मकरन्दस्तत्पृथितास्तद्गृहीतुमिच्छवः । पुनः कीदृशा भ्रमराः?—अमृतमयवक्षगन्धाभिवासिताः—अमृतं जलं तेन निश्चितममृतमयं पद्मम्, तस्य वशोऽधीनो यो गन्धस्तेनाभिसामस्त्येन वासिता आहूताः शब्दिता इति यावत् । वासुशब्दे—इत्यस्य ख(?)रूपम् । यतयः कीदृशाः?—मुखमेव निर्गरोऽप्रां प्रसवस्थानम्, तत्रासृतमिव यन्मतं जिनागमस्तस्य वशोऽधीनो यो गन्धः परिमलः बाह्यरूपस्तेनाभिवासिताः—तदाकृष्टमानसा इत्यर्थः ॥

७. समयशब्द आचारार्थोऽत्र, ततः स्वाचार—पराचारयोः प्रतिपादको य आगमः शास्त्रनिबहस्स च । लिप्यवाद्यादशभेदाः । गणितं पाटीगणितादि । छन्दांसि च पिङ्गलादीनि । शब्दशास्त्रम् [व्याकरणं] । तैर्मिमितो जनितो यशःपटवो दशाक्षपि दिक्चतुष्टयविषयेऽनुपमो यस्य ब्राम्ह्यति तं नमत ॥

८. तथा, येनानुपममतिनाऽऽवश्यं ज्ञानानां मत्यादीनां विशेषा विशेषिताः कथिता अविशेषतः सामस्त्येन । ज्ञानिनां च विशेषाः प्रमाणानां विशेषा विशेषितास्तथा गणधराणां च पृच्छा येन विशेषितास्तं नमत ॥

९. येन छेदसूत्रस्था प्रायश्चित्तानामापत्तिर्या सविधिर्मयूढः । आचार्योपाध्यायादिकं पुरुषविशेषमाश्रित्य स्फुटः प्रकटः । केन कृत्वा दानस्य विरचना तथा यत्नस्तेन । क जीतेन दानं तस्य कल्पस्तत्र । अन्ये तु येन छेद-श्रुताचार्यं, कथंभूतान्-आपत्तिदानयोर्विरचनं यत्र; तस्मात् जीतदानकल्पविषययोर्विधिः पुरुषविशेषमाश्रित्य स्फुटो यत्नेन निर्युद्ध उद्धृतस्तं नमतेति, व्याचक्षते ॥

१०-११. भूयोपि परसमयवेदित्वं विशेषतस्तस्याह—परेत्यादि—सुसमिता ये सुभ्रमणास्तेषां यः समाधिमार्यः प्रतिदिनाचरणीयमनुष्ठानं तेन क्षमाप्रधाना ये भ्रमणास्तेषां निधानमिवैकम्, अनेनानेकशुद्धिष्वसंपत्समन्वितत्वं तस्याह । तं नत्वा । मदमथनम् । मानारिहंति मानारिहस्ताम् । शेषं सुगमम् । स्कन्धकं छन्दः सर्वरूपकैः; आर्यो-ग्रीष्मिण्युष्मन्नामकम् ।

पृ० पं० (पृ०=पृष्ठम्; पं०=पंक्तिः)

१-26. कोवीत्यादि—आचार्यचूलात्वाभिधीयस्याचारपदात् परत उपादानम् ।

„—27. धर्मादमाहयन्ति—आदिग्रहणाद् भगवत्यादिपरिग्रहः ।

„—31. [नाणाहयारेसु]—नानातिचारेषु का आपत्तिः । ‘आवर्त्ती पायच्छित्तगणसम्पत्ति’ प्रायश्चित्तयो-ग्यता इत्यर्थः । कामेभ्योऽपि—कस्यामापत्तौ अपरिमूढः सन् ।

२-2. काप्येपयाहयन्ति—पिण्डैषणा-वस्त्रैषणादिकल्पा येनार्थतः सूत्रतश्चाभ्यस्ताः स कल्पादिगुणोपेत उच्यते । [अपत्तापत्त]—अपात्रमयोग्यः; अप्राप्तः श्रुतेन वयसा च । येन नाधीतं श्रुतं सोऽप्राप्तश्रुतः । [अवक्त]—अव्यक्तो वयसा षोडशवर्षाणि यावत्, तद्वर्षं व्यक्तः पञ्चकूर्चश्च यः । [तिन्तिणिय]—तिन्तिणिको क्षिणिक्षिणिगणस (स्व) भावः । [चलचित्त]—सम्यक्त्वादितु योऽस्थिरः स चलचित्तः । तथा चायोग्य उक्तो यथा—

तिन्तिणि ए चलचित्ते गाणं गणि ए य दुष्कलचरिते । आयरिय पारिभासी वामावधे य पिडुणे य ॥

„—6. [कयपवयण]—प्रोच्यन्ते तेनेति प्रवचनम् । वक्तीति प्रवदतीति वा प्रवचनम् । प्रतिष्ठावचनं वा प्रवचनम् । प्रवचने योगानन्यत्वात् सङ्ख्यस्य सर्वपक्षेष्वपि सङ्ख्य एव प्रवचनशब्दवाच्यः । यतः—प्रवचनं श्रुतमुच्यते । तच्च भावश्रुतमुपयोगरूपम् । श्रुतोपयोगश्च न निराश्रय इति प्रवचनाश्रयत्वासङ्ख्यः प्रवचनमभिधीयते । अत एवाह जेण तं ह्यभित्यादि तद्-सङ्ख्योपयोगात् ।

„—14. वस्तुपवत्सेत्यादि—वृत्तः पात्रबन्धप्रस्थिदानादिकः । एकदा नवो जातः । ततोऽनुवृत्तः एकपुरुषं यावत् । ततः प्रवृत्तः पुरुषप्रवाहेण । अत एव बहुश आसेवितो महाजनेन । भाष्यकृता उक्तम्—

वत्तो नामं एककस्सि अणुवत्तो जो पुणो विइयवारे । तईयवारपवत्तो, परिगहीओ महाणेणंति ॥ १ ॥

„—18. सोहणन्ति—शोधकम् । मर्यादा—धिग्जातयः । कथ्यह स्ति—द्विजातिवधे ।

„—21. [पलास-खारोदगाह]—पलासक्षारं च उदकं च । आदिग्रहणादिरिष्टकादिग्रहः, तद् यथा वज्रमलं शोधयति ।

„—25. वित्तेसणं च सहस्संभवे—यथा विद्यावान् धनवान् गोमानयं वर इत्यादिषु प्रशस्तातिप्रचुराऽनन्यसाधारणविद्याधनगवादिवस्तुसङ्क्रान्तेन यथाविशेष्यं विशिष्यते विद्यादिभिस्तदा तत्तत्र सम्भवि विशेषणं ज्ञेयम् । व्यभिचारे नीलोत्पलमित्यत्र नीलविशेषणं रक्तोत्पलादेरपि सम्भवाद् द्रव्यव्यवच्छेदाय नीलपदम् । एवमिहापि शोषागमादिव्यवहारसम्भवात्तदवच्छेदाय जीतपदम् ।

„—29. [केवल-मण-ओहिणाणीति]—केवल-मण-ओहिणाणीत्यत्र अवधिर्द्विधा—भवप्रत्ययः क्षायो-पशमिकश्च । तत्राथो देवनारकाणाम् । तत्रायं विशेषः—

उप्पज्जमतेण उ खल्ल भवपच्चईओ हि जत्तिओ विसओ । सव्वं तं ओभासई न य तुट्ठी नव य हाणी [हि] ॥ १ ॥

गुणपच्चईओ ओही गढमजत्तिरिमणुयसंपभोत्तुणं । कम्माण खलोवसमे तदवरणिज्जाण उप्पजे ॥ २ ॥

संहयातायुष्कर्मजतिर्यद्मनुष्यान् मुक्त्वा न शेषाणां क्षायोपशमिकावधिसम्भवो युगलधर्मिकाणाम् । अवधिर्मूर्तिमद्भवविषयः । अत्र यदा केवली प्राप्यते तदा तदग्रतो दीयते । तदभावे मनःपर्यायज्ञानिनः समीपे । तस्याप्यभावे अवधिज्ञानिन इत्यादि यथाक्रमं वाच्यम् ।

२-३०. अवसेस-पुर्वीत्ति—अवशेषपूर्विणः—अष्ट-सप्ताथेक-तदर्द्धान्तं यावत् ।

२-३१. निशीथ-कल्प-व्यवहार-दशाश्रुतस्कन्ध-पञ्चकल्प-प्रभृतिकं शेषं श्रुतं सर्वमपि श्रुतव्यवहारः । तदुक्तम्—‘आयारपकप्पाई सेसं सर्वं सुयं विणिद्धि’ मिति । चतुर्दशादिपूर्वाणां श्रुतत्वाविशेषेऽप्यतीन्द्रियायेंषु विशिष्टज्ञानहेतुत्वेन सातिशयत्वात् केवलादिवदागमत्वेनैव तानि व्यपदिष्टानि । यत आगम्यन्ते परिच्छिद्यन्ते अतीन्द्रियाः पदार्था अनेनेत्यागम उच्यते ।

२-३२. तथा आज्ञायत आदिश्यत इत्याज्ञा । तद्रूपव्यवहारस्तु केनापि शिष्येण निजातिचारालोचकेन आलोचनाचार्यैः सन्निहितोऽप्राप्तः, दूरे त्वसां तिष्ठति । ततः केनचित्कारणेन स्वयं तावत्तत्र गन्तुं न शक्नोति । अगीतार्थस्तु कश्चित्तत्र गन्ता विद्यते । तस्य हस्ते आगमभाषया गूढानि अपराधपदानि लिखित्वा यदा शिष्यं प्रस्थापयति; गुरुरपि तथैव गूढपदौ(दैः)प्रायश्चित्तं लिखित्वा प्रेषयति तदासौ आज्ञालक्षणस्तृतीयो व्यवहारः । तदगु(दु)क्तं ‘देसन्तरद्वियाणं गूढपयालोयणा आणा ।’ गूढपदानि च दर्शयिष्यति चूर्णिकृत् । जह्वा—पढमस्स य कज्जस्सेत्यादिना ॥ आसेवियसत्थत्थ स्ति—अभ्यस्तशास्त्रार्थं ।

२-३३. दूरदेशान्तरनिवासिनौ । मद्धारणा-कुसलं ति—सन्दिष्टवस्तुनयनसमर्थम् ।

२-३४. गूढार्थैर्वाक्यैः । दर्पासेवनपदमेकम्, अपरं च कल्पासेवनरूपम् । ततः कल्पासेवनद्वितीयपदापेक्षया दर्पासेवनलक्षणं प्रथमं पदम् । तत्रापि दर्पासेवने दशपदानि दर्पाकल्पनिरालम्बनादीनि । तेषु मध्ये प्रथमपदेन दर्पलक्षणेन षड्गानि च त्रीणि । ततः प्रथमषट्कं व्रतषट्कलक्षणम् । अभ्यन्तरतन्मध्यवर्ति तत्र पठितमित्यर्थः । तत्रापि च प्राणातिपातादीनि पदं स्थानानि । तेषु मध्ये प्रथमं स्थानं प्राणातिपातरूपम्, आपन्नमित्येवं गूढपदेन प्राणातिपातातिचारं निर्दिष्टवान् । प्रथमषट्के द्वितीयादिस्थानेष्वतिदिशन्नाह—

२-३५. पढमेत्यादि । सेसेसु वि त्ति—द्वितीयादिषु सृष्टावादादिषु स्थानेषु इत्थं वाच्यम् । द्वितीयं षट्कं कायषट्कलक्षणम् । तत्र प्रथमं च स्थानं पृथिवीकायविषयम्, शेषाणि च पदानि अपकायादीनि । तेषु तृतीयं षट्कं अकल्पगृहभाजनादि-शोभावर्जनपर्यन्तलक्षणम् । तत्र पिण्ड-उपाश्रय-वज्र-पात्ररूपं चतुष्टयं यदनेषणीयं तदकल्प्यम् । करोटकंशपात्र्यादिकं च गृहभाजनम् । आसंदकर्मचिकादिः पत्यङ्करूपम् । भिक्षां गतेन संयतेन गृहे नोपवेष्टव्यमित्येवं निषद्यावर्जनमुच्यते । ज्ञानवर्जनं पञ्चमम् । शोभावर्जनं षष्ठमिति । स्वस्थाने न्यक्षेण व्याख्यास्यते गायेयम् । तत्र प्रथमस्थानमकल्पलक्षणम् ।

२-३६. सेसेसु वि पणसु त्ति—शेषाणि पदानि गृहभाजनादीनि तेषु । इदानीमतिदेशमाह—प्रथमपदं दर्पलक्षणममुमुक्षता तत्रैव यानि अकल्पनिरालम्बनादीनि द्वितीयतृतीयादीनि पदानि निःशङ्कपर्यन्तानि तेषु वाच्यम् । यथा पढमस्स य कज्जस्सा बिइएण पण्ण सेवियं जं च । शेषं पूर्ववत् । ततः तइएण पण्ण सेवियं जं चेत्त्यादि । यावद् दसमेण पण्ण सेवियं जं च त्ति । इत्येवं प्रथमषट्कमाश्रित्य चारणीयम् । भूयोऽपि द्वितीयषट्कमाश्रित्य तृतीयषट्कं चाश्रित्येत्थमेव चारणीयं यावद्दशमपदमिति । अत एवाह—

३-५. पुढविकायाइसु त्ति । अपिशब्दोऽत्र दृश्यस्ततः पृथिवीकायादिष्वपीति दृश्यम् । द्वितीयं च कार्यं कल्पासेवनरूपम् । तत्र चतुर्विंशति पदानि भवन्ति । तेषु मध्ये प्रथमं पदं दर्शनलक्षणं तदर्थमासेवितमित्यर्थः ॥ प्रथमादिषु व्याख्यामाह—पढमं ठाणाःत्त्यादि—दर्प-कल्पासेवनेऽधिकृत्य प्रथमं स्थानं दर्पः, दर्पकल्पासेवनाश्रयेण एतत्साध्यत्वादाकुडेरेतयोरेवान्तर्भावः । प्रमादस्य दर्प एवेति न तयोः पृथक् प्रायश्चित्तिरूपणम् ।

३-९. परिग्गा चेव त्ति — च शब्दाद्वाग्निभोजनग्रहः । इत्येवं प्रथमषट्कविषयः ।

३-१०. एवमकप्पाईसु वि त्ति—नवसु पदेषु ।

३-११. द्वितीयं कार्यं कल्पः, कल्पासेवनामाश्रित्य ।

३-१२. तत्र ज्ञानादीनि त्रयोविंशति पदानि तेषु मध्ये एकैकस्मिन् पदे; एवमष्टादशसु चतुर्विंशत्या गुणितेषु कल्पासेवनायामेतावन्तो भेदाः—४३२ । उभयासेवनयोर्भेदमीलने ६१२ गाथानां भवन्ति ।

३-१४. दुविहा पडिसेवणा-दप्पिया कप्पियेत्यादि—दप्पाईणि दसपयाणि वक्खाणेइ—

३-१७. तत्थ दप्पो—धावणडेवणाई—इत्यादि । अमीषामयमर्थः—धावण ति निःकारणेण खड्डयप्पयाणं भावणं । डेवणं गतवरं डाईफडणं । आदिशब्दात् मल्लवत् बाहुजुद्धकरणं, लघुडिभमाडणं ॥ १ ॥

अकप्पो नाम पुढवाइकायाणं अपरिणयाणं गहणं करेइ । अहवा उदउल्ल-ससणिद्ध-ससरक्खाइएहिं हत्थमतहिं गिण्हइ । जं वा अगीयत्थेणं आहारोवहि उप्पाइयं तं परिभुजंतस्स अकप्पो । पक्खादिप्रायश्चित्तशुद्धियोग्यमपवाद-सेवनविधिं त्यक्त्वा गुरुतरदोषसेवनं वा अकप्पो ॥ २ ॥

निरालम्बो ज्ञानाद्यालम्बनं विना नाणाईणि अवलम्बितं अकप्पियं पडिसेवइ सालम्बा; नाणाइ अवलम्बनं त्यक्त्वा अकारणेण पडिसेवइ जं सा निरालम्बा ॥ ३ ॥

३-१८. चियत्त त्ति—त्यक्तं कृत्यं करणीयं येन स त्यक्तकृत्यः, त्यक्तचारित्रः । अयमर्थः—जं अववायेण निसेवियं गिलाणाइकारणे असंथरे वा, पुणो ते चेव हट्टसमतथो वि होउ (उं) निसेवंतो चियत्तकिचो भवइ ॥ ४ ॥

अप्पसत्थे त्ति—बलवर्णार्थं प्रासुकभोज्यपि जं पडिसेवइ सा अग्रशस्तपडिसेवणा, किं पुण अविसुद्धं आहाकम्माई ॥ ५ ॥

३-१९. वीसत्थे त्ति—अकिंचं पाणाइवायाइ सेवंतो लोय-लोउत्तरविरुद्धं सपक्ख-परपक्खाउ अलज्जिरो वीसत्थो । सपक्खो सावगाइ; परपक्खो मिथ्यादृष्टयः ॥ ६ ॥

अपरिच्छिय त्ति—आयव्ययमपरीक्ष्य यः प्रवर्ततेऽपवादे । आयो लाभो, व्ययो लब्धस्य प्रणाशः; एसा अपरिच्छियपडिसेवणा ॥ ७ ॥

३-२०. अकडजोगि त्ति । जोगमकाऊण त्ति—रत्नानादौ कार्ये गृहेषु वारत्रयपर्यटनमकृत्वा सेवते । यद्वा संधाराइसु त्तिनि वारा एसणीयं अभिसिउं जया तइयवाराए वि न लब्भइ तथा चउत्थपरिवाहीए अणेसणीयं वेतव्वं । एवं तिगुणं व्यापारमक्ष(कृ)वैव जा वियवाराए चेव अणेसणीयं गिण्हइ सोऽकडजोगी ॥ ८ ॥

निरणुतावि त्ति—जो साहू अववाएणावि पुढवाईणं संघट्टण-परियावण-उद्वरणं वा काउं पच्छा नानुतप्पइ—‘हा डुडु कयं’ सो अणणुतावी होइ—अपच्छायावीत्यर्थः । जो दप्पेणं पडिसेवेन्तो नानुतप्पेतस्य विशेषः ॥ ९ ॥

३-२१. गिस्संको त्ति—निरपेक्षः । अकार्यं कुर्वन् कस्याप्याचार्यादेर्न शङ्कते, नेहलोकस्यापि बिभेति ॥ १० ॥

३-२३. दंसणाईणि चउवीसपयाणि, एसिं इमं वक्खाणं—दंसण त्ति—दंसणपभावगाणि सत्थाणि सिद्धि-शिण्णित्तय-सम्मत्यादि गिण्हन्तोऽसंथरमाणो जं अकप्पियं पडिसेवइ जयणाए तत्थ, सो सुद्धोऽप्रायश्चित्तइत्यर्थः ॥

नाण त्ति—नाणनिमित्तं सुत्तं अर्थं वा गेण्हमाणो तत्थ वि असंथरे अकप्पियं पडिसेवंतो सुद्धो ॥

चरित्ते त्ति—जत्थ कखेत्ते एसणदोसो, ताओ खेत्ताओ चारित्रार्थिना निर्गन्तव्यम् । तओ निगगच्छमाणो जं अकप्पियं सेवइ तत्थ सुद्धो ॥

तव त्ति—तवं काहामि त्ति घयाइ नेहंऽतिपिवेज्ज, कए वा विगिहत्तवे पारणे लायातरणाई पियेज्जा । लाया नाम वीहिया भुज्जिया भट्टे ताण तंडुलेषु पेया कब्भइ तं लायातरणं भन्नइ तं, विगिहत्तवपारणए अहवा आहाकम्मं पि देज्जा । मा अभ्रेण दोसीणाइणा रोगो हवेज्जा । पारणणे आमलगसकैरादयो वा दीयन्ते । जयणाए सुद्धो । अतोऽग्रे संजमेति पदं दइयते चूर्णिपुस्तकेषु परं तदशुद्धम् । तस्य स्थाने पवयण त्ति पदं पठनीयम् । निशीथे एतरीय-भाण्ये च इत्थमेव पठितत्वाद; चारित्रपदेनैव संयमार्थस्योक्तत्वाच्च । अतः पवयण त्ति व्याख्यायते—पवयणद्वयाए किंवि पडिसेवंतो सुद्धो । जहा कोई रायाइ भणेज्जा ‘मम विसयाओ नीह [र]’ । एत्थ पवयणद्वया सेवंतो सुद्धो । जह विहअणगारो । तेण एसिएण लक्खजोयणपमाणं रूवं विगुहवियं लवणो चलणेणालोडिओ त्ति ॥

समिय त्ति—इरियं न सोहैइस्सामि त्ति चशुनिमित्तं वैधोपदेशादोषधपानं कुर्यात् । इरियासमिहनिमित्तं ।

जेतचित्ताईओ होउं मा भासासमिएऽसमिओ होमि ति तप्पसमणद्वया ओसहपाणं कुर्यात् । तइयाए समिईए अणेसणियं पि कयाइ गिण्हेज्जा । एसणदोसेसु वा दससु संकाइएसु गिण्हेज्जा । अद्धानपडिवन्नो वा अद्धानकप्पं पडिसेवेज्जा । आयाणनिकखेवणसमिईए चलइत्थो होउं कंपणवाउणा गहिओ सो अन्नओ पमज्जइ अण्णओ निकखेवं करेइ; तप्पसमणद्वया वा ओसहं करेज्जा । पारिट्ठावणियसमिईए कायभूमीए वा किञ्चि विराहेज्जा ।

मणोगुत्तीए वियडं कारणओ पडिसेवियं तव्वसा मणसाऽगुत्तो कारणागुत्तो खेतचित्ताइ हवेज्जा ।

‘साहम्मियवच्छ्छाह-बालबुद्धपज्जवसाणाण’ नवण्हं पयाणं व्याख्या । साहम्मियवच्छ्छं पडुक्क किञ्चि अकप्पं पडिसेवेज्जा । जहा अज्जवयरेहिं असिवगमुंडो नित्थरिओ । तत्थ किं अकप्पं? भन्नइ—

तहे वा संजयं धीरो आसएहिं करेहिं वा । सयं चिट्ठ वयाहि ति नेवं भासिज्ज पन्नवं—इति ॥

सिलोगो कण्ठ्यः । कुल-गण-संघकज्जेसु समुपपन्नेसु वसीकरण-उच्चाटण-होमाइ रायाइयमुद्दिस्स पउंजेयव्वं । निमित्त-सुन्न-जोगा कायव्वा । आचार्यस्य असहिण्णोगिलाणस्स बालबुद्धान य जेण समाही तं कायव्वं । को य असह् ? तत्थ राया जुवराया सेट्ठि-अमच्च-पुरोहिया य एए असह् पुरिसा भन्ति । एए अन्तपन्ताइएहिं अभाविआ । बालबुद्धा य कारणे दिक्खिआ होज्जा;—जहा वयरसामी, अज्जरक्खिय-पिया य । एएसि पणगाइयाए जयणाए घेत्तुं समाहिहेउं दायव्वं । जयणाए अलम्भमाणे पच्छा जाव आहाकम्मेणावि समाहाणं कायव्वं ।

३-25. इयाणि उदयाइ-वसणपज्जवसाणाणं अट्ठण्हं पयाणं व्याख्या उच्यते । तत्थ उदय ति—वाहो पानीयल्लव इत्यर्थः । अग्नि ति—द्वामिगिरागच्छति । [चोर ति—]चोरा दुविहा उवगरणसरीराणं । सावय ति—गय-सप्प-सीह-चग्घाइ । भय ति—एयसयासाओ भयं । एएसि अन्नयरकारणे उप्पन्ने थंमणिविज्जं मंतेऊण थंमेज्जा । विज्जाभावे पलायइ । पलाइउं असमत्थो भ्रान्तो वा सचित्तदक्खं दुइहेज्जा, न दोसो । [कंता-र ति—]कन्तारमन्धानं जत्थ भत्तपाणं न लब्भइ तत्थ जयणाए कयलगाइ फलं वा उदगाइ वा फासुयं गिण्हेज्जा । अइवी ४; द्वव-खेत-काल-भाववाइ चउहा । द्ववओ फासुयं दव्वं न लइइ । खेतओ अद्धानपडिवन्नयाण आवई । कालओ दुमिक्खाइसु । भावओ गिलाणस्स आवई । तत्थ किञ्चि अकप्पियं पडिसेवेज्जा । तत्थ विषुद्धो । गीयाइ-अच्चासो वस[?]णं । कोइ चारणाइदिक्खिओ वसणत्तो गीओचारं करेज्ज । पुव्वभाविओ पक्कताम्बलपत्ताइ मुहे पक्खिवेज्ज । एसा दंसणाइया कप्पिया । एत्थ पडिसेवओ साह्, दप्पिया-कप्पियाइ पडिसेवणा, पडिसेवियव्वं च वयच्छकाईणि अट्ठारसट्ठाणाणि । तत्थ य—

३-28. वयच्छक-कायच्छकं० गाहा । व्याख्याः—व्रतषट्कं प्राणतिपातादिपञ्चकारात्रीभोजनविरतिषट्कम् । पृथिव्यादयः षड्जीवनिकायाः । षट्कद्वयेन मूलगुणा उक्ताः । अथैतद्वृत्तिकल्पा अकल्प्यादयः षडुत्तरगुणा अभिधीयन्ते । तत्राकल्पो द्विविधः—शिक्षकस्थापनाकल्पः, अकल्प्यस्थापनाकल्पश्च । तत्राद्यः—अनधीतपिण्डनिर्युक्त्वादि-ज्ञानसाधुना आनीतमाहारादि साधुभ्यो न कल्पते । उक्तं च—

अणहीया खल्ल जेणं, पिंडेसण १ सेज्ज २ वत्थ ३ पाएस ४ । तेणाणिआणि जइणो कप्पंति न पिंडमाहिणि ॥१॥

उउबद्धम्मि न अनला, वासावासे उ दोवि नो सेहा । दिक्खिजंती सेहट्ठवणा कप्पो इमो नवरं ॥ २ ॥

‘दोवि ति’—नपुंसकाऽनपुंसकाख्ये द्वयं वर्षासु न दीक्ष्यते । शीतोष्णाख्यशेषमासाष्टके अनला नपुंसका न दीक्षार्हाः इति । [अकप्पो—] शिक्षकस्थापनाकल्पोऽकल्प्यः । अन्यथ पिण्डशय्यावस्त्रपात्रानेषणीयचतुष्टयगोचरोऽकल्प्यः । उद्धमोत्पादनादिदोषरहितं च चतुष्कं कल्प्यम् । [गिहिभायणं—] गृहभाजनं गृहस्थसम्बन्धिकांश्चकरोटकतलिकायुन्मयकुण्डिकादिकमकल्प्यम् । पलियं क ति—आसन्दकशय्यामञ्चकादिके उपवेशनशयनीयरूपे सुविरदोषाण कल्पते उपवेदुं खम् वा । निसेज्ज ति—भिक्षार्थं गृहे प्रविष्टस्य साधोस्तत्र निषदनं कर्तुं न कल्पते उत्सर्गतः; अपवादादस्तु साधुत्रयमध्ये अन्यतरस्य कल्पते जराभिभूतस्य व्याधिमतो विद्वद्वक्षकस्य च तपस्विन इति । एते च भिक्षाटनं न कार्यन्त एव । परमात्मलब्धिकाद्यपेक्षया सूत्रे त्रयस्योपवेशनं योज्यम् । [सिणाणं ति—] ज्ञानमङ्गप्रक्षालनं देशसर्वभेदभिन्नम् । [सोभवज्जणं—] शोभावर्जनं विभूतापरित्यागः । इत्यष्टादश-स्थानगणः प्रतिषेधवित्तव्य आलोचनागोचरः ।

३-30. सोऊण० गाहा । तस्य गुरोः प्रतिसेवकस्य । स क्षिप्यः गृहपदावधारकः ।

सोऽङ्गं चित्ति—श्रुत्वा; प्रतिसेवनां आलोचनां च श्रुत्वा, क्रमविधिं च श्रुत्वा मूलोत्तरगुणविषयम् । आगमं शास्त्रा, पुरुषजातं च आचार्यादि ज्ञात्वा । तदीयं पर्यायं व्रतव्योविषयम्, बलं च शरीरसामर्थ्यम्, क्षेत्रं च कर्कशा-
साधारणादिरूपं ज्ञात्वा । यस्मादागतस्तत्रैव गतः । अमुमेवार्थं प्रकटयति अवधारेऽमित्यादिना ।

३—३१. सो तउ चित्ति—स ततः गूढपदालोचनाकथकः । **सो०** गाहा । स आलोचना-दाता स्वयं गन्तुम-
समर्थः स्वशिष्यं प्रेषयति; तदभावे आगतशिष्यस्यैव कथयतीति तात्पर्यम् ।

३—३२. अणुमज्जिय चित्ति—निरूप्य विशोध्येत्यर्थः । **तं चित्ति—**गूढपदालोचितमतिचारम् । तस्य गुरोः ।
पच्छिन्नं चित्ति—तपोदानरूपं ददाति, गूढपदैरेषां कथयति । तान्येव दर्शयति **पढमस्स येत्यादिना—**

३—३३. प्रथमस्येति दर्पासेवनारूपस्य । [दसविहमालोयणं चित्ति—दशविधालोचना दर्प-अकल्पादि-
दशपदात्मिका, तां विमृश्य, गूढपदौ प्रायश्चित्तं पाठयति । **नक्खत्तेमे पील चित्ति—**अस्यार्थः—भे भवतां पीडा
विराधना; नक्षत्रे कोऽर्थः—चन्द्रादित्यग्रहनक्षत्रतारकभेदतः पञ्चविधज्योतिश्चक्रमध्ये नक्षत्रभेदश्चतुर्थस्थानी । अतस्तेन
चतुर्थव्रतगोचरा पीडा स्यूते—इत्येके व्याचक्षते । अत्रैव—नक्खत्तेमेगे मूलं भणति, अत्रे हृत्थं निद्रिसंति; अवरे
मूळत्तरगुणविराहणं चित्ति । तत्थ चउत्थ (०त्थं b) इत्यत्रविराहणादयारे हृत्थं चित्ति हृत्थकम्मं कयं । हृत्थेण
अदिन्नं वा गहियं । यद्वा व्रतषट्कादयः सप्ताविंशतिसंख्या अनगारगुणा मूलोत्तरगुणरूपा नक्षत्रशब्देनात्राभिप्रेताः,
नक्षत्राणामप्येतत्संख्याव्यवहारात् । तथा च अनगारगुणानाश्रित्य पठ्यते—‘सत्तावीसाए अनगारगुणेहिं चित्ति’ । तत्र—
वयच्छक्कमिदियाणं च निग्गहो भावकरणसच्चं च । खमया विरागया वि य मणसाईणं निरोहो य ॥

कायाण छक्कजोगम्मिं जुत्तया वेयणाहियासणया । तह मारणंतियाहियासणा एए अनगारगुणा ॥

इह व्रतषट्कं मूलगुणाः । कायषट्कं चेति द्वादश शेषाः (?) । तत्र मूलगुणे चतुर्थव्रतविषये पढमे छक्के चउत्थं
भवेद्वाणमिति गाथापाठो द्रष्टव्यः । उत्तरगुणविराधनामाश्रित्य **सुक्के मास्से तवं कुणह चित्ति** भणितं; चउमासं
छमासं च तवं कुणह सुक्क इत्यप्यप्रतो भणितम् । परं शुक्लमासादिदानपक्षे उत्तरगुणानाश्रित्य द्रष्टव्यम् । कृष्णमासादि
दानपक्षे मूलगुणविराधनामाश्रित्येति । नवरं उग्घाओ सुक्कमासो सद्धसत्तावीसं दिवसनिष्पन्नो । अणुग्घाओ पडिपुन्नो
तीसअहोरत्तनिष्पन्नो ॥

४—२. एवं ता उग्घाए[इ]त्यादि—तत्र उद्घातो भागपातस्तेन निवृत्तं उद्घातिमं लघ्वित्यर्थः । एतन्निषेधा-
दनुद्घातिमं गुर्वित्यर्थः । तत्र प्रथमं पञ्चकं, दशकं, पञ्चदशकं, विंशतिमं, पञ्चविंशतिमं, इत्येतत्सर्वं भिन्नमासशब्द-
वाच्यं ज्ञेयम् । मासलघु, मासगुरु, चउलघु, चउगुरु, छलघु, छगुरु । अन्यच्च द्विमासगुरु, त्रिमासगुरु, चउमासगुरु,
पञ्चमासगुरु, छमासगुरु—एते सम्पूर्ण-निजनिजपरिमाणाः कृष्णमासशब्दवाच्याः, अनुद्घाताश्चोच्यन्ते । तत्र
लघुगुरुदानेऽयं क्रमः—

अद्धेण च्छिन्नसेसं पुव्वद्धेणं तु संजुयं काउं । देज्जाहि लहुयदाणं, गुरुदाणं तत्तियं चेव ॥

यथा—मासस्यार्द्धच्छिन्नस्य शेषदिन १५ । एतन् मासापेक्षया पूर्वस्य पञ्चविंशतिकस्यार्द्धे सार्धद्वादशकेन संयुतं कृतं
मासार्द्धे सार्धसप्तविंशतिर्भवति । इत्येवं दिनसंख्यानिष्पन्नः शुक्लमासः, उत्तरगुणविराधनामाश्रित्य वाच्यः । शुक्लचउ-
मासः प्राचीनप्रक्रियया कृतः । एतावान् ११० भवति । शुक्लपण्मासिकं तपः १६५ ।

अणुग्घाए ताणि चित्ति—तानि मासिकादीनि षण्मासान्तानि तपांसि अणुग्घाए चित्ति सम्पूर्णानि कृष्णशब्द-
वाच्यादीनि द्रष्टव्यानि । तत्र गुरुमासिकं गुरुद्विमासत्रिमासचातुर्मासिकं पञ्चमासिकं षण्मासिकम् ।

गु० मा० ३०	गु० द्विमा० ६०	गु० त्रि० ००	गु० चा० ०००	गु० पं० ००००	गु० ष० ०००००
ल० मा० २७॥	ल० ,, ४५	ल० ,, ७५	ल० ,, १०५	ल० ,, १३५	ल० ,, १६५

अन्यबोच्यते किञ्चित्—अष्टमाहणा तवेण जं बुज्झइ तं तवगुरुयं, निव्वीयाहणा छट्ठेणे बुज्झमाणं तवलहुगं,
कालओ जं गिम्हे बुज्झइ तं काललहुयं । अन्यच्च—

जं तु निरंतरदाणं जस्स व तस्स व तवस्स तं गुरुयं । जं पुण संतरदाणं गुरुयं पि हु तं लहुं होइ ॥

तवकाले आसन्नं व गुरुं नि होइ लहुं लहुं गुरुओ । कालो गिम्हो गुरु अद्वाइतवो लहुं सेसो ॥

इह तीर्थं उत्कृष्टतोऽपि षण्मासान्तमेवातिचारशुद्ध्यर्थं तपो भवति । अत उक्तं—मास-चउमास-छमासियाणि । इत ऊर्ध्वं च षण्मासिकेनाप्यशुद्धौ छेदमूलानवस्थाप्यपाराश्रिकानि तत्तत्कालापेक्षया सूरिभिर्दीयन्ते । अतश्चर्णि-कृदाज्ञाव्यवहारे कृते गूढपदैरेव तानि वक्तुकाम इदमाह—छेअं अओ वोछं ति । अओ त्ति—षण्मासीए तपस ऊर्ध्वं छेदादिप्रायश्चित्तं गूढपदैराज्ञाव्यवहारत्वाद्बुद्धये । अन्यत्राप्युक्तम्—

‘उत्सर्गणे विमुञ्जह अइयारो कोइ, कोइ उ तवेण । तेण उ असुज्झमाणे छेयविसेसा विसोहिंति ति’ ॥ तत्र—

४—३. छिदं तु तयं भाणं ति० गाहा । अस्यायमर्थः—तयं तु तक्त्, भाणं ति पूर्वव्रतपर्यायरूपं भाजनम्, छिन्दन्तु अपनयन्तु उत्सारयन्तु । पर्यायच्छेदं तु अतिचारानाश्रित्य ‘छच्चांगुलपणए’ इत्यादिना वक्ष्यति । पूर्वपर्यायच्छेदेनाशुद्ध्यमाने साधवो व्रतस्य पर्यायस्य मूलं व्रजन्तु । अष्टमप्रायश्चित्तभाजो भवन्तु । तस्याप्ययोग्यतायां ‘अव्वावडावगच्छे’—व्रजेयुरव्यावृताः, अव्यापाराः संतिष्ठन्तु, अनवस्थाप्यार्हा भवन्तु । तेनाप्यशुद्धौ तदयोग्यतायां ‘अब्बिइया वावि’ विहरन्तु । अद्वितीया एकाकिनः सन्तो वक्ष्यमाणपाराश्रिकप्रायश्चित्तासेविनो भवन्तु । प्रागुपात्तं छेदं दर्शयति—

४—४. छच्चांगुलेत्यादिना । छेदो हि पञ्चकदशकादिरूपतया तत्तदतिचारापेक्षया तपोभूमिमपक्रान्तस्य यावत्पर्यायधरणं तावद्भवति । यदाह—

‘उक्कोसं तवभूमिं समईओ सावसेस-चरणो य । छेयं पणगाईयं पावइ जा धरइ परियाओ ॥’

गाथाद्वयस्यार्थः कथ्यते—छच्चांगुलपणगेत्ति—सो आलोयणायरिओ, तस्स सीसस्स एयाए सप्पा-गूढं छेयपायच्छित्तं देइ । तं जहा—मास दुमास तिमास चउम्मास पंचमास छम्मासाणं पत्तेयं पत्तेयं अंगुलववएसं करेइ । तहा कए य जस्स मासमेत्तो परियाओ तस्स, पंचगे त्ति पंचसु दिवसेसु छिदियव्वेसु, अंगुल त्ति मासस्स छच्चांगो छिदियव्वो त्ति भणियं होइ । दसभाए ति भाग त्ति—तस्सेव य अंगुलसन्नियस्स मासस्स दससु दिणेषु छिदियव्वेसु अंगुलस्स तिभागो छिदियव्वो त्ति भणइ । मासपज्जायस्स दसदिवसा छिदियव्व त्ति भणियं होइ । अद्ध-पन्नरसे त्ति—तस्सेवांगुलसन्नियस्स मासस्स पन्नरसे ति पन्नरससु दिवसेसु छिदियव्वेसु अद्धमंगुलस्स छिदियव्वं ति निहिंसइ । पन्नरस दिवसाणि छिदियव्वाणि त्ति सच्चावो । वीसाए तिभागूणं ति—तस्सेव मासस्स वीसाए दिवसाणं छिदियव्वाए तमेवंगुलं ति-भागूणं ति तइयभागेण ऊणं छिदियव्वं ति भणइ । मासस्स दोन्नि भागा अवरा य त्ति भणियं होइ । छच्चांगूणं तु पणवीसे त्ति—तस्सेव मासस्स पंचवीसाए दिवसाणं छिदियव्वाए छच्चांगूणं ति तमेवांगुलं छच्चांगेण ऊणं छिदियव्वं ति भणइ । मासस्स पंचवीसं दिवसा छिदियव्वं ति । मासे छिदियव्वे अंगुलं छिदियव्वं ति भणइ ॥ १ ॥ बिहि मासेहि छिदियव्वेहि अंगुलहुगं छिदियव्वं ति भणइ ॥ २ ॥ ति मासे छिदियव्वे अंगुलतिगं छिदियव्वं ति भणइ ॥ ३ ॥ चउमासे छिदियव्वे चउरो अंगुलाइं छिदियव्वाइं भणइ ॥ ४ ॥ पंचहिं मासेहिं छिदियव्वेहिं अंगुलपंचगं छिदियव्वं ति सन्दिंसइ ॥ ५ ॥ छम्मासपरियाए छिन्दियव्वे छअंगुलाइं ववइंसइ ॥ ६ ॥

४—५. एए छेयविभाग त्ति—एए त्ति पुव्वनिट्ठा, छेय त्ति छेयं सत्तमपायच्छित्तं तस्स विभागा विसेसा नायव्वा—जाणियव्वा । अहक्कमेणं तु ति जे जहा निट्ठा ।

आज्ञाव्यवहारे दर्पिकीमासेवामभिधायधुना कल्पिकीमाह—

४—६. बिइअस्स कज्जस्सेत्यादिना । द्वितीयस्य कल्पासेवनारूपस्य ज्ञानदर्शनादिचतुर्विंशतिष्वरूपस्य तद्गो-चरमासेवनां श्रुत्वा शिष्येण कथ्यमानां सूरिब्रूते—आउत्तनमोक्कार त्ति । आयुक्ताः संयमोद्यमविधायिनः पञ्चपर-मेछिसरणपरा भवन्तु सूरयोऽप्रायश्चित्तिन इति भावः । नवरं—कारणपडिसेवा वि हु सावज्जा निच्छये अकरणिज्जा, किं सर्वथा नेत्याह—बहुसो वियाइत्ता । कर्तव्यमिति शेषः । अधारणिजेसु—अत्यागादकारणेस्वित्तर्यः । “जइ वि य सम-गुप्पाया—सावधप्रतिषेवेति प्रक्रमः—तहवि य दोसो न वज्जणे दिट्ठो । दढधम्मया हु एवं नाभिव्वनिसेव-निइयथा ॥”

४—८. एवं सो इत्यादि । द्रव्यादिकं ज्ञात्वा परिभाष्य वेति शेषः । परिपृच्छ्य स्वकीयगणं स्वयमात्मगमनं विषये, शोचिदाता सूरिः गीतार्थशिष्यं वा प्रेषयति । अविज्जमाणे य त्ति निजगमन-स्वशिष्याभावे । तस्सेव त्ति आलोचनातिचारकथकप्रेषितशिष्यस्यैव हस्ते गूढपदैरक्षतं(रै?)लिखित्वा वा विसोधि प्रेषयति ।

४—१०. धारणाव्यवहारस्तु—

‘गीत्येणं दिणं सुद्धि अवधारिणं तह चेव । दितस्स धारणा सा उट्ठियए य धरणरूपा जा ॥’ सुगमा ।

४—13. बहुसो पडितप्पियस्स त्ति—अनेकशः कृतकार्यस्य । अवसेस त्ति—किञ्चिच्छेषाकर्णितागमस्य । अयमर्थः—वैयाकरणदिना गच्छोपकारी कश्चित्साधुराधाप्यशेषच्छेदश्रुतयोग्यो न भवति ततस्तस्यानुग्रहं कृत्वा यदा गुरुकृतान्येव कानिचित् प्रायश्चित्तदानि कथयति तदा तस्य तेषां पदानां धरणं धारणा अभिधीयते ।

४—15. जीतव्यवहारस्तु येष्पपराधेषु पूर्वमहर्षयो बहुना तपःप्रकारेण शुद्धिं कृतवन्तस्तेष्पपराधेषु साम्प्रतं द्रव्यक्षेत्रकालभावान् विचिन्त्य संहननादीनां च हानिमासाद्य समुचितेन केनचित्तपःप्रकारेण यां गीतार्थाः शुद्धिं निर्दिशन्ति तत्समयपरिभाषया जीतमित्युच्यते । अथवा यद्यत्र गच्छे सूत्रातिरिक्तं कारणतः प्रायश्चित्तं वर्तितमन्येष्वबहुभिरनुवर्तितं तत्तत्र रूढं जीतमुच्यते ।

४—19. वत्तणुं गाहा ।—

वत्तो नाम एकसि अनुवत्तो जो पुणो विइयवारे । तइयवारं पवत्तो सुपरिगहिओ महानेणं ॥
बहुसो बहुस्सुएहिं जो वत्तो न य निवारिओ होइ । वत्तणुवत्तपमाणं जीएण कयं हवइ एयं ॥
तथा च—सो जह काईएणं अपडिक्कतस्स निव्विगइयं तु । सुहणं तकिडियपाणग-असंवरे ए[व]माईसु ॥
एणं दिणं च वज्जे षट्ठणतावेण गाढगाढे य । णिव्विगइमाईयं जा आयामंतमोहवणे ॥
विगलिदणंतषट्ठणपरियावणगाढगाढउडवणे । पुरिमट्ठाइ कमेण उ नेयव्वं जाव खमणं तु ॥
पंचिदि-षट्ठतावण-अणगाढगाढ-तहेव उडवणे । एगासणमायामं खमणं तह पंचकल्लणं ॥
एमाईओ एसो नायव्वो होइ जीयववहारो । अणवज्जविसोहीकरो संविग्गणगारविन्नो त्ति ॥

४—25. आगमव्यवहार(रा) न श्रुतमनुवर्तयन्ति । जे पुणोत्यादि—

‘आकारैरिङ्गितैर्गत्या चेष्टया भाषितेन च । नेत्रवक्त्रविकारैश्च गृह्यतेऽन्तर्गतं मनः ॥’ इत्यन्यत्रापि पठ्यते । नवरम्—इङ्गितं निपुणमतिगम्यं प्रवृत्तिनिवृत्तिसूचकमीषद्भूशिरःकम्पादि । आकारः स्थूलधीसंवेद्यः प्रस्थानादिभाव-सूचको दिगवलोकनादिः ।

४—26. वत्ति त्ति—वक्त्रम् । [नेत्तं]—नेत्रं लोचनम् । वयण त्ति—वचनम् । एतदीयविकारादिभिः । तिकवुत्तो त्ति त्रिकृतवो वेलात्रयं संवादायम् । पलिउंचियं समायं, अपलिउंचियं अमायं ।

४—28. सुयामावे त्ति—श्रुतवत्सन्निधानाभावे ।

४—29. सुयववहाराणुसरिसो त्ति—यतः श्रुतोक्तप्रायश्चित्तमेवात्रापि दीयते ।

४—31. विसेसिड त्ति—आज्ञाव्यवहारः श्रुतोपदेशोचितप्रदानम् ।

४—32. सव्वत्थय त्ति—त्रिषु कालेषु, जीतस्य चिरानुवर्तनं यावत्तीर्थं तावत् ।

५—4. तवेगदेसं त्ति—द्वादशभेदस्य तपसः प्रायश्चित्तं तदेकदेश एव ।

५—5. पारंपरिण—परम्परया । उव्वेल्लणाए—परमसमसुद्धं—सम्यक्सुखलक्षणः ।

५—9. अनादानं अप्रहणं नूतनकर्मणः ।

५—10. अहव त्ति—यद्वा संवरनिर्जरे एते सप्रभेदे कथ्येते—विशिष्टं लक्षणमेतयोर्भण्यत इति भावः । मिथ्या त्वातिरिक्तकायप्रमादयोगानां निरोधः [संवरः] ।

५—11. अवरोधेन अपगमेन ।

५—13. इन्द्रियाणि पञ्च, तेषां विषयाः शब्दरूपरसस्पर्शगन्धाख्यातस्तेषु इष्टानिष्टेषु रागद्वेषाकरणम् । विकषाः श्रीकायाश्चतस्रः । निद्रा पञ्चविधा । मयं विकटम् । प्रमादोऽज्ञानसंशयादिकः । योगा मनःप्रभृतयः ।

५—14. धावनादिकं प्राग् व्याख्यातम् । स्फोटनं बाह्यास्फोटनं घटादिभेदनं वा ।

५—15. असहभूय त्ति—असह्यतोद्भावनम्—अंगुष्ठपूर्वमात्रादिर्जीवः, नवकम्बलो देवदत्त इत्यादिकः ।

५—16. ईसामरिस त्ति—परसम्पदामसहनमीर्ष्या, अमर्षः क्रोधः, एते मनोव्यापाराः ।

५—20. [उत्तरगुण]—

पिडस्स जा विसोही, समिइओ भावणा तवो दुविहो । पडिमा अमिग्गहा वि य, उत्तरगुणमो वियाणाहि ॥

५—20. [परीसह]—

छुहा पिवासा सीउन्हं, दंसाचेलारइत्थिड । चरिया निसीहिया सिज्जा, अकोसवहज्जायणा ॥

अलभोगतणकासा, मलसकार परीसहा । पन्नाम्राण-समतं इह बायीसं परीसहा ॥

५-21. [उवसग्ग—] उपसर्गाः १६—

दिक्वा ४ माणुसगा चेव ४, वियाहिया तिरिच्छा य ४ । आयसंवेयणीया य ४ उवसग्गा चउव्विहा ॥

तत्र [पुढोवेमाया] पृथग् विमान्ना हास्येन प्रारब्धाः प्रद्वेषेण निष्ठाकृता इति ।

५-22. कुसीलपडिसेवणं चित्तं—चतुर्थव्रतलोपनम् । विषयाभिष्वङ्गिणा कृयादिना । [घट्टणया] घट्टनं रजसश्चक्षुःस्थस्य । [धंभण्या] स्तम्भनता पादाद्यङ्गस्य । [लसण्या] श्लेषनताऽङ्गानां वातादिना । [पवडणया] प्रपतनं भूमौ देहस्य ।

* चरणसोहणत्थं चेति—चकारात् ज्ञानदर्शनशुद्ध्यर्थं च प्रायश्चित्तं श्रेयम्, त्रयस्यापि मोक्षकारणत्वात् । चरणशुद्धिश्चास्त्रिषष्ठता ।

६-13. विगिञ्चमाणो विहीयद् चित्तं—यद् द्रव्यमधिकमकल्प्यं वा गृहीतं तद्विगिञ्चयन् त्यजन् विधिना तमतिचारं शोधयति ।

६-20. जाव० तवो चिण्णो चित्तं—ततो महाव्रतेषु नावस्थाप्यते नाधिक्रियते इत्यनवस्थाप्यः ।

६-21. पारंतीरं तपसा अपराधस्य अश्रयति गच्छति ततो वीक्ष्यते यः स पाराश्री, स एव पाराश्रिकस्तस्य यदनुष्ठानम् । तच्च पाराश्रिकं लिङ्गक्षेत्रकालतपोभिर्बहिष्करणम् । लिङ्गाईहिं पारंविओ रहितः क्रियते इत्यर्थः ॥ दस पायच्छित्तपयाणि । तत्स साहवो पुलाग-बउस-कुसील-नियंठा-सिणाय-मेया पंच । एएसिं जं जस्स भवति तमियाणि भन्नइ—आलोयण-पडिक्कमणे मीसविवेगे तहा विउस्सग्गे । ततो तवे य च्छेत्ते पच्छित्तपुलाके छप्पेए ॥ बउस-पडिसेवगाणं पायच्छित्ता भवंति सव्वेवि । थेराण भवे कप्पे जिगकप्पे अट्ठहा होइ ॥ आलोयणा विवेगो वा नियंठस्स उ दुवे भवे । विवेगो य सिणायस्स एमेया पडिवित्तिओ ॥

समाधिक-साध्वादीनां च पद्धानां यद्यस्य तत्कथ्यते—

सामाहसंजयाणं पच्छित्ता छेयमूलरहियट्ठ । थेराण जिणाणं पुण तवमंतं छव्विहं होइ ॥

छेओवट्ठावणिण ए पायच्छित्ता हवंति सव्वे वि । थेराण जिणाणं पुण मूलं तं अट्ठहा होइ ॥

परिहारविशुद्धीए मूलं ता अट्ठ हुंति पच्छित्ता । थेराण जिणाणं पुण छव्विहमेयं वि य तवंतं ॥

आलोयणा विवेगो य तइयं तु न विज्जइ । सुहमम्मि संपरागे अहक्खाए तहेव य ॥

अन्यच्च—

जा संजमया जीवेषु ताव मूला य उत्तरगुणा य । इतिरियच्छेयसंजमनियंठवउसा य पडिसेवी ॥

जा तित्थं ताव एए नेया । कृतं प्रसङ्गेन । प्रकृतमुच्यते—तत्र ‘करणज्जा जे जोगा’ गाथायां (गाथा ५) योगाः प्रत्युपेक्षणादिकाः क्रियारूपाः ।

६-31. आलीण—आ ईषलीनः । बहुतरं लीनः प्रलीनः । भाष्ये तु—“आलीणा नाणाइसु; पइलीणा, कोहाईया पलयं जेसिं गया ते पलीणा उ” इत्युक्तम् ।

६-32. पादसुद्धय अधपयन्—रीयेत-गच्छेत् । तिरिच्छंति तिर्यक्कृत्वा कीटिकायाकुले देशे । साहइ-संहत्य संकोच्य अग्रेतनफणादिना ।

६-34. जा य सव्वेत्यादि—पदार्थतत्त्वमङ्गीकृत्य या भाषा सत्या, परमवक्तव्या सावद्यत्वेन; अमुत्रस्थिता पक्षीति कौशिकभाषावत् ॥ १ ॥ तथा सत्यामृषा न वक्तव्या । यथास्मिन्नगरे दश दारका जाता इत्यादि तन्मूनाधिकभावे, व्यवहारतोऽस्याः सत्यमृषात्वात् ॥ २ ॥ या च मृषा, यथा—क्रोधाभिभूतो जनकः पुत्रमाह—न त्वं मम पुत्रः । मानाभ्यातोऽल्पधनोऽपि पृष्ठ आह—महाधनोऽहमित्यादि ॥ ३ ॥ या च बुधैर्जिनादिभिरनाचीर्णा असत्यामृषा आम-कणि—प्रज्ञापनादिलक्षणा अविविधपूर्वकं खरादिप्रकारेण । न तां भाषेत् प्रज्ञावान्—बुद्धिमान्—साधुरिति गाथार्थः ॥ ४ ॥

७-1. एव—वक्ष्यमाणान्यायेन शिक्ष्यो भणतीति शेषः ।

७-9. तेयं चित्तं—तान् योगान् ।

* इदं पदं चूर्ण्यो नोपलभ्यते ।

७—१०. का अविसोही—किन्तु विशुद्धिरेव तत्र विद्यते ।

७—११. सुहृदमपमाय—यथोक्तविधिहासोऽलक्ष्यो यः गुरुसंदिष्टो यथा आलोचयति ।

७—१२. पुढं व त्ति—कार्यकरणकालात् ।

७—१४. गहणे त्ति—प्राकृतत्वात् ग्रहणानीति दृश्यम् ।

७—१६. सेज्ज त्ति—वसतिः । पायपुंछणं—रजोहरणं उपवेशनरूपं च ।

७—१७. ओहिय इति—‘ओधेण जस्स गहणं भोगो पुण कारणा स ओहोही’ । ओधोपधिः सः । ‘जस्स य गुणं पि नियमा कारणाओ सो उवग्गहिओ ॥’

७—१८. गहणं तु त्ति—गहणं कथनमित्यर्थः ।

७—२१. ललगण त्ति—कुलं नागेन्द्रादिः, गणः कोटिकादिः ।

७—२३. बहियाणिग्गमो त्ति—किमपेक्ष्य बहिरित्याह ।—गुरुमूलाओ त्ति । किमर्थं यातीत्याह—
लल्यादि ।

७—२४. चेह्य दुविहमेयतद्द्वेत्त्यादि—चैल्यं पञ्चधा—साधर्मिकचैल्यं, यथा वा रक्तकसाध्वादीनां प्रतिकृतिरूपम् १ । मङ्गलचैल्यं गृहद्वारदेशादिनिकुट्टितप्रतिमारूपम् २ । शाश्वतचैल्यं नन्दीश्वरादिव्यवस्थितम् ३ । भक्तिचैल्यं भक्त्या क्रियमाणं जिनायतनम्; तच्च द्विधा—साधुनिश्रया क्रियमाणं निश्राकृतम् ४ । तदनिश्रया तु विधीयमानमनिश्राकृतम् ५ । तस्य सामान्येन जिनायतनाख्यचैल्यस्य द्रव्यं हिरण्यसुवर्णादिरूपम्, तस्य विनाशे जायमाने; तथा तद्द्रव्यविनाशे तस्य चैल्यस्य द्रव्यं उपकारकं दारूपलेष्टकादिवस्तु तस्य विनाशे सम्पद्यमाने द्विविधभेदे; त(?)त नलमोत्पादितभेदतो द्विप्रकारभेदे—मूलोत्तरभेदाद्वा द्विविधभेदे । तत्र मूलं स्तम्भकुम्भकादि, उत्तरं तु छादनादि । स्वपक्षपरपक्षजनितविनाशाद्वैविध्याद्विविधभेदे । इह चैल्यतद्द्रव्यविनाशमुपेक्षमाणः साधुरनन्तसांसारिको भवतीत्युक्तम् । द्रम्मादिद्रव्यं काष्ठादिदलं चेत्यादिना द्विविधभेदं यत्तद्द्रव्यं चैल्यद्रव्यं तस्य विनाशस्य निवारणादीनि कर्तुं निर्गतो भवतीति क्षूर्यक्षरार्थः ।

७—२५. पाडिहारियं—याचितकम् । अप्पणत्थं—समर्पणाय ।

७—२८. सन्नायग त्ति—स्वजनाः ।

८—१. पासवण त्ति—मूत्रं भूमौ व्युत्सष्टं बोसिरइ ति मात्रके ।

८—६. असिवं व्यन्तरादिकृतोपद्रवम् । ओमं ति दुर्भिक्षम् । राजदुष्टः प्रलयनीकपतिः । ग्लानो मन्दः । उत्तमार्थः पर्यन्तक्रियाराधनविषयः ।

८—७. चक्कथूम त्ति—कृषभजिनपदस्थाने बाहुबलिविनिर्मितं तक्षशिलानगर्यां रत्नमयधर्मचक्रं तद्दर्शनाय व्रजति । स्तूपो मथुरायाम् । प्रतिमा जीवन्तस्वामिसम्बन्धिनी पुरिकायाम् । यत्र सौरिकपुरादौ अर्हतो जन्म, निष्क्रमणमुपै उज्जयंतादि द्रष्टुम्, ज्ञानं तत्रैवोत्पन्नम् । निर्वाणभूमि-दर्शनार्थं च प्रयाति । [चङ्ग] व्रजिकं—गोकुलम् । सङ्गडिप्रेक्षा विवाहादिप्रेक्षणम्; आदिशब्दात् शोभनाहारः शोभनोपधिर्धनं लभ्यते । रम्यदेशदर्शनार्थं च व्रजतीति गृह्यते ।

८—१३. अप्पा० गाहा । अल्पशब्दोऽभाववाची सर्वपदेषु । तेन मूलगुणविषया विराधना अल्पा न काचित् । पार्श्वस्थाऽवसन्नादिषु दाने ग्रहणे च न काचित् । सम्प्रयोगः सम्पर्कः । स पार्श्वस्थादिभिः सह न आसीत् । ओह त्ति—इयमोषतः संक्षेपत आलोचना ।

८—१४. अन्नमि वेलाए त्ति—अर्धमासाभ्यन्तरेऽपि, अन्यस्मिन् सातिचारे, समुद्देशवेलायां अन्यस्यां वेलायां विभागतो विशेषत आलोचनीयम् ।

८-16. **इति न च**—सविमाः प्रियदृढधर्माणः ।

८-18. श्रुतप्रह्णायान्याचार्यमुपसम्पद्यमानस्य श्रुतोपसम्पत् । सुखं वा दुःखं वा समं सोढव्यमिति सुखदुःखोपसम्पत् । यथा क्षेत्रे वसतः मार्गे व्रजतश्च मम भवदीया निधेति सा तथाविधोपसम्पत् । विनयकरणार्थमुपसम्पद्यते यत्र गच्छान्तरे सा तथेति । तदुक्तं भाष्यकृता—

उवसंपय पंचविहं सुयसुहृदुक्खे य खेतमग्गे य । विणयोवसंपया वि य पंचविहा होइ नायव्वा ॥

८-20. **विभागेण**—विशेषेण ।

८-25. **तद्गुणं**—तेषां मिथ्यादुष्कृतकरणस्थानानां स्वरूपनिरूपणाय ।

८-32. **अहिकखेवो**—किं भवान् जानाति; जाल्याद्युद्धटनादि वा । तथा च वक्ति—

ढहरो अकुलीणो ति य दुम्मेहो दमगमंदबुद्धि ति । अवि अप्पलाभु(ल)द्धी सिस्सो परिमवइ आयसियं ॥

९-1. **जाइकम्माईहिं**—अहो सन्तापिता वयमनेन रे बालिकेनेति ।

९-2. **जमलिय**—समश्रेण गच्छति । पुरोऽप्रतः स्थितो व्रजति । गुहं प्रतीत्याभ्युत्थानकरणादिको यो विनयः कायिकस्तस्य भण्डोऽकरणम् ।

९-4. **इच्छा**० गाहा । **उवसंपया**० गाहा—व्याख्या—इच्छया बलाभियोगमन्तरेण करणं इच्छाकारः—इच्छाक्रिया । तथा चेच्छाकारेण ममेदं कुरु । इच्छाक्रियया न बलाभियोगपूर्विकमेति भावः ॥ १ ॥ तथा मिथ्या—वितथावृत्तमिति पर्यायः । मिथ्याकरणं मिथ्याकारः मिथ्याक्रियेत्यर्थः । तथा च संयमयोगवितथाचरणे विदितजिनवचनसाराः साधवस्तत्क्रियाया वैतथ्यप्रदर्शनाय मिथ्याकारं कुर्वते मिथ्याक्रियेयमिति हृदयम् ॥ २ ॥ तथाकरणं तथाकारः, स च सूत्रप्रश्नगोचरो यथा भवद्भिरुक्तं तथेदमित्येवंरूपः ॥ ३ ॥ अवश्यकर्तव्यैर्योगैर्निष्पन्ना आवशि(श्य)की वसतेर्निर्गच्छद्भिर्या क्रियते ॥ ४ ॥ निषेधेन निर्द्वंता नैविधिकी, वसतौ प्रविशद्भिर्या विधीयते ॥ ५ ॥ आपृच्छन्मापृच्छा, सा विहारभूमिगमनादिषु प्रयोजनेषु गुरोः कार्या ॥ ६ ॥ तथा प्रतिपृच्छा, सा च प्राप्तिमुक्तेनापि कार्यकरणकाले कार्या, निषिद्धेन वा प्रयोजनतः कर्तुं कामेनेति ॥ ७ ॥ तथा छन्दना च, प्राग् गृहीतेनाशनादिना कार्या, भवन्तो गृह्णन्तु ॥ ८ ॥ तथा निमज्जणा, अगृहीतेनैवाशनादिना अहं भवदर्थमशनाद्यानयामीत्येवंभूता ॥ ९ ॥ तथा चाभिहितम्—

आपुच्छणा उ कज्जे, पुव्वनिस्सिद्धेन होइ पडिपुच्छा । पुव्वगहिण्ण छंदण-निमंतणा होइ अगहिण्ण ॥

९-5. **[उवसंपयाओ]**—ज्ञानदर्शनवारित्रार्थमुपसम्पन्न विधेया ॥ १० ॥ इत्यादि शब्देन गृह्यते । लहु-सर्ग-सूक्ष्मम्, तत्स्वरूपं गाथाद्वयेन दर्शयति—**पयले**त्यादिना । व्याख्या—**पयल**—दिवा कोइ साहू पय-लंतोऽग्नेण साहुणा भणइ—‘किं दिवा पयलायसि?’ । तेण भणियं—‘न पयलामि’ । एवमवलवन्तस्स मासलहुयोगो लहु मुसावाओ । एवं जत्थ जत्थ मासलहु तत्थ तत्थ सुहमो य मुसावाओ ॥ १ ॥ **ओल्ले**—ओल्लं, वासं । कोइ साहू वासे पडमाणे अन्नयरपओयणे पडि(ट्टि)ओ । अग्नेण साहुणा भणइ—‘अज्जो किं ववसि? वासंते । पडि(ट्टि)य साहुणा तओ भणइ—‘वासंते हं न गच्छे ।’ एवं भणिकण वासंते चेव पडि(ट्टि)ओ । तेण साहुणा भणियं—‘नणु अलियं ।’ इयरो पवाह—न । कयं? । उच्यते—नणु वासविंदवो एए । वासं पाणियं तस्स एए विंदवो थिबुगा । वुट्ठिरिह आर्र्त्तेवेत्तुः (?) सा नेयं ॥ २ ॥ **मरुय**—कोइ साहू कारणविणि[ग]ओ उवस्सयमागंतूण भणइ—‘निग्गह, मरुया द्विजा भुजते, अम्हे वि तत्थ गच्छामो ।’ ते साहू जाव संपट्टिया—कहिं ते भुजन्ति? मिक्खाटने न दृष्टाः । तेण भणइ—‘नणु सव्वगेहेसु—आत्मीयगृहेष्विति ॥ ३ ॥ **पक्कक्खाणे**—कोइ साहू केणइ साहुणा उदग्गभोयणपक्कक्खाणकाले भणिओ—‘एहि भुजवु ।’ तेण भणियं—‘भुजह तुम्हे; पक्कक्खायं ममेति ।’ एवं भणिकण मं(डं)लीए तक्खणा चेव भुजिओ । तेण साहुणा वुत्तो—‘अज्जो तुमं भणसि मम पक्कक्खायं?’ । सो भणइ—‘कहं न, नणु पाणाइवायाइया अविरइ सा मए पक्कक्खाया ।’ अवयं प्रला-हवातमिति भावः ॥ ४ ॥ **गमणे**—केणइ साहुणा चेइयवंदणाइपओयणे वक्कमाणेण अज्जो साहू भणिओ—‘ववसि?’ । सो भणइ—‘नाहं ववे, वक्क तुमं ।’ सो साहू पयाओ । इयरो वि तस्स मग्गओ तक्खणादेव पयाओ । तओ साहुणा पुच्छिओ—‘कहं न ववामि ति भणिकण ववसि?’ ओ भणइ—‘सिद्धन्तं न जानसि’ ।

कहं ? । उच्यते—‘नणु गम्मइ गम्ममाणं, न अगम्ममाणं । जम्मि समएऽहं तुमे पुट्ठो, तम्मि समए न चेवाहं गच्छो ॥ ५ ॥ **परियाए त्ति**—कोइ साहू केणइ साहुणा बंदितं कामेण पुच्छिओ—‘कहं बरिसाणि ते परि-याओ ? ।’ सो एवं पुच्छिओ भणइ—‘एयस्स साहुस्स मज्झ य दसवरिसाणि परियाओ ।’ छलवादमङ्गीकृत्य प्रवीति । सो पुच्छंतगसाहू भणइ—‘मम नववरिसाणि परियाओ ।’ एयस्स य वे पंचगा दसओ, इति मा पादपतनं कुरु ॥ ६ ॥ **स-हैस त्ति**—कोइ साहू कारणनिगमओ रवि परिवेसपरिवियंतं दहूण ते साहवो सत्ये अत्थमाणे तुरियं भणइ—‘भोजनवेला वर्तते, उट्ठेह ।’ साहू गहियभायणा उट्ठिया मिश्राटनाय । पुच्छंति—‘कथं समुद्देसः ?’ छलवादी प्राह—‘नणु एस गमणमग्गम्मि । आदिच्चे गहणं राहुणा क्रियमाणं दर्शयति ॥ ७ ॥ **संखळे त्ति**—कोइ साहू पढमालिय पाणगाइ विणिग्गओ पच्चायाओ भणइ—‘इह अज्ज निवेशे पउराओ संख-जीओ ।’ ते य साहवो मिश्राटने गन्तुकामा इच्छंति [**अत्र क्रियान् पाठः खण्डितः प्रतिभाति ॥ खुहुग त्ति**—] ‘कोइ साहू उवस्सयसमीवे मयं सुणहीं दहूण खुहुगं भणइ—‘छुल्लक ! तव माता मृता ।’ ताहे सो खुहुओ परुण्णो । तं रुयंतं दहूण साहू भणइ—‘मा रुय, जियइ ति’ । एवं भणिए खुहुओ अन्ने य साहुं भणंति—‘किं तुमं भणासि जहा मया ?’ । सो सुसावायसाहू भणइ—‘एसा साणी जा मया, सा तुज्झ माया भवति’ । ‘कहं माया भवइ ?’ अतीयकाले भविषु । जओ भगवओ भणइ—‘एगमेगस्स णं जीवस्स सव्वजीवा माइताए भज्जपुत्तधूयत्ताए भूयपुव्वा । तेण साणी [माया] भवति ॥ ९ ॥ **परिहारिय त्ति**—कोइ साहू उज्जाणाइडु ओसमाइ दहू आगंतुण भणइ—‘मए दिट्ठा परिहारिया’ । सो छलेण कहइ; इयरे साहवो जाणंति—जहा परि-हारतवावसा अणेण दिट्ठा उज्जतविहारिणः । तदनु तद्दर्शनाय गमनादौ कृते यावद् दृष्टाः पार्श्वस्थाः । तदसौ छल-वादी उत्तरयति—‘नन्वेतेऽपि परिहारिका अभक्षादिपरिहरणात् । परिहरन्तीति परिहारिका इति कृत्वा’ ॥ १० ॥ **मुहीओ त्ति**—एगो साहू विहा(या) रभूमिं गओ—‘उज्जाणदेसे इत्थी घोडमुही दिट्ठ’ति साहूणं कहेइ । अश्वमुखी स्त्री इत्यर्थः । जनगमने घोटिकां कथयति ॥ ११ ॥ **अवस्सगमणं त्ति**—कोइ साहू केणइ साहुणा पुच्छिओ—‘अजो गच्छसि भिक्षायरियाए ?’ सो भणइ—‘अवस्सं गच्छामि ।’ तेण साहुणा पगिहियभायणोवगरणेण भणइ—‘एहि वच्चाओ’ । सो पच्चाह—‘अवस्सगंतव्वे न ताव गच्छामि’ । ‘किं न जासि ?’ पुच्छिओ भणइ—‘वेला न ताव वट्ठइ’ परलाभगमथ्वेला मोक्खगमणवेला वा न ताव जायइ । तो न ताव गच्छामि । परं अवस्स परलोगं मोक्खं वा गमिष्यामीत्यर्थः ॥ १२ ॥ **दिस त्ति**—एगो साहू एणेण साहुणा पुच्छिओ—‘अजो कयरे दिसं भिक्षायरियाए गमिस्ससि ?’ । सो भणइ—‘पुव्वं ।’ सो पुच्छंतगसाहू अग्गाहेऊण गओ अवरदिसं । इयरो वि पुव्वदिसगमणवाइ अवरं गओ । ‘अजो ! तुमे भणियं “अहं पुव्वं गमिस्सामि ।” कीस अवरदिसमागओ ?’ एवं पुट्ठो भणइ—‘अन्नस्स अव[र]गामस्स इमा पुव्वा किं न भवइ ? । भवइ चेव ॥ १३ ॥ **एगकुले त्ति**—कुलं गृहं भिक्षुनिमित्तुट्ठिएण साहुणा भणइ—‘अजो ! एहि वयामो भिक्षाए’ । सो भणइ—‘अहमेगकुलं गच्छं, एगकुले एव मया अटितव्यं । वच्चाह तुम्हे’ । गया साहवो । सो वि य पच्छा बहुकुलार्यं पविसइ । तेहिं साहूहिं भणिओ—‘अज्ज ! तुमे भणियं—एग-कुले पविस्सिस्सं ।’ बहुकुलपवेसे पुट्ठो भणइ—‘कहं एगसरीरेण दोज्जि कुले पविस्सिस्सं ? एगं चेव कुलं पविसे ॥ १४ ॥ **एगदव्वे त्ति**—साहुणा एणेण एगो साहू भणइ—‘वयामो भिक्षाए ।’ सो भणइ—‘वच्चाह तुम्हे । एकमेव मया प्रव्यं प्रहीतव्यं’ । तओ ओयणदोव्वगाइ बहुदव्वे गिण्हंतो तेसिं (हिं) साहूहिं दिट्ठो भणिओ य—‘अजो ! तुमे भणियं—एगं दव्वं घेच्छं, कहं अणेगाणि गिण्हसि ?’ । अत्थो—धम्ममत्थिकायाइणि दव्वाणि छ तेसिं धम्माइयाणं मज्जे गहणलक्खणो पुगलत्थिकाओ एगो चेव । अन्नेसिं गहणलक्खणं नत्थि । तम्हा अहं एगं दव्वं गिण्हामि; बहुगगहणेऽपि सति समस्तान्यपि प्रव्वमेकमेव ॥ १५ ॥

९-८. लहुसादिणं पुजेत्यादि—सूत्रमादत्तं उपलादिग्रहणविषयम् ।

९-९. इत्तरियं—अल्पकामं वृक्षादिच्छायावप्रहादौ विश्रमणाय ।

९-१०. लहुसमुच्छा प्रव्यक्षेत्रकालभावमेदावपुर्वा ता क्रमेणाह—लहुस्-च्छा इत्यादि । कागाइसा-ओ त्ति क्षम्यातरगृहादौ काकादिपातं निवारयति, बलीवर्दकल्पच्छकं लघुपुत्रादि रक्षति ॥ १ ॥

९-११. केसे ओवास त्ति—अवकाशः प्रतिक्रमणादिज्ञानप्रवचनः ।

९-12. रागदोसाद् मासमप्येपि ॥ पृथ स्ति—काकादौ । ठाणा—आपत्तिस्थानं; छेपन्ति—प्रतिक-
मणार्हमप्ये ।

९-17. अस्मिन्नेषु नृणां ति—कुष्ठदौ शरीरक्रियायाम् । छेदनं दुष्टाङ्गस्य । पीलनं रुधिरादिकर्मणः ।
भेदनं पकादिगडस्य । संघर्षणं दग्धादेः । अभिघातसेचनं लघुडादिप्रहारस्योष्णजलादिना । कायस्वाराह प्रसूत्यादिषु ।
अशुसिरं पुतादिः, सुसिरं उदरादिः । अणन्तरं अव्यवहितम् । परम्परं वज्रादिना व्यवहितमङ्गम् ; इत्यादिकं
असंक्लिष्टकर्म । कन्दपेः—वाचिको नर्मादिभाषणम् ; कायिकश्च धावनादिकः ।

९-22. सव्वपदाणि—दंसणाईणि २४ ।

९-25. छूढे—उत्क्षिप्ते । पमादो अज्ञ[ना]दिकस्तेन । असंपउत्तस्स—असंयुक्तस्य पञ्चविधप्रमादर-
हितस्य । णोवजुत्तस्स—विस्मृतिरहितस्सस्य ।

९-30. सभिंत्ति—संज्ञानं संज्ञा—देवगुरुधर्मपरिज्ञानं, तद्यस्यास्ति स संज्ञी श्रावकः । सन्नायगा—संज्ञा-
तकाः स्वजनाः मातापित्रादिकाः । भयं—सप्तप्रकारं प्रसिद्धं । सोगो—अनिष्टानां द्रव्याणां संयोगेन शोकः ।
दृष्टानां वियोगेन ।

९-32. बाउत्तस्सं—बहुशतत्वं कर्मलचारित्रत्वम् ।

बउत्तं सबलं कवुरमेगट्ठं तमिह जस्स चारित्तं । अइयारपंकभावा सो बउत्तो होइ नायव्वो ॥

१०-4. संभमो—संभ्रमः संक्षोभः । भयं—दस्युविषयं । दस्यवधौराः । भिलक्क—भ्लेच्छाः । बो-
हियंत्ति—बन्दिताः । मालवा—उज्जयिनीतटकराः । आतुरः—पीडितः । दिगिच्छा—बुभुक्षा तृष्णादिभिः ।

१०-6. [बोच्छिन्नमडंडबाइ]—बोच्छिन्ना जस्स सव्वासु वि दिसासु नत्थि कोइ अन्नो गामो नगरं वा
तं; पार्श्वप्रमादिरहितं मडम्बं । तथा च—मडम्बं सव्वओ च्छिन्नमिति पठ्यते ।

१०-8. अणप्पवत्सओ—हस्त्यादिपरवशस्य । कारणेहिं—संभ्रमादिभिः प्रदर्शितैः । पवणाय विराधये-
दिति शेषः ।

१०-10. सृषावादः कूटसाक्षित्वेन । मैथुनं अतिक्रमादिना । रात्रिभोजनं दियागहियाइभेदतः । दीर्घमार्गे
व्रजतां घृतमिश्रकेलकादिरूपोऽध्वानकल्पः । लेवाडइयंत्ति—क्षीराश्नादि उत्सर्गतो न ग्राह्यम् तदप्यापयेत ।

१०-15. दुब्बिन्तियं—कुंकर्णार्थकवत् वनदवदानचिन्तनादि । दुर्भाषितं अभूद्भूतोद्भावनादि । दुक्षेष्टितं
धावनादि ।

१०-25. उवहिंत्ति—ओहेण जस्स गहणं, भोगो पुण कारणा स ओहोही ।

जस्स दुगं पि नियमा, कारणओ सो उवग्गहिओ ॥

१०-29. अशङ्कितं निर्णीतं दोषवदेवेदमिति, दोषवत्त्वेन । विहिणंत्ति—अणावायमसंलोए इत्यादिकया ।

१०-31. [कालाइच्छियं]—प्रथमप्रहरणहीतं तृतीयप्रहरान्तं यावद् प्रियते अशनपानादि तत्कालाति-
कान्तम् । [अङ्गणाइच्छियं]—यत्प्रव्यूतद्वयात्परेणानीतं नीतं वा परिभुज्यते तदध्वानातिकान्तम् ।

१०-32. इंदियमाइहिंत्ति—इन्द्रियमाया—इन्द्रजालादिभिः । चक्षुरादि—इन्द्रियाणां विक्रिया आसाढभू-
तिवत् । गिलाणेत्यादि—ग्लानादिव्यावृत्तत्वेन । सागारिका वा परिष्ठाप्यस्थाने सन्ति । स्थण्डिलस्य वाऽभावः ।
चोरादि भयं वा तत्रेल्लशनादि परिष्ठाप्यातिक्रमेऽपि विधिना परिष्ठापयन् शुद्धः । दुर्लभद्रव्यप्राप्तौ सहसात् लाभो
वा जातः ।

११-7. गमणं—अन्नस्य हृत्तस्यबाहिं ।

११-9. पट्टवणंत्ति—अनुयोगप्रारम्भादिविषया । पडिक्कमणंत्ति अनुयोगस्य । परियेणंत्ति गुणनम् ।

११-10. अणवज्जसुमिणं दुःस्सपः । दुर्निमित्तं अपभ्रुतिगोचरम् । दुःशकुनादेः प्रतिघातायम् । अष्टोच्छ्वा-
सोत्सर्गकृतिरिति युक्तम् । तत्र वक्ष्यमाणगाथोक्तादिशब्दसूचितोऽयमर्थः ।

११-12. उज्जाणा—वरकुण्डं । जईसंतारो—नयुत्तरणम् ।

११-14. संघट्ट—१ संघट्ट २ छेव ३ उपरिलेपैरूपो नदीसन्तारस्वर जहार्धः संघट्टः । १ । नामि
यावत् छेपः । २ । परेण लेखुरि—नाभेरपरि । ३ । बाहु उडुपडुप्पाकारिश्चतुर्थः । ४ ।

११—16. क्षयणासणां जायणस्थं गभो । ते य दायं चरे अस्थि । वाडलो वा । तभो इरियं पडिक्कमिळण जं किप्पि कालं सज्जायं करेइ ।

११—20. हृथमेसे वि ति—रेहए जाते इति शेषः ।

११—28. छिज्जइ ति—विभज्यते । पडिक्कमणं च अनुयोगस्य हेयम् ।

१२—1. आदिशब्दात् कालप्रतिक्रमणे चेति च ग्राह्यम्, कालादिविपर्ययात् । ज्ञानाचारातिचारो भवति । व्यञ्जनादिभेदाद्वाक्यतात् ।

१२—5. गीलयात्—वा यो गुरुम् ।

१२—12. ओरसो ति—आन्तरः ।

१२—15. वज्जयति—व्यज्यते । सज्ज ति—संज्ञाभिधानम् ।

१२—16. अज्जाभिहाणेण वा भणइ ति—यथा 'धम्मो मंगल'मित्यादिपरिखागेन 'पुजं कल्लणमुत्तमं, हयासंवरणिज्जरा' इत्यादि नामान्तरेण । अर्थभेदस्तैरेव व्यञ्जनैर्यत्र विकल्प्यते, यथा आचारसूत्रे आवन्त्यध्ययनमध्ये 'आवन्ती के आवन्ती लोगसि विप्परामसन्ती ति—अन्योऽर्थः कल्प्यते—'आवन्ति होइ देसो तत्थ उ अरहट्टकूबजा केया । सा पडिया हेट्ठे ऊ तं लोगो विप्परामसइ ।' यत्र सूत्रार्थौ द्वावपि विनश्येते स तदुभयातिचारः । यथा—

धम्मो मंगलमुक्कथो अहिंसा पव्वयमत्थए । देवावि तस्स नस्संति जस्स धम्मो सया मसी ॥

अहागज्जेसु रंथंति कट्ठेसु रहकारिओ । रणो भत्तंसि णो जत्थ गइओ जत्थ दोसइ ॥

अत्र सूत्रं अर्थश्च द्वावपि विनश्येते । उभयविनाशे चरणनाशस्तदभावे मोक्षाभावस्तदभावाद्दीक्षानैरर्थव्ययम् ।

१२—19. अणागाढे सुए—दस्यैकालिकादिके उद्देशकस्यातिचारेऽकालातिपाठे निर्वि० । आगाढे उत्तराध्य-यनभगवत्स्यादिके श्रुते उद्देशकादिस्थानेषु पुरिमार्थादि क्षमणान्तम् । अर्थेऽप्येवम् ।

१२—22. ओहेण—आगाढाणागाढादिभेदतोऽविशेषे ।

१२—23. कमेण अहिज्जंतो ति—कमश्चायं—

ति वरिसपरियागस्स उ आयाएपकप्पनाममज्जयणं । चउवरिसस्स सम्मं सूयगडं नाम अंगं ति ॥ १ ॥

दसकप्पववहारा संवत्सरपणगदिक्खियस्सेव । ठाणं समवाओ विय अणेए अट्ठवासस्स ॥ २ ॥

दसवासस्स वियाहा एकारस वासयस्स इमे उ । खुट्ठियविमाणमाई अज्जयणा पंच नायव्वा ॥ ३ ॥

वारसवासस्स तहा अरुणुववायइ पंच अज्जयणा । तेरसवासस्स तहा उट्ठणसुयाइया चउरो ॥ ४ ॥

एगूणवीसगस्स ओ दिट्ठोवाओ दुवालसममंगं । संपुनवीसवरिसो अनुवाई सव्वसुत्तस्स ॥ ५ ॥

जं केवलिणा भणियं केवलनाणेण तत्तओ नाडं । तस्सन्नहा विहाणे आणाभंगो महापावो ॥ ६ ॥

१२—24. [अपत्तो]—तत्सूत्रमर्थं वा विवक्षितशास्त्रसत्कं क्रमेणाधीयानो न प्राप्नोति; पठनविषये व्रतादि पर्यायो वा यस्य न पूर्वते सोऽप्राप्तः । अन्यथायोग्यो यः सो अपत्तो ति—अपात्रं । स च तित्तिणिकादिकः । तित्तिणिओ स्तोकोक्तेऽपि यत्किञ्चनभाषी । चलचित्तः—अस्थिरचित्तः । गणादूणान्तरं संक्रमणशीलो वाऽपात्रम् । अभ्यव्याव्यक्तः—अपात्रम् । अव्यक्ता च वयसाऽतिलघुः । वयश्च प्राणिनां कालकृता शारीरावस्था । श्रुतेन चात्यल्पश्रुतोऽव्यक्तः । एतेषां सर्वेषामप्राप्तादीनां वाचना-श्रुतपाठनम् ।

१२—26. जइ पत्तं प्राप्तं । सुएण श्रुतिक्रमेण । पत्तं वा पात्रं—योग्यम् ।

१२—30. निसेज्जं ति—आचार्ययोग्याम् । च शब्दात् बन्दनकायोत्सर्गौ अनुयोगप्रारम्भे उत्सर्गत आर्यविलम् ।

१२—34. विगाई भुजेऊण ति—जायसमसी तां मुक्त्वा पश्चात्कायोत्सर्गं विचते । एगडं ति एकत्र विह्वलिमाचाम्लप्रायोग्यं च गृह्णाति ।

१३—5. संकादयोऽष्टा ८ ।

१३—11. [महसो]—भजामः सेवयामः कुर्म इत्यर्थः ।

१३—13. मंडळि ति—सत्यां सर्वे संसृष्टमोज[जि]नः । मोय ति—योगः । जह्ण ति—सर्वे मलयत्ताः । पूजा राजादिभिः किमयाणा कुटीरिचिन्ताम् । अस्तिषयाद्वा मन्त्रादिकाः, मतानि वा तदागमात् कुत्वा ।

१३—16. मिच्छताइः—मिथ्यादृष्टिचरकापीनाम् । उवहा—उपवृत्ता अप्रवृत्ता ।

१३—१९. एवं शङ्काशीन् प्रकृत्य प्रायश्चित्तं विन्यस्य—मिच्छतां जंति । स्थिरीकरणाशीनामादिशब्दा-
द्भूतानाम् ।

१३—२३. च शब्देन देशे क्षमणमिति योगः ।

१३—२४. ओहओ ति—पुरुषानपेक्षया । अह्नु वि ति मिथ्यात्वविषयेषु च सर्वतोऽष्टास्त्रपि वक्ष्यते ।
मिह्नुवृषभप्राध्यायाचार्याणां चतुर्णां यथासंख्यं पुरिमह्नादि यथोपदिष्टम् । तत्र देवते मिह्नुवृषभप्राध्यायादिना दर्शितम् ।
मिथ्यात्वविषयेषु च सर्वतोऽष्टास्त्रपि मूलमिति वक्ष्यति ।

१३-२६. प्रशस्तेषुपुत्रं ह्यादिषु यस्यादिविषयेषु इदमाह-एवं चिद्य इत्यादि। यतिविषयाणां उपपुत्रादीनाम-विधाने। अणन्तद्विद्वंति-पुरिमाई खमगंतमिलेतत्।

१३—३१. तत्पसाएणं ति—पार्श्वस्थादिप्रसादतस्तदवशात् । पार्श्वस्थादीनां परिपालनादिकं वाच्यत्वं कुर्वतां भिक्षुप्रभृतीनां यथोपदिष्टं प्रायश्चित्तम् ।

१४—६. ननु पृथिव्यादीनां चतुर्णां भवतु संघटनं अष्ठायां प्रति कथं संघटनानि संभवति, द्रवरूपत्वेन स्वर्गोऽपि मरणं संभवादित्याह—आउक्ताप्यस्यादि ।

१४—७. इत्ति मनाक् । घटादिस्थस्य चालने पादादिना संघट्टः । परितापो गाढतरचालना । उह्वणं च वह्निना परितापनं । हननं दण्डादिना । पानेन वरणादिक्षालनादिना च उह्वणं अप्कायस्य ।

१४—९. अणवाणि अनिर्भराम् । पञ्चेन्द्रियसंघट्टश्च—तदर्हजातमूषिकागिरोलिकादिसर्वविषयो हृद्यः ।

१४—१३. पमाय०—प्रमादतोऽपद्रापणे । एकक द्वाणं । नि० । पु० । ए० । आ० । उ० । इत्येककत्या-
नकादिविषयः ।

१४—१५. तत्र मृषावादो धर्मस्तिकायादिसर्वद्रव्यविषयः । अदत्तादानं ग्रहणधारणीयवस्तुविषयम् । परिग्रहस्तु सचित्ताचित्तमिश्रसर्वद्रव्यविषयः । क्षेत्रतो लोकालोकविषयौ मृषावादपरिग्रहौ । अदत्तादानं च प्रामाण्याश्रयम् । कालतश्च दिवारात्रौ वा । भावतो रागतो देसतो वा । त्रितयमपि जघन्यादिवस्तुविषयं मृषावादाद्यपि जघन्याशुच्यते ।

१४—२०. देवाद्यपरिवासे पात्रतुम्बकपात्राबन्धखरण्टितपर्युषितत्वे अभसद्गो । सुव्यादौ च ।

१४—२२. पदमभंगोक्ति—दिवा गृहीतं दिवा भुक्तं परं राज्येषुतिं द्रष्टव्यमित्यायो भङ्गः । १। दिवा गृहीतं रजन्यां भुक्तमिति द्वितीयः । २। रजन्यां गृहीतं दिवा भुक्तमिति तृतीयः । ३। रजन्यां गृहीतं तस्यामेव भुक्तमिति चतुर्थः । ४। द्वित्रिचतुर्थेष्वष्टमम् ।

१४—३३. ओहूदेसिय जमप्पोन्नाए रदं तम्मज्जाओ भिक्खाओ कइ विकप्पइ, दानार्थं य एष्यति तस्मै दत्ते । उहेसकडे कम्मे एक्के केवव्विहो मेओ—जावंतियमुहेसं, पासडीणं भवे ससुहेसं, समणाणं आपसं, निग्गन्थाणं समाएसमिति चत्वारो मेदाः । तत्राथे जाव इइ उक्कोइएयस्सइ पासडीणं दायव्वं न गिहत्थाणं २ । निग्गन्थाक्कायादिमेदतः पक्खा श्रमणास्तेषाम् ३ । निग्गन्थाण साङ्गणमेव नजेत्ते ४ । तत्थं संखडिमुत्तुव्वरियं चउन्हुइसिइ जं तमुहिठ्ठं । वंजणमीसाइकडं करंवादिक् । तमग्गितवियाइ पुण कम्मं गुळं विग्गारेऊण मोयए वंघिष्ठा—इति कम्मोहेसिकं ।

१५—७. यावदर्थिकमिभ्रपासंभमिभ्र[साधुमिभ्र]भेदतस्त्रिधा सिभ्रम् । यत्र स्वग्रहयोग्यजलकणादीनां मध्ये अधिकतरजलकणादीन् मिश्रितान् कृत्वा यदशनादि प्रथमतोऽभिज्वालनाद्ग्रहणदानादिप्रस्ताव एव राक्षुमारभते । यावदर्थिकाद्यर्थं तत्रिधा ।

१५—९. संघाङ्गस्त एगो भिक्खुगार्ही । वीओ दिउवओगं देइ । तइए गिहे निप्फेडिया । इत्तरहुवियं ।
तथो परेण सर्वमेव चिरहुवियं ।

१५—१०. सुहुमा—कपटगुप्त भयं न देह, भणइ साहुस्स अट्ठाए उड्डिया तुज्झ वि दाहं ति । वायरा—कपटिए बिबाहं काउकामो रइमईसु साहुसमागमं जाणिकण ओसकणं करेब्बा ।

१५—११. आहारसेष्वाहयं साधुणो भुञ्जिस्वन्ति, रन्धिं च भक्षो सम्भवेसाहारं नहि नीगेह साधुभट्टाय । एयं पागडकरणं । रयणप्पईवचोईवायायणकुळेडाहएहिं उज्जोयकरणं साधुभट्टाय [एयं पणा-] सकरणं ।

१५-१६. आहङं ति—अप्यन्वाहं निष्पन्नायाः । आहङं चिय आह्वयमाह्वं च, तिचरंतरमाह्वं ।

१५-१८. दहरेकः जतुप्रंथ्यादिरूपः । पिहितं च छगणादिना ओलितं ।

१५-१९. मालं शीककप्रासादोपरितलादिकमभिप्रेतम् । तस्मादाहृतं करप्राह्वं यदन्नादि दात्री ददाति तन्मा-
लापहतम् । नवरं त्रिधा एतज्जघन्यमध्यमोत्कृष्टभेदतः । जघन्योत्कृष्टयोःन्तरे मध्यमो गम्यत एवेति नोक्तम् ।
पाण्डु (पण्डु) एतद्वत्कृष्टादिक्रियागृहीतत्वाज्जघन्यं लघु । मधकाधयो दत्त्वा यददाति शिक्षकादेस्तन्मध्यमं माला-
पहतम् । यदा च उच्चतरशिक्षकादेर्लघुकादिग्रहणाय मूढकनिष्ठेभ्योऽनुवृत्तं वा अधो दत्त्वा तस्मात् ददाति
तदोत्कृष्टं भवति । अत्राप्यायामम् ।

१५-२०. अच्छेज्जं ति—प्रभुर्यहादिनायकः, अन्येषां दरिद्रकौटुम्बिकानां बलादायुमनीप्सितामपि यदेयं
ददाति तत्प्रभुआच्छेद्यम् । स्वामी ग्रामादिनायकः, स यदा साधून् दृष्ट्वा कलहेनेतरथा वा कौटुम्बिकेभ्योऽश-
नायुदास्य ददाति तदा स्वाभ्याच्छेद्यम् । स्तेनाधौरास्ते सार्थकेभ्यो बलादाच्छेद्य यत्पाथेयादि साधुभ्यो दयुस्तत्
स्तेनविषयाच्छेद्यम् ।

१५-२१. अणिस्सं ति—बहुभिः साधारणं बहुजनसाहिकं यदशनादि संखज्यादौ स्वाभ्यमनुज्ञातं यदेको
दद्यात्तस्साधारणानिच्छम् । चोलको भोजनम् । यथा किल कश्चिकौटुम्बिको भक्षाहारकहस्तेन गृहात् क्षेत्रे हालिकानां
भोजनाय चोलकं प्रस्थापयति । तत्र कौटुम्बिकेन साधूनां दानाय मुक्तलितचोलकमध्यात् यदि हालिकः किञ्चि-
त्साधवे ददाति तदा चोलकानिच्छम् । तथा जडस्य हस्तिनः सम्बन्धि पिण्डरूपं वस्तु राज्ञा गजेन वाननुज्ञात-
त्वादिनिच्छं जडानिच्छम् ।

१५-२२. यावदर्थिकाः समस्तार्थिनः । पाषण्डिकाधरकादयः । साधवश्च निर्ग्रन्थाः । अत्र गृहिणः स्वार्थमभि-
ज्वालनाद्याद्रूपदानान्ते आरंभे कृते सति पश्चात्सार्थकल्पितं तन्दुलमध्ये कर्पटिकार्थं तन्दुलादीनां माणकं संकल्पितं
प्रक्षिप्य राप्नोति यदा, तदध्यवपूरकः । स च त्रिधा—खगृहयावदर्थिकमिश्रः, खगृहपाषण्डमिश्रः, खगृहसाधुमिश्र
इति । इह आहाकर्म जडस्यचरिमित्यं, भक्तपाण्डुयं, पासंडसाहुमीसं, बायरपाहुडिया दुविहा, अण्णोर-
चरिमदुगं एए छडग्गम दोसा अभिसोही कोडी; विसोहिकोडीए अवयवेणाविच्छिन्नं सव्वमभोजं विष्टादि(ति ?)
हुवेणेव भक्तं । विसोहिकोडीए पुण संथरणे परिट्टवेह । अलंमे अन्नस्स असंथरंते वा तम्मत्तमेव परिट्टवेह । जडवि
य अवयवा तहा विसुद्धो ।

१५-२४. धार्धै पंचहा—खीरधार्धै मज्जन—मंडण-कीलावण—अंधधार्धै बालपालिका स्त्री धात्रीत्वकरणमिति
तत्त्वम् । एवं यथासंभवमन्यत्रापि । दूती परस्परसन्दिष्टार्थकधिका स्त्री—दूतीत्वकरणमित्यर्थः । तत्कथयति—
स्वप्नमे परप्नमे वा । स्निवासप्रामस्यैव सत्केऽन्यस्मिन् पाटकादौ, परप्नमे वा संदेशकं नीत्वायं पिण्डं लभते स
दूतीपिण्डः ।

१५-२५. अतीताद्यर्थसूचकं निमित्तं जातिकुलगणकर्मशिल्पानां कथनादिना आजीवनम् ।

१५-२६. वनीपकत्वं पिंडडा समणा-तिहि-माहण-किविण-सुणगाह-भत्ताणं अप्पाणं तन्मतं दंसइ जो सो
वणीवमो ति । उउ(?)वर्णयति पिण्डार्थमात्मानं दायकाभिमतेषु भ्रमणादिषु संभक्तं दर्शयतीति भक्तवशाद्वनीपकः ।
यद्वा वनी लब्धार्थरूपां पाति पालयतीति वनीपः, स एव वनीपकः ।

१५-२७. चिकित्सा रोगप्रतीकारः । तत्र नाहं वेथो, अप्पणो वा अमुगो वाही अमुगदव्वेण किट्ठेति, एसा
सुहुमतिमिच्छा । बायरा बाय-सिभ-सन्निवाय-समुत्थाणं रोगाणं ओसहमाहयं साहइ । सयमे[व]से किरियं करेइ ।
वाहिविचारं किरियं वा से साहेइ ॥—कोषादयः प्रतीताः ।

१५-२८. वयण-संथवो—पुर्व्वि गुणयुद् काऊण पच्छा मग्गइ । पच्छासंथवो—नाम दिग्गे पच्छा
संथवं करेइ 'अमुगत्र २ युयं दष्टाः' इत्यादि च ।

१५-२९. सम्बन्धि-संथवो—नात्रकयोजनम् । मायापियाइओ पुव्वसंबन्धि-संथवो; सासुसमुदाइओ
संबन्धि-संथवो । विज्जा ससाहणा । असाहणो भंतो । इत्थी-पुरिस-विसेसो वा । सुण्णो अंजणाइओ । पायपळे-
वाइओ कोगो । यमार्दानपरिसाओ मूलकम्मं ।

१५-३१. शक्तिं संभाविताधाकर्मादिदोषं भक्तादि । चतुरूपो भगवतुर्भग्नः—प्रहणे भोजने शक्तिः । भक्ता-
देप्रहणकाले भोजनकाले च यदि पुनरमुकदोषवदिदमिति शङ्कान् ११। प्रहणे शक्तितो न भोजने १२। भोजने
शक्तितो न प्रहणे १३। न प्रहणे न भोजने शक्तिः १४। इति । एतेषां संभवो यथा—गृहस्थेन प्रचुरां भिक्षां भिक्षाच-
रेभ्यः स्वस्वी वा वीर्यमानं दृष्ट्वा चिन्तयति किं स्वगृहोपस्करतया साधुभिक्षाचरादिमित्तरादृतया वा चेत्तसि शक्तिः ।
ततो लज्जा-संशोभादिना एनमर्थं गृहिणं प्रश्रयितुमशक्नुवन् शक्तितो गृह्णाति; शक्तिस्तथैव भुङ्क्ते ११। द्वितीयस्तथैव
चेत्तसि शक्तिः तथैव गृहस्थं प्रश्रयितुमशक्नुवन् गृहीत्वा खोपाश्रये समागतस्ततो भोजनसमये तं दोलयमानचेतसं
दृष्ट्वा अपरसाधुस्तद्विज्ञानिःशङ्कीकृतप्राही तदभिप्रायं ज्ञात्वा वदति यथा—साधोस्तद्गृहे प्रकरणं लाहणं वा समा-
यातमिति—तद्वचः श्रुत्वा शुद्धमेतदिति निश्चय्य विगतशङ्कापरिणामस्तद्भुङ्क्ते इति द्वितीयः । गुरोः पुरतः स्वभिक्षा-
तुल्यभिक्षामालोचयतः साधून् श्रुत्वा सजातशङ्कश्चिन्तयति यथा—यत्स्वरूपा बह्वी मया भिक्षा लब्धा अमुकगृहे;
अन्यैरपि तत्र तत्स्वरूपैव बह्वी लब्धा । ततो मा कदाचिदियमशुद्धा भविष्यतीति । तथा चासौ शक्तिचित्तस्थां
भुङ्क्ते इति तृतीयः । चतुर्थस्तु संभवं प्रतीत्य सुगम एव । अत्र द्वितीयभग्नोऽपि प्रहणापेक्षयैव सदोषः । परमार्थतस्तु
शक्तिप्रहणदोषस्य निवर्तितत्वाच्छुद्ध एव । तृतीयो बहुतरमदोषः । उभयत्रापि भोजनशक्तिरत्वेनाशुद्धत्वात् ।
अतः प्रथमतृतीयाभासित्य यत्प्रायश्चित्तं निरूपयति । यं कश्चन दोषमाधाकर्मादिकं शङ्कते, संभावयति अमुकदोषमिति
तत्सत्कं प्राप्नोति । संश्रुतमाहूयितम् । निक्षिप्तं न्यस्तम् । पिहितं स्थगितम् । संहतमन्यत्र क्षिप्तम् । दायग ति
दायकदोषदुष्टम् । उन्मिश्रं पुष्पादिमिलितम् । अपरिणतं अप्रासुकीभूतादि । लिप्तं दुग्धादिखरटितम् । छर्दितं
परिघाटितम् । एते दश शक्तितादय एषणादोषाः ।

१५-३३. अधुना प्रक्षितादीनाह—सचित्तेत्यादि । पृथिव्यव्वनस्पतिभिः सचित्तैर्भक्षितयोगात् । करमात्रं
देयमपि सचित्तम् । अचित्तयोगादचित्तम् । तेन पृथिव्यादिभिः सचित्तैर्भक्षितं पृथिव्यान्नक्षितमित्यादीनि तत्त्वम् ।

१५-३४. हृत्प्रेणं ति । मते वि एवं चेव । निर्मिश्रकर्हम अपरिणतं सचेतनम् ।

१६-२. ससिणिद्धे—तत्र शिगधमीषलक्ष्यमाणखरणजनजलम् । हस्तादिउदकार्द जलतीमिंत तदेव ।

१६-६. गरहियमज्जायः—हस्तसि—मांसवशाशोणितसुरामृत्रोच्चारिदिभिः शिष्टजनस्याभक्ष्यापेयैः साक्षा-
न्भक्षितं सत् । एतैर्भक्षिताभ्यां करमात्राभ्यां वीर्यमानं सत् यतीनामकल्प्यं उद्गाहादि दोषात् । संसक्मिद्वद्व्यैर्द-
व्यादिभिर्लेपकृमिचवादिभिश्च हस्तमात्राभ्यां प्रक्षिताभ्यां देयं यदैतैर्वीर्यमानं भक्षितं तदकल्प्यमेकेन्द्रियादिवच-
दोषात् । मात्रादिलभमक्षिकाकीटिकापतज्जादिसत्त्ववधदोषाच्चेति । गर्हितेऽगर्हिते च प्रक्षिते आयामम् ।

१६-७. निक्षिप्तबतुर्भग्नः—सचित्तं पृथिव्यादि सचित्ते पृथिव्यादौ निक्षिप्तं न्यस्तम् १. सचित्तं अचित्ते २.
अचित्तं सचित्ते ३. अचित्तं अचित्ते ४. निक्षिप्तम् । अत्र प्रथमद्वितीयभग्नयोर्प्रहणप्रायोग्यद्रव्याभावात् प्रायश्चित्त-
चिन्ता । चरमस्तु शुद्ध एव । अतस्तृतीयप्रायश्चित्तं निरूपयति—एतेत्यादिना—पृथ्वीकायो मृत्तिकावणोषतूवरिका
वर्णिकादिरूपः । आकायो जलावश्यायहिमकरादि । तेजस्कायो मुमुर्गान्नारादि । वायुगुणवातादिरूपो हतिस्थश्च ।
प्रलेकवनस्पतिकायो धान्यम्रीहिकाहृतिताम्रादिलरूपः । अनंतः साधारणः सूर्यगर्जरादिकन्दरूपः । त्रसाः
कीटिकामरकोटकन्वादिरूपाः । एते च सर्वेऽपि पृथिव्यादयः सचित्ता मिश्राश्चात्र प्राप्ताः । ततः पृथिव्यादिषु
प्रसान्तेषु निक्षिप्तं देयं वस्तु यदचेतनम् । अनन्तरमव्यवधानम् । परम्परं स्थगनिकादिना सव्यवधानम् । सान्तरं
पृथिव्युपरि स्थगनिकादौ कृत्वा देयं मुक्तम् ।

१६-१२. अणन्तवणस्पसह सि—उल्लयादिरूपो । वीर्यनिक्षिप्त इति प्रलेकबीजेषु अणंतकायबीजेषु च
अनन्तरपरम्परनिक्षिप्ते देये नि० ।

१६-१३. पिहितं खड्गोऽसि—यथा—सचित्तं सचित्तेण १. सचित्तं अचित्तेण २. अचित्तं [सचित्तेण ३.
अचित्तं] अचित्तेण ४. पिहितं । अत्राप्यनन्तरपिहितपरम्परपिहितता वाच्या । तथा चतुर्भग्न—अत्रापि गुरुलङ्घ-
पदाभ्यां चतुर्भग्नः स्यात्, यथा—गुरुकं गुरुकेण, लघुकं लघुकेन, लघुकं गुरुकेण, लघुकं लघुकेन पिहितम् । गुरुकं
भारिकं महदैवभाजनम् । गुरुणा भारिकेण प्रहेडकादिना पिहितम्; गुरुकं लघुकेनाल्पभारेण छगनकादिना;
लघुकं देवभाजनं गुरुकेण प्रहेडकादिना; लघुकं लघुकेन छगनकादिना पिहितं ।

१६-१३. सखितेण षड्वाल्यादिना तृतीयमङ्गस्य अचित्तं सखितेण पिहितमित्यस्य व्याख्या कृता । मण्डकादिकं सचित्तमृदावष्टम्भमनन्तरपिहितम् । तदुत्पत्तिरिति गम्यच्छब्दिका । अवष्टम्भं मण्डकादिपरम्परपिहितम् । वमम्भादिसेधपरि भावना कार्या । अस्मिन् रचितपिण्डविषयेषु चैव दर्शितत्वात् ।

१६-१८. संहतम्—येन मात्रकेण दात्री दास्यति साधोरशनादिकं—तत्र पृथिव्यादिकं तुषारिकं वा यस्या-
तदन्यत्र सचित्ते अचित्ते वा क्षिप्या तेन रिणीकृतेन यदि साधोर्ददाति तत्संहतमशनायुच्यते । अत्र मङ्गलतुष्टय-
सचित्ते सचित्तं—सचित्ते पृथिव्यादि, सचित्तं पृथिव्यादि संहतम् १. अचित्तं तुषादि संहतं २. अचित्ते सचित्तं ३.
अचित्ते अचित्तं ४. संहतं । अत्राप्यनन्तरपरम्परता वाच्या । परितवनस्पतिः पत्रशाकादिः । पृथिव्यादिषु त्रसान्तेषु
सचित्तस्थानेषु संहरणे साध्वर्यं कृते मात्रकान्तेन गृहीतेऽशनादौ आ० । एकस्मादन्यत्र संहृत्य भूयोऽपि ततोऽपि
अयोग्यं संहृत्य तेन दत्तः परम्परसंहरणम् ।

१६-२२. वीर्यसा रंय तिलादिगोचरे ।

१६-२३. दायग(यारो)सि—मतो मदिरापानोत्थमदविकलः । उन्मत्तो महासङ्क्रामादिजयाहर्षाभ्यातो
ग्रहगृहीतश्च ।

१६-२७. पमं माणां पृथिव्यादीन् । सेसेसु चि भग्नेषु ।

१६-२९. आयत्तन्ती—द्रव्येण द्रव्यान्तरं गृह्णत्याः ।

१६-३०. परं च ज्ञेयं सति—परकीयमिदमित्युक्त्वा ददाति । यद्वा यत्र दात्री परेण निर्भर्त्स्यते ।

१६-३१. उन्मीसं ति—मिश्रणस्योभयाश्रितत्वात्, उत्प्राबल्येन मिश्रितं दाडिमगुलिकादिना, पुष्पादिना
वा सह यन्मिलितं तदुन्मिश्रं भण्यते । ते द्वे अपि वस्तुनी यत्रोन्मिश्र्य ददाति साधवे तदशनादिउन्मिश्रम् । तत्र
परितवनस्पतिपत्रपुष्पशाकादिना सचित्तेन उन्मिश्रे आ० ।

१६-३१. अपरिणतं अत्रासूकीभूतादि । तच्च द्रव्यभावमेदात् द्विधा । पुनर्भावापरिणतं दातृगृहीतयोगात् द्वि-
धा वा । तत्र परिणतद्रव्यं सचैतने दायकेन साधोर्दीयमाने द्रव्यापरिणतम् ; दातृविषयभावापरिणतं तु द्वयोर्भा-
वोद्भिस्त्वामिनोर्मध्यं यत्राशने साधारणे एकेन दीयमाने द्वितीयस्य यत्र भावो अपरिणतो अभवन्शीलस्तद्दा-
तृभावापरिणतम् ।

१७-१. द्रव्यभावपदाभ्यां चतुर्भङ्गोऽत्र अनिसृष्टभावापरिणतयोश्चासमक्षकृतो विशेषः । गृहीतृविषयभावा-
परिणतं तु यत्र द्वयोः साध्वोर्भिक्षार्थं गतयोरिकस्य मनसि तदशुद्धं परिणतम्, अन्यस्य तदेव शुद्धं मनसि परिणतम् ;
तदपि भावापरिणतम् ।

१७-२. [संसक्त]—संसक्तेन दध्यादिना करमात्रकखरणकेनाशनादिग्रहणे लिप्तदोषाः ।

१७-३. पृथिव्यादिषु दीयमाने छर्दिते परिशुद्धितम् ।

१७-५. संयोजना-वार्हि भायणे चि । रसहेतुकद्रव्यं मिश्राटने शाल्यादिकूरं क्षीरं वा प्राप्तवान् । तानि
बहिरेव पृथक् भाजनेषु गृह्णातीति । वसतेर्बहिर्द्रव्यसंयोजनायां चेतसा क्रियमाणायां बाह्या द्रव्यसंयोजना ।
वसतावागतेन रसहेतोर्द्रव्यसंयोजना अभ्यन्तरा । संयोजना त्रिधा—पात्रकविषया, कवलविषया, मुखविषया च ।
यद्येन सह युज्यते तत्तेन सह भक्षयतीति भाव इत्यन्तर्बेदनाश्रया । 'वत्सीसकवलमार्णं रागदोसाहिं धूमईमालं ।
वैयाचकादया कारणमवर्हिमि अह्यारो ॥' कारणं वेदनावैयाहत्यादिषु(?)ऽनिर्वहति । भोजनाभावे आ० ।

१७-९. सूत्रगाथा ३५-३६. एतद्याख्या—कर्मादौषिकचरित्रात्रिके । पाषण्डि श्रमणनिर्ग्रन्थाख्ये पाषण्डिकर्मादिके
कम्मे । आधाकम्मे । पाषण्डिमिश्रे खसाधुमिश्रे च । बादरप्राप्तिका विवाहुस्सकण-ओसकणकवा । सप्रत्यपायपरप्रामा-
भ्याहृतम् । यत्रालविराचना । लोमपिण्डः । अहं अणंतं चि—तिरोऽन्तर्धाने, न तिरमतिरं अन्तर्धानं विना
निरन्तरमित्यर्थः । अयं आवाधः—अनन्तकाये पूयलियाई निक्किरतं साहरिबं भीक्षुं वा । अणंतकायेन वा पिष्टुं ।
अचिन्नापावनन्तापरिणितऽनन्तलक्षिते च क्षमणम् । अनन्तकायाव्यवहितनिक्किरपिहितसंहतोन्मिश्राऽपरिणतलक्षिते
तेषु क्षमणम् । रसहेतुसंयोजना-रसान्वितभोजने च, वर्तमानमविष्यभिमिते च क्षमणम् ॥ जावन्तिकाख्यकर्मादौषिका-
धमेवः । मिश्रप्रथममेवः । दात्रीत्वम् । दूतीत्वम् । अतीतनिमित्तम् । क्षाणीकतापिण्डः । वनीपकत्वम् । वा रन्तिके

करणम् । क्रोधमानपिण्डौ । सम्बन्धिसंस्तवकरणम् । विद्यामन्त्रयोगचूर्णपिण्डः । प्रकाशकरणं द्विविधम् । द्रव्यकीतम् ; आत्मभावकीतम् । लौकिकप्रामाण्यपरावर्तने । निःप्रत्ययपरग्रामाभ्याहृतम् । पिहितोद्भिज्जकपाटोद्भिजे । उत्कृष्टमाला-पहतम् । संप्रत्ययः । सर्वमनिसृष्टम् । पुरः कर्म । पश्चात्कर्म । गर्हिते द्रव्यमक्षितम् । प्रत्येकाव्यवहितनिःप्रति-संहृतोन्मिश्राऽपरितच्छर्दितानि । प्रमाणोक्तानम् । सधूममकारणभोजने चेति । अत्रेदं (अथे० b) सूत्रपदम्—
कारणविवाजे स्ति—कारणविवज्जो नाम अकारणे भुक्ते, कारणे न समुद्दिष्टम् । एतेषु आचार्यं धीयते ।

१७-13. अज्ज्ञोय [गाथा ३९] अध्यवप्रकान्त्यभेदद्वयम् । कृते चि कृतौद्देशिकभेदचतुष्टयम् । भक्त-पानपूतिकम् । मायापिण्डः । अनन्तकायव्यवहितनिक्षिप्तपिहितादीनि । मिश्रानन्तकायव्यवहितनिक्षिप्तानि नैलेषु एकभक्तम् । तथा ओषौद्देशिकमुद्दिष्टभेदचतुष्टयम् । उपकरणपूतिकम् । चिरस्थापितं प्रकटकरणम् । लोकोत्तर-परावर्तिकम् । लोकोत्तरअप्रामित्यं च । मंखमाह परभावकीतम् । निःप्रत्ययसप्रत्ययसप्रामाभ्याहृतम् । दर्शो-द्भिजम् । जघन्यमालापहतम् । उद्धरे पदमे स्ति—यावदर्थिकाव्यपूरकः सूक्ष्मचिच्छागुणसंस्तवकरणम् । त्रिपदाश्चैत्य स्ति—मिश्रकर्तृमेन लवणदेशेऽपि च पृथिवीप्रक्षितम् । भाउ उदलं । उद्धरोदे परितो—
एयं सिगमक्खियं । दायगो वहए स्ति—किं देदयज्जुद्धम् । यत उक्तम्—

बाळे मूढे मत्ते उम्मेत्ते वेविए य जरिए य । एए विसेसवज्जा एएसिं दायगो बहयं ॥

१७-15. पत्तेय० [गाथा ४२] पत्तेयवणस्सइकाए सच्चित्तपरंपरद्विविए । तेण चैव पिहीए साहरिए मीसे परंपरनिक्षिप्ते अणंतरनिक्षिप्ते—प्रत्येकपरम्परनिक्षिप्तादीनि मिश्रानन्तरनिक्षिप्तसंहतादीनि च । सर्वेषु पुरिमार्थम् । संकाए स्ति—जं दोसं आसंकइ तस्सेव दोस्स जं पायच्छित्तं तं आवज्जइ ।

१७-16. इत्तरठविए० [गाथा ४३] करमात्रस्य इत्तरस्थापितम् । सूक्ष्मप्राभृतिका सन्निरासरजस्कप्रक्षितम् । पृथ्वीअपवनस्पतिप्रक्षितम् । पृथिव्यादिषु मिश्रेषु परम्परनिक्षिप्ते नि० । वनस्पतिमिश्रे परम्परनिक्षिप्ते नि० । प्रत्येकमीजेष्वनन्तकायबीजेषु वानन्तरपरम्परनिक्षिप्ते । एवमेतेषु स्थापितेऽपि देये नि० । अविगई—निर्विकृतिकम् ।
ठवियगाईसु स्ति—आदिग्रहणान्मिश्रपरम्परपिहिते नि० । एवं संहतेऽपि । परित्तवणस्सइओमीसे नि० ।
वीउम्मीसे नि० ।

१७-19. अतिप्पमाणे व स्ति—तेष्वेवानुप्यमानस्तदेवातिमानं पुष्टतया कुर्वन् ।

१७-20. संघरिसेण—होइया ।

१७-21. जमल्लिओ—जमलतया स्थितः ।

१७-22. वड्ढा गोलया । समास स्ति समस्या ।

१७-24. अरह्हादिसक्क आजीवे रुतेऽपि क्रियमाणे खमणं ।

[गाथा ४६] अन्यथोच्यते—जिणकप्पिया येरकप्पिया य इविहा साहुणो । ओहीय—ओवग्गहीय—मेया
हुहा उवही । तत्थ—

ओहेण जस्स गहणं भोगो पुण कारणं स ओहोही (ओघोपधिः) । जस्स य गुणंपि नियमा कारणओ सो उवग्गहिओ ॥

—जिणकप्पिया उपप्यपेसया । अट्टविधोपपद्यः—

बिय स्ति चउक्क पणं नव दस एकारसेव बारसगं । एए अट्ट विअप्पा उवहिंमि उ होंति जिणकप्पे ॥

रयहरणं मुहपोती इविहो कप्पेक्कजुत्त तिभिहो उ । रयहरणं मुहपोती दुक्कप्प एसो चउक्का ओ ॥

तिमेव य पच्छग्गा रयहरणं चैव होइ मुहपोती । पाणिपडिग्गहियाणं एसो उवहीओ पंचविहो ॥

पत्तगघारीणं पुण तवाइमेया इवंति नायज्जा । पुत्तुतोवहिजोगा जिणाण जा बारसुक्कोओ ॥

पत्तं पत्ताबंधो पायट्टवणं च पायकेसरिया । पडलाइ रयत्ताणं च गोच्छओ पायजिज्जोगो ॥

तिमेव य पच्छग्गा रयहरणं चैव होइ मुहपोती । एसो उ इवाल्सविहो उवही एएत्तपियाणं तु ॥

एए चैव इवाल्स मत्तय अदरेगचोल्पटो य । एसो उ चउइसविहो उवही पुण येरकप्पंमि ॥

उक्कोसो अट्टविहो मज्झिमओ होइ तेरसविहो य । अहणो चउभिहो बिय अज्जाणं एस तिभिहुवही ॥

कप्पत्तिय पडिग्गहणो अरिहत्तरं वाहिरा नियंतमिया । संघादी संघकरणी उक्कोसो एस अट्टविहो ॥

५ जी० क० पु०

मध्यमस्यः हाविधः—

पताबंधो पडला रयहरणं मतकमळ रयताणं । उग्गहपट्टोचलणिया ओळ्ळिळि कंडु वेकच्छी ॥

या उग्गहपट्टवर्णं मुहणंतयकेसरी जह्मो । जघन्योपग्रहिकः स्थविराणां एतो ।

तत्प पीडगं ति काष्ठच्छगणमयं पीठं निसेज्जं पाउच्छणं । वंडगा-पमज्जणी दंशपुच्छणी । घट्टणा पात्रवर्णोपलाः । वर्षादृष्टिश्च प्राणाय रक्षणाय । बाल सि कम्बलः । सूत्रमयम् । सूई—तालुपत्रस्युदादिद्वयः । कुडलीसयं पलासपत्रमयं क्षुम्पकम् । पत्रकं वंशमयम् । सेसतिगं बालसौत्रिकादन्यत् । वाससाणे सि—वर्षाकालोपयोमिसंस्कारो अमुसिरो काष्ठफलकादि । मुसिरस्तुणादिमयः । उंडेत्यादि—तत्प

लट्टी भायपमाणा, विलट्टी चउरंगुलेण परिहीणा । इण्डो बाहुपमाणो, विदण्डओ कक्कमेतो उ ॥

सिरसो उवरी चउरकुलसीहा नालिया । अवलेहणी वटादिकाष्टमयी पादलेहणी—'वडउवरे पिलक्ख तस्स अकामंमि विणिणीया ।' चर्मत्रिकम् । अत्युर सि भूमावास्तीर्यते अश्यादिभये प्रलंबादिविकरणाय च । पाउर सि वट्टपदि]कादिभवे यत् प्राप्तिर्यते । तलिगा उपानहः । यद्वा कृतिः तलिगा बध्नाः (वध्नाः b) यद्वा विहारे उपकरणस्य शरीरेण सह बन्धनार्थः पट्टः । पट्टहत्थी योगपट्टः । मध्यम औपग्रहिकः । वारगो सि—ससागारिके उद-गनिमित्तं, नित्यं जनमय एव तासां वासात् । उत्कृष्टौपग्रहिकस्तुल्यते—

अक्ख्वा० गाहा [१८-५.]—संथारको द्विविधः—एकाग्रस्तिनिसकाष्टपट्टरूपः, तदितरः कम्बिकादि-भयः । उत्सर्गपदापेक्षया द्वितीयपदमपवादसूत्रोत्कृष्टौपग्रहिकः कथ्यते । पुस्तकपत्रकं—'गंडी, कच्छवी, मुट्टी, संपु-रुफलए तद्वा छिवाडीय ति'—एतत्संयममे कथ्यन्त्यते । फलरुं ति पट्टिका, समवसरणफलकं वा । कमडगं निजोदरमानं तत् प्रतिसंयतिनीनाः, अन्यथा एकमाजनभोजने गुरुकबलोत्पादने एकया अन्यस्या अप्रीतिसंभवः स्यात् ।

१८-९. आन्ना जंतगं—तौ सदशम् । पट्टस्तद्वन्धनम् ।

१८-११. साहणं ओहिओ सि—मुहपोतीयपायकेसरियाओ चउरो ते खेव सि । पडिगहो प्रच्छा-दनत्रयम् । अजे य सि—अर्धमतर नियंघणी १, वाहिनि २, संधाडी ३, खंधरणी ४; पताबंधो, पडला, रयताणं, रयहरणं च ४; जघन्यमध्यमोत्कृष्टभेदतः प्रागुक्तत्रिविधोपधिमध्याजघन्यविच्युतलम्बत्वे नि० । मध्यमस्य विच्युतलम्बत्वे पु० । उत्कृष्टस्य विच्युतलम्बत्वे ए० । जघन्याप्रत्युपेक्षितत्वे नि० । एवं मध्यमाप्रत्यु० पु० । उत्कृष्टाप्रत्यु० ए० । न चडिलेओ सि—निवेदयितुं गुरुभ्यो विस्तृतत्वे जघन्यस्य नि० । मज्झिमे पु० । उत्कृष्टस्य ए० । प्रकारत्रयेण सर्वस्वोपधेः संपन्नत्वे आ० ।

१८-२१. हारिय० [गाहा ४७]—हारितत्वे जघन्यस्य ए० । मध्यमस्य हारितत्वे आ० । उत्कृष्टस्य हारितत्वे क्षमणम् । जघन्यधौतत्वे ए० । मध्यधौतत्वे आ० । उत्कृष्टस्य धौतत्वे उ० । उपधेर्जघन्यादिभेदसोद्भूतं कर्तुं न निवेदयते तत्रापि ए० । आ० । च० । आचार्यैरदत्तं परिभुङ्क्ते । त्रिविधमुपधि आचार्योपुक्तां विनाप्यन्यस्यै ददाति । ए० । आ० । च० । सबंसि कटुं तु सि—जघन्यादिभेदतस्त्रिविधस्य हारणे.....त्र द्वेऽपि काले वक्ष्यप्रकाशनाय षष्ठं स्यात् ।

१८-३०. मुहणंतय० [गाहा ४८] एवं तावेत्वाः । तिविहोवहिणो विमु(व)येत्वादि [गाहा ४९] रजोहरणमुखावजिकां विहाय अन्योपधौ द्रष्टव्यम् । अन्नप्रति अन्नया उक्तं (?) । तत्र मुहपोत्तिवाए पट्टियाए लट्टाए य निव्विचं । एवं रयहरणे वि । यदि पुनर्द्वितीयमपि पतितमय च न कथं तत्राह—अह जेत्यादि । नवरं नास्तिच परचकादिसम्पादेन । हारियं आलसादिना प्रमादेन ।

१८-३१. काल० [गाहा ४९]

पारि जाणयं अजं पिय सि—३३. स्थन्दिकाद्यष्टयथा ।

१८-३४. निकालवैलायां पानकाहारस्याप्रसाध्यानत्वे भोजनोन्मुखसंगतवर्तिधाहारस्यापि प्रसाध्यानत्वं युक्तम् । तदकरणे—अत एव साधवज्जिनिधारे साध्यावकरणसमये तृतीयपोक्ष्याः समये प्रसाध्यान्ति । निकालवैलायां च पानकाहारमिति ।

१९-१. यं विध० [गाहा ५१] द्वादशविधतयो यथा—

जनक-भेदरिता, दूतोः संक्षेपं रससायः । कावलेकाः संकीनयेति मार्गं तपः श्रेष्ठम् ॥

प्रायश्चित्तप्याने वैयाकृत्यविनयावधोत्सर्गः । स्वाध्याय इति तपः षट्प्रकारमाभ्यन्तरं भवति ॥

मासाई सत्ता ता पढमा बिइतइयसत्तराइणि । अह राइ एगराई, भिक्खु पढिमाण बारसयं ॥

इह प्रतिमादिविषयेऽभ्रदाने विपरीतप्ररूपणायां वा प्रायश्चित्तं ज्ञेयम् । एतेन तपोतिचारप्रायश्चित्तसूत्रा इत्यादिभिर्ग्रहेषु च वीर्यातिचारप्रायश्चित्तसूचनं ज्ञेयम् । पाक्षिके पुरुषादिविभागतो ज्ञातव्यम् । पुरुषाः क्षुद्रक स्वविर मिष्ठ उपाध्याय आचार्यभेदतः पञ्चधास्तान् प्रति वर्णिकृता दर्शितमेव ।

१९-10. फिडिणं [गाहा ५२] निद्राप्रमादवशतो युष्मिः सह प्रतिक्रमणे फिडिओ ति न मिलितः । सयं वा उड्डाणं गुण्णा अपारिते कायोत्सर्गे स्वयमात्मैव पारयति । अपूर्णे वा चिन्तनीयतयान्तराले पारयति ।

१९-15. अकणं [गाहा ५३] एवं चंदणाइणसुं पि चि—एकद्वित्रिसर्वा अदानतो वन्दनेषु यथाक्रमं नि० । पु० । ए० । सर्वोत्तरे आयामं । राओ सोसिरइ ति निसिंसोत्सर्गं कुरुते ।

१९-17. कोहे० [गाहा ५४] सणि चि—सकृत्, एकदा । तच्चगां चि तर्नेको वत्सकः, आदि-शब्दात् मयूरादिप्रहः ।

१९-22. अज्जुसिरं [गाहा ५५] दुःप्रत्युपेक्षितं चक्षुषा सम्यगनवलोकनम् । अप्रत्युपेक्षितं सर्वथा चक्षुषाऽनिरीक्षितम् । कोयवि—रूपपूरितः पटः पुरभोद्धीति यदुच्यते । पावारगो बृहत्कम्बलः परियच्छिर्वा । पूरी—पल्लवी हस्त्यास्तरणम् । दढगालिधौतपोतिः । दुसर सूत्री पटी, दोयडी यावत् । बिराली नवजो जीणोति भग्नः । गंडोवहाणी गल्लमसूरिका । पुत्तकपंचके गंडी पुत्तकस्वरूपम्—

बाहल्लपुहत्तेहिं गंडीपोत्थो उ तुल्लगो वीहो । १ ।

कच्छवि अंते तणुओ, मज्जे पिडुलो मुण्येयवो । २ ।

चउरंगुलदीहो वा, वट्ठाणी मुट्ठिपुत्थगो अहवा ।

चउरंगुलदीहो चिय, चउरंसो होइ विम्वो । ३ ।

तणुपत्तसियकवो होइ छिवाडी य पोत्थगा नाम ।

वीहो बाहुस्सो (ओ) वा जो पिडुलो होइ अप्पबाहुओ ।

तं मुणियसमयसारा छिवाडि पोत्थी भणंतीह । ४ ।

संपुडगो दुगमाई फलगा । ५ ।

अपरमपि—चर्मपक्षं यथा—तल्लिगा खल्लुग वळ्मे (वडे) कोसग कत्ती य वीयंतु ।

तल्लिगा—उपानत्, वळ्मे—वस्त्रः, कोसगो—लेहोषारं चर्म, कृतिः प्रलम्बकरणाय ।

१९-32. ठवणं [गाहा ५६] सखी—अविरतः श्राद्धः । वीर्याचारातिचारो निजवीर्यगृहणम् ।

१९-35. उयववहारइसु अजह चि—मायानिष्पन्नं तदेव वीर्यते इति विशेषः । आसणद्वयं देयमिति भावः । अजमायाओ चि—“लहविती महाभोगो, एस साहु जिईदिओ । रसबागं करेइ ति, अंतपंतेहिं बाण ॥” इत्यात्मनि व्यापयति ।

२०-3. वृप्पेणं [गाहा ५७] वल्लनं—उल्लनम् । खडयप्पयाणं धावनम् । खड्गावरंडाईण फण्णम् । मल्लवट्ठाहासफोटनं च दर्पः । तं कुर्वतो कदाचित्पत्रेन्द्रियस्य [व्य]परोपणं—विधातः कृतः स्यात् ।

२०-4. अज्जादानं—मेहनं तस्य परिमर्दनेन शुक्रपुद्गलनिर्घातनं—निष्काशनं इत्येतत्संक्षिप्तकर्मोच्यते । आदि-ग्रहणाक्षिप्तस्य सेहादि[ना] प्रक्षणादि करोति । दीर्घाप्चनि यत्सेवनम् ।

आवाकर्म, अध्वानकल्पादिकं वा शुष्ककदलीफलादिधरणतः । वीर्यगलनेन वा सता यदावाकर्मरसादि-कारणतः । सन्निधिवेदनं वाचरितम् । तत्रैतेषु पक्षकल्याणकमिति वक्ष्यमाणयाथान्तोक्तं ज्ञेयं योज्यम् ।

२०-7. परमत्ता०—निष्ठापात्रं तत्काले न प्रतिलेखयति । वरिमभागोनायां पीरुप्पां प्रथमायां पादौनप्रहरे इत्यर्थः । यद्वा चरिमपीरुप्पामुपोषितः कश्चित् । ततोऽसौ तस्यां पात्रं न पडिहेइह । तत्र कल्याणकं प्रायश्चित्तं ज्ञेयम् । वातुमांसे सावत्सरिके च छुडौ पक्षकल्याणकं ज्ञेयम् । यस्मात्सूक्ष्मातिचारान् कृतान् न जानाति न च अरति । कवमिसाइ—अहा पात्रसे इत्यसि ।

२०—12. छेयाद् [गाहा ५९] किं वा छिज्जहंति—भो भो जना निरीक्षत निरीक्षत । छिद्यते न छिद्यते चेति भवति अभिमानपरः । मिउणो स्ति—मृदोर्निरभिमानस्य । अभिमानाभावं दर्शयति—जो इत्यादिना । छेदाऽभिमानपरः मृदोः, पर्यायवर्तितस्य च इत्येतेषाम् ।

२०—18. दुसुण्ठाः—उल्लण्ठाः छिन्नाः । इह विध्या अनेकविधा भवन्ति—परिणामगा, अपरिणामगा, अइपरिणामगा । तत्त्व उत्सर्गो उत्सर्गं, अववाए अववायं, जहा मणियं सद्दहंता आयरंता य परिणामगा भणन्ति । अपरिणामगा पुण जे उत्सर्गमेव सद्दहंति आयरंति य; अववायं पुण न सद्दहंति नायरंति य । अइपरिणामगा जे अववायमेवायरंति, तस्मि चैव सज्जंति न उत्सर्गो । अतो अपरिणामकानां उत्सर्गदृष्टीनां मा निन्थो भविष्यति । चशब्दसूचित-कूलगणसङ्घाधिपानामपि छेयापन्नानां जीतेन तप एव दीयते न छेदादयः ।

२०—19. जं जं [गाहा ६०] अत्थपयंति—अर्थः सूत्रव्याख्यानां भाष्यचूर्णनिर्गुल्यादिकम् । आश्रमभङ्गादिदोषतः प्रायश्चित्तापत्तिः सविस्तरा तपस उक्ता ।

२१—5. दसं खित्तं [गाहा ६४]

आहारार्हं दसं खेतं लुम्बार्हं कालं गिम्हारं । हट्ठार्हं भावं ती पुरिसं गीयाइ जाणिता ॥

आउट्ठि—पमाय—दप्प—कप्पकूवा चउव्विहा पडिसेवणा नायव्वा । साहारणेषु द्रव्यादिषु साधारणं भणिय समं देखा ।

२१—13. लुक्खं [गाहा ६६] वायं ति—वातलम् । अनूपक्षेत्रं सजलक्षेत्रम् । एवं कालं ति विधे स्ति—वर्षाहेमन्तग्रीष्मरूपः कालः सामान्येन त्रिगुणरूपेण भवति । तत्र त्रिगुणः—शीतः, रुक्षः—उष्णः । अयं त्रिगुणोऽनुत्कृष्टमध्यमजघन्यभेदात्रिधा; रुक्षोऽपि च त्रिधा । तत्र उत्कृष्टत्रिगुणोऽतिशीतः, मध्यमत्रिगुणो नातिशीतः, जघन्यशीतः स्तोकशीतः । जघन्यरुक्षः किञ्चिदुष्णः, [मध्यमरुक्षो नालुष्णः,] उत्कृष्टरुक्षोऽलुष्णः । एवं च—

गिम्हासु चउत्थं देखा छट्ठं च हिमागमे । वासासु अट्ठमं देखा तवो एस जहन्नओ ॥

गिम्हासु छट्ठं देखा अट्ठमं च हिमागमे । वासासु दसमं देखा एस मज्झिमओ तवो ॥

गिम्हासु अट्ठमं देखा दसमं च हिमागमे । वासासु दुवालसमं एस उक्कोसओ तवो ॥

एस नवविहो ववहारो ।

२१—21. सो य इमो स्ति सुयववहारो । आपत्तिः प्रायश्चित्तयोग्यता विषया । तपसा द्वादशादिना, कालेण वर्षादिना । अहागुरु—गुरुतम इत्यर्थः । अहाल—लघुतमः ।

२१—28. अहाणुपुट्ठीए—इत्यस्य व्याख्येयम्—साणुसारेणेति ।

२१—29. चउमासगहणेण लहु चउमासो वि दट्ठवो । 30 इम्मासा—छम्मासग्रहणात् लघुषण्मासोऽपि हेयः । प्रतिपत्तिः आपत्तिः । 31 तीसा य स्ति—स्थूलतया उक्तम्, अन्यथा सार्धसप्तविंशतिर्वैकतमुच्यते । 33 प्रागुद्दिष्टानि गुरुकादीनि व्याचष्टे गुरुनं चेत्यादिना ।

२२—2. एतदशकः मिथ्यादुष्कृतेन श्रूयति । अत एवोक्तम्—सुद्धोव स्ति ।

२२—4. सामान्य एव श्रुतव्यवहार उक्तो विस्तराणुना प्राह—तिगं चेत्यादिना ।

२२—9. गुरुपक्षो उक्कोसो स्ति—यथा गुरुपदादिवान्यः गुरुः [] गुरुतरो गुरुतमः । एव(स)लहुणे वि—उत्कृष्टादिभेदत्रयम्—उक्कोस—उक्कोसे, उक्कोस—मज्झिमो, उक्कोस—जहणो [ति] उत्कृष्टे भेदत्रयम् । मध्यमेऽपि भेदत्रयम्—उक्कोसो, मज्झिम जहणो ति । जहणुक्कोसे, जहन्न मज्झ, जहन्न जहन्न इति जघन्ये भेदत्रयम् ।

२२—25. एमे कासाइ स्ति—लघुतरमध्यमपञ्चविंशतौ नवविधआपत्तिदानपञ्चमएहनिवेशितायां अट्ठम-छट्ठ-चउत्थ-उक्कोसा देय तिह भिन्नं । मध्यमे उत्कृष्टम्, मध्यममध्यमम्, मध्यमजघन्यमिति योग्यम् । तृतीया नवकलहुस सत्कसप्तमएहनिवेशितपञ्चदशा गोचरपञ्चौ अट्ठम-छट्ठ-चउत्थ-योग्यम् । लघुसतरमध्यमदशके अष्टमएहनिवेशिते । २ । आ० । यथा लघुसजघन्य-पञ्चदश-नवएहे । उ० १; आ० १, ए० । समणामासेकासणे ति 33 काकोप योग्यम् । सप्तविंशतिभेदेषु वर्षासु दानमुक्तम् ।

२३—1. अजुना उक्कालाभितं दानमाह—सिसिर इत्यादिना । दसमं अववासचउत्थम् । आदौ यत्ना ।

२३-२. अहोर्जतीयं तद् चेव सि—तत्रार्थस्यासमप्रविभागरूपस्य एकदेशस्य वा एकादशस्यैकस्य-अप-
क्रमणमवस्थानम् । शेषस्य बुद्ध्यादिपदसङ्घातरूपस्यैकदेशस्योर्ध्वं गमनं यस्यां रचनायां सा समयपरिभाषयाधोपका-
न्तिरुच्यते । यथा सिलिरे जघन्यतः षष्ठम्, मध्यमतोऽष्टमम्, उत्कृष्टतो दशमम् । २ । ३ । ४ । एषां मध्यादेक-
देशः षष्ठलक्षणोऽपक्रामति अवतिष्ठते । अष्टम-दशमे ऊर्ध्वं वर्षासु गच्छतः । तृतीयं तु अप्रतर्न[द्वा]र्धं
मील्यते । ततश्च जघन्यतोऽष्टमम्, मध्यमस्तु दशमम्, उत्कृष्टस्तु द्वादशं तपो वर्षासु कुर्वन्ति ।

२३-३. अष्टममाह गिन्दे इत्यादि—अष्टमं उपवासत्रयमादौ धृत्वा निर्व्यायं पर्यन्ते यथा-लघुस पञ्चकसत्के
नवमद्यहे । सयासय सि—स्वकीयाः सदा ज्ञेया आपत्तयः । असहोरेकैकासस्वावकार्यः यावत् स्थितमेकैकम् ।
उ० । आ० । ए० । नि० ।

२३-४. परदृष्टाणं देज सि—आधाकमांशासेवाप्राप्तम् । इह नवविधभुतव्यवहारे वर्षा-क्षिप्रि-ग्रीष्मरूप-
कालतया सप्तविंशतिभेदेषु आपत्तिदानं दर्शितम् । अधोपक्रान्तिरपि तथा वाच्या ।

२३-१४. कालं वा सहज सि—प्रतीक्षेत ।

२३-१६. अणहीयनिसीहो अग्नीयत्यो । इतरो गीतार्थः ।

२३-२१. धिइ धृतिश्चेतसोऽवभंभः । संहननं वज्रपर्वभनाराचादि । धीई संघयणेण य संपन्नो पद्मो; न
धिईए न संघयणेण य अन्यः; मध्यवर्ति द्वयम्—धृत्वा न संहननेन, नहसो(न धृत्वा)संहननेन सम्पन्न इति
द्वयमतो वाच्यम् ।

२३-२५. विकल्पपञ्चकमपि व्याचष्टे आयतरगो इत्यादिना—जो जं तवोक्त्तं आहवेह तमित्थरइ स
आयतरगः । दहोऽपि वैयावृत्ये तप एव करोति न वैयावृत्यम्-इत्यायतरगः । परतरस्तपस्यपि शक्तः परं न करोति,
किन्तु वैयावृत्यमेव विधत्ते । पञ्चमभङ्गव्याख्यामाह—अंतरत ग(२७)इत्यादिना ।

२३-३०. कल्पस्थितादयः सर्वेऽष्टौ ८ । कल्पोऽनस्थितसमाचारः । तत्र स्थितास्तत्परिपालनोद्यताः ।

२३-३३. कयरे ते दशभेदाः—इमे वक्त्रमाणा—(१)अविद्यमानं चेलं वक्त्रं यस्यासावचेलकस्तद्भाव
आचेलक्यम् । सचेलत्वेऽप्यचेलव्यपदेशः । दृश्यते च विवक्षितवक्त्राभावे सचेलत्वेऽप्यचेलव्यवहारः । यदाह—

‘जल(ह)जलमवगाहंतो बहुचेलो वि सिरिवेडियकडिल्लो । भन्नइ नरो अचेलो तह मुणओ संतचेलवि ॥

तह योवजुमकुच्छियचेलेहि वि भन्नए अचेलो सि । जह तर सालिय लहुं देयो सि नरिग यामो सि ॥’

(२)उद्देसेन साधुसंकल्पेन निर्द्वन्द्वसौदेशिकं आधाकर्म । (३-४) सध्यया वसत्या तरति संभा साध्यामिति
शाय्यातरः । स च राजा नृपञ्चकवर्त्यादित्योः पिण्डः समुदानमिति शाय्यातरराजपिण्डः । (५) कृतिकर्म वन्दनकम् ।
(६) तथा व्रतानि महाव्रतानि । (७) ज्येष्ठो रक्षाधिकः । (८) प्रतिकर्मणं आवश्यककरणम् । (९) मासः मास-
कल्पः । (१०) परि-सर्वथा वसनमेकत्रनिवासः स निरुक्तविधिना पर्युषणम् । इति दशविधः कल्पो भेदः । तंभि
ठिया पकप्पट्टिया—दशविधकल्पे स्थिता इत्यर्थः । अत्र च प्रथमचरमजिनसाधवो दशस्वपि स्थिता एव । द्वाविंश-
तिमध्यमजिनसाधवो विदेहजाश्च दशकमध्यात् शाय्यातरपिण्डचातुर्यामपुरुषज्येष्ठवन्दनकरणाक्यचतुर्षु स्थिताः,
षट्सु चास्थिताः । यथा आचेलक्यौद्देशिकप्रतिष्ठणराजपिण्डमासपर्युषणाकल्पे च वर्षाकालसमाचारा मध्यमजिना
२२ विदेहजाश्चास्थिताः, सततसेवनीयतया । दशानां मध्यात् कानिचित् स्थानानि कदाचिदेव पालयन्तीत्य-
नियतव्यवस्थासमा[वा]स्ते; अतो मध्यमजिनसाधवो महाविदेहजाश्चकल्पस्थिताः । यतोऽनवविधसमाचारोऽकल्पो-
ऽस्मिधीयते ।

२४-४. जोगवियसरीर सि—परिकर्मितदेहाः ।

२४-११. च तरया निज्जो सि—बहवः बहुभेदा इति भावः । अत्र आचार्यान्तरणादे-पुरुष-
विभागेन भुतव्यवहारतो जीतकल्पयन्त्रं विलेख्यम् । ‘एयं मज्झं गहिंयं’ति अनया गाथया यन्त्रकमध्यवर्ति पंचम-
पंक्तिस्तपोरुहीतपंचमपंक्तावेवास्या गाथाया अर्थो निपततीत्यर्थः ।

२४-१४. तिरियाय—तिर्यग्धीर्षाणि त्रयोदशगृहाणि कृत्वा अहो एयं घरयं च—वामपार्श्वे एकं पंक्तिम-
ित्यर्थः । अहो मज्झकचरय—द्विपं वामपार्श्वतः सञ्चाईए निरवेकं चिनकल्पिकं चिनसेद । द्वितीयपंक्तेरपि

आचार्यः—तत्करणः । तृतीयपक्षेवपि आचार्योऽकृतकरणः । चतुर्थोऽप्याध्यायः कृतकरणः । पञ्चम्या उपाध्यायोऽकृतकरणः [पञ्चमा गीतार्थस्थिरकृतकरण] मिथुः । सप्तम्या गीतार्थस्थिरकृतकरणमिथुः । अष्टम्या गीतार्थस्थिरकृतकरणमिथुः [नवम्या गीतार्थस्थिरकृतकरणमिथुः । दशम्या अगीतार्थस्थिरकृतकरणमिथुः । एकादश्या अगीतार्थस्थिरकृतकरणमिथुः । द्वादश्या अगीतार्थस्थिरकृतकरणमिथुः] त्रयोदश्या अगीतार्थस्थिरकृतकरणमिथुः । एवं स्थापितदाहिनद्विपणुषीसह सकल भिन्नमास निज्वीयसन्नियाओ, वामपार्श्ववर्ति अष्टमभरतं तस्य छत्रगुहसमिधं जीतदानं नेयं । पंचमपंती ए ।

२५—११. तर्हि खेव अवराहे स्ति कोऽर्थः ? तदेवापराधमाभित्येत्यर्थः । पुरुषाः—आचार्योपाध्यायद्वयमभिधुल्लङ्घकमेवतः पञ्चविधास्तानाभित्येति भावः ।

२५—२५. स्तिसं छिन्नमडवं ति—अद्भुद्भयजोयणभ्यन्तरे जत्य वसिमं अन्नं नत्पि तं छिन्नमडवं । सर्वतोऽन्नावसन्नसन्निवेशान्तरे मडंममित्यने । ओमं परिपूर्णं यत्र भक्षादि न लभ्यते । दुर्मिक्षं यत्र सर्वथा न लभ्यते ।

२५—२७. तमणंतरं ति निकटवर्ति ।

२५—३६. आलोचनाकाळे जया गूहइ स्ति—सर्वेयैव न प्रकाशयति । पालिउंच व स्ति—अर्धकथितं करोति ।

२६—१. ब. गुणसु स्ति—समर्थेषु । र. स्तबा—अशुभं प्रति प्रधानसेवा ।

२६—८. छेदाहं प्रोच्यते—तवगा ७० गाहा । [८०]

२६—११. अ. पारणामगो—अपवादरुचिः ।

२६—१२. उत्कृष्टं तपोभूमिं समईओ स्ति—अधिकतपोदानयोग्यो जातः । सवि (साव०) शेषं च यस्य वरं तस्यातिचारद्विषितव्रतपर्यायस्य च्छेदः क्रियते ।

२६—२३. आकुटिरुपलकरणं, तथा पञ्चेन्द्रियवधः कृतः । दर्पेण मैथुनसेवनं च । स्तोत्रादभस्म नाश्यामीति बुद्ध्या जीसेवनायाम् । मृषावादे कूटसाक्षित्वादिदानतः । अदत्ते निधानायपहरति । सचित्ताचित्तगोचरं परिगृहं च गृह्णाति ।

२६—२७. गुणान् द्वित्रादिभेदेन बहुविधानं बहुशो अनेकशः शोधयति । सर्वशंकादीन् करोति । इति दर्शनवचकः ।

२६—३२. गृहस्थलिंगं—कच्छाबन्धनं तल्लकटशिरस्ति विधानादि कौतुकेन कुरुते । अन्यतीर्थिकाः—शाक्यतापसा-द्वयस्तेषां लिङ्गं तद्वेषकरणं नटादिवेषकरणतः । स्त्रीणां गर्भस्याधानं शाटनं च औषधादिकरणतो मूलकरण-तोऽस्मी (?) ।

२६—३४. विहितवेषे स्ति—विहितं दत्तं गुरुणा तपो यस्य सविहिततपास्तद्वयं छेदः लानवस्थाय पाराशिकानि प्राप्तस्यापि भिक्षोर्मूलमेवेत्यर्थः । तथा आचार्योपाध्याययोः पाराशिकप्राप्तावप्यनवस्थायमेव भवति । यदुक्तं भाष्ये—

‘इत्थं य जह नवदसमे आवसत्सावि भिक्षुणो मूलं । दिव्यं तहामिसेगे परं पर्यं होइ नवमं तु ॥’

२७—५. अनवस्थाप्याह्वयं । अनवस्थाप्ये उक्कोस्तं० गाहा । [८७]

आसेवितातिचारसप्तविशेषः । सप्त अनाचरिततपोविशेषस्तद्वेषोपरतोऽपि महाव्रतेषु नावस्थाप्यते नाधिकृतत-त्वनवस्थाप्यः । तदतिचारजातं तच्छुद्धिरपि वा अनवस्थाप्यमुच्यते । नवमं प्रायश्चित्तम् । तत्र सैन्यकरणे किं सूत्रेऽनवस्थाप्यमुक्तम् ? उक्तमेवेत्यादि ।

तओल्यादि—गाथापूर्वोद्धेन साधर्मिकस्तैन्ये प्रायश्चित्तमुक्तम् । तत्र त्रयपदस्यायमर्थः—साधर्मिकाः साध-वशेषां सत्कस्त्रोक्तद्वेषः शिष्यादेर्वा । बहुशो वा प्रद्विष्टचित्तो वा । तेनं ति—स्तेयं-चौर्यं कुर्वन् अनवस्थाप्यः ।

अन्यधार्मिकाः—शाक्यादयो गृहस्था वा । तेषां सत्कस्त्रोक्तद्वेषः स्तेयं कुर्वन् । अयमर्थोऽन्यधार्मिको-क्तिञ्चिद्व्यत्ययः सत्कं स्तेयमाहरोपशिक्ष्यादिगोचरं त्रिधातत्कुर्वन् । अगोचरायनं—रुद्रादयो, गृह्णी-स च त्रिधा—अत्याचारं दलमाणे, इत्याकर्षं दलमाणे, इत्याचारं दलमाणे स्ति । क्रमेण व्याख्या—

अत्याचार्यः—अर्थादानं द्रव्योपादानकरणं अद्यात्मिनिर्गतं तदवस्थायुजान इत्यर्थः । अत्र कथाकथनात्रम्—

उज्ज्वणी उत्सर्गं दो वणिग्या पुच्छिच्छण आयरियं । ववहारं ववहरंती ताहे सो तेसि साहेइ ॥ १ ॥
 तस्स य भणिणीपुत्तो भोगभिलासीओ मुंचए लिंगं । तो अणुकंपा भणई—किं काहिंस्सि तं विणत्थेण ॥ २ ॥
 ता वव ते वणिए, भणाहि—अर्थं पयच्छह मज्झमं । तेण य गंतु भणिग्या तो तेसि बेइ अह एको ॥ ३ ॥
 कप्तो अत्थो अम्हं किं सजणी रुवए इहं हगई । बीओ चंगेरि भरेवि निग्गउ नउलयाणं तु ॥ ४ ॥
 गिणिहसु जावइएहिं कज्जती गहिय तेण जावट्ठो । बिइयंमि हायणंमि किं गिण्हामो सि ते विंति ॥ ५ ॥
 भणिओ सजणी इत्तो तणकट्ठं वत्थकयकप्पासे । नेहगुलवन्नमाई अन्तो नयरस्स ड्वावेहि ॥ ६ ॥
 बिइय य तेहिं भणिओ सम्बदाणेण गिण्ह तणकट्ठं । नगरबहि ठावावय गहिण्णवरिं च वासासु ॥ ७ ॥
 छइएसुं गेहेसुं पल्लिसे दंभुं तओ उ तं नगरं । तणकट्ठाणं पुंजो अइव मइय्थो उ सो जाओ ॥ ८ ॥
 दम्भियस्स सव्वं ताहे सो गंतु भणइ आयरियं । उच्चाहिओ अहोहं किं तु न नायं इमं तुज्जे ॥ ९ ॥
 किं सजणी य निमित्तं हगं ति अम्हं ति भणइ नेमिची । होइ कयावि तहमय कटं नाउं तज्जो खामे ॥ १० ॥
 चूर्णीं भव्वग ति भागिनेयः । प्रतिभमो व्रतपालनात् । चंगोडगो च्छवडयं रुवई भरिय नउलाणं घेत्तण उव-
 ङ्ठिओ । तदसु घृतगुडादिपण्यस्य पत्तनान्तर्मध्ये सङ्ग्रहोपदेशं दत्तवान् । द्वितीयस्य रूपकदातुर्वैशतृणकाष्ठरीनां संप्रहं
 पत्तनात् बहिष्ठादुपदिष्टवान् । पत्तनान्तर्दक्षपण्यस्य सम्मुखं ब्रवीति किं शकुनिका निमित्तं हदंते । एवंविधाभौपा-
 दानकारिणः पुरुषस्याभ्युत्थितस्य व्रतग्रहणाय तत्र क्षेत्रे प्रायश्चित्तं दातुं न कल्पते ।

२७—14. हत्थालम्बोत्ति—हत्थालंब इव हत्थालंबस्तं ददत् । अशिवपुरोद्वा(धा)यौ तत्प्रशमनार्थमभिचार-
 कर्मत्रविधादि प्रयुज्जान इत्यर्थः । हत्थायालोत्ति—हस्तेन आताडनं हस्तातालस्तं दलमाणे ददत् । यष्टिमुष्टि-
 गुडादिभिर्मरणादिनिरपेक्ष आत्मनः परस्य वा प्रहराभिति भावः । तत्र

आयरियस्स विणासे गच्छे अहवावि कुलगणे संघे । पंचंदियवोरमणं पि काउं नित्थारणं कुज्जा ॥
 एवं खु करंतेणं अण्वोच्छिती कया उ तित्थंमि । जयवि सरीरावाओ तहवि य आराहओ सो उ ॥
 अन्यसु सामर्थ्ये सति आगाडेपि प्रयोजने न प्रयुक्ते यः स विराधकः ।

२७—21. कीरइ० गाहा [८९] सो य आचार्यादिः । पत्थ चउमंगोत्ति—द्वल्लिंग-भावलिंगपदद्वयेन
 भज्जचतुर्थं यथा—द्वल्लिंगेन रजोहरणादिना अणवद्वयो महाव्रतादिना भावल्लिंगेन च । १ । द्वल्लिंगेणाऽण०, न
 भावल्लिंगेनेति ध्यत्यः । २ । भावल्लिंगेन अनवद्वयो न द्वल्लिंगेण । ३ । भावल्लिंगेण अणवद्वयो; असंभवि मंगोऽयं । ४ ।

२७—24. सपक्खपरपक्खे प्रबुद्धसैन्यादिदोषैः सैन्यद्वयं सूचितम् । १ । स्वपक्षपरपक्षघातनोद्यतो निरपेक्षतया
 अनेन हस्तातालो गृहीतः । हत्थालंबो अत्थादाणो य इत्यनेन तृतीयभज्जमाह । द्वितीयचतुर्थमज्ञौ असंभवौ ।

२७—28. जहा अत्थादाणिओत्ति—योऽर्थमुत्पादयति निमित्ता स । उत्तमद्वेयादि । तत्त्वेषुत्ति—
 स्वस्थाने । ओसमाह अमयरस्स स्वस्थानस्यागे सति भावल्लिङ्गं कीयते ।

२७—35. संघाधिकेपो जास्यादिना ज्ञेयः ।

२८—4. सुहसायत्ति सुखसापाः ।

२८—2. न जईणं ति—वच्छला इति योज्यम् ।

२८—7. आशातनया तपोऽनवस्थाप्यः कियता काळेन स्यादित्थाह—जहभेजेत्त्यादि । एतावत्कालादूर्ध्वं
 असौ व्रतेषु स्थाप्यते ।

२८—12. तच्च सः यत्ति—तपोऽन्वितः ।

२८—14. निहणारिहात्ति—गच्छात्प्रयत्नकरणार्हः सः । सूत्रे सव्वो वि ति पदम् ।

२८—17. आशातना—प्रतिसेवानवस्थाप्यो द्विप्रकारोऽपि मूलार्ह उक्त उत्सर्गतः । अवधाएण कुलादि—कार्य-
 कारी । तद्वीनानि कार्यणि । उत्तमं कार्यं बहुजनसाध्यं शृङ्गनादित्कार्यमुच्यते । तत्प्रसाधितं येन भवति ।

संघासो से कप्पइत्ति—[मूलसूत्रस्थं वाक्यमिदं]—एकत्र विषयनं गच्छमान्ये तस्य कल्पते ।
 मालपवसंभावनादीनि । अयमत्र भावार्थः—गाथोक्तवन्दनादिना भाषणादिक्रियापरिहारेण च एकत्र सं-
 सगमार्तं भुक्त्वा तपस्य अनवस्थाप्यकक्षयस्य विधिना प्रतिपत्तिः स्त्रीकारोऽनवस्थाप्यतपःप्रतिपत्तिः ।

२८-२०. तत्प्रतिपत्तौ विभिमाह—पंसर—परिहारतत्वं पडिवज्जंतो दम्बाह अपसस्ये वज्जिता पसस्येसु दम्बाहसु काउस्सगो कीरह । तस्य दम्बो बडमाहकीरकखे । खेतओ इत्थुशालिकेत्रकुसुमितवनखंड-प्रदक्षिणावर्तचलपद्मसरथंजिनयुहादि । कालओ पुव्वसुरे पसस्यादिणेषु य । भावओ चंदतारावलेसु । तत्रापि सन्ध्यागतविदिनवर्ज आलोचनां प्रयुंते । यत उक्तम्—

‘संज्ञागयं रविगयं विष्टेरं सगहं विलंबि च । राहुहयं गहभिन्नं च वज्जए सत्तनक्खत्ते ॥’

अत्र लोकभीटीकाकारव्याख्या—सूर्ययुक्तादनन्तरनक्षत्रं सग्रहणम् । सूर्यास्तगमनकाले यन्नक्षत्रमुदय-मुपयति तद्विलम्बितम् । राहुणा मुखेनाक्रान्तं पुच्छेन वा तद्राहुहतम् । अन्ये त्वाहुः—यस्मिन् नक्षत्रे ग्रहणमा-सीतथावद् रविणा न युक्तं तावत्तद्राहुहतमिति । ग्रहभिन्नं यन्मध्ये ग्रहो विभिय निर्गच्छति । केचिच्छकटमेदमेव ग्रहमेव इत्युदाहरन्ति । अन्ये त्वत्रैवं ब्रुवते—यथा—

‘जन्मि रविनक्खत्ते ततो संज्ञागयं तु चउदसमं । विष्टेरं तु विड्जं होइ चउत्थं विलंबि च ॥’

अन्यस्त्वाह—‘सर्वविहसे दिवसे यथेको भवत्यस्यतयोगस्तु । हिमवहिनकरकिरणैः सर्वे दोषाः प्रलीयन्ते ॥’

कालतः प्रतिपत्तिश्चास्य तपसो जहमेण मासो उक्कोसेण छम्मासा । तंमि परिहारतत्वं पडिवज्जंतो आयरिओ भणइ—अणवडुप्पतवस्स निरुवसगगनिमित्तं ठमि काउस्सगं । ‘अज्जथूससीएण’मित्यादि कायोस्सर्गदण्डको वाच्यो जाव बोसिरामि । ‘लोगस्सुज्जोयरं’ अणुपेहिता, ‘नमो अरहंताणं’ति पारिता, ‘लोगस्सुज्जोयरं’ कट्टिता आयरिओ भणाइ—

‘एस तवं पडिवज्जइ न किंवि आलवइ, मा य आलवह । अन्नस्स(ट्ठ)चित्तगस्स उ वाघाओ मे न कायव्वो ॥’

अस्यार्थः—एस अपविमुद्धिकारओ परिहारतत्वं पडिवज्जइ । एस तुष्मे न किं चि आलवइ । तुष्मे वि एयं मा आलवह । एस तुष्मे सुत्तयेसु सरीरवद्धमाणीं वा न पुच्छइ । तुष्मे वि एयं मा पुच्छइ । एवं च आत्मायचित्त-कस्य ध्यानपरिहारक्रियाध्याघातो न कर्तव्यः । वन्दनं कुरुते भवताम्, न चासौ भवद्विर्वन्धः । खेलकाइयसज्जामत्तगं वा न सो देइ । तस्संतिओ वा न चेप्पइ । उवगरणं परोप्परं न पडिलेहंति । संघाडगा परोप्परं न भवंति । भत्तपाणं परोप्परं न करंति । एगमंडलीए न भुंजंति । यच्चान्यत् किञ्चित्करणीयं तस्तेन सार्धं न कुर्वन्ति । गीयस्था परिहारिया तस्स गच्छंतस्स सच्चत्थ अणुगच्छंति । पारणकदिने अलेवकडं पारेइ । सयमाणीयं निदिट्ठअणेण वा । इत्थन-धस्याप(न्य)विचिरुक्ता ॥

२८-२७. अडुना पाराञ्चिकमभिधीयते—तत्र पारं तीरं तपसोऽपराधस्याश्रित गच्छति । ततो वीक्ष्यते यः स एव पाराञ्चिकस्तस्य यदनुष्ठानं तच्च पाराञ्चिकमिति । दक्षमं प्रायश्चित्तम् । लिङ्गक्षेत्रकालतपोभिर्बहिःकरणमिति भावः । तत्र पाराञ्चिकेत्यादि—इह सूत्रे प्रतिषेधकपाराञ्चिक एव त्रिविध उक्तः । तदुक्तम्—

‘पडिसेवणा पारंवी ति विहो सो होइ आणुपुक्वीए । दुट्ठे य १, पमत्ते य २, नायव्वे अन्नमये य ३ ॥’

तत्र दुट्ठो दोषवान्—कषायतो विषयतश्च । पुनरैकैको द्विधा—स्वपक्षपरपक्षमेदात् । उक्तं च—

‘दुविहो य होइ दुट्ठो—उत्तरपुट्ठो य विसयदुट्ठो य । दुविहो कसायदुट्ठो सपक्खपरपक्ख-चउभंगो ॥’

स्वपक्षकषायदुष्टः परपक्षकषायदुष्टः । १ । स्वपक्षक०, न परपक्षक० । २ । न स्वपक्षदुष्टः, परपक्षदुष्टः । ३ ।

न स्वप०, न परपक्षदुष्टः । ४ । चतुर्थः शून्यः ।

कोहं करोतो कसायदुट्ठो । तस्य सपक्षे कषायदुष्टस्त इमे सासवनालाइ चत्तारि उदाहरणा ।

२८-३४. तस्य उदयवस्यते—सा[स]वा भजिया । एणेण साहुणा भिक्षागएण सासवनालसेल्लयं सुसंयतं छन्दे । तस्य से अर्धं गिद्धी । तेण तं गुरुणो उवणीयं । तच्च गुरुणा सव्वं भुत्तं । इयरस्स कोवो जाओ, भंठियं च । गुरुणा सो जामिओ तहा नोवसंतो । भणाइ य—अंजामि ते दंता । गुरुणा चित्तियं—मा एस मं असमाहीए मारि-स्सइ ति गये अर्थं आयरियं ठविता अर्थं गणं गंतुं अणसणं पडिवज्जं । पुच्छइ ते साहू करण मे गुरवो । पुच्छति कहिं गमो गुरु । न कहिंति साहवो । सो अन्नओ सोष्ठा गमो जत्थ गुरवो । तेहिं कहिंयं—अज्ज वेव कालमओ परिट्ठ-विओ य । ताहे पुच्छइ—करण से सरीरवं गुरुणो । पुव्वकहिओ भंजंतो भणाइ—सासवनाकं खाइति ति । एवं करंतो विट्ठो ॥ १ ॥

मुहणंतय सति—एणेण साहुणा लद्धं मुहणंतयं । आणियं तं गुरुणा गहियं । इत्थं वि सब्बं पुब्बखाणगस-
रिद्धं । नवरं तं मुहणंतयं पक्खपिण्ततस्स न गहियं जीवन्ते गभो राओ । साहुविरहं लभित्ता, गेण्हसि भणंतो, गाढं
गळे गिण्हइ । संमूढेण गुरुणा वि सो गहियो । दोवि मया ॥ २ ॥

जिण्हसि सति—एणेण साहुणा उक्कोसा मण्हिया सिहरिणी लद्धा । गुरुणो आलोइया निमंतिया । गुरुणा
सब्बं आवीया । से साहु पत्थरं उगिरित्ता आगओ । अभेहिं वारिओ । तहावि अणुवसंतो । गुरुणा सगणे चेव भत्तं
पक्खखाणं, नो अन्नं गच्छं गभो ॥ ३ ॥

सुत्ताओ सति—एणो साहु अत्थं गए सूरिए सीवंतो गुरुणा भणियो—पेच्छसि उल्लुगच्छी । सो रुद्धो
भणइ—एवं भणंतस्स दोवि अच्छीणि ते उद्धरामि । एत्थं वि गुरुणा खामियो । नोवसंतो भणइ—ते अच्छीणि उद्धरामि ।
तओ सो रओहणओ अयोमयं किलयं कण्ठिकण दोवि अच्छीणि उद्धरित्तु ढोवेइ ॥ ४ ॥

एए चउरो वि लिंगपारंवी । विसयदुट्ठे वि चउमंगो ति—यथा सलिंगी सलिंगसाध्वीं सेवते । १ । सलिंगी
गिहिलिंगीणी । २ । सलिंगी अन्नलिंगे परिमाजिकां । ३ । अन्नलिंगी अन्नलिंगे । ४ । छत्तुओयं । परपक्षकषाय-
दुष्टस्तु राजवधक-उदायिनुपमारकवत् । सपक्षविषयदुष्टस्तु साध्वीकामुकः । स च—

पावानं पावयरो दिट्ठिम्भासो वि सो न कप्पइ हु । जो जिणमुइं समणिं नमिऊण तमेव धरिसेइ ॥

परपक्षविषयदुष्टस्तु—राजगमहिष्यधिगन्ता, अमात्ययुवराजसेनापत्याद्यप्रमहिषीसेवकश्च । **दुट्ठे पारंचिए**
सि व्याख्यातम् ।

सम्प्रति **मूढे पारंचिए सि** व्याख्यायते [गाथा ९६]—स्थानर्द्धिनिद्राप्रमादवान् प्रमत्तः मूढोऽपि च
एवात्र व्याख्येयः—पञ्चमनिद्रापरो यः अतिसंक्लृष्टपरिणामात् स्थानर्द्धिनिद्रोपगतो दिनदृष्टमर्थमुत्थाय प्रसाधयति ।
वाचारं सि—व्यापारयति । तदुदये च केसवार्धबलसदृशी शक्तिर्भवति प्रथमसंहननिनः । **चूर्णीकृत्यप्रे पारां-**
चिकविधौ पमत्तपारंचिए इति पाठं दर्शयिष्यति ।

२९-१. पोगलेत्यादि—पोगलं—मंसं १. मोदगा-लङ्गुया २. दन्ता-हृत्थिदंता ३. फरसगो-कुम्भकारो ४.
वडसाला-ढाली ५. एते धीणदीए उदाहरणा ।

तत्थ **पोगले** जहा—एंगमि गामे एणो कुडुंबी । पक्काणि य ते लियणि य तिमण्णेसु य अणेगसो मंसप्पगारा
भक्खेइ । सो य तहाक्काणं थेराणं अंतिए धम्मं सोऊण पव्वइओ । विहरइ गामाइसु । तेण य एगत्थगामे मंसत्थि-
एहिं महिसो विणिचमाणे दिट्ठो । तस्स मंसे अभिलासो जाओ । सो तेण अभिलासेण अव्वोच्छिन्नेण भुत्तो । एवं अव-
वच्छिन्नेण विचारभूमिं गओ । चरिमा सुत्तपोरसी कया । पाउसीयावस्सया कया । तदभिलासी चेव सुत्तो । सुत्तस्से-
व धीणदी जाया । सो उट्ठिओ गओ महिसमंडलं । अन्नं हंतुं भक्खियं सेसं आगंतुं उवस्सयस्सोवरि ठवियं । पक्खसे
गुरूण आलोएइ—एरिसो सुविणो दिट्ठो । साहुहिं दिसावलोयं करितेहिं दिट्ठं कुणिमं । जहा एस धीणदी । धीणद्विस्स
लिंगपारंचियं पायच्छिंतं । तं से दिच्चं ॥ १ ॥

मोयगे सि—एणो साहु भिक्खं हिंढंतो मोयगभत्तं पासइ । सुच्चिरं उविक्खियं न लद्धं । गओ जाव तद्-
ज्जवत्सिओ सुत्तो । उप्पप्पा धीणदी । राओ तं गिहं गंतुं भंतूण तं कवाडं मोयगे भक्खयति । सेसे पडिगगहे
धेत्तुमागओ । विवडणं । चरिमाए भायणाणि पडिक्केहंतोण दिट्ठा । एयस्स लिंगपारंचियं ॥ २ ॥

दंते सि—एणो साहु गोपुरनिगगओ हृत्थिणा पक्खित्तो कहवि पलाओ । रसिओ चेव पसुत्तो । उदिप्पा
धीणदी । उट्ठिं गओ, पुरकवाडे भंतूण गओ वावाइओ । दंतमुसले गहेऊणमुवागओ । उवस्सयबाहिं ठविता
पुणरवि पासुत्तो । पमाए उट्ठिओ सुविणं आलोएइ । साहुणं गयदंतदरिसणं नायं । तहेव विसजिओ ॥ ३ ॥

फदसग सि—एंगमि महंते गच्छे कुम्भकारो पव्वइओ । तस्स राओ सुत्तस्स धीणदी उद्धा । सो य मही-
नच्छेयम्भासा समीवत्थाण साहुण शिराणि छिदिदमारद्धो । ताणि शिराणि कलेवरणि य एगंतं पव्वइ । सेसा ओस-
रीया । पुणरवि पासुत्तो । सुविणमालोयणं । पमाए साहुसंभारणं नायं । दिच्चं च से लिंगपारंचियं ॥ ४ ॥

च साक्षात् ज्ञानं ति—एगो साहू भिषकाय रिचं गयो । तत्थ पहे बडसाळा कळो । तस्स साळा पहे भिषेण कंथेचं गयो । सो ब साहू उम्हाभिहयमाळो भरियभायणे तिसयमुक्ततो रियोवजरा वेगेण आगं भायो ताए साळबंभाए सिरेण फिबो । कसिओ जाव पासुतो । धीणदी उदिवा । उठ्ठिओ गयो । गंतूण तं साळं गहे-कपमागयो । वस्सय बारे ठविवा । वियडणा । नायं धीणदी । लिंगपारंवी कयो ॥ ५ ॥

केह भावरिया भर्गति—सो पुण्वं वणहस्ती आसी । तओ मणुयभवमागयस्स धीणदी जाया । पुण्वमासा गंतूण बडसाळा मंजणायं । सेसं तहेव । इह स्थानभ्यां प्रथमसेहननिनः कलपाद्धनसदसी शक्तिर्भवति । तदन्त्यत्र सामयवका बुगुणं तिगुणं चउगुणं वा भणति ।

अन्त्ये च तस्मात्ते सि—एप्रपदस व्याख्या—अन्योऽन्यं परस्परं सुखपासुप्रयोगतो मैथुनं कुर्वन् पुरुष-युगमिति विशेषः । अभ्य (भण्य ?) ते च—‘आसयपोषयसेवी केवि मणसा दुवेयगा हुंति ।’

तेसि लिंगविधेयो सि—तीर्थकरायासातनापरा आसातनापारंवी भवति ।

वरिम तजावसिडु सि [गाथा ९६]—वरिमद्वानं पारंभियमेव । तस्यापतयस्तदतिचारसेवनानि तेडु प्रसज्यते, स च पाराधिकारः ।

२९—१३. अमावलिगे वडमंगो सि—द्रव्यलिङ्गं रजोहरणादि, भावलिङ्गं महाव्रतादि । द्रव्यलिङ्गेण पारंभियो, भावलिङ्गेण य १. द्रव्यलिङ्गेण पारं०, न भावलिङ्गेण य २. भावलिङ्गेण पारं०, न द्रव्यलिङ्गेण ३. न द्रव्यलिङ्गेण पारं० न भावलिङ्गेण य ४. इति । चतुर्थः धृत्यः । अग्रमहिष्यादिसेवनादी संप्रकटसेवी ।

२९—१४. उभयालिङ्गे वा सि—द्रव्यलिङ्गेन भावलिङ्गेन च पाराधिको भवति ।

२९—१५. अत्थुं गाहा [९९] दोसो व्रतलोपादिकः ॥ क्षेत्राण्येवाह—वसहीपत्यादि—वसही—वसतिः निवेशनं एकनिष्क्रमणप्रवेशानि ध्यायिनि गृहाणि । पाटको ग्रामादेर्व्यवच्छिन्नः सन्निवेशः । साही ग्रामगृहाणामेकपाटी । नियोगो राजकृतपुरदशः, राज्यादिकः प्रवेशः, इत्येवंप्रकारक्षेत्रे यस्य यो दोषः सम्पन्नस्तस्मात् क्षेत्रात् स पारा-धिकः कियेत् ।

२९—२३. अजमजं ति—अजमजमिति शब्दः ।

२९—२४. सूत्रार्थपौखी द्वे अपि शिष्येभ्यो दत्त्वा गुरुस्तस्य समीपे गच्छति ।

२९—३१. आचार्यप्रेषितस्य चाग्रीतार्थस्य जथ गयो ति गभ्यूतद्वयस्थितपाराधिकान्तिके । अंतरालेव सि तत्सकाशागच्छतः । हे ति सूरिशिष्यस्य वा भक्तं पानं च उपनयन्ति साधवः ।

२९—३५. अजवप्पा० गाहा [१०२] परिहारतवो निम्हसिखिरवासासु जहजमज्झिमुकोसो-निझे चउ-त्थकड्डुमाहं, सितरे कड्डुमदसमाहं, वासासु अट्टमदसमवारसंताहं; पारणए अकेवकडं । एवं तपःपाराधिकोऽपि । अतो अभिहितं-अजवट्टप्पो तवसा तवपारंभिया दोवि वोच्छिन्न सि । किंक्षेत्रकालैरनवस्थाय-पारा-धिकास्तीर्थ यावदनुज्ञाताः ।

‘उत्तेसऽज्जयण वपारं चोत्ते’ इत्यादि [२३] गाथात आरम्भ ‘...सिखिर सुबहुं पि इ’ इति इति [७९] पर्यन्तगाथां यावत् सप्तपञ्चाशदगाथाभिज्ञानातिचार [दर्शनातिचार] चारित्रातिचारवस्तुत्रयगोचरं तवारिहं पायच्छित्तं भमियं । तदूर्ध्वं गाथात्रयेण स्छेदाहं । तदनु गाथाचतुष्टयेन मूलाहं । तदनु गाथासप्तकेनाऽनव-स्थाय्याहं । तदनु गाथानवकेन पारंभिकमुकमिति शास्त्रसमुदायार्थः ।

३०—१. अज शास्त्रसमाहर्षमुपसंहारगाथामाह—इय एस्स० गाहा [१०३] कियते अभिधीयतेऽयों-नेनेति करणः सम्यक् ।

अथ कल्प सि—अथ कल्पः सर्वकाकभरणा वा जीतं, तस्य कल्पः । कल्पस्य चो वर्णनायामत्र ।

यसः पञ्चमे—

‘सामर्थ्यं वर्णनायां च केवले करये तथा । औपम्ये चाधिपासे च कल्पसर्वं विदुर्मुखाः ॥’

सामर्थ्येऽतो वर्धते कल्पशब्दस्यार्थान्निष्पन्नत्वात् । वर्णनायां यथात्र । यद्वा कल्पितो वर्णितः स्थापितः ।
छेदने कल्पितं छेदितं वक्ष्यम् । करणे ब्राह्मणार्थं कल्पिताः कृताः पूराः । औपम्ये यथा-समुद्रकल्पमिदं तडागम् ।
अधिवासे यथा-कल्पिता अधिवासिता स्नानाय सञ्चिता प्रतिमा । एतेष्वर्थेषु कल्पशब्दः ।

३०-४. परिणामगा-उत्सर्गप्रवृत्तिः । कञ्जोणिगो-वस्त्याह तवे कयजोगा । स्तंभाह-
सीला-वक्रपात्रशिष्यादिसङ्ग्रहपराः । अखेदवन्त अज्ञोपाहादिश्रुतार्थवेदिनः । बुद्धिवन्तो-मे-
धाविनः । एवमादीनि-आदिशब्दात्परिणताः श्रुतेन वयसा च । तत्र सोलवरिसारेण वयसाऽब्जतो, परेण वतो ।
श्रुतेन च अधीतनिषीधो व्यक्तः, शेषस्तदन्यः । तथा तद्वर्माणगा-ने जं तवोकम्मं आबवेति तं नित्यरंति तदन्वे
तरमाणा इत्यादि ब्राह्मम् ।

३०-२०. पावणं ति-पवित्रम् । निखितस्यार्थदत्तकर्मणा अमलचरणवत्, तम् ।

॥ इति जीतकल्प-णि-विषया [विषय-] व्याख्या समाप्ता ॥

जीतकल्पवृहद्पूर्णं व्याख्या शास्त्रानुसारतः ।

श्रीचन्द्र-रिमिर्दण्डा स्वपरोपकृतिहेतवे ॥ १ ॥

मुनि-नयन-तरणि (१२२७) वर्षे श्रीहीनते नस्य जन्मकल्पः ।

प्रकृतप्रन्थकृतिरियं निष्पत्तिमवाप रविवारे ॥ २ ॥

संघचैत्यगुरुणां च सर्वार्थप्रविधायिनः ।

वशा (विशो ?) ऽभय-मार्गस्य वसतौ दण्डा सुबोधकम् ॥ ३ ॥

एका-शशतविंशत्यधिकश्लोकप्रमाण (११२०) ग्रंथार्थं ।

ग्रन्थकृतिः प्रविद्याख्या मुनि-गवस्यारसिः सततः ॥ ४ ॥

यदिहोत्तमं किञ्चिद् दण्डं उपरि-पठितं यनया ।

तन्मयि कृपातु कलितैः शोध्यं गीतार्थविद्वद्भिः ॥ ५ ॥

॥ समाप्ता चेयं श्रीशीलभद्रप्रभुश्रीधनेश्वर-रिपादपद्मचं चरीक

श्री श्री चन्द्र-रिसंरचिता जीतवृह-णि-गपदविषया

निशीथादिशास्त्रा-सारतः संप्र-त्याच

ऽगमा व्याख्येति ॥

यावद्वचनादन्तर्गतं यावत्प्र-क्रमं हितं मेरुः ।

खे यावच्चन्द्रार्कौ तावदियं वाच्यतं भव्यैः ॥

~~~~~

[illegible]

मुनि जिनविजय—सम्पादित ग्रन्थावली

- १ जैनतत्त्वसार—हिन्दी भाषांतर.
- २ विज्ञप्तित्रिवेणि—संस्कृत हिंदी.
- ३ कृपारसकोष—संस्कृत हिंदी.
- ४ शत्रुंजयतीर्थोद्धार प्रबंध—संस्कृत हिंदी.
- ५ द्रौपदीस्वयंवर नाटक—संस्कृत हिंदी.
- ६ प्राचीन जैनलेखसंग्रह भाग १. संस्कृत गूजराती.
- ७   "   "   भाग २.   "   "
- ८ जैन ऐतिहासिक गूर्जरकाव्य संचय—गूजराती.
- ९ हरिभद्राचार्यस्य समयनिर्णयः—(संस्कृतनिबन्धः)
- १० कुमारपालप्रतिबोधः—(गायकवाडस् ओरिएण्टल सीरीज.)
- ११ प्राकृतकथासंग्रहः—(गूजरात पुरातत्त्व मन्दिर ग्रंथावली.)
- १२ पालीपाठावली.   "   "   "   "
- १३ अभिधानप्पदीपिका—पालीशब्दकोष.   "   "
- १४ जैनसाहित्यसंशोधक त्रैमासिक पत्र. खंड १-२.

छपाता ग्रन्थो

- १५ प्राचीन गूजराती गद्यसन्दर्भ.
- १६ पट्टावलीसंग्रहः
- १७ विजयदेवमाहात्म्य.
- १८ गूजरातनां इतिहासनां साधनो.

